

DEN RØDE STJÆRNE

JOHANNES JØRGENSEN

BEKENDELSE. (1894). 2. Oplag 1913.
DIGTE. 1898.
UDVALGTE UNGDOMSDIGTE. 1904.
BLOMSTER OG FRUGTER. 1907.
AF DET DYBE. 1909.

REJSEBOGEN. (1895). Ny Udgave 1905.
BEURON. 1896.
ROMERSK MOSAIK. 1901.
ROMERSKE HELGENBILLEDER. 902.
PILGRIMSBOGEN. 1903.
REJSEBILLEDER FRA NORD OG SYD. 1905.
FRA VESUV TIL SKAGEN. 1909.
LOURDES. 1910. Med Illustrationer.
INDTRYK OG STEMNINGER. 1911.
DET TABTE LAND. 1912.
BAG ALLE DE BLAA BJÆRGE. 1913.
CIVITA D'ANTINO. 1915.

LIVSLØGN OG LIVSSANDHED. (1896). 7. Oplag 1913.
DEN YDERSTE DAG. (1897). 2. Oplag 1897. Udsolgt.
— Ny Udg. i FORTÆLLINGER. 1912.
HELVÉDFJENDER. (1898). 3. Oplag 1898.
LIGNELSER. (1898). 4. Oplag 1916.
OMVENDELSE. (1899). 2. Oplag 1899.
VOR FRUE AF DANMARK. 1900.
EN APOSTEL. 1900.
EVA. (1901). 2. Oplag 1901.
DEN HELLIGE ILD. 1902.
GRÆS. 1904. Udsolgt. — Ny Udgave i FORTÆLLINGER.
1912.
FORTÆLLINGER. Den yderste Dag. Græs. 1912.
MIN LIVSANSKUELSE. 1913.

FIORETTI. 1902.
DEN HELLIGE FRANS AF ASSISI. (1907). 2. Udgave 1913.
DEN YNDIGSTE ROSE. 1907.
I DET HØJE. 1908.
DEN HELLIGE KATERINA AF SIENA. 1915.

ESSAYS. 1906.
GOETHE-BOGEN. 1913

UDVALGTE VÆRKER. Syv Bind. 1915.

JOHANNES JØRGENSEN
MIT LIVS LEGENDE
FØRSTE BOG
DEN RØDE STJÆRNE

TREDIE OPLAG

„AUFLEHNUNG — DAS IST DIE
VORNEHMHEIT DES SKLAVEN.“

NIETZSCHE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXVI

COPYRIGHT 1916 BY JOHANNES JØRGENSEN

Tegning af Børge Stuckenberg

So sahen wir uns heute Nachmittag, d. 18/6 87

**VIGGO STUCKENBERG, INGEBORG STUCKENBERG
OG JOHANNES JØRGENSEN I 1887**

FORORD

I Sienas Domkirke, foran Vor Frues Kapel, findes der i Marmorgulvet syv *sgraffiti*, syv Tegninger af indlagt Arbejde, der forestiller Menneskets syv Livsaldre. Mester Antonio Federighi tegnede og udførte dem i 1475, de er bleven fornyede i det nittende Aarhundrede af Mester Alessandro Franchi. Man ser her, i hvide Figurer paa sort Grund, de syv Trin i et Menneskeliv, de syv Skridt, som fører et Menneske fra Vuggen til Graven. Først *infantia*, Barndommen, der legende forfølger en Sommerfugl — saa *pueritia*, Drengalderen, som søger Skole med sin Bog — saa *adolescentia*, Ynglingen med Falk paa Haand, ud til Jagt og til Kærlighed, Blomster groer, hvor han træder — saa *juventus*, den unge Mand, *virilitas*, den modne Mand, *senectus*, Alderdommen, i Pels og med Rosenkrans i Haand, man begynder at tænke paa det Hinsides — endelig midt i, omgivet af de sex andre som Medailloner, det store Midterbilled: *decrepitas*, Oldingen, som støttet paa sin Stav, med kroget Ryg vakler hen mod Maalet: en romersk Sarkofag. Og saa? *Cineres et nihil*, som der staar paa Kardinalens Ligsten i Kapucinerkirken i Rom — „Aske og Intet“ . . .

Det er syv Billeder, som vækker til Eftertanke, og jeg har tidt mediteret over dem. Fire Livsaldre er fuldt

udrundne for mig, den femte synker stærkt i Glasset, *senectus* rykker nær, *molesta senectus*, som den tyske Studentervise synger, „de Dage, om hvilke der siges: jeg har ikke Lyst til dem“ . . . Og hvem véd, om jeg nogensinde faar de Dage at se? Saa mange af de Venner, med hvem jeg begyndte Livet, er allerede ikke mere med paa Vejen, standsede ved en af de tidligere Stationer paa Menneskelivets *via crucis*.

Om dem vil jeg tale, inden de endnu helt er glemt — mens der endnu er nogen, som mindes dem og bryder sig om at høre om dem. Og jeg vil tale om mig selv, inden jeg helt har glemt, hvordan jeg var den Gang — for en Menneskealder siden. Det er *saa* længe siden, at jeg kan tale om mig selv som om en fremmed.

Jeg kunde have skrevet en Slags Roman i Steden for en Selvbiografi — som Gottfried Keller har gjort det med sin „Grønne Henrik“. Men jeg ser ikke Nyttens af at bruge tredje Persons personlige Pronomen i Steden for første — Enhver véd dog, at „han“ kun er Maske for „jeg“.

Og desuden — selv om jeg siger „jeg“, saa er „jeg“ dog ikke altid jeg. Formlen for en Bog som denne maa altid blive den af Goethe angivne: „Dichtung und Wahrheit“. Hvordan kan man overhovedet sige Sandhed uden ved at digte? Det er jo ikke en Papirkurv fuld af Fakta, man vil vælte ud over sin Læser — man vil meddele ham et Indtryk af Liv, af en Udvikling, af noget, der gaar for sig efter bestemte Linjer og drevet af bestemte Kræfter.

Derpaa har jeg da fornemmelig lagt an — at paa-vise, hvorfor det Menneske, jeg her skildrer, og som jeg altsaa kalder „jeg“, blev saadan, som han blev, gik i den Retning, han gjorde, begik de Fejltrin, hvori

han gjorde sig skyldig. Ved dette Studium af „jeg“ har jeg selv lært meget. Især er jeg bleven bestyrket i en af mine Yndlingstanker — denne nemlig, at man i Livet ganske nøjagtigt kommer didhen, hvor man inderst inde ønsker at komme.

Jeg tror ikke, at denne Paastand vil anerkendes af alle, og jeg begrunder den derfor nøjere. Arthur Schopenhauer har i sit Hovedværk den mærkelig Sætning, at Enhver har det, som han fortjener at have det, og at i alt, der vederfares En, sker En kun Ens Ret. Verden som Forestilling, siger han, er nemlig kun Udtryk for Verden som Vilje, og al Elendighed, al Lidelse, alle Kvaler, som den rummer, er altsaa en Følge af, at *Viljen vil* — er kun saaledes, fordi den saaledes vil det. („Welt als Wille und Vorstellung“, I, §§ 60 og 73).

Ogsaa udenfor Schopenhauers metafysiske System beholder denne Tanke sin Rigtighed. Det hedder ikke blot: „Hvad et Menneske saaer, det skal han og høste“, men ogsaa: „Salige ere de, som hungre efter Retfærdighed, thi de skulle mættes.“

Med andre Ord: hvorhen et Menneske *inderst inde* vil, did kommer han ogsaa; hvad han af hele sin Natur attraaer, det opnaar han ogsaa. Livet bestaar af en uafbrudt Række Valg, store og smaa — og Mennesket vælger uafsladeligt i Følge sit inderste Væsen. Men denne stadige Række smaa Valg, altid i samme Retning, betinger ganske af sig selv Livsretningen. Der er Mennesker, som vil være lykkelige — maaske færre end man troer. Der er Naturer, som har Trang til Ulykke — flere end man troer. Det er ikke blot Arthur Gordon Pym (i Edgar Poës Bog af samme Navn), der om sig selv kan sige: „Det, jeg higede efter og stundede mod, var Skibbrud og Hun-

gersnød, Død eller Fangenskab mellem barbariske Horder, et Liv, der i Sorg og Taarer slæbte sig hen paa en graa og øde Klippe i et ukendt og aldrig befærdet Hav.“ Der er mange, hvis Ideal er at være ulykkelig. Ernest Hello har skrevet et mesterligt Kapitel om, hvad han kalder *la passion du malheur*, Lidenskab for at være ulykkelig. Denne Lidenskab er den til Grund liggende for mange Menneskers Liv. Tanken om at være lykkelig forekommer dem fad, kvalmende — som altfor søde Sager. Deres Hu staar til den bitre, stolte, stivsindede Ulykke. Og denne indre Trang er det, som uafbrudt vælger i Mennesket — den er den drivende Kraft, den *Motor*, hvorfra Livet virkes — den personlige Formel, hvorfra hver Enkelt Liv er en Funktion.

Jeg har én Gang skrevet: „Ideal er til for at virkeliggøres.“ Jeg vilde nu hellere sige: „Ideal virkeliggør sig selv.“ Her taler jeg naturligvis ikke om de Ideal, man kun har *pro forma* — Façade-Idealerne. Jeg taler om de Ideal, som er levende Kræfter — dit Blods Ideal, dit Kød Ideal, din Længsel og din Viljes Ideal. Vær ikke bange — eller vær bange: hvorhen *de* vil føre dig, did kommer du. Som *de* er, saaledes bliver du. En, der vidste det af bitter Erfaring — Oscar Wilde — har sagt: „Du kan intet tænke i dit Lønkammer, som du ikke én Gang skal blive nødt til at raabe fra Tagene.“

Assisi, Januar 1916.

Johannes Jørgensen.

STRÆNGENE STEMME

JEG SAAE MIG TILBAGE . . .

INGEMANN

STRÆNGENE stemmes — mit Livs Strænge . . .

Nu jeg sidder i Ensomheden og lader Tanken løbe hen over mit Liv, som en Mandolinspiller lader Fingrene løbe over sit Instruments Strænge, sidder længe, længe og klimprer, tankeløst, dvælende, vemo-digt, drømmende . . .

Nu jeg sidder i Ensomheden og har ordnet alle mit Livs Aar — et halvt Aarhundrede — som i Skuf-ferne af et gammelt Skab, og i de lange Vinteraftener sidder jeg foran Skabet som en Organist foran sit Orgel og trækker Skufferne ud og ind som Registre og faar en Tone til at lyde her og der, snart *Vox humana* og snart *coelestis* . . .

Nu jeg sidder som en gammel Klokkespiller oppe i et af Flanderns Taarne, Saint Rombaud i Malines eller Saint Sauveur i Bruges, og faar Minderne til at ringe som en *carillon* og lytter til mit Livs snart sørgmodige, snart sejrende Musik . . .

Nu stemmes Strængene — mit Livs Strænge . . . Nu fortæller jeg — som den Vandrende fortæller i Toskanerbondens Stue ved Arnen, og efter som jeg har fortalt, kaster jeg Fortællingen paa Ilden for at varme mig ved dens Flamme og se lidt videre frem ved Lyset af dens Lue . . .

*

*

*

Det er i Siena, en Foraarsmorgen, at jeg begynder at skrive denne Bog. („Siena, en lille mellemitaliensk

Bjærgby," skriver Blade hjemme, naar de nu og da beskæftiger sig med mig. „Siena, Hovedstad for Provinsen af samme Navn, 25,657 Indbyggere, 319 Meter over Havet, Sæde for en Ærkebiskop og et Universitet," siger Geografen).

I Siena altsaa, i det sydlige Toskana, to Timers Jærnbane rejse fra Firenze, fem Timers Jærnbane rejse til Rom . . . I Siena, en Foraarsmorgen i 1915 . . .

Jeg vaagner med Følelsen af at have sovet længe. Der er mere og stærkere Lys ind gennem Skoddernes Sprækker end sædvanligt. Og jeg genfinder mig selv mere udhvilet, yngre, med færre af de Smaadarligheder rundt om i Legemet, som en Mand, der snart har naaet de Halvtreds, ellers vaagner op og genfinder, Tegnene paa Forfaldet, der nærmer sig — Varslerne om, at nu bliver det Efteraar . . .

Jeg vaagner, som jeg vaagnede, da det endnu var Foraar i mit Liv — køligt, uroligt, forblæst og støvende Foraar — men ogsaa Dage, der kom som ud af Porten til det tabte Paradis. Jeg vaagner som jeg vaagnede, da jeg var tyve Aar, og uvilkaarligt, uden at vide og ville det, begynder jeg Dagen som den Gang. Det er pludseligt saaledes, som var der slet ikke andet at gøre end staa op, klæde sig paa, drikke Morgenkaffe og gaa ud i Tilværelsen, som den er — uden Kirkegang, uden den vante Knælen ved Morgenofret, uden hin stille Stund i den halvdunkle, svale Kirke, hvor alle Hoveder bøjes som Blomster for Solen, og alle Hjærter søger hen mod den hvide Hostie, den gyldne Kalk, naar de løftes over Alteret, og Stilheden bliver saa dyb, at man hører Guds Hjærte banke . . .

Endnu er det ikke for sent, i Siena med de mange Kirker, at finde en Messe. Hør, den mørke Klokke-

klang kalder oppe fra Duomo til Kannikernes Højmesse, og nede i Dalen blandt de blegrøde og okkergule Huse med grønne Vindusskodder, er der smaa, hastige Sølvklokker, som klemter — det er i *Casa di Santa Caterina*, eller det er i Sant' Antonio in Fontebranda. Der kommer ogsaa et Par Klokkeslag fra San Stefano sulla Lizza — eller er det helt ude fra San Pietro in Magione eller maaske fra Sant' Andrea, i Via Cavour ligeoverfor Grand Hôtel? Og sikkert nok er der en gammel Præst, som langsomt læser en Messe Kl. 11 i Santa Maria di Provenzano, den store lyse Barokkirke, hvor der altid brænder saa mange Kærter foran Madonna over det gyldne Højalter, og hvor man knæler saa godt, sammen med Tiggere og gamle Damer, paa de brede, brune, pole-rede Nøddetræsbænke . . .

Men denne Dag kan jeg ikke begynde knælende. Denne Morgen er en Morgen som i min Ungdom — da det Overnaturlige endnu ikke var til. Der er intet andet at gøre end at træde lige ud i Solskinnet, ud i Formiddagen, ud i Foraaret . . .

Og det gør jeg. Fra Pension Chiusarelli gaar jeg, ikke til Højre, ad Kirkerne til, men til Venstre, hen mod Lizzaen, der er Sienas Ørstedspark, og Fortezzaen, der er Sienas Kastelsvold — én Gang en Fæstning, opført af Cosimo I Medici, siden 1780 alment Spaserested.

Det er endnu tidligt paa Morgenens. Der er kun faa Barnepiger paa Lizzaen, og Fortezzaens brede Promenader ligger øde i Morgensolen. De nysudsprungne Hestekastanier hænger med det grønne Løv — Bladene ser ud som fine, grønne Handsker med fem slapt hængende Fingre. Det blæser, det støver, det er køligt. Jeg fryser paa Hænderne.

Saa naar jeg den yderste Bastion. Jeg standser og læner mig til det halvrunde, murede Brystværn — man staar der som i Agterenden af et Skib. De første Firben smutter over Murstenene, som er varme af Solen, og forsvinder ned ad Murens Yderside, ind i Revner, hvor de boer.

Herfra er der vid Udsigt — ind mod Siena — og ud over Landet, der er blaat som et Hav. Siena løfter sig med Række over Række af Huse op mod Domkirkens luftblaa Kuppel og sort- og hvidstribede Campanile. Og Landet breder sig, fra de nypløjede guldbrunne Marker nærvæd, under Oliventræerne og under de blomstrende Frugttræer, med Bølge bag Bølge af disede Høje ud mod det fjærneste Blaa: Poggio Montieri halvtreds Kilometer borte ude i Maremmaen og mod Syd Santa Fiora og Mont' Amiata.

Hvor jeg kender dette vide Land — hvor jeg har vandret dets Veje! Højen dér med Cypresserne, det er Monsindoli. Det Klokketaarn langt ude, som næsten forsvinder, er San Rocco a Pilli. Histovre ligger Sant' Eugenio med sit runde Taarn, sine sorte, takkede Tinder — dér løfter Belcaro sig, firkantet, ligner en Ark, der er løbet paa Grund i en Pinjeskov. Og bag Belcaro, over Pian del Lagos store Slette, som en Gang var en Sø, er det *la Montagnuola's* lange, bløde Højdedrag, foraaarsrødmende af Skove i Knop, blaaende under Soldis, overstænket med hvide Smaaflækker, som lyser i Solen: jeg genkender Santa Colomba med det skinnende Klokketaarn — jeg skælner Chiocciola — jeg ser andre Smaastæder, som jeg ikke véd Navn paa . . . Og helt højt oppe i Skoven ligger der et lille ensomt *paëse*, vist kun en Bondegård. Jeg ser det hver Morgen fra mit Vindu, en Smule til-

højre for Belcaro. Det ligger dør og lyser i den friske Morgensol — nu og da stiger der Røg derovre — eller en Rude fanger Sol og tindrer nogle Minuter, skarpt som Lyset mellem Kulspidserne i en Buelampe. Jeg har søgt at finde Stedets Navn paa Kortet, men forgæves; end ikke Generalstaben synes at kende det. Om Aftenen, i den blaa Skumring, naar hele det vældige Landskab udenfor og under mit Vindu bliver som en grænseløs Skaal fuld af Violer, tændes der somme Tider et Lys langt borte, just i Retning af det ukendte *paëse* — et lille, ensomt Guldlys langt borte i de violette Bjerge. Da tænker jeg mig didhen, hvor Lyset er tændt. Jeg ser Huset, en toskansk Bondegård, lukket strængt ud mod Vejen med en høj, graa Mur, der tier og er tillukket som en gammel Bondes ubevægelige Ansigt — kun højt oppe et Par mistænksomme, gitrede Glugger. Men indad mod Gaarden aabner Huset sig — den høje Fritrappeløber fører op til Buegangen langs det øvre Stokværk, Buegangen, hvor Majskolberne hænger til Tørring om Efteraaret, og de afskallede Hylstre ligger i høje Dynger henne i Krogene, og om Natten rasler Blæsten i dem, saa man troer, der er Spøgelser, som pusler.

Fra Buegangen gaar jeg ind i det store Køkken — det mørke, vidtløftige, uordenlige og hyggelige toskanske Køkken, hvor Skinkerne hænger under Loftet, og Arnen gløder af Ild, og den oliede Messinglampe lyser med et Par søvnige Blus over det nøgne Fyrretræsbord, som er blankt af mange Albuer . . . Det kan ikke være Lampen, jeg ser saa langt borte fra — dens Lys er altfor svagt. Det maa være Ilden paa Arnen, Baalet, hvorved Aftensuppen koges . . . I den flakkende, røde Lysning gaar Husets Kvinder til og fra

— ranke, indsnørede, bredhoftede. De dækker Bordet — jeg ser den grove Dug, som er fuld af gamle, violette Vinpletter, det store, runde Brød, som er støvet af Mel udenpaa og graat, naar man skærer det over, jeg ser Knivene, som er af Jærn, med Skafter af et hvidligt, afslidt Metal . . .

Og rundtom i Krogene sidder Husets Mænd og venter, foroverbøjede med Hænderne paa Knæerne, trætte og tavse. Nu kommer de frem og bænker sig — jeg ser de regelmæssige Ansigter, de fine Træk, den gyldne Lød, de hvide Tænder . . . Jeg ser *Minestra*'en blive øst op med den dybe Tinske — jeg ser den i Tallerkenerne, lidt snavset, blegrød af Tomatsauce, tyk af Ris . . . Jeg ser Fiasco'en, hvis Straa er brunt og gammelt — jeg ser den rubinrøde Vin i de billige, tykke Glas, der ikke er meget rene . . .

Saa ser jeg pludselig ikke mere — for Lyset slukkes derovre, og maaske var det ogsaa kun et Kulsvierbaal i Skoven? Men hver ny Solskinsmorgen ligger mit lille navnløse *paëse* og lyser derovre i Bjærget. Og nu til Morgen ligger det atter og skinner — og rundtom det er Skovene saa foraarsbrune, saa foraarsrøde — og op gennem Foraarsskovene løber der en hvid Vej, en lysende hvid og ensom Vej, som forsvinder op over Bjærget . . .

Og jeg staar paa Sienas Vold og ser den hvide Vej forsvinde — saa længselsfuldt som jeg hjemme i Svendborg fra Gavlkamret i Fruestræde 15 saae den hvide Nyborg Landevej forsvinde ud over Landet, ud mod det ensomme Træ paa Højen mellem Trolde-skoven og Forriderbakkerne . . .

Den hvide Vej er den samme — det solklare blæstkolde, støvende Foraars om mig er det samme

— *jeg* er den samme. Alt er sket, og det er, som om intet er sket. Ahasverus blev Pilgrim, men ophørte aldrig at være en Fremmed. Det dragende Fjærne er der nu som den Gang — det længselsfulde Foraar er der nu som den Gang — og jeg selv er endnu som den Gang . . .

FORAARSSAGN

NESSUN MAGGIOR DOLORE
CHE RICORDARSI DEL TEMPO
FELICE NELLA MISERIA

DANTE

I

DE lever altid i Deres Minder, sagde forleden en gammel Ven til mig — en af de faa, som er tilbage af dem, der har kendt mig længe. *Vous vivez toujours dans vos souvenirs!*

Og han har Ret. Saa langt jeg kan huske tilbage, har jeg levet i Minder. Fremtiden har aldrig eksisteret for mig — men vel Fortiden. Jeg begyndte min Ungdom med Længsel efter noget, som var svundet — med at se mig tilbage efter et tabt Paradis . . .

Den Længsel, den Stirren tilbage gjorde mig til Digter — saaledes nemlig:

Min Fødeby havde, da jeg var Dreng, endnu intet Gymnasium. Student skulde jeg være, og saa blev jeg da, efter endt Realskole, knap sexten Aar gammel sendt til København. Jeg kom paa Friplads hos „Bork og Bredsdorff“ i Baggesensgade og fik billig Bolig hos Skomagermester Theodor Hansen i Brogade paa Kristianshavn. Hver Morgen og hver Eftermiddag havde jeg saaledes hele København at gennemvandre — jeg maatte over tre Broer for at naa til min Skole: Knippelsbro, Højbro, Dronning Louises Bro.

To Aar igennem levede jeg paa denne Maade — fra 1882 til 1884. København var endnu ikke den moderne Storstad, hvori nu den Attenaarige færdes — det var en stor, mørk, snavset By, uden elektrisk Lys, uden Asfalt, med Hestesporvogne. „Politiken“

var i sin første Vorden, og ingen havde endnu tænkt paa at opfinde Avtomobilet.

I dette Københavns taagede Vinter og sølede Gader blev da Svendborg, som jeg var rejst fra, Sommerlandet, Solskinslandet, Lykkelandet. Da det første Foraar kom, Foraaret 1883, gik jeg i de klare Maj-aftener ensom ved Kalvebodstrand og længtes hjem til Udsigten over Svendborg Sund med Taasinges lange, lave Skovkamme og Bregninge Kirke. Jeg forstod det saa godt, da jeg siden hos Jean Paul læste om hin uimodstaaelige *Kuhreigen*, der kalder os tilbage til „Barndommens solbeskinnede Alper“. Min svundne Barndom ovre i den lille By stod netop saaledes for mig — som et fjærnt og tabt Land; skinnende og dragende laa det i Horisonten, let og fint og skønt som Sommerskyer, og min Fod skulde aldrig betræde det mere . . .

Saadan lærte jeg at længes. Naar jeg i de — ak, altfor korte! — Sommerferier atter var hjemme, saa var alle Trængsler glemt, saa var alt atter Lys, Lykke, Fred. Jeg var *hjemme* — og Hjemmet det var hele det vide Land om Svendborg, det var først og fremmest Skovene — fra „Tankefuld“ og „Engene“ og Skovsbo Bakker i Syd til „Store Have“ og „Trolde-skoven“ og „Forriderbakkerne“ mod Nord, „Græsholmene“ og „Margrethelund“ mod Vest. Helst gik mine Søstre og jeg til „Græsholmene“ — dør kom aldrig et Menneske — vi havde hele den store Skov for os selv, flakkede om de lange Sommereftermiddage over Sletterne, paa Engene, gennem Krattet, i Moserne derinde og kom sent hjem til Huset i Fruestræde, belæssede med store Bundter af sødtduftende Mjødurt og Kaprifol og Pragtstjærner og Tjærenellike og Gøgeurt og Gøgellilje og ordnede det alt sammen til Bu-

ketter paa det store gamle Bord ovre i Vaskehuset og vilde ikke vaske vore Hænder bagefter, fordi de lugtede saa godt af Blomsterne og alt det Grønne . . .

Hjemmet, det var Skovene — og Hjemmet det var Haven . . . Den gamle, gammeldags Have langs Bager Prisholms og Karetmager Mikkelsens Baghuse (op ad Prisholms Væg havde Fader sat en Vinstok, som groede og blev stor, fordi den havde Sydsol og uden Varme inde fra Bagerovnen) . . . Den gamle Have med de to store Frugttræer, en Abild og et Pæretræ, som kun bar hvert andet Aar, men saa var det ogsaa Frugter saa store og saa safttunge, at en af dem faldt ned i Hovedet paa Moder og knækkede hendes Nakkekam . . . Den gamle Have med Lysthuset nede ved den rislende Bæk — „Springsbæk“ hed den, og bredere end man kunde springe over den, var den heller ikke — og det andet Lysthus oppe under Hyldetræet, hvis fine, hvidgule Blomsterkroner altid overdryssede den grønne Bordplade . . . At sidde i den Have, i det Lysthus, en Eftermiddag i Rosentiden, naar baade Mosroser og Provinsroser og *Gloire de Dijon* og *Maréchal Niel* blomstrede, og Kaffebordet var dækket under Hylden — sidde dér og drikke af de kendte tynde Porcellænskopper med de smaa fine gammeldags Guldblomster paa — genkende den ejendommelige Smag, som Kaffe kun havde hjemme, rundt om mig sé de Ansigter, der havde været om mig, saa langt tilbage jeg kunde huske . . . Aa, hele denne Ferielykke, der var dyb og ren og stille som den blaa Himmel over de gamle Træer og de røde Tage rundtom — den og Længslen efter den blev en Grundtone i mit Liv, maaske den dybeste — det blev den Hjemvé, som førte mig tilbage fra selv de vildeste Veje. Aldrig har jeg vist følt mig lykkelig

udenfor hin gamle Provinshave — og kun, hvor jeg genfinder den, er jeg rigtig hjemme . . .

Og dog mødte jeg netop i hin samme Have den Magt, der var modsat Hjemmets — Magten, der drager udad — den evige Fjende af det, som *er*, fordi den vil, at noget skal *vorde*: Kærligheden . . . I Paradiset havde jeg første Gang mødt Eva og alt, hvad hendes er: Uddrivelsen, Flammesværdet ved Porten, Jorden, der skal bære dig Torne og Tidsler . . .

Men endnu var det kun en Foraars-Eva og en Foraars-Eros, som mest af alt lignede Vintergækken i den svenske Billedhuggers Tolkning — „Snöklockan“, der bly og kysk og ubevidst nøgen løfter sig mod Lyset. Følelsen for „Hende“ og Følelsen for Hjemmet kunde gaa Side om Side i den københavnske Landflygtighed, smeltede sammen til én Længsel og én Hjemvé. Om Svendborg og om „Hende“ skrev jeg mine første Vers — om „Hende“ og om Svendborg handler hin lille, nu længst forsvundne Bog, som jeg kaldte „Foraarssagn“. Med en Hymne til min Barndoms Land og min Barndoms Kærlighed begyndte jeg denne min første vaklende og uselvstændige Prosabog:

„Det var aarle paa Vaaren. De grønnende Marker var endnu fugtige af Tøvandet, og den sidste smudsigraa Sne laa endnu og drev bag et Gærde. Men Hyl-den brød, og Bøgen knoppede og Vintergækkerne stod i runde Klynger nede i de sølede Haver, hvor Efter-aarets sortbrune Løv laa og muldned bort. Og ude i Skoven hvidned der Anemoner langt ind mellem de vædesorte Stammer, og paa Bakkehæld mod Syd stod Kodrivernes bleggule Blomster med de orange-farvede Svælg, og Stimer af violette og hvide Lærke-sporer dufted. Og den bløde Mosegrunds sorte Fløj

var gyldenstænket af Ranunkler og af store, saftsvulmende Kabbelejer, som blinkende Skovbække mumlede forbi, og oppe over de røde, harpixlakerede Kvistes Mylr stod Himlen skinnende høj og sendte en klingende Regn af Lærketriller ned gennem en Luft, der var kuldslaaet af den første Solvarme . . .“

Op mod dette I. P. Jacobsensk skrevne, længselsfuldt drømte Foraarsbilled stilles i mørk Kontrast den unge Mands Pligtarbejde (Lektielæsning til Skolen!).

„Det var Eftermiddag, henad Firetiden. Stuen vendte ud mod Gaarden og Haven, og gennem Vinduet, som stod aabent bag det nedrullede Gardin, hørte han Fuglene kvidre nede i det store Æbletræ, og Hønsene kagle og klukke ude i Gaarden, og Naboens Børn raabe og le i lystige Lege. Han vidste, at nu gik de andre Dreng og drev Top ude paa de soltørre Gader eller hopped til Maane paa Grusvejene omme bag Byen eller spilled Klink mod Kirkegavlens store Granitkvadre. Og han hørte, inde fra Naboens Gaard, en ung Pigestemme slaa op over Barnerøsterne — Annas Stemme, der lyste som en klar Flamme over alle de andre. Men ind til ham naaede kun en fattig Solstrib, hver Gang Gardinet bovned ud fra Karmen for Vinddraget — en smal Støtte af tindrende Lysstøv, der et Øjeblik gnistrede i Blækhushets Glasfacetter og strejfed et Par guldstribede Bogrygge henne paa Reolen — for saa at slukkes, idet Gardinet sugedes tilbage og smældede mod Karmens Rand.“

Dette er Realisme, rettroende Realisme fra Firserne — saaledes som f. Ex. Karl Gjellerup praktiserede den i „Romulus“. Der er omhyggelig gjort Rede for de Lysfænomener, en Solstraale kan afstedkomme i et halvmørkt Værelse. Men under den efterlignede og tillærte Form banker den 21aariges Hjærte personligt

stærkt (jeg taler, som talte jeg om en Anden). Denne Side af en gammel, glemt Fortælling udtrykker hverken mer eller mindre end Ledemotivet i mit Liv — at jeg, stedt mellem Pligt og Drøm, mellem Hverdag og Længsel, altid valgte Drømmen og Længslen . . . Det blev min Skæbne — thi, som Heine har sagt, „et Menneskes Sjæl er hans Skæbne.“ Og Pligten og Hverdagen tog deres Hævn over mig.

II

UD over mit Barndomshjem ringede tre Gange daglig Vor Frues Klokker, og forbi vore Vinduer gik Søndag Formiddag Folk til og fra Kirke. Hvor tit var jeg ikke med gamle Maren ude at „strø“ paa Gaden, naar en eller anden kirkelig Handling skulde foregaa — Blomster og Grønt, naar der strøedes til Bryllup, men Sand og Buxbomkviste, naar der strøedes til Lig . . .

Religiøst „Liv“ i moderne Forstand kendte Svendborg den Gang ikke. Vi havde „i Frue“ Pastor Prip, der boede henne for Enden af Gaden i sin smukke, gulkalkede, rosenomrankede Præstegaard — vi havde „i Nikolaj“ Pastor Warburg, om hvem det hed sig, at han „prækede saa inderligt“, og som uartige Drengere raabte efter paa Gaden, fordi han var tynd og lang og altid gik med opsmøgede Benklæder . . . Men vi havde ingen Indre Mission og intet Højskolehjem — kun Familien Bang sagdes at være „Grundtvigianere“ — det viste sig ved, at de rejste sig op i deres Stol i Kirken, naar Troesbekendelsen blev læst. Ellers havde Svendborg sin gode gamle Sømands-Religion, som bestod i at være et ærligt og hæderligt Menneske, tro paa Vorherre, gaa i Kirke til Højtiderne og til Alters én Gang om Aaret sammen med Mutter. Naar Fader og Moder kom hjem fra denne aarlige Altergang, stod de gjerne et Øjeblik stille lige inden for

vor Gadedør, og Moder tog Fader om Halsen og kysede ham midt i Skæget. „Til Lykke og Velsignelse, lille Far!“ Og Fader saae til Gadedøren — sæt nogen havde sét det . . .

Thi de var forlegne, de gamle, vejrbidte Ulke! De havde Følelser — men de gav ikke efter for dem. De havde Religion — men de ansaae det for uanstændigt at tale derom.

Det var Hjemmets Religion. Saa kom Skolens. Den stærkeste Paavirkning fik jeg strax, i Pøgeklassen, som med moderlig Myndighed lededes af en Lærerinde. Ind under Jul lod hun os lære Julesalmerne udenad, og de, som havde Stemme, lærte at synge dem. Her fik jeg mit første Indtryk af religiøs Poesi, og saa stærkt var det, at da jeg en Gang blev hørt i „Julen har bragt velsignet Bud“, overvældede Bevægelsen mig, og jeg gik i Staa ved Linjen: „Dans, lille Barn, paa Moders Skød, en dejlig Dag er oprunden.“ De Julesalmer fulgte os Skolen igennem, og endnu fyrretyve Aar efter kan jeg høre Hr. Kaspersen synge for i „Det kimer nu til Julefest“ — især de vidunderlige Vers:

Ja sjunge hver, som sjunge kan,
nu tændes Lys i Skyggers Land,
og just som Midnatshanen goel,
blev Jakobs Stjerne til en Sol.

Nu kom han, Patriarkers Haab,
med Flammeord og Himmeldaab,
og Barnet tyder nu i Vang,
hvad David dunkelt saae og sang.

Og hvad en anden Salme gav Udtryk, det kendte jeg saa godt, havde jeg selv fornummet — thi var jeg ikke ét af de lykkelige Børn, om hvem Skjalden sang:

Da vaagne de mildt i Morgengry
 og tælle mer ej Timer,
 da høre vi Julesang paany,
 som sig med Hjærtet rimer,
 da klinger det sødt i højen Sky,
 naar Juleklokken kimer!

Ak, Jul i Danmark, ak, Jul i Svendborg, ak, Jul i mit Barndomshjem! En italiensk Vinterdags milde Sol skinner ind over det Papir, hvorpaa jeg skriver disse Linjer, og de katholske Juleklokker kimer saa jublende paradisiske som Klokker Flint i Svendborg aldrig formaaede at ringe. Og jeg sidder i en gammel Kultur- og Kunstby, midt mellem Firenze og Rom og blandt alle de blaa Bjerge . . . Men alligevel, alligevel — om jeg blot endnu en Julenat kunde lyse mig over Loftet i det gamle Hjem ved Skæret af en Stump Julelys, smeltet fast paa en Tændstikæske, og gaa til Ro i Gavlkamret, hvis Vinduer er tykt tilgroede af Isblomster, saa at man maa aande paa Ruden for at faa et lille klart Kighul frem, hvorigennem man kan sé Svendborg i Sne og Landet rundt om snehvidt, men med sorte Skove, under Vinternattens Maane . . .

En, som ikke altid havde været Kristen, men var gaaet lige fra moderne, fritænkerisk Jødedom til Katholicisme, sagde til mig: „Egenlig forstaar jeg saa lidt Julen! Jeg forstaar Langfredag og Paaske — Lidelsen og Sejren — thi jeg har selv lidt og selv vundet Sejr. Jeg kender Korsvejen, jeg kender Golgatha. Men jeg har aldrig været i Bethlehem.“

Den, som er født og opvoxet i luthersk Kristendom, kunde næsten sige det Modsatte. Et er sikkert — vi har alle i vor Barndom været Gæster i Bethlehem. Jeg mindes ikke, at der blev talt til os om den lidende Jesus og om Korset — kun Langfredag græd

Pastor Prip paa Prædikestolen, naar han læste Lidel-seshistorien, men det saae vi Børn kun forundret paa. Men Juleevangeliet — hvilken Dansker glemmer vel det? Man tror mer eller mindre paa „det gamle, skønne Sagn“ — mest *mindre* — man *har* jo da læst forskellige Pjecer mod „Jomfrufødslen“! Men alligevel er der vist faa, som ikke føler Taarerne samles under Øjelaaget, rede til at rinde som en frugtbar Regn, naar Juleaften de uforglemmelige Ord lyder: „Men der var i den samme Nat Hyrder paa Marken, som vogtede deres Hjord. Og sé, Herrens Klarhed skin-nede om dem, og Herrens Engel stod for dem, og de frygtede saare. Og Engelen sagde til dem: „Frygter ikke, thi se, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket, thi Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Kristus, i Davids Stad“ . . . Og strax var med Engelen en Hærskarernes Mangfoldig-hed, som lovede Gud og sagde: „Ære være Gud i det Høje, og Fred paa Jorden, og i Mennesker en Velbehagelighed“ . . .“

Og derfor, for Julens Skyld, blev Barndomshjemmet for den, som maatte leve langt borte fra det, ikke blot Sommerlandet, Solskinslandet, Lykkelandet — det blev ogsaa Fredens og Glædens og den stille, trygge Til-fredsheds Sted.

„Studenten kom hjem“ (hedder det i en af mine Bøger, og jeg kan ikke sige det bedre) „midt i al den hyggelige Travlhed med lutter fornøjelige Ting, der gaar forud for Julen. Og det faldt af sig selv, at han næppe var kommen ind ad Døren og havde smagt paa Julekagen, før han blev sat til at bestille noget. De smaa Søskende førte i Triumf „store Broder“ ind i Spisestuen, hvor Arbejdet med at klippe Hjerter og klistre Kurve var i fuld Gang. Og inderlig tilfreds

bænkede han sig mellem de Smaa med en Sax i Haanden, Klisterpotten ved Siden og de mange Ark rødt, gult, blaat og grønt Glanspapir foran sig. Fra sine egne Drengaar huskede han endnu, med hvilken Ærefrygt han havde sét paa det fine Guldpapir, hvorefter der aldrig var mere end ét Ark, og som Moder derfor egenhændigt behandlede. Nu sad han selv og var den Store og Voxne, og de Smaa skød Guldpapiret hen til ham, for at han skulde klippe Julestjernen . . . Der kom en egen dyb, svulmende Følelse over ham — en Følelse af, hvad et Hjem kan være, hvilken Fred det kan rumme, hvilken Hjerternes Varme der kan fylde det — saa han et Øjeblik næppe vidste, hvad han gjorde. Det var, som attraaede han intet højere i Verden end at sidde her og klippe Julestads til sine smaa Søkende i en graa Decemberdags tidlige Skumring . . .

„Lillejuleaften gik, Juleaften kom. Ud over de sne-dækte Tage ringede Vor Frues mægtige, klangfulde Klokker, og op ad de stejle Gader, der fører til Kirken, kommer Folk vandrende, mørke mod den lyse Sne, hilsende hverandre med „Glædelig Jul!“ og „Glædelig Fest!“

„Den gamle gothiske Kirke aabner sine Døre paa vid Gab, det Indre tindrer af Lys og Orglet prælude-derer, Sangen bruser — en af de gamle Salmer, i hvis Rytme det er, som hørte man Lyden af Englevinger. Og Salmen tier, og den gamle Sognepræst staar paa Prædikestolen og begynder med sin svage, rystende Stemme, der i Aften er endnu mere svag og rystende end ellers, at tale om den store Glæde, som i denne Nat er vederfaret alt Folket — at „Eder er en Frelser født, som er den Herre Kristus i Davids Stad“ . . .

„Efter Gudstjenesten hjem til det festlige Aftensbord, men det var kun lidt, de Smaa kunde sætte til Livs af alle de gode Sager — Risengrøden, Gaasestegen, Æbleskiverne. Alle de smaa Hjærter bankede kun for Juletræet . . .

„Og omsider sad de saa i den mørke Stue, medens Træet blev tændt. Sad i Mørke hos gamle Jomfru Graff, hvis Fortællinger om Nisser og Troldtøj oppe paa Mors ellers var saa interessante, men i Aften lyttede de bare til hende med et halvt Øre. For var der ikke nogen, som rørte ved Laasen? Nej — de gik igen. Men nu da — nu vilde der ganske sikkert blive lukket op? Nej, heller ikke.

„Indtil Fløjdørene pludselig — ingen vidste rigtig hvordan — stod vidt aabne, og alle Børnene kom ind. Med løftede Hoveder stirrede de al Herligheden lige i Møde, og alle Julelysene spejlede sig tindrende i deres blanke Øjne . . .

„Og nu kom den, hin salige, lykkefyldte Stemning, som kun Juletræet formaar at sprede. Den Stemning, der kommer af sig selv i det Øjeblik, Juletræets røde og blaa og hvide Kærter oplyser Stuen, og man ser sin egen Skygge mangedobbelt paa Væggen — tyve Skygger, der krydses og brydes. Det er, som om den Stue, hvori Juletræet staar, ikke længer er den Stue, man kender og ser man et Øjeblik ud af Vinduet, ned paa den stille, snelyse Gade, saa synes man, det er helt underligt, at Gaden endnu er den samme. Thi den Stue, hvori Juletræet staar, er bleven som en gylden Ark, der med sin Last af Lykke flyder frem gennem den mørke Nat og vugges hen over Tidens Strøm af Timer, der ikke er som andre.“

*

*

*

Saadan følte Studenten det, naar han var hjemme paa Besøg i Julen — saadan følte allerede den halvvoxne Dreng det i Barndomshjemmet i Svendborg.

Men en Dag sent i Januar, en Dag, da alle Julebøger længst var læste, og intet af Julelegetøjet morede mere — en graanende, mørknende Januareftermiddag stod den samme halvvoxne Dreng ved Vinduet til Gaarden og saae ud. Det var midt mellem Frost og Tø; Sneen laa halvmeltet og smudsig af Kulstøv, med haardfrosne Kanter; ovre mellem Brændestabel og Hønsarhus stod Juletræet vissent — paa en nøgen Kvist lyste endnu lidt Guldflimmer, sad endnu en enkelt Lysestage, hvorfra en Smule rødt, smeltet Vox hang ned.

Der var koldt i Stuen, hvor Drengen stod — foran ham i den hvidmalede Vindueskarm laa Lektiebøgerne, han skulde læse. Men hvert Øjeblik gled Tankerne fra Mundts Geometri, og Blikket vilde stadig vige bort fra Chorder og Secanter, ud i Skumringen, ud til det trøstesløst nøgne Juletræ og ned til Haven, som laa sort og opblødt bag det grønskimlede Stakit, og hvis bladløse Træer stod saa triste og tynde mod den kolde Skyluft. Og da kom det over Drengen som en hjælpeløs, haabløs Kvide — den Kvide, blot at være til. Thi det gik op for ham, at han *var* — og at der ikke var nogen anden Væren end denne. Denne Verden, hvori han og alle andre stedtes — denne Tilværelse, som omfattede alt og alle — ham selv, hans Forældre, hans Søkende, hele hans Familie — og Præsten, Skolebestyreren, Byfogden, Distriktslægen, Herredsfogden, Kongen — og *alle* Mennesker i *alle* Riger og Lande — den var den aller-eneste Tilværelse, som var til — den var Vorherres ramme Alvor — der var ingen anden Verden, som

der ingen anden Gud var — blev man ikke lykkelig i den, blev man aldrig lykkelig — thi Gud var den eneste Gud — der var ingen højere end han — hvis han var uretfærdig, kunde man ikke klage til nogen — fordi over ham, udenfor ham, var der ingen og intet — var kun det tomme, kolde, bundløse Intet . . .

Og under den Tankes Gru blev Drengen staaende og stirrede ud i den graa Skumring og vidste ikke sine levende Raad for knugende, usigelig Vaande.

III

VAR dette al den aandelige Bagage, hvormed Dren-gen fra Provinsen næppe sexten Aar gammel an-kom til København for at leve ene og paa eget An-svar? Nej, der var mere — der var ikke saa lidt mere, men det skyldte han sig selv, sin egen Søgen — det havde hverken Kirke eller Skole eller Hjem givet ham.

Og først vil jeg da nævne noget, som den Gang ikke kom til at spille en Rolle, men som jeg siden-hen ikke kunde andet end mindes med en Følelse af, at allerede da en langt senere Udvikling forberedtes. I Huset hos os boede min Morbroder, Lærer ved Svendborg Realskole Jørgen Johansen, og i hans Bog-samling, som jeg ivrigt og hensynsløst gennemrodede, fandt jeg Longfellows „Gyldne Legende“ og Goethes „Faust“. Jeg læste dem begge, fjorten-femten Aar gam-mel, og beholdt af dem begge absolut kun det, som var katholsk — af „Faust“ *Dies irae* i den rystende Domkirkescene, af Longfellows Digtning en hel Række Stumper Kirkelatin og, især, Pilgrimshymnen om det himmelske Jerusalem, som jeg siden aldrig har glemt og endnu kan citere efter Hukommelsen:

*Urbs coelestis, urbs beata,
supra petram collocata,
urbs in portu satis tuto,
de longinquo te saluto,
te saluto, te suspiro,
te affecto, te requiro.*

Uden at vide det var jeg altsaa allerede den Gang, omend *de longinquo*, undervejs til Kirken paa Klippen . . . Endnu et Tegn derpaa ser jeg i, at jeg et eller andet Sted — jeg troer i „Nordisk Konversationslexikon“ — havde fundet Texten til det katholske *Ave Maria* og skrevet det af. Min Moder havde lært mig „Fadervor“, som jeg efter god, gammel, luthersk Skik bad, liggende paa Ryggen i min Seng. Det latinske *Ave* bad jeg derimod, inden jeg gik i Seng, seende ud af Vinduet eller — en enkelt Gang — knælende paa Stenbroen i Fruestræde — en silde Aften, da vi alle havde været ude paa en lang Spasertur, og Maanen stod sølvklar og rund over Vor Frue Kirke og fyldte hele Gaden med sit hvide Lys. Min ældste Søster blev ved denne Lejlighed forarget og erklærede, at jeg var en Hedning, der tilbad Maanen . . .

Og ellers? Ja der ligger for mig en meget lille Bog, et lille selvlavet Hæfte, sat sammen med en Knappe-naal og forsynet med et Omslag af „Pergament“ (det Pergament, Moder brugte til at binde over Syltetøjskrukker). Bogen er „udkommen“ 1881, og dens mærkelige Titel er *Theosophia esoterica et eklektica*. Som Forfatter er angivet *Ioannes Theophilos* og — inspireret af Frygten for, at Bogen skulde falde i mine lattermilde Kammeraters Hænder — staar der øverst paa Bindet *O inimice, noli me tangere!* (Man læste jo da privat Latin — og Græsk — hos Hr. Møller, Realskolens Bestyrer, almindelig kaldet „Rektor“!) Midt paa Omslaget findes en Tegning af en i en Femkant indskreven Cirkel; midt i Cirklen er atter et Kors, paa Korsets Tværbjælke staar det hebraiske Jehova-Navn, paa den nederste Længdebjælke det hebraiske Ord for „Aand“ (פֶּהָא). Altsammen umaadelig kabbalistisk!

Og — saa sært det lyder — jeg studerede for Alvor baade Kabbala og Theosofi. Ikke i Grundtexterne naturligvis, men i populære Fremstillinger. Viktor Rydbergs „Middelalderens Magi“ var mig især en vigtig Kilde, desuden Goldschmidts Bog om Nemesis (anden Del af „Livserindringer og Resultater“), Martensens Skrift om Jakob Böhme, samme Theologs „Dogmatik“, endelig Frederik Hammerichs aandfulde Kirkehistorie. Alt dette fandt jeg paa min Onkels Reoler. En Bogliste fra samme Tid angiver som Værker, jeg foresætter mig at studere, *Zohar*, *Schulkan Aruch* (den første, hvis jeg ikke nu husker fejl, arabisk, den anden talmudistisk), endvidere Dionysius Areopagiten, Agrippa: *De occulta philosophia*, Swedenborg: „Om Himlen og dens Undere og om Helvede“, Bunsen: „Urkundenbuch“, Franck: „Über die Kabbala“, Vogt: „Neuplatonismus und Christenthum“, Dähne: „Geschichtliche Darstellung der jüdisch-alexandrinischen Religionsphilosophie“, Neander: „Genetische Entwicklung der vornehmsten gnostischen Systeme“ . . . Formodentlig har jeg tænkt mig at kunne finde disse Bøger paa Bibliothekerne i København.

Foreløbig maatte jeg imidlertid nøjes med mindre og bygge mig en Filosofi op med det Materiale, jeg havde ved Haanden. Den lille „esoteriske og eklektiske“ Theosof i Svendborg erklærer i Indholdsfortegnelsen til sit Værk at ville behandle følgende Problemer:

1. *Materiens og det Ondes Oprindelse.*
 - a. Kosmogonien og dens Øjemed.
 - b. Forestillingen om det Onde.
 - c. Stof og Kraft.
 - d. Den første Bevægelse.
 - e. Naturens hensigtsmæssige Ordning og dens inderste Væsen.
2. *Livet.*
 - a. Livets Oprindelse.
 - b. Livets Øjemed.

3. *Den usynlige Verden.*

- a. De gode Aander og Gud. Aandeverdnen.
- b. De onde Aander.
- c. Guds Væsen. Treenigheden. Inkarnationen.
- d. Sjælen. Aanden.
- e. Sproget.
- f. Viljefriheden og Naaden. Frelsen.
- g. De afdødes Aander.
- h. Samvittigheden.

4. *Livet før og efter dette Liv.*

- a. Præexistens.
- b. Sjælevandring.
- c. Skærsilden og Scheol.
- d. Tilstanden efter Døden.

5. *De sidste Ting.*

- a. Tegnene paa Verdens Undergang.
- b. Antikrist.
- c. Tusindaarsriget.
- d. Alle Tings Fuldendelse.
- e. Dommedag.

Intet Under, at min gode Moder og min kære literære Onkel, der saae mig fordybet i slige Spekulationer, var visse paa, at jeg skulde være Præst! De vilde have været mindre sikre derpaa, hvis de havde kunnet kontrollere mine Studier og de Slutninger, hvortil jeg kom. Som den theologisk kyndige Læser allerede har set, ligger det i ovenstaaende Skema angivne System temmelig langt fra den rene lutherske Tro. Der er baade Vranglære om Præexistens og Vranglære om Apokatastasis, for slet ikke at tale om den — vistnok fra Martensen hentede — Skærsild.

I Virkeligheden var der intet, jeg tænkte mindre paa, end Orthodoxy. Jeg havde kun én Bekymring: Sandhed. Hin Følelse af Verdensmysteriet, som en Dag i Januar saa knugende havde sænket sig over

mig, vendte atter og atter tilbage. Det forekom mig ogsaa, at der maatte være andre Veje til Erkendelse end Theologien, og jeg begyndte at lægge mig efter Naturvidenskaberne, især Astronomi. Med Begejstring læste jeg „Beboede Verdner“, senere Guillemins „Universet“. Og manges Augustaften, naar Himlen var mylrende tæt af Stjærner, stod jeg ude og fandt de Stjernebilleder, som jeg siden aldrig har glemt, de Stjerne-Venner, som siden trofast har fulgt mig paa alle Vandringer, og som alle Vegne hilser mig med samme Blik som mellem de mørke, susende Træer i Haven hjemme:

Andromeda med hvide, bedende Hænder,
den purpurøjede Tyr, som faar sin Bane
af Gudehelten, født af en dødelig Moer;
Kassiopejas W af Diamanter,
den perlehvide Krone med sin Gemme,
Sobieskis Skjold med sine Straalekanter —
slig saae jeg dem saa manges Nat herhjemme.

Og disse gamle Vers nævner endda ikke Himlens mest straalende Vidundere: Orion, der er sat som et Muranker af Sølv og Ædelstene i Vintermidnattens mørkeblaa Mur — Sirius, der funkler og tindrer som et ustandseligt Væld af purpurrødt og sølvblaat og irgrønt Lys — Atair, Deneb og Vega, de tre skælvende Duggdraaber i Kalken af Sommernatshimlens blegblaa Blomst — Kapella, den jeg en lys Nat saae lavt i Nord, oversvømmet af Nattens Guldlys, skinnende hvid som en Aakandeknop i en Rosensø — Karlsvognen, der med sin Stang peger lige ned paa Arkturus — den Stjerne, jeg fra min lave Barneseng gennem det gardinløse Vindu saae funkle i de frostklare Aftener over Havens mørke Trækroner — og den blev mig den kæreste af alle . . .

Men endnu var det ikke Skønhed, jeg søgte derude under Stjærnerne — det var Sandhed, Viden, Erkendelse — en „Løsning uden Omsvøb“ (som jeg siden skulde læse det hos Heine) „paa de fordømte Spørgsmaal“. Den Bevidsthed, at Tilværelsen er et *Unicum*, at der ingen anden er, vilde ikke slippe mig og holdt mig fast om Hjærtet med et knugende Greb. Dunkelt, men stærkt følte jeg, at jeg (som Evangeliet siger) var „undervejs med en Modstander“. Evangeliets Raad er: „Vær velvillig mod Ham, at Han ikke kaster dig i Fængsel, og du skal ikke komme ud derfra, før du betaler den sidste Hvid.“ Men *min* Hu stod ikke til Underkastelse . . .

Og her er jeg ved det andet Grundtræk i min Natur — min *Forkærlighed for Oprøret*. Livet — det, jeg forstod ved Livet — var altid udenfor Hverdagen — det var ogsaa *udenfor Loven*. Det, jeg elskede, var aldrig det regelrette, aldrig Normen — det var altid Undtagelsen, altid det Særegne.

Og derfor — som jeg religiøst var Kætter, var jeg politisk og socialt Revolutionær. Jeg følte mig fra allerførste Færd i Pagt med dem, som gik deres egne Veje. Det var kun Barneværk — men samtidig med at jeg lavede mig en theosofisk-gnostisk Verdensanskuelse, fulgte jeg i Avisen ivrigt og interesseret de russiske Nihilisters Færd. Alexander II. blev myrdet, og mine Helte var Sheljaboff og Sofia Perofskaja. Sammen med min ældste Søster, hvis Fornavn ogsaa var Sofia, grundede jeg en revolutionær Klub. En lille sort Protokol, som jeg har opbevaret sammen med den kabbalistiske Bog, indeholder Lovene for hin Klub. Alt er skrevet med en af mig selv opfunden Chifferskrift — som jeg endnu kan læse. Og jeg ser da i den sorte Bog, at Klubbens Navn var hverken

mere eller mindre end *Lucifero* — at Formaalet ganske simpelt var at „udrydde Tyrannerne“ — at vor Tidsregning var den første franske Republiks) (med 1789 som Aar 1 og med Maanednavnene *Floréal*, *Prairéal*, *Thermidor* osv.). Klubbens Medlemsantal naaede, til Lykke for Svendborgs Tyranner, aldrig op over sex — hvoraf fire Kvinder — og Møderne holdtes inde hos min uadskillige Ven Albrecht, vor Nabo Simonsens kønne, livlige, opfindsomme, men for Skolen og dens Gærning absolut uinteresserede yngste Søn. Den Simonsenske Kulkælder var Klublokale. Man naaede derved fra Gaardspladsen ved at aabne en skraatliggende, sorttjæret Falddør — passerede en lang, lav, skummel og fugtig Gang, som vel kunde give En Nihilistfornemmelser — og naaede endelig Forsamlingssalen, der fik sparsomt Lys gennem en støvet og spindelvævsdækket Glug i Højde med Fortovet udenfor. Her var vi godt i Skjul for Politiet, der fingeredes at være paa Spor efter os — men en højtidelig Tavshed blev der alligevel, naar Politibetjent Eckmanns lange Skaftestøvler spaserede forbi ude paa Gaden. De sammensvorne tog Plads rundt om paa Kulbunkerne og i det opstablede Brænde, medens Præsidenten — eller *Mystagogen*, som han theosofisk kaldte sig — indtog Æressædet paa Huggeblokken. Herfra ledede han nu Mødet, om hvis normale Gang den lille sorte Bogs Chifferskrift giver følgende Oplysninger:

1. Oplæsning af Loven.
2. Indvielse og Optagelse af nye Medlemmer.
3. Overhøring i Chifferskriften.
4. Ordenshistorien oplæses.
5. Forhandlingerne indføres i Protokollen.

Under Punkt 4 kunde de eventuelle nye Medlemmer bl. a. faa at vide, at „Ordenen“s første Oprindelse gik saa langt tilbage som til Vinteren 1877—78, da den nuværende Mystagog sammen med sin tro Albrecht havde stiftet en Indianerbande, hvis Medlemmer, bevæbnede med Tomahawker af Træ og Pap, med Fjerkrøer paa Hovedet og Mokassiner paa Fødderne, i de maaneklare Vinternætter havde foretaget lange Togter gennem de snedækte, vintervisne Haver i Egnen mellem Fruestræde, Bagergade, Ramsherred og Kedelsmedstræde, ja endog, vandrende lydløst paa den tilfrosne Springsbæk, var naaet helt hen til Amtsskriver Knox's Have, hvor de havde gjort Landgang for at overfalde en af de smukke Frøkner Knox og slæbe hende med sig hjem til deres Snehytte i den Simonsenske Gaard — noget, som dog ikke var lykkes . . .

Slige Ungdomserindringer kunde naturligvis interessere Mystagogen og den anden fordums Rødhud, men ikke i Længden Sofia Perofskaja eller de øvrige kvindelige Medlemmer. Derfor indeholder den lille sorte Protokol paa et af sine sidste Blade ogsaa følgende megetsigende Forslag: „Sørge for noget mere interessant.“ Og da Solen og Foraaret kom — Foraaret 1882 — blev Lugen til den nihilistiske Kulkælder lukket for bestandigt, og Mystagogen begyndte i sin Dagbog — mellem Notitser efter „Svendborg Amtstidende“ om de i Rusland opdagede Sammensværgelser — at føre hverken mere eller mindre end en Forelskelsens Journal, i alle en saadans aldrig anderledes og altid nye Former:

„23. April, Kl. 1 Middag. Saae hende.

„30. April, Store Bededag. Talte med hende.

„5. Maj. Solskin, Kl. 11 + 12° R. i Skyggen. Mødte hende og hendes Søster. Kl. 9. Mødte hende alene paa Kirkegaarden.

„7. Maj. Hun var i Haven. Vi legede.

„9. Maj. Hun var herinde med Albrecht. Han fortjener hende ikke!

„15. Maj. Hun var i Haven, forlod sin Leg for at tale med mig.

„24. Maj. 9—9¹/₄ Aften. Talte et Kvarter med hende.“

„Hun“ — det var hende, jeg sad og drømte om, naar jeg skulde læse Lektier — det var hende, som kaldte mig bort fra Pligtarbejdet, bort fra min theosofiske Grublen, bort fra min revolutionære Kulkælder. Til hende skrev jeg mine første daarlige Vers, hvor „Solen“ var sat op imod „Skolen“ — „med Lektierne i Færd jeg sad derinde paa Skolen — ude var Lyset og Livet, Lykken, Glæden og Solen“ . . .

Og allerede her var der en Fortid, en Længsel tilbage paa Spil . . . Thi jeg havde kendt hende tidligere — Aaret før, forrige Foraar og Sommer . . . Saa var det „blevet forbi“ (Drengeforelskelser „gaar over Styr“ ganske ligesom de Voxnes Forlovelser), men nu kom Minderne paa Besøg, nu længtes jeg tilbage . . .

Jeg har skrevet denne Ungdomskærligheds Historie mer end én Gang — Bogen om „Hende“ hed først „Foraarssagn“, saa „Hjemvee“, saa „Græs“. 1888, 1894, 1904 — med ti Aars Mellemrum vender jeg tilbage — som jeg nu gør det atter, efter en ny Dekades Forløb. Men aldrig har jeg fortalt denne Kærligheds Historie helt nøjagtigt — og vil det heller ikke denne Gang. Lad det være saaledes, at „hun“ havde en gift Søster eller en gift Tante, som boede i Lejligheden ovenover Simonsens — saa er det forklaret, hvorfor

hun saa tidt var derinde i Nabohuset og Nabogaarden . . . „Haven“, hvori jeg saa hende, var altsaa Simonsens Have — kun skilt med et lavt Stakit fra vor . . . Derinde havde jeg set hende første Gang — dør havde vi, i de milde Foraarsaftener for et Aar siden, sammen leget halvtvoxne Børns halvterotiske Lege: Tagfat over alle de nysaaede Køkkenbede (men ve os for gamle Simonsens Vrede, hvis vi traadte i dem!) og i den lange Gang „To Mand frem for en Enke“, hvor jeg ivrigt søgte hende, og hun en Aften lod sig fange af mig . . .

Derinde, i Simonsens Have, saa jeg hende nu atter. Den tidt, hæftigt, men ogsaa kun kort, forelskede Albrecht gjorde for Tiden stormende Kur til hende — men trak sig hurtigt tilbage, dels af Højmod, dels i Bevidsthed om sine store Ressources som Don Juan. „Han siger selv, at han ikke bryder sig om hende,“ noterer Dagbogen tilfreds.

Og saa genopstod, i de lange, lyse Majaftener, Forelskelsen og Lykken fra det forgangne Aar! Men der blev ikke mere leget — eller kun sjældent. Et Møde med hende — en Hilsen paa Gaden — et Par Ord vexlede fra Have til Have — det var nok! Og siden, da Juni kom, da det rigtigt blev Skærsommer og lyse Aftener, og alle Svendborgs Gader duftede af Hyld fra Smaahaverne mellem de lave Huse, saa blev det Aftensamtalernes Tid. De lange Samtaler, som vi førte, siddende paa Stentrappen udenfor Simonsens Hus, og som var meget mere voxne, end nogen anede (er det i det Hele ikke en Fejltagelse at tro, at Børn er „barnlige“? Børn er *alvorlige*, og at bevare Barne-sindet vil netop sige at bevare Alvoren overfor Livet). „Jeg véd, hvad jeg vil,“ skrev jeg efter en saadan Aften i min Dagbog. Hvad jeg vilde, var simpelthen

dette: tage til København, læse videre, faa mine Examinere, komme hjem og gifte mig med hende! Et simpelt Program — et smukt Program — og havde jeg realiseret det — vel, Verden vilde rimeligvis have haft en lykkelig Ægtemand og pligtro Embedsmand mere, en Poet mindre! Men det stod ikke skrevet i Stjærnerne, at jeg skulde faa saa blid en Skæbne...

Med Juni kom ogsaa Pinsen — og i Pinsen saae jeg hende ikke. Hun færdedes langt borte fra mig og mit, gik pyntet blandt sin pyntede Familie: Søstre, Tanter, Niecer, Neveuer — jeg saae hende kun fra det Fjerne. I Svendborg holdes der *tre* Pinsehelligdage, og tredje Helligdag med Fugleskydningen i Kristiansminde er absolut den største. Men Dagbogen noterer lakonisk og meteorologisk, for de tre Dage kun: „Smukt. Kl. 2 + 20° R. i Skyggen.“ „Smukt.“ „Smukt. Spaserer til jeg er dødtræt.“ Og derefter disse Ord (paa Engelsk!): *Remarkable, that absence can do so much of sorrow. Only seen her at a distance*, men trøstende staar der bagefter (paa Latin denne Gang!): *Tamen spero, nam volo. Et voluntas potestas est.* „Dog haaber jeg, thi jeg vil. Og Vilje er Magt.“

Ja, jeg vilde, jeg haabede... Men Længslen sved i Hjærtet. „Dødtræt“ vendte jeg hjem fra mine Vandringer i Støv og Sol og mellem de pinsepyntede Sværme, hvor jeg kun søgte En. Og gik ned i Haven, ned i Lysthuset, og lagde mig dér paa den haarde, umagelige Træbænk — laa dér og stirrede op i de grønne Blade og den blaa Aftenhimmel mellem Løvet — hørte Svalerne skrig om Kirketaarnet — og skrev med min Finger hendes Navn i Luften, skrevet usynligt som det usynligt, men uudsletteligt stod skrevet i mit Hjærte...

Pinsen bliver overstaet, og jeg ser hende atter.

Den 19. Juni melder Dagbogen: „Hun var derinde Samtale.“ Den 21. Juni: „Samtale. Hun blev kaldt op, raabte Godnat ned.“ Den 25. Juni: „Saae hende, et Øjeblik Samtale. *Ignis videns eam in me est.*“

Den latinskrivende Mystagog tager nu sin Præliminæreexamen, tager den endda godt. Saa bliver det Sommerferie, Højsommer. Dagbogen noterer Møde paa Møde — han følger hende nu hjem, naar de træffes. „5. Juli. Mødte hende Kl. 9⁴⁰ Aften i Dronningmaæn.“ „6. Juli. Graat, varmt. Saae hende med sin Moder, jeg hilste, hun hilste igen.“ „13. Juli. 11³⁰ Formiddag. Mødte hende ved Kirkegaarden, fulgte hende hjem; 6⁴⁵ Aften mødte hende ved Broen, fulgte hende hjem.“

Saaledes nærmer fjortende Juli sig — Bastilledagen — for den revolutionære Mystagog en stor Højtidsdag — desuden i Svendborg Dagen for det store Sommermarked . . .

O Svendborg Sommermarked, er du mon endnu det, du var i gamle Dage? Den Gang man, allerede Aftenen før, gik om paa Torvet for at sé Boderne blive rejst — der var en Hamren og en Lyd af Pakkasser, som knagende blev brækket op — Mænd stod paa Stole, med Søm mellem Tænderne, og gjorde Skilte fast — alle Vegne flød der med Halm og Indpkningspapir og overskaaret Sejlgarn, og Betjent Eckmann stod roligt og saa til . . .

Og saa selve Dagen! Altid var den — som Maximilian Assam skrev i sin Avis — „begunstiget af det smukkeste Vejrlig.“ Man kom i Kadettøj fra Morgenstunden og drog hjemmefra tidligt, forsynet med en blank Femogtyveøre — der forbavsende hurtigt blev brugt op, saa at man maatte hjem at hente Forstærkning . . . O Sommermarked med Trængsel af

Bønder og Byfolk mellem de hvide Telte — Sommermarked med Lugt af nyferniseret Legetøj og Kristiansfelder Honningkager i Sol — Sommermarked med de første modne spanske Kirsebær (ti Øre for et Kræmmerhus!) og med Limonadeskænkeren, ved hvis Disk af uhøvlede Fyrrebrædder en frygtsom og forelsket Dreng vovede at give en Femøre ud for at sé *Hende* føre den perlende, rosenrøde Drik til de friske, rosenrøde Læber ... „Skal du ikke have et Glas med?“ spurgte hun. „Nej, jeg er ikke tørstig,“ løj han — ikke for alt i Verden maatte hun vide, at han havde givet sine sidste Penge ud paa hende ...

Maaske forstod hun det alligevel — for hun blev tavs, og de gik sammen bort fra Markedstumlen. „Jeg skulde ud at sé til Graven,“ sagde hun, „gaar du med?“ Og ad stille, gamle Stræder, hvor Tagskæggene næsten naaer ned til Stenbroen, kom de ud paa Kirkegaarden, hen til hendes Faders Grav. Saa tog hun sin Straahat af — Rive og Skuffejærn blev løst af den Lænke, hvormed de var bundne til Jærnstakittet — og Mystagogen blev sat til at hente Vand i den grønne Dykkekande ... Og salig hentede han alt det Vand, hun blot kunde ønske sig, lykkelig bar han Ukrudtet bort for hende ... Der er gaaet en Menneskealder siden — men aldrig glemmer han hin stille, solgyldne Eftermiddag paa Svendborgs jasminduftende Kirkegaard, og at der var en Drossel, som sang saa klart ...

Endnu et Minde af samme Slags har han — og det er maaske det allersmukkeste. Det var en Sommeraften, vistnok kort efter hin Markedsdag. Hun var — som sædvanlig — paa Besøg hos sin gifte Slægtning og var saa kommen ind til os. Vi havde leget i Haven

— mine tre Søstre, „hun“, jeg. Saa blev min mindste Søster træt og søvnig, og saa tilbød „hun“ at gaa op og lægge den Lille i Seng. Mine to andre Søstre blev i Haven, men jeg fulgte med op. Vi fandt Huset tomt — mine Forældre og min Onkel, som jo boede hos os, var ude at spasere — „hun“ og jeg og den lille Søster var ene hjemme. Det skumrede, Vinduerne stod aabne ud til Haven, bag de mørke Træer og bag Vestergades Mølles ubevægelige Vinge Kors stod Aftenhimlen gylden. Og i de halvmørke Stuer færdedes nu „hun“ saa husmoderligt — klædte Barnet af, lagde det i Seng, puslede om det, glattede dets Klæder og ordnede dem saa pænt paa en Stol. Jeg stod og saae til og følte en forunderlig stille, fredelig Lykke — som var „hun“ og jeg allerede i vort eget Hjem . . .

Dagbogen noterer endnu et Par Aftenmøder og Aftensamtaler. Nu var det „ved Broen“, jeg traf hende — dernede trak man gjerne frisk Luft efter de hede Sommerdage. Hun plejede at sidde med sin Moder paa en af Bænkene under Lindetræerne ved det lille Springvand. Jeg havde Lov at komme hen og hilse paa hende, og saa gik vi, med Moderens vaagende Øje efter os, de hundrede Skridt ud til Brohovedet, hvor det røde Havnefyrtøj stod paa sin solrevnede Pæl, og man saae Damperen komme ind fra Kristiansminde, og dens røde og grønne Lanterner spejlede sig saa smukt i Vandet — eller Maanen stod over Taasinges mørke Kyst og byggede sin Sølvbro over til os — en glimrende og bølgende og usikker Bro — den Bro vi aldrig skulde træde tilsammen . . .

Afrejsen til København kom brat — uden noget Farvel. Og saadan gik det til, at den næppe sextenaarige Dreng, som en Sensommeraften i 1882 stod ud

paa Københavns Banegaard, slæbende en klodset, grøn Vadsæk, var ikke blot en Sandhedssøger, som var kommen for at finde de Vises Sten, og en Oprørsdrømmer, som vilde udrydde Tyrannerne — han var ogsaa, og mest, en Landflygtig fra Lykken, og han begyndte sin Ungdom med at sé sig tilbage ...

DE VISES STEN

THE ORACULAR VAPOUR
WHICH LONELY MEN DRINK WANDERING
IN THEIR YOUTH
AND CALL TRUTH, VIRTUE, LOVE, GENIUS
OR JOY,
THAT MADDENING WINE OF LIFE . . .

SHELLEY

I

SUSTINEO, ERGO SUM. „Jeg lider, altsaa er jeg til.“
 I disse Ord sammenfattede Drengen fra Svendborg sine Erfaringer efter tre Maaneders Ophold i den københavnske Latinskole. Han led — thi han havde gjort en frygtelig Opdagelse — han havde faaet at vide, at han var grim.

Hjemme havde han ikke vidst det. Han var vokset op sammen med Skolekammeraterne — de var vant til, at saadan saae nu *han* ud! Ogsaa „hun“ synes aldrig at have tænkt paa sin Tilbeders ubortdisputerlige Hæslighed!

Men nu kom han ind i en københavnsk Latinskoles næstøverste Klasse. Allerede hans Navn, der endte paa — sen, distancerede ham; de nye Kammerater havde fine, korte, fixe Navne: Koch, From, Lundsgaard, Mourier, Schultz. Hans Tøj distancerede ham — skønt blaat, var det ved en synderlig Skæbnens Tilskikkelse tilbøjeligt til at slaa over i rødt langs Randene, og haanligt spurgte man Sømandssønnen, om hans Klæder var klistret sammen med Skipperbeg? Med den allerede den Gang skarpe og aandfulde Profil overlegent løftet erklærede en af Klassekammeraterne (hans Navn — lad det være N. N.): „Jeg er glad ved ikke at se saa idiotisk ud som *Homo novus*!“ Og *Homo novus* — „den nye Mand“ — dukkede sig under Piskeslaget!

Men naar han blev ene — naar han kom hjem paa sit Kammer . . . Da tog han sit Mon igen — da flammede Hadet og Haabet højt i vilde Luer — Hadet til de Fine, Skønne, Rige, Haabet om den store Omvurdering, om Revolution, Ragnarok, Dommedag . . . Da ilede Pennen vildt over Papiret — saaledes:

„Plages og spottes, pines og udskældes fra Morgen til Aften, sé det er mit Levnedsløb! Hvorhen jeg saa ser, ikke et eneste venligt eller medlidende Ansigt. Jeg véd ikke, hvorfor jeg altid skal spottes. Denne uforklarlige Optræden mod mig, denne øjeblikkelige Spot, der modtager mig allevegne — jeg gør jo ingen noget — kan jeg ikke faa Lov at være i Fred? Om de vilde piske mig med glødende Ris, det vilde ikke smerte som denne evindelige Spot! Det er saa nedværdigende — tænk dog! — jeg kan hæve min Sjæl op til den evige Verdensaand, kan nyde den evige Skønhed i Digterens Værker, kan med Filosofer og Naturforskere trænge ind i Naturens Hemmeligheder — og staar dog paa den *forbandede* Skole som Skive for enhver Vittighedsjæger, enhver hjærteløs Spotter! Og jeg hader dem, saa dybt som nogensinde et Menneske har hadet, men ak! jeg kan jo intet gøre dem.“
(Dec. 13. 1882).

Den Hævn, *Homo novus* ikke selv kunde tage, blev saa lagt i Guds Haand.

„Ja glæd dig, N. N.,“ hedder det — med særlig Adresse til hin smukke, ubarmhjærtige Embedsmands-
søn — „glæd dig her paa Jorden, paa denne usle Jord, som alt ligger i de sidste Trækninger! Overalt høres om Mord og Ugærninger, Dynamit og Oprør, „Krige og Rygter om Krige“. Naar Jordens Indre aabner sig — naar Afgrundsflammerne luer op mod Stjærnerne — naar Solen forsvinder, og Maanen bliver

som Blod, naar Havet røres, og Orkaner farer hen over Jorden og ødelægger alt, og naar tilsidst under alle Tordeners Røst Menneskens Søn viser sig i Himlens Skyer, da skal han ophøje de ringe i denne Verden og fornedre dem, der har indtaget de høje Pladser. Saa kommer det evige Fredsrige, da Løven skal gaa hos Lammet, og Barnet lege ved Øglens Hul — da alle Herrens Trofaste i al Evighed skal være hos vor Fader i Himlene. Ja, kom snart, Herre Jesus!“ (Nov. 30.)

Det er en nihilistisk Kristus, Underklassebarnet her paakalder — en *Messias Destructor*.

Oftest er Tonen dog mildere — Hævnlysten viger for fromt Taalmod:

„Kun gennem at lide og taale gaar Vejen til Guds Rige. Taal derfor alle Bespottelser og Forhaanelser, taal alt, man gør imod dig, taal, at man slaar dig, uden at slaa igen, at man spotter dine bedste Følelser og dine personlige Ejendommeligheder — Gud skal rigelig gengælde dig, men først bag Dødens Porte.“ (Samme Dag, senere). „Hvis Døden ikke var til, vilde Livet være aldeles utaaeligt. Døden er det store Spørgsmaalstegn, som holder mig oppe.“

Fromt begynder han ogsaa sit syttende Aar med denne Bøn: „Herre, giv mig i din Naade, at jeg i det kommende Aar maa forfremmes i Kristi Efterfølgelse. Og Herre, sig mig, hvad er Livet, det *sande* Liv herneden?“

Og andensteds beder han: „Du store Verdensaand, vor Fader i Himlene! Giv mig — giv mig et Hverv, som du gav Attila, som du gav Luther, som du gav Voltaire — som du gav saa utallige andre — giv ogsaa mig, Herre! Store Gud, trøst mig! Du er jo min Fader, du vil jo hjælpe mig i alle Ting. Jeg har ingen

anden end dig at støtte mig til, Herre. Ene du kan holde mig oppe. Lad ikke Hverdagslivets fortærende Bølger opsluge mig, men slaa mig en Vej igennem dem, Herre! Du er Drot og du er Frelser, min Herre, Adonai!“ (Okt. 29.)

En mærkelig Bøn, hvor Attila, Luther og Voltaire er sidestillede som tre Guds Sendebud og tre Forbilleder til Efterfølgelse! Men stadig gaar Revolution og Religion Haand i Haand — den Gud, som paakaldes, er den, som lader Ild falde ned og fortære Stæder — „han, som flytter Bjærgene, inden de mærke det, han, som omkaster dem i sin Vrede; han, som bevæger Jorden fra dens Sted, og dens Piller bæve; han, som taler til Solen, og den gaar ikke op, og som sætter Segl for Stjærnerne; han, som ene er den, der udbreder Himlen og træder paa Havets Bølger.“ (Hjob, Kap. 9.)

Til en saadan *stærk* Gud trængte den Svage, den, hvis inderste Suk var: „Herre, jeg er saa ene, saa forladt. Livet er mig saa fattigt“. (Nov. 5.) Og som forklarer sig sin egen „aldeles uforklarlige Bedrøvelse“ saaledes: „Det er vel nærmest en Sorg over, at Tiden og Rummet er til . . . Derfor opad! bort fra Tid og Rum! Og Vejen er Jesus Kristus.“ (Okt. 29.)

Indtil al Trøst, al Tro svigter — og den Hæslige pludselig ser sig i sin Hæslighed, som ingen Bøn kan overforgylde, ingen Flammeharme bortbrænde. Da synker han sammen foran det ubarmhjærtige Spejl og betragter fortvivlet sin Braknæse, sin store, dumme Mund med de tykke Læber — da tegner han i Dagbogen rasende Karrikaturer af sig selv og skriver med dirrende Haand derunder: „Her ser I den store Tænker, Digter og Reformator! Hvilket intelligent Ansigt!“ Og Resten af Siden er fyldt med vilde Ud-

raab og Kruseduller, skrevne med spruttende Pen, for nederst at slutte med Udbruddet: „Jeg bliver vanvittig. *Eli, Eli, lamma sabactani!*“ (Dec. 13.)

Tynget af denne Fortvivelse, knust af denne Lede ved sig selv rejste Latinskoledrengen hjem til sin første Jul. Og som en ægte Dreng tav han med det alt-sammen, betroede sig ikke til nogen, end ikke til sin ældste Søster, som ellers var hans Fortrolige. Han glædede sig ved Juleglæden, han græd ved Afskeden, og den 4de Januar 1883 var han „igen sat ud i den kolde, kolde fremmede Verden“. Til „Hende“ havde han ikke vovet at opløfte sine Øjne under Juledagene i Svendborg. Og dog gaar Tankerne stadig til Byen ved Sundet, til Barndomslykken og Barndomskærligheden. „Svendborg, gid jeg var der! Jeg tænker paa de grønne Haver, Havnen, de mange Spasereveje, paa vore Lege og vore Glæder, paa de svale Sommeraftener og den klare, blaa Himmel.“ „Men det er langt fra mig -- langt fra mig — fra mig.“ „De svundne Tider kommer aldrig igen, Øjeblikket svinder og kommer aldrig tilbage.“ Lykken er mistet, og hvad er der nu tilovers? Paany overvældes han af Tanken om sin egen Ringhed: „Jeg bør drikke af Lethe og saa snarest forføje mig bort fra det Taffel, hvor der ingen Plads er for mig.“ (Jan. 27.)

Uddreven af Paradiset og forstødt af Virkeligheden kryber han i Skjul blandt Bøgerne. Og allerede er det ikke mere Theologi og Theosofi, han læser. Vel nævner en Liste over Bøger, der skal anskaffes, endnu Schleiermachers „Monologen“ (o: „Reden über die Religion“), Schillers „Geisterseher“, Mendelssohns „Phädon“ (alle i billig Reclams-Udgave, forstaar sig). Men næst dem kommer Calderon „Das Leben ein Traum“, Herders „Stimmen der Völker“, Lenaus

„Savonarola“, Hauffs „Phantasien im Bremer Ratskeller“, Hoffmanns „Der goldene Topf“, Lavater „Worte des Herzens“. Ved Siden af den fra Hjemmet medbragte Bibel læses Goethes „Faust“ — og den sidste snart mere end den første. Der ses langt efter endnu ukendte Digterværker af Tieck, Novalis, Fouqué, Kerner, Schlegel, Zacharias Werner — alle de tyske Romantikere, kendte fra Læsningen af Georg Brandes' „Hovedstrømninger“. Og der skues endnu videre ud — til Edgar Poe, de franske Romantikere, Pascal . . .

Saaledes aabner en indre Verden sig for den fra det Udvortes Landsforviste. Og Erkendelsestørsten vaagner paany — *nu* maa de Visers Sten kunne findes! En stor omfattende Arbejdsplan lægges (i Foraaret 1883) — et Program med ikke mindre end et Par og tyve Punkter, hvoraf hver er nok til et Menneskeliv. Men der er Ungdomsumættelighed i en Studieplan som denne:

1. De filosofiske Systemer.
2. Middelalderlig Litteratur.
3. Middelalderlige Sprog og Antikviteter.
4. Munkevæsen.
5. Kunsthistorie.
6. Verdenshandelen.
7. Kirkehistorie.
8. Rom og Athen.
9. Romantiken (Calderon. Herder).
10. Ægypten.
11. Palæografi. Bibliografi, Bibliotheksvidenskab.
12. De romanske Sprog og deres Dialekter.
13. Frankrigs Historie før 1789. Frankrigs politiske Institutioner før 1789.
14. Middelalderens private og kanoniske Ret.
15. Middelalderens Arkæologi.
16. Middelalderens Geografi.

17. Mythe, Sagn, Legende, Æventyr, Folkepoesi.
18. Indien. Sanskrit.
19. Numismatik.
20. Missionsvæsen.
21. Romantikernes Biografler.
22. Runerne.
23. Folkeviserne, Nordisk Historie, Litteratur, Kunst og Sprog.
24. Kalevala.
25. Kalkmalerierne.

Listen er ikke affattet paa én Gang — efterhaanden som et nyt interessant Æmne er dukket op i Horisonten, er det bleven føjet til. Midlerne, hvormed Studiet tænktes udført, har ogsaa været ret primitive — især nævnes jævnligt „Meyer“ 3: det lille tyske Meyers Konversationslexikon, hvis to smaa tykke Bind var en aldrig svigtende Kilde til Visdom! Men Modet var der til at blive hverken mer eller mindre end en Polyhistor. Og ved sin ensomme Lampe kunde den skoleforhaanede *Homo novus* gøre Goethes Ord til sine:

Ach, wenn in unsrer engen Zelle
 die Lampe freundlich wieder brennt,
 dann wird's in unserm Busen helle,
 im Herzen, das sich selber kennt.
 Vernunft fängt wieder an zu sprechen,
 und Hoffnung wieder an zu blühn;
 man sehnt sich nach des Lebens Bächen,
 ach! nach des Lebens Quelle hin!

II

O G nu maa jeg tale om Kristianshavn — den gamle Bydel, som blev Rammen om et Liv i Fauststudier og Fauststemninger! Ikke om det moderne, asfalterede, elektrisk oplyste Kristianshavn, som den hypermoderne Knippelsbro med Kontravægtene fører over til. Men om det gamle, slet oplyste, slet brolagte, provinsstille og provinshyggelige Kristianshavn, som man kom over til ad gamle graamalede Knippelsbro, hvor de tre store læderbetrukne Kugler betænksomt blev hejst i Vejret fem Minuter før, Broen skulde „gaa op“, og saa var der endda altid en Hund, som forvildede sig ind paa Broklappen og tilsidst i selvopgivende Fortvivelse maatte lade sig rutsje ned af det mer og mere uholdbare Terræn . . .

Knippelsbro, hvor man stod stille og saae ud over Havnen, de tidlig mørke Vinteraftener, naar man kom fra Skolen helt ude paa Nørrebro . . . Ovre paa Københavnssiden, ved Havnegade, laa der tidt en Damp og lossede, ved to store Begblus — endnu var der ingen Buelamper til! Spillet snurrede og hvinede, hvæsende steg hvid Damp i Vejret, Faklerne sendte to skælvende Ildstøtter ned over det mørke Vand. Det var Storstadsliv efter fattig Lejlighed, i den Før-Johs. V. Jensenske Tidsalder!

I Steden for at gaa lige hjem til Brogade Nr. 7 gik man maaske en lille Tur rundt paa Kristianshavn —

eller man tog sig en Aftentur — efter Middagen i den lille kvalme Spisestue, som ogsaa var Skomagerparrets Sovekammer, og hvor de væsenlige Retter var Grynsuppe med Svedsker i og en — iøvrigt altid fortræffelig! — Svinesteg . . . Men hvad er selv den sprødeste Svær paa en Skinkesteg for en ung Sværmer? Og med hvilken Foragt maatte han ikke se ned paa den brave Skomager, som en Dag havde faaet fat paa en af sin Kostgængers tyske Digtbøger, havde aabnet den med sine hæderligt sorte Fingre og havde spurgt: „*Sénsjut?* Hvad er det?“ Der stod *Sehnsucht* — det allerzarteste Ord for et poetisk Gemyt! Og det blev til *Sénsjut!*

Ud maatte man — ud i den friske Aften og det kolde Mørke. Ikke ad Torvegade, den altfor oplyste og altfor befærdede, men om ad Sidegaderne, ad Smaagaderne: Strandgade, Overgade oven Vandet og Overgade neden Vandet og især, især, de to Søndervoldstræder, store og lille! Her var der selv tidligt paa Aftenen næsten øde, de spredte Lygter lyste kun mat, i lange, lave Huses nøgne Murflader skinnede der Lys bag smaa Vinduer, hvis Karme stod fulde af Potteplanter ligesom hjemme i Svendborg. Og der var aldrig rullet ned — kun et „Jalousi“ stod bag Urtepotterne lænet mod Ruden — ogsaa ligesom i Svendborg . . . Saa gaar man langs Kanalerne, ad lange Kajer. Vandet skvulper nede mellem Bolværksbjælkerne — med en kendt Lyd — som naar man om Aftenen kom ind med Baad til Bolværket, og Sejlet blev taget ned, og pludselig hørtes Bølgens Klukkluk hen under Baaden og deres Skvulp mellem Bropillerne (*den Gang* blev der ikke lagt Mærke til det — nu fik det Værdi — virkede sugende, vakte Længsel. Og *naar* var det egentlig? Det var vist Far, som

havde haft os ude paa en Sejltur — til Taasinge — og vi løb ind ved Taasingebroen en klar, mørkeblaa Sommeraften med hvidt Lys i Nord . . . Var det ogsaa den Aften, det hed sig, at der var Krabber i Baaden — men der var slet ingen Krabber — det var Far, som sad og „nev“ os i Læggene under Toften — og Mor lo . . .).

Videre, hen langs Vandet. Paa den anden Side tegner Burmeister & Wains Fabrikker de sorte Skorstene mod den graalyse Maaneluft. Skummel og øde bøjer Kanalen opad, mellem mørke Tømmerpladser. En Pram ligger og rykker i sin Fortøjning.

Den lange Gade med Reberbanen langs Volden . . . Deroppe staar Træerne sorte mod Luftens Lysning, hernede er langsomme Trin, en Kjøles Slæben over visne Blade, to mumlende Stemmer . . . Og saa er det Langebro — den *gamle* Langebro. Folk staar og pilker langs Jærnrækværket, man standser og ser ned, hører Pilkens taalmodige Plask, ser Armens utrættelige Op-og-ned. Hen under Broen gaar Vandet i Strøm og risler om Baadene ved Badeanstalten — alle er de vendt i én Retning — den hvori Strømmen gaar.

Saa kommer Maanen frem mellem Skyerne ude over Kalvebodstrand, og en bred Lysstribe strækker sig ud imod den. Det sølvskællede Vand iler uafbrudt ind over denne Maanevej og ud igen. Og bag Amagers sorte Landstribe sitrer som en tynd Sølvtraad Østersøen i Vinteraftnens Maaneskin.

Frisk og kold i Ansigtet kommer man saa hjem. Der er Skomagerbutikken at passere — der er et Hjørne af Dagligstuen at gennemkrydse — der er et lille mørkt Rum, hvor Husets Datter sover — saa er der Køkkenet, hvor der bliver vasket op, og hvor

man gaar igennem med ond Samvittighed — saadan ond Samvittighed, som man ikke kan lade være at have overfor Medmennesker, der staar og faar røde Hænder i fedtet Opvaskevand for at gøre de Tallerkener og Knive og Gafler rene, som man har behaget at spise med . . . Man gør sig lille, man siger et meget venligt „Godaften og Godnat med det samme!“ — og saa er man paa Trappen . . . Blev der sagt noget bag En?

Trappen er Køkkentrappe — men den er ogsaa Vindeltrappe. Og en ung Poet ser navnlig paa, at den er Vindel.

Og saa træder man ind i Værelset — øverst oppe — og saa er man i Doktor Fausts Celle!

Doktor Faust — det maatte da ogsaa netop være noget for en gammel Mystagog og Theosof! Hvor mange „Faust“-Læsere vidste vel, uden Noter, hvad et Pentagram var? *Homo novus* vidste det — Svendborgdrengen havde bladet i de samme Bøger som Frankfurterdrengen. Øverst paa den selvskrevne Kalender, han altid havde for Øje, stod netop hin mystiske Femstjerne, der — efter Kabbalas Lære — indeslutter Menneskehedens højeste Interesser. Femkanten i Midten hentyder nemlig til de fem store Mysterier, som er: Verdens Skabelse, Livet efter Døden, den usynlige Verden, Døden, Verdens Undergang. Og de fem Trekanter, som danner Stjernens fem Spidser, betyder de fem Aandeverdener: Englenes, de frelste Sjæles, de nu levende Menneskers, de fordømte Sjæles, Dæmonernes. I Midten af dette altomfattende Tegn stod det hebraiske Gudsnavn — Tetragrammaton — og paa hver sin Side var tegnet den ægyptiske Vingesol, hvis Betydning er „Det sejrriige Gode“, og Skara-

bæen, som symboliserer „den skabende Natur“ (*Natura naturans*, som Jakob Bøhme siger) . . .

Gennem Kamrets tre Fag lavtsiddende Vinduer med smaa, grønne Ruder var der Udsigt til gamle, røde Tage, fremspringende Kviste, takkede Skorstene — en Horisont, der paa et redebont Sind nok kunde gøre Indtryk af Middelalder og Gothik. Og i det lavloftede Værelse med Sengen i Hjørnet, Bordet under Vinduerne, en lille, rusten Jærnovn med et rustent Rør ind i den fremspringende Skorsten, blev der snart — som i Fausts Celle — fuldt fra Gulv til Loft med Bøger og Papir, „som Orme gnaver, Støv bedækker“. Bøger var bragt med hjemmefra; Bøger blev sendt hjemmefra, fra den selv saa stærkt læsende Morbroder; Bøger blev købt i Reclams Udgave hos Prior og Axel Andersen, eller Vinteraftener, paa Hjemvejen fra Skolen, i de fristende Antikvarboghandeler i Skindergade og Løvstræde (o, Jærnrustene, man stod paa foran Vinduerne — og Lugten af Fedevarer fra Spækhøkeren i Kælderen!). Bøger blev dernæst skrevne — i Marts 1883 hedder det i Dagbogen: „Lagt sidste Haand paa min *Middelalderens Literatur og Kunst*.“ Rimeligvis var det Meningen at skrive en Bog om hvert af de i Studieplanen anførte Æmner!

Men trods Værelsets faustiske Udstyr var de egenlige faustiske Studiers Tid omme. Med Theosofien blev det (trods Pentagrammet) forbi for bestandig. Til Gengæld tog de revolutionære Sympatier til. Københavnerluften og den daglige Læsning af Herman Bangs „Nationaltidende“ gjorde sig gældende. I Foraaret 1883 følges med stigende Interesse alle Oprørsbevægelserne rundt om i Evropa. Det er underligt, i Latinskoledrængens barnligt alvorlige Optegnelser at se alle disse nu glemte Navne leve op igen. — „Af 60 anklagede Ni-

hilister“ (hedder det) „skal 17 stilles for Retten, deriblandt Ostehandleren Koboseff (egenlig Bogdanowitsch) i Sadovajagaden, Søofficererne Grehve, Snarski, Kalushni, Budsevitich, Gratschevski, Dyr læge Pribilof med Hustru, Fru Anna Pavlovna Korba osv.“ Man tænker paa en Personliste hos Tolstoi eller Romanfigurer hos Dostojevski. Under 9. Marts noteres: „Vera Filipovna arresteret i St. Petersburg. Hun formodes at være Chefen for Terroristerne.“ Under 17. Marts: „Sorte-Haands-Bander i Spanien og Portugal, irredentistiske Uroligheder i Italien, anarkistiske i Paris, Feni-Dynamitexplosion i London, Nihilistforfølgelse i Rusland.“ Tydeligere og tydeligere omsættes Religionen hos Drengen i Revolution. Mer og mere bliver Længslen efter Dommedag til Længslen efter „det store Kladderadatsch“. Den af de Veltænkendes, Velstillede — og Velskabtes! — Verden Udstødte føler sig naturnødvendigt hendraget til det røde Internationale. Begeistret tager han Plads ved Siden af Ibsens Dr. Stockmann; „Embedsmændene“ — citeres det af „En Folkefjende“ — „staar enhver fri Mand i Vejen; det vilde være bedst, om vi kunde faa dem udryddede som andre skadelige Tyranner“. „Udrydde Tyrannerne“ — *Homo novus* forlangte ikke bedre!

Og nu begyndte han at læse de „moderne“ Forfattere . . .

Hjemme i Svendborg havde Morbroderens — „Onkel Jørgen“s — store Bogsamling især omfattet klassisk Literatur: dansk, svensk, tysk, fransk, engelsk. Her stod i tyve smaa, tykke Bind med Ryg af grønt Skind Goethes „Sämmtliche Werke“, her stod Schiller og Tieck og Heine og Hoffmann og Chamisso og Uhland og Mörike — her stod alle de danske Klassikere — her stod Atterbom og Geijer, Tegnér og

Stagnelius — her stod Dante (Molbechs) og Shakespeare (Lembckes) — her stod Byrons *Works*, Thomas Moore, Tennyson, Longfellow — her stod (da saae jeg første Gang de gule franske Bind) Lamartine, Hugo, Chateaubriand . . .

Men det var ikke *alt*, man fik Lov at læse — saaledes var der længe lagt Tabu paa Aarestrups „Digte“ og paa Oehlenschlägers „Aly og Gulhyndy“ — iøvrigt kun med det Resultat, at begge blev læst i Smug og i Skjul, oppe paa Loftet, siddende ind under Taget paa Faders grønne Skibskiste . . . Og Drengen kunde ikke begribe, hvorfor i al Verden han ikke maatte læse de Bøger?

End ikke al klassisk Literatur var altsaa tilladt — endsige den „moderne“ . . . Paa sin Fødselsdag i Januar saae min Onkel gjerne de andre Lærere ved Realskolen hos sig til en provinsiel Kop Aftenkaffe. Ikke blot den bogfyldte Stue, hvor han til daglig residerede, læsende eller rettende Stile, men ogsaa den for ham og os andre fælles Dagligstue var da fyldt af alle Kathedrenes ærefrygtindgydende Gestalter, og med Forundring saae Drengen, at disse alvorsfulde, bebrillede og skæggede Fremtoninger ogsaa kunde le, drikke Kaffe og spise Julekage og „Klejner“ — Moders hjemmebakte Bagværk, som Gæsterne altid roste, hvorpaa Moder beskedent svarede, at hun syntes dog, Julekagen var lidt „klæg“. Men det var den slet ikke — nej, Fru Jørgensen, den er akkurat, som den skal være . . .

Og her, over Kopperne med den liflige brune Drik, blev den moderne Literatur nu drøftet, vejjet, funden for let. Da vi Børn var mindre, blev vi gjerne sendt i Seng tidligt med en „Klejne“, som vi kunde ligge og spise i Mørket — hvilket iøvrigt havde til Følge

at Sengen blev fuld af „Smuler“, saa at Moder tilsidst maatte komme ind, faa Smulerne børstet ud af Lagenet og os bragt til Ro (ikke til Søvn, for det var saa hyggeligt at ligge derinde i Mørket, se Lyssprækken fra den halvtaabne Dør — halvtaaben, fordi vi var mørkerædde! — og paa Afstand høre de Voxnes Stemmer og Lyden af klirrende Kopper og The-skeer . . .).

Men man blev jo større og fik Lov at være oppe, naar de Fremmede kom. Og saa hørte man da, at der blev talt om „denne Ibsen“, „denne Brandes“, „denne Drachmann“, nu og da ogsaa om „denne Zola“ (med Tonen paa første Stavelse: Sóla) . . . Det meste af det, de skrev, var nok ikke stort bevendt; Ibsen havde ganske vist tidligere forfattet værdifulde Værker, saasom „Kongsæmnerne“, tildels ogsaa „Brand“, men hans sidste Skuespil — nu denne Nora eller hvad hun hedder, som løber fra sin Mand — skal der være noget skønt eller opløftende i det?

Saadan lød Dommen i Svendborg. Men siden var Realskoledrengen bleven Latinskoledreng i København og havde paa egen Haand fundet Ibsen. Og fundet Brandes. Og ved Brandes fundet Taine og fundet Renan. Og nu laa der, foruden Skolebøgerne, paa hans røde, blækplettede Bordtæppe „En Folkefjende“, de to første Bind af „Hovedstrømninger“, Georg Brandes' Doktordisputats om Taine, Renans „Jesu Liv“ (billig Oversættelse til 1 Krone). I en lille indbunden og guldsnittet tysk „Pragtudgave“ hævdede „Faust“ stadig Ærespladsen. Men op paa Siden af den kom snart Byrons „Manfred“ og Byrons „Kain“ (begge oversatte af Lembcke). Altsammen af samme Farve — Oprørets.

Oprørets — og Fortvivlelsens. „Læst Byrons *Man-*

fred og set min Fremtid deri," udbryder Drengen — i Maj! Og fremdeles: „Livet er ondt at komme igennem. Gud spurgte mig ikke, om jeg vilde ind i det. Naar man slet ikke var til, vilde det være den højeste Tilfredsstillelse. *Nirvana*."

Men om *Sansara*, ikke om *Nirvana*, om Livet, ikke om Intet, talte et lille Fotografi, som i en Ramme stod paa Bordet — et Fotografi af Svendborg, set fra Bakkerne ovenover Byen — med Taarnene paa de to Kirker, med Sundet som en Sø mellem Kysterne, med Taasinges langlige Rygning og lave Skovkamme og Bregninge Kirke . . . Naar man lagde en Lup over Billedet (og *Homo novus*, som hjemme havde været ivrig Botaniker, ejede en Lup) kunde man godt skælné Taget paa Fruestræde 15 — Taget paa Simonssens Hus ved Siden af — ja, næsten ogsaa de store Træer i de to Haver . . . Men „Hende"s Hus kunde man ikke se — det var skjult — det var omme bag Frue Kirke, i en af de smaa, gamle Gader — men det *var* der . . . Det *var* der — „*Hun*“ var der — „*hun*“ var *der* . . .

Og med den nye Maj vendte alle de gamle Minder tilbage . . .

III

DET er den sidste Aften i den første Sommerferie hjemme. En Sommerferie den Gang var kun fire Uger — nøjagtigt fire Uger — og nu var de forbi.

Alle andre i Huset er i Seng — jeg har villet blive ene oppe — og Moder har givet mig et sidste let Kys paa Panden og er gaaet til Ro: „Godnat, Gamle!“ (Jeg var jo den ældste — og gammel af Væsen.)

Jeg sidder i den lille Stue mod Haven, paa første Sal, ved det aabne Vindu. I denne Stue var det, „hun“ gik frem og tilbage — en Sommeraften kun for et Aar siden — og lagde min lille Søster i Seng . . .

Jeg har set „hende“ — straks den første Aften og netop den 14de Juli — jeg var med Moder paa Kirkegaarden for at se til vort Gravsted — „hun“ var der med sin Moder for at se til deres Gravsted — vi gik forbi — „en svag Hilsen“, kunde Dagbogen notere . . .

Og siden, siden? Et Møde her, et Møde der — men hvor kunde vel *Homo novus* vove at opløfte sine Øjne til „Hende“? Nu vidste jeg, hvordan jeg saae ud! Nu saae jeg, hvor fager hun var!

Saa nøjedes jeg da med at valfarte til alle de hellige Steder — fra det første Foraar som fra den anden Sommer — sidde der ensomt og drømme om *den Gang* . . . Og skære hendes Navn, de vanskelige Forbogstaver i hendes kære Navn, i Barken paa en stor

Bøg midt inde i den tætteste Skov . . . Dèr skulde det staa — uudsletteligt som i mit Hjærte . . .

Og saa nøjedes jeg med, i min Onkels paany gennempløjede Bogsamling, at finde alle de tyske Vers, jeg kunde, om ulykkelig Kærlighed og skrive dem af i et Hæfte, jeg altid førte med mig. Især var jeg greben af et Digt af Franzos, med Titlen „Anna“ — eller passede det ikke paa mig, naar det svulmende følelsesfuldt hed: —

Und musst' auch sterben und verglühn
das Glück jener Sommertage,
noch fühl ich's mir im Herzen blühn
wie süsse, traute Sage.
Oft seh' ich dich in stiller Stund
wie droben unter der Linde —
dein Auge blitzt, und es lacht dein Mund,
und dein Goldhaar flutet im Winde.
Bis Thränen trüben die holde Gestalt
mir armem, träumendem Thoren,
bis mich's ergreift mit Schmerzensgewalt,
dass du mir auf ewig verloren!

Det med „Guldhaaret“ stemte ikke rigtigt — „hun“ havde sorte Lokker. Men jeg havde set dem udslaaede; en Aften, efter vilter Leg, var de faldet ned om de blussende varme Kinder, og hun havde rystet dem som ringlende Slinger og været saa straalende smuk . . .

Men forbi var det altsammen, uigenkaldeligt forbi — „forsømt“, som en anden af Tysklands ulykkelig forløjte Poeter sang:

Ich ziehe finster des Weges,
der ferne von deinem liegt,
von deinem Pfade, dem stillen,
der nie zu meinem sich biegt.

Und ob wir wandern und fragen
und suchen, ich und du,
nie neigen getrennte Bahnen
auf's neue einander sich zu.

Wir haben allein die Sonne
am weiten Himmel gemein,
und wenn's mich einsam umnachtet,
schliesst gleiches Dunkel dich ein.

Og nu var det den sidste Nat, som hvælvende sig over „hende“ og mig her i vor Fødeby . . . Dernede var de to Haver, vore Foraarsleges Haver — Træerne stod mørke mod Himlen, en svag Vind fik dem til at suse. Saa kom Maanen op og belyste Trækronerne, fra Vor Frue slog Klokken, elleve og langt ude i den slumrende By, maaske ude i det sovende Land var der en Hund, som gøede, ensformigt, ihærdigt, som Hunde gør om Natten . . . Og Maanen steg, og jeg blev siddende og lyttede til denne fjærne Lyd af en Hund, som slog an langt borte — i en fjærn Bondegaard — langt ude over det sovende Lands maanehvide Veje. Og jeg var ved at dø af Længsel — sytten Aar som jeg var . . .

IV

OG nu maa jeg tale om det, man ikke taler om. Jeg var sytten Aar — jeg var i Færd med at blive en Mand — og jeg vidste ikke, hvad det vilde sige . . .

Der skrives i vore Dage meget om „sexuel Oplysning“ — men finder den Sted? Vover moderne Forældre virkelig i Alvor og Renhed at løfte det Slør, som dækker den store Moders Billed — Isis i Livs-templets inderste Celle? Jeg maa bekende, at jeg aldrig har vovet det — eller kun vagt og nølende. Men jeg hører jo ogsaa til de Gamle — jeg er ikke voxet op i de „nye Tankers“ Luft som de Forældre, der nu er mellem 25 og 30. Vover de det? Er Kønshforholdet ikke længere, hvad det har været ned gennem Aartusinder — den store Hemmelighed — det, Ordene skyer, men Længslerne og Drifterne kredser om — „man darf das nicht vor keuschen Ohren nennen, was keusche Herzen nicht entbehren können“, spotter Mephistopheles . . . Er den sexuelle Oplysning ikke længer overladt til, hvad Drengene hører i Karlekamret af grinende, tobakssaucede Munde, og hvad Pigerne kan hviske sig til i en Krog af Skolepladsen — og Bestyrerinde Frøken Jeppesen kan ikke for alt i Verden *begribe*, hvad der gaar af Smaapigerne idag, og hvorfor de alle er saa røde i Hovedet. Men det maa vel være Foraaret . . .

Nogle har ment, at først Kristendommen skulde have lagt dette Dække af Skam over Kønsforholdet — man henviser til denne Religions „Naturfjendskhed“. Men ogsaa for Hebræeren var Kønnets en Blusel — for Romeren var Kønsorganerne *pudenda, venerenda* — Grækeren lod selve Venus den Havopstegne med Hænderne dække Barm og Skød. Det ligger i den menneskelige Natur at undse sig ved Kønsforholdet — desuden at more sig derover som over det egentlig ikke Menneskeværdige. Bonden, der til alle Sider ser sig omgivet af Forplantning, har taget det Parti at grine ad det kønslige, Bondevid er gerne uanstændigt. Sømanden, som kun periodisk er Erotiker, generer sig ved det kønslige, giver efter for det med Raseri, men taler ikke om det.

Og jeg var Sømandssøn, af gammel Sømandsslægt, Fars Far var fra Turø, hvor alle er Søfolk; han førte Jagten „Ebenezer“, først ene, siden hjulpen af de tre Dreng: Jørgen Christian, den ældste, min Fader — Laj, der blev Koffardikaptajn — og Herman, der blev Lods paa Slipshavn ved Nyborg. Og her maa jeg have Lov at indføje et Ord til Ære for disse tre gamle Søgutter, „de tre Ebenezere“, som de hed paa Turø — jeg har aldrig, bogstavelig aldrig, hørt blot saa meget som et tvetydigt Ord udgaa af deres store, buskede Skæg. Deres Læber var rene.

Desmere forfærdet blev jeg, da jeg i en Sommerferie — jeg kunde vel være tolv Aar gammel — blev inviteret ud til en Præstegaard ikke langt fra Svendborg og kom til at omgaas Præstens Sønner og deres landlige Kammerater. Alle var det Dreng i min Alder, og ud af deres Munde blomstrede al den danske Bondes mest stinkende Naturalisme. Her blev alle Slør med et Grin revne til Side, og *Natura naturans*

stod der nogen og som det, den i disse unge Ramleres Øjne var — uendeligt uren og uendeligt attraaværdig . . . Jeg vendte hjem til Svendborg, fortvivlet, fuld af Harme og, især, saa dybt nedværdiget ved Tanken om, at saadan var altsaa ogsaa jeg bleven til — saadan havde ogsaa mine Forældre baaren sig ad . . .

Nu kom der en uhyggelig Tid, hvor denne Tanke ikke vilde vige fra mig, hverken Dag eller Nat. Ofte laa jeg vaagen og lyttede — angst for at skulle kunne høre noget af det ske, som Præstegaardsdrengene grinende havde fortalt, at deres Forældre foretog sig. Livet var vanhelliget for mig — jeg skammede mig paa min Faders Vegne — og paa min Moders . . . Det var frygtelige Tider — endnu frygteligere, fordi hine Præstesønner samt andre Børn fra velstillede Landbofamilier i Omegnen besøgte Skolen og dér indførte (saaledes forekom det mig!) al hin Raahed og alle hine uhøviske Ord, som jeg før ikke havde hørt, fordi jeg ikke havde forstaaet dem . . .

Der begyndte nu, mellem mit tolvte og mit fjortende Aar, en Periode af sygelig Nysgerrighed for det Kønslige — en Nysgerrighed, der blandt andet ytrede sig som Studium af en gammel Haandbog i græsk Mythologi med mange Plancher af antike Statuer og som Søgen i Konversationslexikonet efter Artikler om visse Æmner — Artikler, man læste i flyvende Fart og rede til at slaa om et andet Sted i Bogen, hvis Onkel Jørgen skulde træde ind og med sit ofte noget inkvisitoriske Blik bag Staalbrillerne spørge: „Hvad er det, du læser?“

Det var paa denne Tid, mine Jævnaldrende begyndte at gaa paa Danseskole. Jeg vilde ikke lære at danse — jeg afslog det bestemt. Jeg tænkte med et

Askesens Had paa denne legemlige Nærmelse til unge Piger. Men der var Attraa i Askesen og Kærlighed i Hadet . . . Indtil „Hun“ kom — den første Kærlighed kom — og alle urene Tanker, alt mørkt, misundeligt Had brændte bort i den gyldne Flamme . . .

Men nu var det saa helt anderledes. Nu gik jeg, sytten Aar og alene, paa Kristianshavn og Nørrebro, og led under at blive Mand. Jeg led, fordi jeg troede, at hvad der uvilkaarligt skete mig, var noget, som kun hændtes *mig* — og var en Synd . . . Jeg kæmpede som en Fortvivlet for at undgaa, hvad der for mig stod som en Besmittelse, en Urenhed, noget ufatteligt og grueligt . . . Jeg ordnede min Seng om, saa at jeg kom til at ligge paa den bare, haarde Træbund, kun med et Lagen derover . . . Til sidst kunde jeg slet ikke sove — og faldt dog i Søvn — og alt var forgæves!

I denne Tid begyndte jeg at bede. Bad brændende, inderligt, fortvivlet, vildt til en Gud, som ikke vilde høre, om at dog dette maatte blive taget fra mig . . . Rejste hjem i Juleferien — anden Jul efter at jeg var kommen fra Svendborg — sagde intet, betroede mig til ingen . . . Men sad paa Aarets sidste Dag ene paa den lille Stentrappe ned til Bækken bag Haven — min Barndoms Bæk, hvor Albrechts og mine Papirbaade havde sejlet fra den Simonsenske Trappe ad Bækkens Løb hen til vor Trappe, og i hvis altfor civiliserede Vand vi forgæves havde søgt at akklimatisere de fra Skovbækken i Karoline-Amalie-Lund hjemførte Tanglopper . . . Sad dér og følte mig som en Uren, en Uværdig, og bad med Blikket op mod de kolde Skumringsskyer: „O evige Gud, har du da forladt mig? Er jeg virkelig en fortabt Synder? O evige Gud, er du til, saa hjælp, hjælp, hjælp!“

I denne Fortvivlelsens Jul saae jeg endnu en Gang „Hende“. En Aften i Dronningemaen — en Frostdags flammende Aftenrøde stod bag Ovinehøjs sorte Silhuetter af Huse og Træer, og den blanke Dam lyste i Purpur og Guld og klart Gyldegrønt som en Sæbeboble, naar den er ved at briste. Saa gik „hun“ forbi i den usikre Skumring, høj og rank, og sagde til sin Moder, hun gik med: „Han kender mig vist ikke“ og lo . . . Og jeg gik til Nytaarsselskab hos Tante Marie — sad og spillede Lotteri om Pebernødder, med disse Vers i Hjærtet af Lenaus „Faust“ (Julegave!):

„O, som et Barn jeg kunde græde!
 Var jeg et Lam i denne Skare,
 hvad heller Skyen hist, den klare,
 var jeg et Træ, et Straa, en Sten —
 kun som dem alle ren, ja ren!“

V

„Brændende, fortvivlet Bøn. Skal Himlen virkelig blive tom for mig?“

Det var en Foraarsdag i 1884, at jeg rettede dette Spørgsmaal til mig selv. Og det saae ud dertil. Atter og atter havde jeg — med den Tro, der havde Forjættelsen om at kunne flytte Bjerge — banket paa Himmelporten. Og atter og atter var jeg sunket sammen udenfor den og havde skreget ind til den Evige: „Gud, Gud, hav dog Medlidenhed! Kan du da ikke høre? Vil du da ikke? Er du hjærteløs? Eller er du død?“

Og det lod virkelig til, at Gud var død — eller at han var hjærteløs. Og langsomt lod jeg ham fare . . .

Langsomt var ogsaa min Stilling i Skolen, blandt Kammeraterne, bleven bedre. Det var begyndt, allerede da jeg traadte ind i øverste Klasse — thi da var der bleven indmeldt en ny Elev — og hans Navn endte paa — sen ligesom mit — og han havde Opstoppernæse! Jeg elskede ham fra den første Dag, baade for Navnet og for Næsen — nu var vi to! Han var radikal ligesom jeg, og vi blev Venner, Forbundsfæller, Medsammensvorne . . .

Og nu skulde det første Skridt til revolutionær Propaganda gøres — vi skulde udgive et Blad sammen! Et hektograferet Blad — enhver ordenlig Skoledrengs Drøm!

Jeg havde i de ca. halvandet Aar, jeg havde opholdt mig i København, vedblevet at læse videre i al Verdens Literaturer, følgende tilfældige Traade eller dreven af mine Sympathier. Min Bogsamling omfattede allerede 223 Numre, konstaterede jeg en Dag tilfreds (og naturligvis var Skolebøgerne ikke medregnede!). Jeg havde altsaa rige Skatte at øse af, og mit Blads første Nummer (i Januar 1884) kunde opvise følgende Indholdsfortegnelse:

- 2 Sider Indledning (af Redaktøren).
- 2 Sider Turgénjew (oversat af Redaktøren).
- 1 Side Larsen (det var min nye Ven og Kampfælle).
- 3 Sider Daudet (oversat af Redaktøren).
- 3 Sider Aforismer (af Redaktøren).
- 1 Side Humor, Redaktionsbemærkninger o. lign.

Ialt tolv Sider til en Pris af kun fem Øre pr. Nummer! Blandt Aforismerne findes en kort Anmeldelse af Zolas „Faldgruben“, som da var bleven oversat paa Dansk og almindeligt ansaaes for en usædelig Bog. „Zola er ingenlunde umoralsk“, erklærer jeg. „Der er ikke et eneste Sted hos ham, hvor Lasten er skildret med Sympathi — tværtimod: den vækker over alt vor dybeste Afsky. Denne Bog vil aldrig bringe noget Menneske i Lastens Arme. Som en antik Statue staar den for os, med strænge Linjer, i kysk Nøgenhed.“

Jeg ved ikke, om mit Blad (det hed hverken mer eller mindre end „Dynamit!“) blev læst af Skolens Lærere. Der udkom kun nogle faa Numre — to eller tre. Men jeg lagde iøvrigt ikke Skjul paa mine Anskuelser — forvandlede saaledes jævnligt mine danske Stile til Afhandlinger om religiøse, politiske, sociale Problemer. „For denne Stil vil jeg ingen Karakter give,“ sagde en Dag vor Dansklærer, den ædle Sigurd

Müller, hvem vi alle elskede og saae op til. „Det er ingen dansk Stil — det er et Forsøg paa en personlig Livs- og Verdensanskuelse!“

Hen mod dette Maal stilede jeg mer og mere bevidst. Endnu foldede jeg undertiden mine Hænder — „fra det Dybe raaber jeg til Dig, Herre!“ udbryder jeg en Gang, i min stadig samme Nød. Men længst er Orthodoxien forflygtiget i en Tankebygning som denne: „Gud Fader er Idealet, der svæver i Evighedens Zoner, men hvis Kraft gennemtrænger Verden og skaber den som det guddommelige Ord, aabenbaret med voxende Klarhed i Mennesket og fuldtud i Kristus. Kristus er Principet for den stadige Fremadstræben til voxende Harmoni med den Hellige Aand, Verdensfornuften, *Shekhina* eller Nemesis, der aabenbarer sig i Naturens hellige Skønhed.“ (Jan. 27. *Shekhina* er Talmuds Udtryk for den Hellig Aand — *Nemesis* stammer fra Goldschmidts Lære om det Styrende og Lovgivende i Tilværelsen: *Hathor-Nemt*.)

Af saadanne Verdensformler dannede jeg mig et Par Stykker hver Maaned — og troede hver Gang at være kommen til endelig Klarhed. Indtil ny Læsning, ny Eftertanke faa Dage efter viste mig, at den ikke var slet saa nem at faa fat paa, de Vises Sten! Stadig ufortrødent vedblev jeg imidlertid Gravningen efter den stadig synkende Skat. Og knugedes under det hele Arbejde af den gamle, tyngende Tanke: „Dette er Livet, og gaar det dig galt her, saa er der intet andet Liv til at gøre det godt igen i“ ... „Dette er Livet — det ligger foran mig som noget Koldt, noget Stort, der haanlig ser paa den Enkelte og hans Sprællen rundt paa Jordkloden, det Støvgran blandt Myriader ... Man er overladt Gud paa Naade og Unaade ...“

Uafbrudt fortsættes Tankegravningen — sammen

med, at Artium forberedes. Maanederne gaar — Spurvene pipper Foraar paa Tagene — nede i Gaarden skændes Kællingerne fra det ene aabne Køkkenvindue til det andet — nu og da spiller en Lirekasse traanende langt borte i en Gaard . . . Og oppe under Taget sidder den selvbestaltede Filosof og tumler i sit uformelige Eskimohoved med alle Tiders Tanker, alle Folkeslags Symboler, med Bibel og Byron, Turgénjew og Goethe. Indtil en Dag et Ord, et Navn slaar ned i ham og bliver afgørende: *Prometheus*! Frelseren, som er Oprører — en Kristus, der lider ikke *for* Gud, men *mod* ham. Dette var Goethes Ideal: „Hier sitz' ich, forme Menschen, in meinem Bilde . . . ein Geschlecht, das mir gleich sei, zu lieben, zu leiden, und dein nicht zu achten, wie ich.“ Dette var Shelleys Ideal, i *Prometheus unbound*:

To suffer woes which Hope thinks infinite;
to forgive wrongs, darker than death or night;
to defy Power, which seems omnipotent;
to love and bear; to hope, till Hope creates
from its own wreck the thing it contemplates;
neither to change, nor falter, nor repent;
this, like thy glory, Titan, is to be
good, great and joyous, beautiful and free;
this is alone Life, Joy, Empire and Victory.

Prometheus, Oprøreren — Faust, Lykkesøgeren — disse to smelter nu sammen til ét stort Forbillede; af deres Æt og Slægt føler Studenten paa Skomager Hansens Tagkammer sig. „Glødende hellige Vilje i mig,“ apostroferer han i Dagbogen sig selv, „Du, der driver mig med uimodstaaelig Kraft — du, der ej tillader mig at rive Sløret af dit uudgrundelige Væsen, men uset og uerkendt leder og styrer alle mine Fjed! Du, der, naar ydre Forholds Magt ikke hæmmer og

skæmmer dig, er hellig og god! Du, der driver mig mod Viden, mod Erkendelse, mod det Skønne i Poesi og Kunst! Du, der sænker mig ned i Naturfølelsens Dyb — priset være du — fuld af Fryd og af Lidelse gaar jeg frem under dine Vinger!“ (Febr. 20, 1884).

Men med dette Standpunkt var en ny Religion naaet — og jeg følte det. „Prometheus,“ filosoferede jeg videre, „sætter sig Guderne, Magterne, Styrerne lig. Disse vil drage Verden opad gennem deres Loves Tvang, han derimod vil storme Himlen og drage den ned paa Jorden som Kunst, Poesi, Videnskab — Guds Rige.“ (Marts 2.) Ligesom i den gamle Gnosticisme bliver Prometheus det Godes Princip — den, der skænker Menneskene alt, hvad en misundelig Gud (Herodots *Theos ftoneros*) vil forholde dem — *Lucifer!*

Og nu er Vejen aaben for Tankens Frihed — den frie Tanke. „Nej, nej, min Tanke!“ hedder det, „ingen Skranker skal hindre dig, du guddommelige, thi Guden selv er al Tid med dig, i salig Lyst, i urolig Fred! Styrt dig ud i de brusende Bølger, kæmp og søg og lid under de forfærdeligste Uvejr uden at lade Modet synke — blot fremad, fremad, gennem alt, der er menneskeligt, alt, der er naturligt, alt, der er guddommeligt! Du min evige Sjæl, intet Baand vil jeg lægge paa dig, vug du dig frit i enhver Stemning, i Fred og i Glæde som i Smerte og den dybeste Fortvivelse . . . Al Tid, o al Tid (saa taler Guden i mig) er du dog ædel og god, thi al Tid stræber du mod det Evige, og derfor: ingen, ingen Lænke vil jeg lægge paa dig, o mit Jeg!“ (Marts 9.)

Dette er Goethes *Sich-gehen-lassen*. Derfor hedder det ogsaa med et Citat af Werther: „Ach, ich lasse gern die andern ihres Pfads gehen, wenn sie mich auch könnten gehen lassen.“ Eller med egne Ord,

saaledes: „Jeg kan ej andet — som et Skib paa Havet drives jeg hid og did af enhver Stemnings Aandepust i min Sjæl, af hver Rørelse, hver Kraft i min Aand. Og dog frygter jeg ikke, thi midt i det alt ejer jeg den smerteligt-salige Følelse af Idealet, af at *Gud er med om Bord*. Og derfor er jeg stolt af mit Hjærte.“ (Marts 14.)

I de klare Foraarsnætter staar Stjernehimlen over de gamle Tages og Skorstenes og Gavles Takker og Tinder, og de kendte Stjærner lyser ogsaa her. „O mørke Himmelhvælving med alle dine straalende Stjærner — mit Hjærte bæver i Smerte, som er Fryd — Alguden, το μέγα παν, af hvem baade Olympens Guder over mig og Prometheus i mig er fødte, taler til mig og i mig med sin blide og skarpe Røst! Og dog forstaar jeg intet, ej en Gang, hvi jeg føler denne ejendommelige smertelige Fred . . . Intet, bogstaveligt intet mægter jeg at forstaa og tror dog at være videre i Erkendelse end andre . . . Alt det Værende om mig og i mig, er mig én eneste vældig Sfinx, som stirrer paa mig med store, sorte, hemmelighedsfulde Øjne . . .“ (Marts 15. Midnat.) Denne Følelse af Alts Ufattelighed og af Jeget som det arki-mediske Punkt voxer fra Dag til Dag. „Gud, Forsyn, Ideal, Daimonion, alt smelter sammen for mit svage Blik i én salig disharmonisk Harmoni, og jeg forstaar kun, at Guden har holdt sit Indtog i mit Bryst, fylder mig med vemodig Fryd, med rolig Smerte og giver mig det rette Blik paa det Jordiskes sande Værd i Forhold til hint Evige, som min Sjæl aner.“ (Marts 16.)

Det er som en Besættelse af selve Naturens Aand. Og den stiger med det stigende Foraar. En Majmorgen paa en Bænk i Ørstedsparken inspirerer den Ynglingen til denne Rhapsodi: „Himlen lyser i Sølv-

dampe, hvælver sin Kuppel vidt over guldgrønne, majsafte Plæner, over nyskabt Løv, der sagte røres af varme Luftninger og kaster lette, legende Skygger i Mønstre hen over Græstæppet, der slutter sig som Silke om en svulmende Kvindebarm. Træerne paa Plænen er som mægtige Buketter, neddalede paa Jordens evigunge, forarsduftende Bryst; Blomstersneen neddrysser sagte fra dem; Fuglene, der i den alt-
 overvældende sitrende Naturjubel næsten glemmer at synge, flagrer fra Kvist til Kvist, hensunkne i et Salighedens Hav, mens Himmel og Jord og Sø og den hele Skabningens Vrimmel smelter bort i en smertelig-sød guddommelig Livsstrøms tonende Vande.“

Men ikke altid er Naturen saa feststemt, end ikke om Foraaret — og man sidder ikke altid i Ørstedsparken. Kun to Dage efter hin Naturextase hedder det i Dagbogen: „Kl. 5 Eftermiddag. Det mørknes alt saa smaat. Himlen er graa og tung. Smudsige og grimme spærrer Tagene Udsigten for mig; deres halvt forfaldne Kanter tegner sig mørkt og trist mod Himmels melankolske Halvlys. Ovre i Genbobygningen, der gloer ind til mig gennem de smaa, snavsede Ruder i kun et Par Alens Afstand, har de travlt med at gøre rent; med stor Iver og Interesse strides de om, hvor vel det gamle Gulvstykke, der laa i Spanden i Morges, er blevet af. Af og til tuder en Damper — den ene Gang efter den anden — utrætteligt. Luften, der raa og kold vifter i det tynde, graalige Halvgardin for mit aabne Vindu, bringer med sig en monoton Kvidren af en stakkels Fugl nede i Kælderen — stadig de samme Par klagende Toner. Nu holder den helt op, og det tunge himmelske Ligklæde lægger sig tættere og tættere over Jorden. Men stadig hører jeg dog den utrættelige Arbejdets Travlhed fra Stadens store Myre-

tue, hvor enhver med værdig Bevidsthed om sin Stræbens Vigtighed og Betydning gør sin Pligt. Og stadig stirrer det uendelige Himmeløje ubevægeligt; ikke en Regndraabe falder forløsende ned gennem den ventende Luft. Som enhver anden umaalelig Smerte savner ogsaa denne Udtryk, savner ogsaa denne Taarer.“

Der er baade Turgenjew og Lenau i denne Stemning — ikke for intet staar der umiddelbart efter i Dagbogen den Linje, hvormed „Stimme des Regens“ slutter: „Die ganze Welt ist zum Ver zweifeln traurig.“ Men det er ægte nok, naar den unge Pantheist allerede nu sér Medaljens Revers: Afhængigheden af den Magt, man har givet sig i Vold . . .

Og selv om Himlen er klar, er Sindet ikke derfor lykkeligt. I de lyse Foraarsaftener gaar den vordende Student ensomme Ture langs et Vand, som ikke er Svendborg Sund, men ligner det nok til at vække Minder. Og i sin Dagbog skriver han:

Saa stille er Aftenen,
Himlen staar lys, men graa,
dækket af lette og bløde Skyer,
kun i Vest den sidste Solgnist.
Det høje Græs rører sig næppe,
det dunkle Vand er ubevægeligt og blankt
med klare Billeder i sit dybe Spejl.
Hør, hvor de unge Piger lege,
de skrige og raabe,
de juble i overgiven Glæde.
Ak, og mig er det,
som raabte kære, kendte Stemmer
atter og atter mit Navn,
og mit Hjærte svulmer, som skulde det briste . .
Men vidt over Vandet dør Røsterne hen,
vidt over de fjerne, blanke Vande,
ene og forladt sidder jeg i Natten,

og Hjærtet er saa stille, saa stille,
 det dybe Hav, det dybe Hjærte,
 og over dets Vande svæver Døden
 og aldrig, ak aldrig vorder der Lys,
 thi med skærende Rædsel tænker jeg stadig det ene:
 „o Gud . . . naar alt er forbi for evig!“

Saaledes vexler Livsjubel og Verdenssmerte. Indtil de en Morgen mødes og smelter sammen, og Tilværelsen akcepteres som den er og aldrig anderledes, end den er. Morgenen den 23. Maj, ved Stadsgraven, indunder den gamle Vold, (dèr hvor nu Videnskaber-nes Selskab ligger):

„Det er Morgen. Alt er vidunderligt stille. Som en mægtig Glasflade ligger Vandet for mig. En næppe mærkelig perlende Krusning bringer Billederne af de sollyse Træer, de hvide Huse og de smaa, brune Skur til at skælve. De høje, hældende Træer tegner deres Bladenæt som et Broderi mod den endnu natblaanende Himmel. Over mig hvælver en vældig Kastanie med sine fine Bladduske en Baldakin med isprængte Mønstre af Solstænk. Fuglene kvidrer fra Gren til Gren, fra Træ til Træ, hvinende, baskende med Vingerne forfølger de hverandre, skjuler sig i Løvet, styrter frem igen, svirrer ud over Søen, kommer atter ind og slaar saa ned paa Jorden, hvor de pludselig sidder ganske fornuftigt og pudser Næb og Vinge.

„Ovre paa den anden Side Vandet er stadig Færdsel. Snart er det en Bondevogn, der ager til Byes, snart kommer en Drift Køer hen ad Vejen. Folk, der har tilbragt Natten under aaben Himmel, vaagner og rejser sig. Der kommer en Rytter travende — saa en Vogn med Kalk. Arbejdsfolk, Sypiger drager forbi. Alle iler af Sted, veltilfredse, glade ved den duftende Morgen. „Men,“ siger jeg sagte til mig selv, „hvad er

nu Meningen med al denne friske, livsglade Naturjubel? med denne utrættelige, energiske Arbejdsiver?“ Og spørgende ser jeg den dugvaade Morgen dybt i de straalende Øjne.

„Da rystede Træerne med sagte Susen paa deres guddommelige Hoveder, og jeg hørte en Stemme, der lød som en halvkvalt Hulken, hviske: „Alt lever kun for at ernære sig og ernærer sig kun for at leve. I al Evighed vexler det saalunde. Men om der er nogensomhelst Mening dermed, om der opnaas noget derved, det vèd hverken du eller jeg eller noget dødeligt Væsen!““

Dette var den endelige Erkendelse — dette var de Visers Sten. Med den som en Skat ved mit Hjærte gik jeg ud af Skolen og ind i Livet.

VI

MEN en Aften noget forinden havde jeg haft et Syn — eller troet at have det . . .

Det var sent, jeg sad oppe til over Midnat, som jeg gjerne gjorde det. Gadedøren var længst lukket, og det var et Hus, hvor ingen kom sent hjem.

Alligevel hørte jeg pludselig Skridt nede i den lange Gang, som fra Gadedøren førte tværs gennem Huset ud til Gaarden — følgelig ogsaa til min Køkken- og Vindeltrappe . . . Stolprende, trampende Trin — ikke som af et Menneske, men som af et Dyr — en Hest — en Buk . . .

Jeg lader Pennen synke og lytter — jo, det er en Bukkefod . . . Og med det samme vød jeg, at det er Mephistopheles, som kommer . . . Jeg har kaldt som Faust — og han kommer . . . Han travet gennem Gangen, han stolprer over Gaardens ujævne Stenbro, han søger lige over til min Trappe — nu begynder han Opstigningen: bump! klump!

Jeg sidder lænet tilbage i Stolen, lammet som i en ond Drøm — kan ikke røre mig, kan ikke raabe, kan kun tælle: første Sal — anden Sal — tredie Sal — *nu!*

Og allerede er jeg ikke mere ene i Stuen — Underverdenens Skarer har indfunden sig. Noget farer over Gulvet som en Skygge — lige for min Fod — som en stor, sort Hund . . . Et Hoved kigger frem

over min Skulder — af et mørkt Dyr — eller en Djævel . . .

Mit Hjærte hamrer, saa jeg er nærved at kvæles. Og *saa* — slaar det paa Døren — den springer op — og han staar der — i den røde Vams, med de vajende Hanefer — Mørkets Fyrste! Et Øjeblik staar han stille paa Tærskelen, saa gør han to langsomme Skridt hen imod mig. Jeg mærker hans Svovlaande, jeg stirrer op i hans ubevægeligt lysende grønne Rovdyrøjne. Og jeg véd i mit inderste fortvivlede Hjærte, at jeg hører ham til . . .

DEN RØDE STJÆRNE

NIGHT HAS BUT ONE RED STAR

SWINBURNE

I

JEG hviler stille i det høje Græs,
 det tynde, gulnede Sensommergræs
 ved den stenede Strandbred.
 Foran mig bruser det høstmørke Hav,
 vaander sig vildt
 under Vestvindens Slag,
 men skinner skummende i Solen som Sølv og Silke.
 Klagende hvisler Vinden gennem de høje Straa,
 det blegrøde Engelskræs, den stikkende Hundetunge,
 men stærkere og stærkere dunder det fraadende Hav,
 bryder sig ind mod den hulede Strandbred,
 viser det Hvide ud af Øjnene . . .
 Og ogsaa i mig løfter sig noget med Jættestyrke,
 en ubændig, tøjlesløs Lyst
 til en Gang at gøre forsvarlig Strejk,
 til, svingende den blodrøde Fane,
 at storme alle de mørke Borge,
 der fra deres utilgængelige Klipper
 hænger ud over mit unge Liv og formørker det
 — at slaa alt over Ende, der stiller sig i Vejen,
 knuse al Modstand med Dynamit,
 for over rygende Ruiner af Fyrstepaladser
 at trænge mig en Vej frem til Lykken —
 Lykke for alle os, der ikke
 voxede op paa Samfundets Højder,
 men kom dernedefra,
 nede fra det brusende, vildsomme Hav,
 som de deroppe kalder Hoben . . .

Og fandt jeg heller ikke da Lykken,
 saa vilde jeg rolig lægge mig til at dø,
 thi saa havde jeg lært det Ene,
 at der slet ingen Lykke findes i Verden!

Det var paa Slipshavn Strand, jeg laa og skrev disse Linjer, og det var i de sidste Dage af min Sommerferie 1884, inden jeg rejste tilbage til København for at begynde paa Universitetet. Min Onkel Lodsen havde indbudt mig til otte Dages Sølufte og Sommerblæst og friskkogte Rødspætter med nye Kartofler og Persillesauce — inden jeg atter skulde tage fat paa Bøgerne...

Jeg kendte jo godt Slipshavn. Som Dreng havde jeg været der den ene Sommerferie efter den anden. Onkel Herman og Tante Amalie var barnløse, mine to ældste Søstre og jeg blev i Ferierne deres Børn. Paa Slipshavn havde man Lov til Ting, som i Svendborg var fuldstændig forbudte — gaa barbenet, snitte med Tollekniv og ro ud alene. I Strandengene var der de interessanteste smaa, flade Damme, paa hvis Vande jeg sendte mine Legetøjsskibe fra Havn til Havn. Sammen med Lodsernes Dreng — der var tre Lodser paa Slipshavn foruden min Onkel — fangede jeg Krabber paa Louisegrunden — de fangedes næsten bedst ved, at vi gik barbenede gennem den høje mørkegrønne Tang — saa bed de fat i Fødderne som i Madding. En Gang kom Højvandet, mens vi gik derude, og havde nær ført vor „Moses“ bort — den lille, flade Sjægte, som vi havde Lov at sejle med — men Carl Riise fangede den i sidste Øjeblik, ved et dristigt Spring ud i det dybe Vand udenfor Grunden...

Slipshavn var vidunderligt — ogsaa naar det regnede, og man ikke kunde komme ud. Saa kravlede man ad den høje Stige med de af barkede Lodshænders Greb blankslidte Trin op paa „Udkiggen“ — det

øverste Loft, hvorfra der blev spejdet ud, om der var Skibe ovre bag Knudshoved med Lodsflag oppe Deroppe paa Udkiggen, indunder Taget, fandtes i en grøn Skibskiste et helt lille Bibliothek af gamle Rejsebeskrivelser, oversatte efter det Engelske. Der kunde man sidde og glemme alt over de gulnede Sider og Illustrationerne i Staalstik, over Mac-Clure og Mac-Clintock, over Nordvestpassagen og Franklin paa „Erebus“ og „Terror“ . . . Og kom man saa, efter slige Ferier, atter hjem til Svendborg — aa, saa var Haven saa smal og saa indelukket, og fra Stuerne saae man jo kun Huse, ikke, som hos Tante Amalie, gennem alle Vinduer det blaa Bælt og den blaa Fjord . . .

Men alt det havde været Drengens Glæder. Nu gik der i hans Sted en misfornøjet Yngling over Strandengene, nu laa en nybagt Student i Singelsbankerne og drømte om Revolution. Og Blyantet vedblev at løbe over de kvadrerede Sider i Voxdugslommebogen:

Lad mig komme til, jeg vil frem, jeg vil frem . . .

Det gærer i mig

af gammel Harme og opgemt Raseri . . .

Nogen maa jo være Skyld deri,

at jeg ikke kan undfly mig selv . . .

Der er nogen, jeg vil til Livs —

nogen maa jo være Skyld deri,

at jeg er, som jeg er,

en Stymper, en Stakkel, en Fattigmands Søn,

én, som vilde alt og intet mægter . . .

Og dog gad jeg stoppe Munden paa alle de taalmodige,

alle dem, der opgiver Kampen mod Skæbnen:

„Bliv paa den Plads, hvor du én Gang er!

Hernede i Sumpen er ogsaa godt,

saa lunt og saa fedt!“

Men jeg, jeg vil ikke —

jeg vil stride imod til sidste Blodsdraabe,

thi jeg har indsuget
 det sprøjtende Havs salte Stolthed,
 jeg bøjer mig ikke,
 skulde jeg end dø,
 knust op mod Livets haarde,
 takkede, mørke Klippekyster,
 og den jublende Storm og de væltende Bølger
 orgle deres Dødsmesse over mit Lig!

Hvad var der da sket? Hvorfor egentlig al denne Fortvivlelse? Foran mig laa der — vel, det Liv, som saa mangen Student „af ubemidlede Forældre“ har staaet igennem uden større Spektakel — ved Hjælp af Stipendier, Skoletimer à 50 Øre og Middagsmad hos velgørende Mennesker, indtil han endelig naaede frem til at faa Kommunitetet eller komme paa Borchs Kollegium. Men til et saadant Liv kræves der Styrke — og jeg var svag. Der kræves Resignation — og jeg var paa Jagt efter Lykken. Og naar Revolutionsbrændingen havde lagt sig til Hvile, afløstes den af mørkt, rugende Tungsind — som over en øde Hede og et graat Hav:

Hvad er jeg, hvad vil jeg?
 Jeg, den afmægtige, dumpe Drømmer.
 Hvad vil jeg, hvad er jeg?
 Hvad vil jeg med alle
 mine Følelser og Stemninger,
 min himmelstormende Jubel
 og min bristende Graad?
 Hvad er jeg, hvad vil jeg,
 jeg, en *studiosus philosophiae*,
 jeg, den attenaarige,
 næppe kommen ud af Ægget,
 hvad mener jeg med mine dumme,
 idealistiske Drømme,
 mine ugudelige Tanker,
 atheistiske, forhadte af alle
 rettænkende Mennesker,

af min Fader og min Moder,
 af alle jeg elsker . . .
 Og jeg bøjer mit Hoved i Angst for, hvad jeg gør —
 og henover mig gaar
 et Uvejr af Had, af Haan og Latter —
 og den stille Regn
 af en Moders Taarer
 i søvnløse Nætter,
 fældede over den fortabte Søn,
 Sønnen, der misted sit evige Liv . . .

Med andre Ord — det var i Svendborg kommet til det Opgør, som den Gang stod paa Dagsordenen i alle Familier — Opgøret mellem Fædre og Sønner — konservative, kristelige Forældre og revolutionære, fritænkerneske Sønner. De havde forstaaet hjemme, at jeg ikke vilde blive Præst, ja, at jeg havde mistet min Barnetro — og jeg havde set ind i Moders raadvilde og forfærdede Øjne, da hun stod overfor dette Ufattelige — jeg havde af hendes kære Læber hørt det bange, sagte: „Jamen, Johannes, hvordan er dog det gaaet til?“ Og hvad havde det kunnet nytte at fortælle hende om „Faust“ og om „Prometheus“, om Majmorgener og om den store Pan? Men fast stod det for mig, og jeg havde skrevet det i min Dagbog den sidste Aften hjemme: „Det skal saa være! Jeg maa vie mit Liv til at finde den hellige Gral, Tankens lyse Klenodie! Jeg maa ofre alt, bryde Broen af og kæmpe Sandhedens og Digtningens Sag. Prometheus' Vilje ske!“.

Og havde jeg end mistet mit Hjem — i egenligste, inderste Forstand — saa havde jeg maaske til Gengæld vundet „Hende“. Thi jeg havde talt med hende, havde simpelthen taget Mod til mig og talt til hende en Dag paa Gaden — som Faust til Gretchen, syntes jeg selv bagefter. Jeg havde fulgt hende nogle Skridt,

og vi havde talt sammen i tre—fire Minutter udenfor den Havelaage, hvor hun skulde ind. Hvad jeg havde sagt, eller hun havde sagt, det vidste jeg ikke — det var altsammen bleven borte i min Hjærtebanken og i Blodets Brusen for mine Øren. Men jeg havde sét paa hende — jeg havde indsuget hende — „hendes sorte, rige, egensindige Haar, den høje Pande og de dybe Øjne, hendes røde Læber, hendes slanke Væxt og de svulmende Former. Da hun gav mig Haanden, mærkede jeg, at Armbaandet var lidt for stort — det faldt ned over Haandleddet. Hun havde sin røde Kjole paa — jeg vendte mig nede paa Vejen og saae hende endnu staa oppe ved Laagen“.

Og i hint Blik og hint Haandtryk havde jeg givet mig til Eros. Jeg havde smagt Hexedrikken, den hvorom Mephisto haanligt siger:

Du siehst mit diesem Trank im Leibe
die Helena in jedem Weibe!

II

EFTERAARSSEMESTRET begyndte — og jeg begyndte paa at løse den umulige Opgave at være ung fattig Student, som spiser til Middag hos gode Mennesker, og samtidig omsætte mit Livsprogram i Virkelighed. Ved Protektion var det lykkedes at finde et Par Spisesteder til mig — et paa Kristianshavn, altsaa ganske nær — to andre desværre paa det yderste Østerbro, i Villaer i Rosenvænget.

Aldrig, troer jeg, har Veldædigheden funden paa noget mere mislykket end denne Plads ved Familiebordet for den ubemidlede Student! Dør kom jeg gaaende den lange Vej fra Kristianshavn, i sølede, taagede Efteraarsaftener, i regnfulde, opblødte Vinteraftener. Kom i min tynde Sommerfrakke, som ogsaa maatte gøre Tjeneste om Vinteren, og den meste Tid med Huller i Støvlerne. Kom med mine højt opstænkede Benklæder, mit vaade, snavsede Fodtøj ind paa Tæpper, ind i Varme og Lys, ind mellem Malerier, Taffelure, Spejle, hvori man saae sit eget forhadte Fjæs. Kom ind til en værdig, venlig, midaldrende Husfrue med en lille, hvid Pibekappe paa det smukke sølvgraa Haar, til kønne, unge Piger, som kom hen og rakte En Haanden, men strax efter gav sig til at fjase og fnise i en Krog med en halvvoxen Broder eller Fætter (og naturligvis fniste de af mig!). Kom ind

til Duft af Hyacinter, til Viftepalme paa Klaveret, til en skinnende hvid Dug under en stærktlysende Hængelampe og al et velstaaende Hjemms hyggelige, fortrolige Pludren. Kom ind til selskabelig Sikkerhed, til økonomisk Betryggethed — sad forlegent paa den yderste Kant af Fløjelslænestolen i Dagligstuen — sad kejtet ved Spisebordet, spildte ned af sig af Benovelse og spiste (naturligvis!) med Kniven . . . Og naar man atter stod ude paa den vaade Vej, i den tynde Frakke, som ikke havde naaet at blive tør, og atter følte Fugtigheden fra det opblødte Fortov sive ind gennem Saa-lerne — vel, vel, saa forstod man noget af, hvad det vilde sige at høre til blandt „Samfundets Stedbørn“, og saa var man oppositionel, ikke blot paa egne Vegne, men ogsaa paa andres . . .

Det var jo i den store Oppositions Dage, jeg var bleven Student. Henrik Ibsen lagde den ene Torpedo efter den anden under Samfundsarken, Georg Brandes var endnu ikke bleven Aristokrat og Overmenneske, i Sverige stod Forfatteren af „Giftas“ anklaget for Blasfemi. I min Dagbog staar de Ord optegnede, hvor- med Strindberg den 21. Oktober 1884 paa Stockholms Banegaard besvarede den Ovation, der blev bragt ham: „Det glæder mig, at vi nu kan begynde at faa Luft i Lungerne! Da jeg rejste bort, kunde man knap trække Vejret i Sverige!“ Det var den Følelse, ogsaa jeg havde, naar jeg ved de konservative Middagsborde maatte sidde og høre alt det angrebet, jeg saae op til og beundrede — alt det, der var nyt og friskt og modigt — alt det, hvorfor fra nu af August Strindberg mer end nogen anden blev mig det rødthuende Symbol. Først „Röda rummet“, saa „Sömnängarnätter på vakne dagar“, saa „Utopier i verkligheten“ blev mine Evangelier.

Det første praktiske Udslag, min Radikalisme gav sig, var iøvrigt, at jeg paa Universitetet gik til filosofiske Forelæsninger hos den frisindede unge Docent Høffding. Dette Valg skilte mig fra min hidtidige Meningsfælle og Med-Dynamitard Larsen, som hørte Kroman, der ansaaes for mere konservativ og især blev søgt af Theologer. Thi Larsen havde — trods Navn og Næse og Fritænkning — begyndt at studere Theologi! Vi vedblev alligevel at omgaas og tilbragte lange Eftermiddage i hans lille Værelse, hvorfra der var Udsigt over Kommunehospitalets Have, med uendelige Samtaler, Disputer og Skændsmaal. Han var min eneste Omgang — jeg passede mine Forelæsninger (germansk Filologi: Thomsen, Wimmer, Stephens, Herman Møller) — og sad ellers hjemme, læste meget og digtede endnu mere . . .

Ja, hvor jeg digtede — ustandseligt — Dag efter Dag, Uge efter Uge, Maaned efter Maaned. Min Dagbog fra hint Efteraar er lutter Vers, Vers, Vers. Jeg aabner den og finder f. Ex. under 28. Oktober tre Digte. Under 29. Okt. ligeledes tre (og lange). 1ste Novbr. ét. 3die Novbr. to. 4de Novbr. tre. 11te Novbr. ét. 13de Novbr. to. 28. Novbr. ét. 29. Novbr. tre. 30. Novbr. fire. 1ste Decbr. to. 3dje Decbr. et meget langt, i sex Dele, med Titlen „Titanrøster“. 4de Decbr. to. 5te Decbr. ikke mindre end otte. 7de Decbr. to — men lange. 8de Decbr. fem. 9de Decbr. ét. 11te Decbr. fire. 12te Decbr. simpelthen fjorten.

Dermed er Kulminationen i hint Semesters Produktion naaet. Den 14de Decbr. frembringer jeg kun fire, den 16de ét, den 17de syv, den 18de tre samt de to første Sange af et større versificeret Værk „Titanblod“. Decbr. 19. endnu ét Digt — og saa hjem i Julen!

Og hvad stod der saa i alle disse mange rimede Linjer, al denne Lyrik, hvis Versemaal jeg stjal hos Heine eller Aarestrup, hos Lenau eller Thor Lange? Det var først og fremmest Oprørsdigte — Titler som „Titanrøster“ og „Titanblod“ angiver tilstrækkeligt Indholdet. Naar jeg sagde „Titan“, saa mente jeg dermed det samme, som siden kom til at hedde „Bohème“ og endnu senere „Overmenneske“ — den, der skriver sig sine egne Love, den, der ikke vil blive, hvad Kierkegaard kalder „en lille bitte Peter Flere, en Tap i det store Maskineri“. For meget døve Øren havde netop den Gang Kroman gjort opmærksom paa denne dybe Sammenhæng mellem ny Radikalisme og gammel Romantik — at i begge Bevægelser er den inderste Nerve Jegets Oprør mod det Bestaaende, Individets mod Samfundet, den Enkeltes mod Alle, Poesiens mod Filistrene, Hjærtets mod Loven. Jeg kan bekræfte Kromans These af egen Erfaring, thi jeg har selv samtidigt været besjælet af begge Revolter.

Med inderligt Misnøje ser „Titan“-Studenten sin Fremtid i Møde. Hvad byder Samfundet og Livet ham, den ubemidlede, den nedefrakommende? Terpe Lektier i Drengene — slide sig Albuerne blanke paa et Kontor — faa sorte Fingre af Bøgerne i et Bibliothek! Og han udmaler sig, besk og spotsk, Fremtiden:

Naar jeg ser i vaagne Nætter
ned ad Livets lange Gade,
ligger Bogstøv alle Vegne,
og jeg roder i det, til jeg

nyser, og en Flok rundtom mig
(mine Fæller ved det samme
Arbejd) vende sig imod mig,
og de sige: „Gud velsigne!“

Men de andre er lykkelige i deres snævre Verden
— de ønsker sig (som Doktor Fausts tørre Famulus)
intet bedre. Det er kun Digteren, som ser, at

udenfor det lille Vindu
suser det med lyse Blade,
Skyer drage mod det Fjærne,
Svaler følge dem paa Flugten.

Og i Linden Nattergalen
synger, saa mit visne Hjærte
svulmer dybt i Kval og Længsel,
og de lyse Blomster falde.

Og det dufter, og det klinger,
Maanen drømmer over Engen,
og de hvide Taager danse . . .

Ak, men jeg alene ser det,
og jeg bøjer atter Ryggen,
som de andre Mænd af Faget,
fiittige og lærde Mænd.

Udenfor digtede denne Yngling altid Lykken . . .
Udenfor — som „Hendes“ Stemme, der drog ham
bort fra Lektierne . . . Udenfor — og *langt borte* —
som de maanehvide Veje i Sømmernatten . . . Uden-
for — og langt borte — og *den Gang* — aldrig her
og nær og nu . . .

Fulde af „langt borte“ og „den Gang“ var derfor
de fleste af den attenaarige Romantikers talrige Digte.
De blev aldrig trykte; de fleste af dem fortjente det
heller ikke. Naar jeg her hidsætter nogle faa, er det
kun som en Art

LYRISK DOKUMENTATION

1.

Nu bliver det Aften og stille;
 Træerne svømmer i Mørket hen,
 hvide, bølgende Taager
 danser frem og tilbage igen.
 Mellem de mørke Stammer
 lysgylden Vesthimlen flammer,
 et rødmende Hav af Guld,
 og dybblaa hvælver sig Himlen,
 vemodig og længselsfuld.

Fra Græsset Græshopper synge
 en sitrende, skingrende Sang;
 Natviolernes Klynge
 aander en regntung, bedøvende Duft —
 Dagen har endt sin Gang.
 Gennem den kølige Luft
 svirrer en Natsværmer hastigt forbi,
 og over de fjærne Veje
 i Nattens halvlyse Slør
 Vognrullen lyder langt borte
 og sagte i Natten dør.
 Saa funkler den første Stjerne,
 og Maanen staar rød i Øst --
 og en Sang svinder bort i det fjærne,
 en smeltende Kvinderøst.

2.

Der er Maaneglans ud over Vandet,
 og Natten drømmer saa blaa,
 og Maanen ser mig paa Broen
 paa tavs og saa ene staa.

Bag Kirkens sorte Taarne
 vælder dens Sølvlys frem —
 nu skinner den i Gaden,
 der gaar forbi dit Hjem.

Saa klar som ved Dagen er Staden
 og Maanen saa stor og bleg,
 og ensom og hvid ligger Gaden,
 men kold er Natvindens Leg.

Jeg véd jo, du boer deroppe,
 hvor Vinduet aabent staar —
 de lette Gardiner flagre
 og op og nedad slaar.

I Maanelyset de flagre
 og op og nedad slaar,
 og i den maanlyse Gade
 jeg frem og tilbage gaar.

3.

Med de store, sorte øjne
 saae du paa mig,
 og jeg vidste, det var sidste
 Gang jeg saae dig.

Dine varme Hænder gav du,
 gav du gærne,
 mens dit øje peged opad
 mod en Stjerne.

Du er borte, og hin Stjerne
 skjult af Skyer.
 Tæt og stille falder Sneen
 over Fodspor, over Byer.

4.

Der er i mig en Kulde,
 en død og graa Forstening,
 af Graavejr og af Tungsind
 en sorgelig Forening.

De sorte, dumme Mure
 paa alle Kanter knejser,
 med Gavle og med Spidser
 mod Himlen de sig rejser.

I Gaardens m rke Skakter
 s r Mennesker jeg vandre,
 om dit og dat de skændes
 og kives med hverandre.

Og Røgen driver langsomt
 hen over Tagets Stene,
 og Himlen ser fortvivlet
 ned paa den hele Scene.

5.

Hvor Tiden er lang,
 og Himlen fortvivlet og knugende graa,
 og Verden saa tung og saa trist og saa trang,
 og Blade og Straa
 er gulnet og visnet, og død er hver jublende Klang.

Og jeg kommer en Gang
 igen til den Plet, der var mig saa kær
 i hin Vaar, hvor hver Stund var en lykkelig Sang,
 og hvor Foraarets Træer
 suste ind i min Sjæl, saa den svulmed og blomstred og klang.

Nu er ensom min Gang,
 og den sollyse Sommer forlængst svandt hen,
 og min Sjæl er stille og tavs og trang,
 og kun et er igen —
 hine lyse, svindende Drømmes døende Klang.

6.

Hvor det foraarsfriske Grønsvær dufter
 og Kastanjerne i Solen skinne!
 Æbletræet drysser sine Blomster
 over Bænken, hvor vi sade sammen.

Blankt og stille spejler Vandet Himlen,
 spejler Skoven, spejler Skyers Bjerge —
 som den Aften, da vi sad paa Bænken,
 hvor vi ikke længer sidder sammen.

Solen skinner, Foraarsfugle synger,
 Skoven suser, Siv langs Søen suser,
 Strandens høje Græs i Vinden hvisker -
 men vi taler ikke mere sammen.

7.

Ak, gid jeg kunde græde
i Dage og Timer og Aar —
saa mørk er Vinterhimlen,
og Regn mod Ruderne slaar.

Mit unge Hjærte bruser
og raser i sit Bur —
de staa derude og vente
og se paa deres Ur.

De vente, til Tiden er omme,
og Hjærtet har grædt ud
og bliver fornuftigt og lyder
de vise, de velmente Bud.

Men end er den Stund ej kommet,
rundtom er Boldt og Slaa —
de ser mig derinde i Fængslet
fortvivlet og stille gaa.

8.

Paa purpurrøde Puder
i Vest har Vinden sig lagt,
og over dens Hoved paa Himlen
en enlig Stjerne staar Vagt.

Henover Havets Flade
som søvntunge Aandedræt gaa,
og Himlen spejler i Havet
sin Hvælvings mørknende Blaa.

Synsrandens svævende Syner
svandt bort bag Havfladens Spejl,
men endnu jeg skimter derude
et hvidt, ubevægeligt Sejl.

En Trækharmonikas Toner
ind over Vandet mig naa,
og paa en Skude for Anker
jeg hører Matroserne gaa.

Jeg hører Ankeret falde
 og Trin, der paa Dækket gaar,
 og ser paa den store Maane,
 som ud over Havet staar.

9.

De sladred om Jomfru Maria
 en Aften ved Nazareths Brønd —
 de ynkede hende, den Stakkel,
 der havde saadan en Søn.

Medlidende trak de paa Skuldren,
 fromt lagde de Ho'det paa Skraa —
 at stadig hun over ham sørged,
 det kunde saa godt de forstaa!

At have en Søn, der er falden
 fra Fædrenes ældgamle Tro
 og nu flakker om som en Hjemløs
 foruden Rist eller Ro —

der spotter Jehovah i Himlen
 og Præster og Stormænd dertil,
 men sine gamle Forældre
 ej hjælpe kan eller vil —

der intet nyttigt vil gøre,
 men saar kun Ufred paa Jord —
 der hidser Folket til Oprør
 ved Flamme- og Trusels-Ord . . .

Fra saadan en Skæbne bevare
 os Himlen, de alle bad . . .
 Det var under susende Palmer
 ved Nazareths Brønd de sad.

III

DER sladredes rimeligvis meget i Nazareth — der sladredes i hvert Fald umaadelig meget i Svendborg. Om ikke netop under susende Palmer, saa til Akkompagnement af klirrende Aftenkaffekopper og travle Staalstrikkepinde . . . Og Studenten, som atter var paa Julebesøg hjemme, sad i en Krog og hørte pludselig „Hende“s Navn nævne — „Hende“s — og en Andens! Hun var forlovet!

Og nu blev det den Heineske „alte Geschichte“ — „ein Jüngling liebt ein Mädchen, die hat einen andern lieb“ . . . „Und wem es just passieret, dem bricht das Herz entzwei“ . . .

Men nu blev det ogsaa det endelige, fuldstændige Brud med den Verden, som havde erobret „Hende“ — Borgerlighedens, Filistrenes og Vanekristendommens Verden! „Ja, Vanekristendommen, der er saa hyggelig og saa hjemlig, respekteret af Balkavallererne, og som Baldamerne finder saa yndig!“ Paa et Borgerforeningsbal var Forlovelsen nemlig kommen i Stand! Iøvrigt nok et Fornuftparti, mente Snakketanterne — han var ikke saa lidt ældre — og hun var vist en Flane, en rigtig hjærteløs Kokette, der paa én Aften skulde have uddelt tre Kurve! Altsaa ned med Ballerne — og ned med Baldamekristendommen, som førte til Kirkebryllup og borgerlig Velstand! Og den fritænkerneske Student fik pludselig Brug for sin aflagte

Theologi. „O Kristus, Kristus!“ udbryder han, „og I, gamle Apostle, strænge Kirkefædre, mørke Munkekæmper, forsagende Nonner, opofrende Diakonisser — omfavner Eders Brødre og Søstre i Herren! Thi de er jo ikke Hedninger, de er ikke Verdslige, de ærer Kirken og gør deres sirligste Dansemesterbuk for den hellige Skrift! *Sancte Paule, quid dicis?*“

Kan Vorherre ikke bruges til andet, kan han altid være god nok til Slaatræ. Og med Kierkegaardsk Harme revsede den skuffede Elsker videre: „Men disse Nutidens saakaldte Kristne vil ikke foruroliges — de vil ikke rives ud af det Dagligdags og Tilvante — de vil undgaa ikke at være som de Andre. Fremfor alt vil de have Penge — derfor vil de ikke gøre sig til Nar ved at kæmpe for en Ide. Endelig vil de trøstes og støttes — deraf Forargelsen over Fritænkeriet, Frygten for dem, som vil rive de raadne Støtter bort under dem.“

Saa alvorligt tog jeg det — vis paa, at ogsaa andre tog Tilværelsen ligesaa alvorligt! Ikke et Øjeblik faldt det mig ind, at „hun“ rimeligvis aldrig havde tænkt paa, om jeg var Fritænker eller ej, men simpelthen — som den kønne og glade unge Pige, hun var — havde forlovet sig med en Mand i god Stilling, der friede til hende, og som hun kunde lide. Stolt og barsk gik jeg forbi hende, da jeg en Aften mødte hende paa Gaden — endda hun smilede, som om intet var hændt, og aabenbart ventede en Hilsen

Saa svandt hun ud af mit Liv som Virkelighed — blev kun tilbage som det stærkeste af alle mine Minder. Men trods al hellig Harme, al retfærdig Foragt følte jeg mig mer end nogensinde forstødt af Livet, vist ud af Samfundets og Selskabets lyse Festsale, ud til de Arveløse i Mørket. „Bedøves og glemme Livet

og Livets Lykke“, hedder det i Dagbogen. Og Nytaaret begynder saaledes: „Uendelig tung, haabløs, trøstesløs Nat. Rugende Øde og Mørke. Kun et eneste stort Dyb — et ensformigt Hav af koldt, tungsindigt Graavejr og af endeløse Hverdage, hvis Byrde knuger Sjælen ned i den vaade, regnblødte Jord. Intet andet, slet intet. Intet af de gyldne Drømme, af de vuggende Digterlængsler, af det solsitrende Foraar. Intet af alle de farvestraalende store Syner, af de glødende Ungdomshaab. Intet, slet intet — andet end de store, mørke, tomme Øjenhuler i Dødningehovedet, der lugter af Kirkegaardsmuld — af klam, vaad, ormefyldt, dyb Jord —“

I denne Nat lyste kun én stor rød Stjerne.

IV

ATTER var jeg i København, atter gik jeg paa Universitet og mellem Kammeraterne som en Fremmed. Jeg meldte mig ind i Studenterforeningen, men kun for Læsesalens Skyld. Lange, graa Vintereftermiddage sad jeg hensunken her i en af de forsiddede Sofaer og sænkede mig dybt i de nye Bøger — Garborgs „Ein Fritenkjar“, Garborgs „Bondestudenter“, Amalie Skrams „Costance Ring“, Herman Bangs „Tunge Melodier“ og „Haabløse Slægter“, Esmanns „Gammel Gæld“, Geijerstams „Fattigt Folk“ og „Erik Grane“, Fru Edgrens „I Krig med samhället“ — hele Tidens tungsindige, fortvivlede og oprørske Literatur. Jeg husker, at især „Erik Grane“ gjorde et dybt Indtryk paa mig — der var Lighedspunkter mellem de deri skildrede svenske Forhold og min vanskelige Stilling med radikale Tendenser blandt konservative Velyndere, og der var en Type deri, som tiltalte mig meget: den fine, faamælte, stille Artur Schultz, hvis Dannelses „begynder med Darwin og udmunder i Spencer“, og som midt mellem de engelske Filosofer store Bøger i Lærredsbind modtager Besøg af en lille Pige af Folket, til hvem han staar i „frit Forhold“.

Iøvrigt passede jeg saa nogenlunde mine Forelæsninger, tog min Filosofikum med Udmærkelse og hørte, med Andagt og Tilslutning, Høffdings Afskedstale til os over de to Punkter: „Arbejde ideelt. Aldrig

svigte sin Overbevisning“. Just, hvad jeg vilde! Men et andet Ord af Lærerens Mund kunde jeg ikke sværge til. „Høffding siger“ (noterer Dagbogen) „at det skulde kunne være det samme, om saa hele vort Liv ingen Nytte er til, idet det har sin Værdi i sig selv, er *Selbstzweck*. Men bliver saa ikke hele Livet unyttigt Gøgl, en stor Staahej for ingen Ting, og al vor Stræben tom Myrevigtighed med at bringe et Straa fra ét Sted til det andet? Kan Tanken om Istiden, der brutalt tilintetgør hele den historiske Udvikling, jages paa Porten? Og den Enkeltes Liv ender jo med *those sodas and magnesias which form that bitter draught the Human species*.“ (Maj 26. 1885).

„Luk din Byron og aabn din Goethe,“ tilraaber Carlyle et Sted Ungdommen. Jeg gjorde i hint Filosofi-Aar ved Københavns Universitet det modsatte. Goethes „Faust“ med sit Ideal af „evig Stræben“ sagde mig ikke mere noget — faktisk er det vel ogsaa det tommeste Ideal af alle og kun akceptabelt, hvis man lader det staa hen uigennemtænkt. Thi evig Stræben forudsætter evig Utilfredsstillelse — evig Higen — evig Længsel — evig Attraa — evig Lidelse . . . Og jeg vidste tilstrækkeligt, hvad Higen, hvad Længsel var, til ikke at ønske den evig, men tværtimod til at ønske den stillet. Jeg hungrede og begærede at mættes, jeg tørstede og traanede efter at drikke — lange, dybe Drag af en sval og læskende Kilde eller af en stærk og berusende Vin . . . Vand eller Vin, Vederkvægelse eller Rus — blot ikke denne evige Tomhed, hvormed man vaagnede op hver Morgen, og som ingen Filosofi kunde fylde . . . Jeg lukkede min „Faust“, jeg aabnede min „Don Juan“, og min Længsels Symbol blev ikke længer den borgerlige Synderinde i Domkirkens røgelsetunge Halvmørke, men

Naturens frie Barn, Haidee paa den græske Strand — *a wild and breakerbeaten shore*, som det hedder i den udødelige anden Canto af Englænderens vilde, brændingsbrusende Digt . . .

Trods min Indelukkethed og Tilbagetrukkethed havde jeg i Studenterforeningen sluttet mig til en lille Gruppe, som kaldte sig „de Liberale“, og hvis Fører var A. C. Larsen. Denne lille, begejstrede, veltalende Mand førte i „Studenterforeningen“ en hæftig, men haabløs Kamp mod det overmægtige konservative Parti, der lededes af J. Paludan og H. C. A. Lund. Gang paa Gang blev det forsøgt at styrte det konservative Seniorat — Gang paa Gang viste det sig umuligt, og vi trak os, under Sejerherrernes kannibalske Jubelhyl, tilbage til „den lille Soldesal“, som A. C. Larsen, melankolsk og staaende paa et Bord midt i Kamp-tumlen, opfordrede os til — endnu kan jeg høre hans gejstligt salvelsesfulde Stemme tage saa fint paa de prosaiske Ord og udtale d'et skarpt: „den lille Soldesal“ . . . Og saa sad vi lidt efter, tredive eller fyrretyve Mand, om det lange Brædebord „dernede i den lille Soldesal“ og drak besk Bajerskøl under den daarligt lysende Petroleumslampe, mens ovenpaa alle Farssønnerne og Fyldebøtterne under de tændte Lysekroner i den store Festsal tyllede sig med Punch og Sang og Fraser. I den lille Soldesal blev der ikke sunget — der blev talt Alvor, der blev diskuteret. Og der følte jeg mig paa min Plads — jeg kunde jo dog ikke begaa mig deroppe blandt de Andre . . .

Efter vel overstaaet Filosofikum gjorde „de Liberale“ Skovtur, og jeg deltog. Jeg havde i den lille Soldesal gjort et Par Bekendtskaber — den senere Operasanger Edvard Agerholm, den nuværende Forlagsboghandler Tillge. Jeg havde paa Universitetet vexlet

et Par Ord med andre Unge, jeg vidste var frisindede — H. K. Søltoft-Jensen, som nu er Protokolsekretær i Rigsdagen, Rosznercki, der siden blev Godsejer i Rusland, Oscar Madsen, som længst er død.

Altsaa jeg kom med paa liberal Skovtur til Skodsborg. Der var — foruden Høffding — Universitetslærerne Kroman, Gertz, Julius Lassen, Falbe-Hansen, Thiele, Valdemar Schmidt. Der var Herman Trier. Der var endelig Karl Gjellerup. Hostrup var indbudt, men havde bedt sig undskyldt.

Den af de Tilstedeværende, som interesserede mig mest, var den da 28-aarige Karl Gjellerup. Af ham havde jeg — alt hjemme i Svendborg — læst „Aander og Tider“, det store pantheistiske Rekviem over Darwin, siden med Begejstring og Tilslutning hele hans Produktion, fra „En Idealist“, „Antigonos“ og „Rødtjørn“ til „Brynhild“ og den just udkomne „En klassisk Maaned“. Endnu havde „Vandreaaret“ ikke betegnet hans Brud med Brødrene Brandes, og jeg iagttog ham med Interesse og Sympathi. „Lille, spinkel, grøn Frakke, blaa Hat, Grundtvigianerhaar, rejerød Teint, stor Næse, heineske Læber,“ noterer Dagbogen. Men trods min Beundring — eller snarere paa Grund af den — søgte jeg ikke at gøre hans Bekendtskab. Desuden — selv her, mellem Meningsfæller, forlod min stadige Følelse af Ensomhed og Fremmedhed mig ikke. Jeg følte mig dem alle underlegen — vidste mig dog forskellige af dem overlegen — men dem alle, alle saa fjærn ... Fremmed og fjærn gik jeg mellem dem og kunde ikke glæde mig, hverken ved Majbøgenes lyse Skønhed eller Mosens brune, solstænkte Spejl, fordi de Andre var med ... Fremmed og fjærn sad jeg under Fællesspisningen — hørte paa Talerne, fulgte med i Sangene — men husker af det

altsammen nu kun den Blæst, der rejste sig, hen mod Slutningen af Festen, just da én af os, en ung begavet og veltalende Jøde, stod op og talte for Høffding — en Blæst, som gav sig til at ruske i Dugen (Bordet var dækket i det Frie), vælte Blomsterglassene og overfyge os med Støv og med gammelt, gult Avispapir, som den hvirvlede op fra afsides Kroge . . .

Fremmed og fjærn — kun i Skoven, i Skovensomheden følte jeg mig hjemme . . . Som alle Samfundsfjender blev jeg ogsaa Menneskefjende og Kulturfjende. „Naturens Moderskød“ er ikke noget tomt Ord — Naturen *er* en Moder, som ikke, faderlig strængt, revser og formaner, men som, glemmende og alttilgivende, vugger det trætte, det sorgfulde, det syndige Barn til Hvile ved sit rige, varme Bryst — „min stakkels, stakkels Dreng!“

Endnu var det ikke officiel Sommerferie, men jeg tog mig den selv. Foraaret drog ind over København — og den attenaarige følte dets Vælde. Vaarens Vælde — og Afrodites . . . „Alvældig er du, o Afrodite, alvældig og afskyelig,“ klager han. „Afskyelig og alvældig! Men de Andre mærker det ikke, de dyrker dig ved Siden af deres Kristus — og ser ikke, at han rynker den blege Pande, og at den stolte Mund, som aldrig har rørt nogen andre Kvindelæber end hans Moders, kruser sig i hellig Foragt!“ Fra de københavnske Parker med de kyssende Par paa Bænkene og Nattergalens lidenskabelige Hulken i de dunkle Aprilaftner, de lyse Majnætter søgte jeg ud i Skovene — længer og længer bort — tilsidst, en Junidag, helt op til Gurre . . . Og skrev det altsammen ustandseligt — begyndte ogsaa at tegne, naar Ordene ikke slog til, tænke saa smaat paa, om jeg ikke egentlig skulde

yære Maler. De følgende Sider — tror jeg — kunde være skrevne af en Maler; jeg giver dem i hvert Fald Titlen *Af en Malers Dagbog*:

Juni 26. Kl. 11 $\frac{1}{2}$. Ved Gurre Sø. Susende Siv. Hviskende Løv. En Fisk slaar op i Vandskorpen. Uafladelig, enlig Kvidren. Der bliver banket ovre paa den anden Side af det blaa, ilende Vand. Bredden derovre, med høje Træer og lysende Græsflader. Tage mellem Løvet. Bagved en Række kuplede Træer. Længst borte jævne, brede, længselsfjerne Skovvægge. Alt i diset Sol. Derover hvide, halvt udviskede Skyer og blaa, lysende Himmel.

Hen langs Søbredden. Ingen Sti. Frodig, høj Græsbund. Hed Stilhed, kun et enkelt fjærnt Fugleskrig. Flyvende Skygger. Krydret, solvarm Duft. Indad: en Skov af spinkle Stammer, svajende og skælvende, overstrømmede af vuggende Skygger. Foroven: det sollysende unge Løv. Forneden: den højstænglede Græsbund, hvor gyldne Potentil og Ranunkel lyser. Insekter summe, en Fugl kvidrer langt inde, det suser sørgmodigt sagte i Sivene og i Skoven. Et Kluk fra Vandet, en Vognrullen langt borte.

Derpaa lys, aaben, ren Skov. Birketræer. Hvide, slanke Stammer; tæt, glimtende Græs og mat lysende Blade i Skovbunden, svajende Skygger og Lys i store, spredte Strøg.

Stor, højkuplet, stille skygget Skov med sparsomt, fint Græs over vissen Løvbund, ensom Fuglesang, bag de mørke Stammer et lysende Krat nede i en Enggrund.

Ud paa en solaaben Slette med fint, højt, tæt Græs og høje, enkeltstaaende Træer.

Atter Søen. Sandet, ensom Kyst med gyngende Sø

og ovre paa den anden Side sollyse, ensomme Skove. De ensomme, vejløse Skove, som er der nu — som var der, da Valdemar og Tove saae dem — som skal være der, naar jeg længst ikke er mere ...

Kl. 3. Stadig ved Søen. Det ilende blaa Vand. Vindens Susen, de nejende Siv. Røde Skyer i Horizonten, over den anden Kyst. En skinnende Husgavl derovre. Blaa Libeller over Sivene. Fisk plasker og glimter. Søvtung, sovende Stilhed. Persefones Have.

Kl. 5. Skoven bliver dunkel. Lyset blegere, gyldent. Kølgt, stille. Ganske sagte Susen. Svag Kvidren. Et Raab langt borte.

Kl. 5³/₄, liggende i Græsset. Det Grønnes søde fugtige Duft, nær mig Vandets Skvulpen og Klukken. Skyggestrøg over Skovene paa den anden Side. Den lille grønne Holm midt ude i Søen, sollys og ensom. Saa stille, afsides, uanet.

Det bliver mere og mere køligt, mere og mere stille. En Lyd fra Vandet — Banken og Raab fra den anden Side Søen — alt saa klart og skarpt i den svale Luft. Skyggerne er lange, Sollyset gyldent, en Drossel synger sødt og klart i Højskoven.

Kl. 10. Søen skinnende blank eller skyggedunkel eller rødgylden. Himlen smelter hen i et rent, blegt Guldskær. Enkelte sølvblaa Stjærner i den grønlige Luft. Den fløielsblaa Østhimmel med den guldblanke Maane.

I det grønne Gurre var der Fred. Men naar jeg havde vandret en Dag til Ende i Skovensomheden, førte Toget mig uhjælpelig tilbage til København, til den gamle Volds og Kirsebærgangenens Bænke-Erotik, til Langelinjes lyse, leende Sommeraftensflirt. Dér gik jeg mig Aften efter Aften træt og fortvivlet blandt al

den glade, tankeløse Foraarsungdom og havde paa mit
ensomme Kammer kun én Bøn at bede — Swin-
burnes til Persefone:

*From too much love of living,
from hope and fear set free,
we thank with brief thanksgiving,
whatever gods may be,
that no man lives for ever,
that dead men rise up never,
that even the weariest river
winds somehow safe to sea.*

V

MEN den, som er atten Aar, har alligevel lang Vej frem, inden han naar til Persefones stille Have og den evige Hvile paa Asfodelos-Engen. Det var i hint Aar, at Adda Ravnkilde begik Selvmord — en talentfuld ung Forfatterinde, af hvem et Bind Fortællinger udkom posthumt, med et Forord af ingen ringere end Georg Brandes. Men hun havde i det mindste sat sig et Mindesmærke, inden hun gik ind i den store Nat. Og jeg havde endnu intet — slet intet præsteret.

Saa blev jeg da i Live. Jeg vedblev at studere saa godt jeg kunde — begyndte i Efteraarsemestret 1885 paa at lære Sanskrit — fortsatte ved Siden deraf min mangfoldige „Morskabslæsning“ — en Bogliste fra den Tid rummer saa desperat forskellige Navne som Bettina, Shelley, Musset, Goncourt, Turgenjew, Arthur Fitger, Coleridge, Rossetti, Swinburne, Morris. Samtidig pløjede jeg Taines *De l'intelligence*, Renans *Origines du Christianisme*, Strauss: „Der alte und der neue Glaube“, naturligvis Darwin (oversat af I. P. Jacobsen). „Hvor har De Tid til alt det?“ spurgte en Studenterkammerat forundret, da jeg en Dag talte om min mangfoldige Læsning. Og unægteligt var det Hele ret planløst — jeg lod mig lede af min Dæmon — og af min Livslede, der trængte til Glemsel. I Svendborg var man ret uvidende om min egenmæg-

tige Brug af Tiden. Desuden var jeg jo kommen hjem som *cand. phil.* med Udmærkelse og havde kunnet meddele min bekymrede Moder og min spørgende Onkel, at jeg „i alt Væsenligt stod paa samme filosofiske Standpunkt som Docent Høffding“. Hermed havde den nye Erasmus Montanus faaet *Imprimatur*, og hans Fritænkeri officielt Stempel.

Men lidet planmæssigt var mit Studium — lidet planlagt var mit Liv. Jeg havde givet mig hen til Naturen — nu herskede den over mig, nu var jeg i stærke Magters Vold. Forgæves længtes jeg efter Fred i Persefones kølige Arme — en anden Gudinde tvang mig i Knæ. Ogsaa hende har Swinburne besunget — „Vor Frue af Lidelsen“, kalder han hende — *o mystic and sombre Dolores, our Lady of Pain* . . .

De Modstandere, en ung Fritænker den Gang stod overfor, hævdede gærne, at fri Tanke ogsaa nødvendigvis maatte føre til, hvad der i gængse Forstand kaldes „Usædelighed“ (Overtrædelse af det sjette Bud). Vi benægtede afgjort dette og henviste til I. P. Jacobsen, som den, der i Praxis havde ført Modbeviset og paa den rene Atheismes Grund levet et ogsaa efter kristelig Moral uangribeligt Liv. Men naar dette principielt var slaaet fast, saa kan det ikke nægtes, at vi tog vort Mon igen og erklærede: „Men iøvrigt — hvorfor er egenlig den saakaldte Usædelighed usædelig?“

Den humane Ethik gav intet Svar herpaa. Problemet stod uløst hen — og Literaturen satte det under Debat sammen med alle de andre Problemer. Ved Nytaar 1886 var jeg udtraadt af Studenterforeningens lille Kreds af Liberale og traadt ind i det nystiftede „Studentersamfund“. Og her var jeg i Problemdebattens Stormcentrum. Hvor mangan Eftermiddag, som

egenlig skulde have været viet Universitetet, blev ikke soldet op i „Samfundet“s lave, demokratisk tarvelige Stuer med uendelige Diskussioner og revolutionære Fremtidsprofetier! En Kreds af Ældre holdt gerne Palaver om det runde Midterbord i Læseværelset. Her lyste „Sorte Jansen“s hvide Fanatiker-Ansigt i det ravnsorte Fuldskeg — her stammede Kristian Gade af Iver og spyttede den, han talte med i Ansigtet — her løftede Je-Kaa-Lauridsen sin knagende Bonderøst — her kuldkastede nuværende Ministre og Herredsfogder og Byfogder det bestaaende Samfund . . .

Og Problemernes Problem var det sexuelle Spørgsmaal. Det staar som Nr. 3 paa den Liste over „sociale Problemer“, jeg paa hin Tid udarbejdede mig, og som giver et godt Overblik over, hvad radikal Ungdom for tredve Aar siden var optaget af:

1. Kvindeemancipationen.
2. Opdragelsen. Fællesskole. Fysiologi-Undervisning. Gymnastik. Sløjd.
3. Kønsforholdet.
4. Overkultur. Nervøsitet. Middelklassens Overanstængelse.
5. Prostitution.
6. Uægte Børn.
7. Totalafhold. Vegetarianisme.
8. Samfundsmoral og Kunstens Frihed.
9. Arbejderundervisning.
10. Gratis Retspleje.
11. Militis.
12. Stemmeret for begge Køn fra 22-Aars Alderen. Repræsentation af Mindretallene.
13. Progressiv Skat.
14. Kooperation. Fag- og Brugsforeninger.
15. Kirke og Stat skilte. Tolerance. Officiel Atheisme.

Mer eller mindre blev naturligvis alle disse Spørgsmaal sat under Debat deroppe paa Første-Salen i

Badstuestræde — men det kan ikke nægtes, at Nr. 3 var et af de hyppigst diskuterede. Og intet Under — ogsaa paa kristelig Grund er man bleven nødt til at beskæftige sig med det i de senere Aar. Det er slet ikke saa let en Sag for en ung Mand stadig at underkue Naturens stærkeste Drift. Der maa kraftige Motiver til, for at han skal vedblive at gøre det — Aar ud og Aar ind. Og vi unge Fritænkere kunde egentlig ikke finde disse Motiver. Hverken Høffdings eller Gizyckis Moralhaandbøger gav os dem. Da den store Sædelighedsstrid udbrød mellem Bjørnson og Brandes, stillede de fleste af os sig paa Brandes' Side. Vi kunde i hvert Fald ikke forarges over de berømte, ofte citerede Ord om den „værdiløse Fordom“, for hvilken Bourgeoisiets unge Piger ofrede sig i glædeløst Coelibat. Ogsaa vi fandt, at Coelibatet var glædeløst, og ønskede intet hellere, end at hin Fordom blev udryddet.

Heri var intet mærkeligt — intet ulogisk — og (fra det givne Standpunkt) heller intet umoralsk. Hvis den humane Ethiker virkelig har Ret — hvis altsaa Moralen virkelig er autonom — saa staar det ogsaa enhver frit for at gøre med sig selv, hvad der lyster ham (eller hende). At andre Mennesker maaske misbilliger hans eller hendes Færd, beviser ikke, at den er forkert. End ikke en af Menneskeheden *in pleno* udtalt Misbilligelse vilde være noget Modbevis, idet den Enkeltes Ret til autonom Handlen aldrig kan ophæves. Den moderne Ethik er sanktionsløs, og dens sidste Ord bliver derfor nødvendigvis — som Nietzsche rigtigt sagde, og ingen Professorer kan gøre usagt — at intet er sandt, og alt er tilladt.

Der skulde gaa endnu et Par Aar, inden Nietzsche blev kendt i Danmark (og gennem Danmark i Verden).

Men allerede havde Strindberg antydnet en tilstundende „Omvurdering af Værdierne“, og en Stræben mod det samme kom frem hos en russisk Nihilist Tschernyschewski, hvis Roman *Que faire?* den Gang blev meget læst af radikal Ungdom. Hvad Strindberg og Tschernyschewski vilde, hvad den første i „Utopier i verkligheten“ kaldte at „tænke nye Tanker“, var simpelthen at sætte den overleverede Moral under Debat — men helt ned til Grunden. Vi spurgte ikke blot „Er Synd Synd?“ — vi spurgte ogsaa: „Er Forbrydelse Forbrydelse?“ Vor Tvivl gik fra det Ethiske over i det Retslige. Med andre Ord — vi gjorde Alvor af det med at tænke frit og fordomsfrit. Og vi blev moralske Nihilister.

I en tidligere Bog — Romanen „Vor Frue af Danmark“ — har jeg gjort „Studentersamfundet“ Uret ved at skildre det, som om det helt var besjælet af denne Anarkismens Aand. Det var ikke Tilfældet. „Studentersamfundet“s almindelige moralske Niveau laa i Højde med „Lykkemoralen“ — „den størst mulige Lykke for de flest mulige“. Officielt bekendte man sig til Høffdings Ethik — „Ethik for den liberale Vælgerforening“, som Kristian Gade med et af sine lystige Smil sagde ...

Men som allevegne skilte den exoteriske Lære sig fra den esoteriske — ét var Skallen, et andet Kærnen. Og jeg søgte uvilkaarligt derhen, hvor Ordene faldt ærligst, hvor alt blev sagt, som man mente det, og hvor man ikke veg tilbage for nogen Tanke eller noget Udtryk, blot Sandheden derved kunde komme for en Dag, nyfødt raa og blodig. Ved disse Majevtikerens Bord satte jeg mig hen — først lyttende, siden ogsaa talende med. Og her svandt min Forlegenhed, min Fremmedhedsfølelse, saa meget som den

overhovedet kunde svinde — thi her følte jeg mig mellem Brødre. Vi var alle af Kains Æt.

Og over al Verden tegnede det til Sejr for os! Fra sit Katheder skuede vor store, beundrede og forgydede Fører med de dybtliggende Øjne under den furede Pande og Haarets berømte Ravnevinger ud over Europa. *Watchman, what of the night?* havde den engelske Digter spurgt i *Songs before sunrise*. Georg Brandes kunde fra sin Kure melde, at Morgenrøden var nær, og at en Krans af straalende Morgenstjærner hilste den nye Dag: Victor Hugo og Swinburne, Carducci og Paul Heyse og Gottfried Keller, Zola og Flaubert, Taine og Renan, Darwin, Spencer og Mill, Turgenjew, Strindberg, Ibsen, Bjørnson og Drachmann . . . Og var han ikke selv med i Kredsen, han, *Lucifer*, den røde Morgenstjerne?

Der var virkelig — som I. P. Jacobsen skrev — „en Stormgangs Jubel“ i vore Sjæle. Vi troede paa, at nu skulde alle Gaader løses og alle Lænker falde. Vi haabede paa Kristendommens Endeligt, den sociale Republiks Tilkommelse, det hedenske Køds Opstandelse og en ny, frigjort Menneskeheds endelige Lyksalighed.

Dette var vor Tro — og Hans Jægers „Fra Kristiania-Bohêmen“ vor Bibel. Den, som ikke har oplevet hin Bogs Fremkomst, kan vanskeligt nu gøre sig nogen Forestilling om dens Virkning. Endnu stærkere end i „Röda rummet“ og hos Garborg var alt sagt, alt var skildret indtil den sidste Nedværdigelse. Saadan længtes vi, saadan attraaede vi, saadan led vi — og hvad var Lægemidlet, hvad bød Samfundet os til Læskedrik og Lindring i vor Lue? Den købte Kvinde — eller det usædelige Forhold. Men Samfundet saae hellere, at den unge Mand gik til Skøgen, end at han

stod i Forhold til en ung Pige, som han holdt af, og som holdt af ham. Først Bordel, saa Kirkebryllup — det var Konservatismens Løsning paa det kønslige Problem.

Mod denne Løsning rejste den norske Skribent sig i hele sin stærke og dybe Mandslængsel efter en Kvindes Kærlighed; paa sin Bogs tusinde Sider forbandede han det Samfund, der kun gav Valget mellem politi-reglementeret Nedværdigelse og Liv udenfor Loven — mellem Prostitution og Bohême. Men nogen anden Løsning paa Problemet fandt heller ikke han — endnu ikke, sagde han da! Og dette *endnu ikke* blev Broen, som førte fra personlig Revolte til social Revolution, fra Romantik til Socialisme. For Hans Jæger — som for os unge Danske — var Idealet det frie Forhold mellem de to Køn. Et Forhold paa Tid — gjerne for os paa Livstid — men frit. For at realisere denne Frihed krævedes imidlertid begge Parter økonomiske Uafhængighed. I det bestaaende Ægteskab var Kvinden endnu den af Manden købte — hun saae i ham Forsørgeren, han i hende sin „vigda älskarinna“ — med andre Ord: Ægteskabet var en anden Form af Prostitution. For at Kærligheden mellem Mand og Kvinde virkelig skulde kunne blive, hvad den burde være, maatte den frigøres fra Ægteskabet, og dette kunde kun ske, hvis den kapitalistiske Produktionsform ophævedes, og Mænd og Kvinder ligestilledes som arbejdende Borgere i den socialistiske Stat. „Og Børnene?“ blev der spurgt. „Opdrager Staten!“ lød det prompte Svar. Saaledes førte altsaa det sexuelle Spørgsmaal unge Æstetikere og Erotikere direkte over i Socialismen. Os drev ikke „Hunger“, os drev derimod „Liebe“. Og for at give denne vor Tilslutning til de socialistiske Principer et ydre Udtryk besluttede

den lille Kreds, hvortil jeg hørte, paa Grundlovsdagen 1886 at gaa med i Arbejdernes Festtog. Først i Arbejdernes, siden i de Liberales Tog — „vi er da først Socialister og siden Liberale,“ sagde „Sorte-Jansen“ ...

Det var et langt Skridt til Venstre, dansk akademisk Ungdom den Dag tog. Og det blev taget midt i Provisorietiden, da den politiske Kamp blev ført med skarpe Vaaben. Skuddet paa Estrups Frakkeknep var bleven besvaret med Oprettelsen af Gendarmkorpset og med den meget forhaanede Lov mod „Ophidselse til Foragt for Dele eller Klasser af Befolkningen“. Den 20. Marts var P. A. Heibergs Hundredaarsdag bleven fejret i „Studentersamfundet“, og i en af de ved Festen afsungne mange og vittige Viser hed det (til Melodi af „Sé Mowitz, hvi står du och gråter“):

Saa drev de tilsidst ham af Laget,
en Loke fra Asnernes Fest,
og alt, hvad hans Spot havde vraget,
sad atter til Højbords som Gæst.
Det greb om det unge, det varme,
som skød i hans Fritankes Læ,
og kneb det og tvang det i Knæ
med Genganger-Arme.

Og flere blev drevne af Landet
og Tankerne satte paa Græs,
at Racen, den ikke blev blandet,
den ægte: de hellige Gæs.
De værnede saa vel Kapitolet
og drev hver en Galler paa Flugt,
mens Aanden med Ris fik sin Tugt,
til ret den blev skolet.

Nu glider i kampfulde Stunder
hans Skygge, en Dødssejler, frem
og vækker Filistrenes Under
og maner hans Minde blandt dem.

De kender ham atter paa Taget,
de prøved hans Piskeslags Vægt —
vi føler os med ham i Slægt
og hilser med Flaget.¹⁾

Saadan følte vi os — i Pagt med Fortidens store Frihedskæmper — i det lille, mørke og snævre Danmark Repræsentanter for det store, lyse og frie Europa — det Europa, Georg Brandes havde slaaet os Dørene op ud til . . .

Og saadan gik vi der den Junidag i Arbejdernes Tog, i klart Solskin, med Blikket fæstet paa den røde Fane, som flagrede i Sommerblæsten foran os. Vi var kun faa i Tal, et Par Rækker, men vi bar vore Studenterhuer, og bar dem med Vilje: de af Drachmann forhaanede Huer „med Kokarderne paa“ vilde vi føre ind under Oprørets Banner! Da vi svingede ned ad Nørregade, fik vi de første „Bravo!“ fra den tætte Mur af Tilskuere — men ogsaa en gammel Højremands Tilraab: „Føj! Danske Studenter under den røde Klud!“ Og stolt gik vi videre — foran os spillede Hornmusikken „Socialistmarschen“ — og nu! — hvad var det? — som et Smæld af en Fane kom det: *Allons, enfants de la patrie* — Marseillaisen!

Den gamle, evig unge, udødelige Marseillaise! Marseillaisen — den sønderflængende, alt oprivende Marseillaise! Marseillaisen — Revolutionens Slagsang og Triumfsang og *Te Deum*! Marseillaisen, til hvis Toner Tusinder og atter Tusinder har stormet i Heltedøden, og hvis Ørnevinger har brust hen over Titusinders og atter Titusinders sidste Suk . . . Marseillaisen, Marseillaisen — blot den første Takt bliver slaaet an, mærker jeg endnu

¹⁾ Visen er kun underskrevet — r — men husker jeg ikke fejl, er den af Oscar Madsen. Den ligner i hvert Fald ganske hans pathetiske og spotske Muse.

mit Ansigt blive hvidt, og Taarerne bryder frem, de uimodstaaelige Taarer ... Marseillaisen, Marseillaisen, Marseillaisen — Taarerne blænder mig — jeg ser ikke mere, hvor jeg er — om mig lyser atter Nørrevolds grønne, nysudsprungne Linde, over mig slaar de røde Faner som Sejl i Storm, og Femtejuni-Solen skinner, og ved Siden af mig synger en stærk og greben Mandsrøst:

*Aux armes, citoyens!
Formez vos bataillons!
Marchez, marchons, qu'un sang impur
abreuve nos sillons!*

Og saa gør Politiet Indhug og vil sikre sig „Sorte-Jansens“ vældige, højtsyngende Skikkelse — men inden Betjentene er naaet ind gennem Rækkerne, har „Sorte-Jansen“ skiftet musikalsk Program og kvæder nu pludseligt, langsomt og drævende: „Der ær et yndigt Land“ ... Og vi naaer i Sikkerhed Festpladsen.

Og saa fejrer vi da den Dag, den Eftermiddag, den Aften, den Nat vor Ungdoms og vor Friheds Fest ... Med Folket — midt i Folket — som Folket ... Alle Skranker nedbrudte, alle Baand løste, alle Lænker sprængte ... Vi hører kun lidt paa Talerne, er mere i Festens Udkanter ... Blandt Familierne, som sætter sig til Rette om Madkurven, og der lugter saa frisk af nedtraadt Græs ... Blandt de kønne, unge Arbejderdøtre, som ikke har noget mod en Passiar med en nybagt akademisk Partifælle ... I Beværtningsteltene, hvor man drikker demokratiske Bajere ved uhøvlede Plankeborde, siddende mellem Mursvende paa en Bænk, som kun er en Fjæl ...

Om Aftenen er der saa Tivoli ... Mylr — Trængsel — Venner og Bekendte, som dukker op i Strømmen og atter føres bort af Strømmen — Bodega, hvor man

pludseligt befinder sig midt i en portvinsdrikkende Kreds om en Vintønde — og ligesaa pludseligt ser man paa Fyrværkeriet sammen med en lille lysklædt ung Pige, som man staar og holder om Livet, og hun har ikke noget imod det, men bliver i Ens Arm, indtil en Moder eller andet Væsen kalder ad hende i Strømmen, og hun er borte, som hun kom . . .

Videre glider man — er atter en Tid blandt de genfundne Venner . . . Der drikkes — Tivoli lukker — man er ude paa de lyse Gader, som mylrer af lysklædte Mennesker i Sommernatten . . . Der kommer en Kæde unge Piger imod En — man er inde iblandt dem — de andre er ogsaa iblandt dem — Latter, Hvin, Tagfat henad Gaden . . . En dyb Kælder paa Vesterbro — mange Mennesker ud og ind — alle Borde optagne — Plads ved Hjørnet af et Bord — man drikker — et Glas vælter — „Ned over Deres Kjole?“ — „Nej, men lad os gaa!“ — „Hvorhen?“ — „Hjem til mig!“

Først ud paa den lyse Morgen er man atter ved sin egen Gadedør, har glemt Nøglen eller tabt den, maa gaa gennem Sidehuset, hvis Dør altid staar aaben, og springe over Plankeværket ind til sig selv . . . Og naar man saa endelig listende er kommen op paa sit Værelse, lykkelig over ikke at være bleven set, uden nogen Skam over Nattens Oplevelse — saa staar der en lille Papæske paa Ens Bord . . . En Papæske, ombunden med Bomuldsgarn, kejtet indpakket af uøvet Haand, og man kender Skriften — man gætter, hvad den lille Kasse rummer: Blomster hjemmefra. Og i Junimorgenens hvide Gry sidder saa Samfundsomvælteren, Socialisten, Bohêmen og fjærner varsomt det fugtige Mos fra Pinseliljerne og Aurik-

lerne og finder i Siden af Kassen et Brev stukket ned og sætter sig ved det aabne Vindu og læser:

Kære Broder!

Det er ikke til at holde ud længere, som jeg dog har længtes efter Dig og endnu længes efter Dig, efter at gaa med Dig, se Dig og høre Dig tale. Thi Dine Breve forstaar jeg mig ikke rigtig paa, jeg véd ikke, kan være jeg tager fejl, men jeg synes, at det er ikke min egen „Gamle“, som skriver dem. Nu ærgrer Du Dig naturligvis og tænker, om jeg skriver for at plage Dig, men jeg kan ikke andet; jeg synes, du bliver borte. — Aa, lad mig hellere lade være at tale om det, thi jeg kan dog aldrig forklare det, som jeg vilde, og Du kan aldrig forstaa mig — — —. Saa sprang da Skovene ud og oven i Købet uden at ville vente paa den Regn, der skulde til, for at Knopperne kunde udfolde sig helt, som det stod i Avisen — det ærgrer mig al Tid at læse det Vrøvl Aar ud og Aar ind, og derfor morede det mig, at Skoven skyndte sig, inden Regnen kom. Men saa kom den jo rigtignok med Stormen i Følge, saa nu er Skoven næsten mørk, men dog dejlig, dejlig . . . I Morgen for to Uger siden var Bertha og jeg i Græsholmene. Bøgene var lige sprungne ud de to sidste Nætter, jeg tror aldrig, jeg har set noget saa kønt, men det siger jeg jo rigtignok hver Gang, bare lyst grønt, hvor man saae hen, og saa hang Grenene saadan, Du, lidt bøjet nedad, og saa vifter de ganske sagte, aa saa stille, og Fuglene flyve, aa saa stille, saaledes som kun Græsholme-Fugle kan flyve, og saa Sollyset, Overflødighed af Sollys ind alle Vegne, Masser af Blink, Straaler, og saa pludselig Masser af Sol vælter ned paa en gammel Stub, blot fordi Grenene paa et Træ blæste til Side. Men ude i Mosen, den store Mose, Du véd, aa hvor jeg vilde ønske, Du var der og kunde se alle dens Herligheder — Stubbe aldeles overfyldte med Mos, Mjødurt, Anemoner, vilde Violer, Mælkebøtter og alt, hvad der nu findes i saadan en Mose. Men nu sidder jeg jo og skriver Siden fuld af, jeg ved ikke hvad, det var nu slet ikke det, jeg vilde. Tak for Kortene og Brevet, glad ved begge Dele. Hermed følger en Kasse Blomster. Bertha og jeg var ude i Morges 5^{1/2} og plukke

dem i Kristiansminde. Liljeconvallerne er oppe fra Berthas Have, saa er der Æbleblomster, vilde, fra Strandvejen ved Kristiansminde, og saa vilde Violer. Har Du nogensinde rigtig betragtet vilde Violer? Sé ellers paa dem og sig mig saa, er de ikke langt kønnere end Martsviolen? Det er nu én Gang gaaet ind hos Folk, at Violer, for at være rigtig kønne, skal være „dybe blaa“! Hvor dumt! — Saa kommer Nellikerod og Skovmærker, og læg saa Mærke til en hvid, fin én, jeg ikke véd, hvad hedder, men det ser Du nok selv. Det er min Foraars-hilsen. Jeg venter med Længsel paa Brev fra Dig. Misforstaa mig nu ikke og tro ikke, at Du er nødt til at skrive, jeg kan vente længe. Gaa Dig en rigtig køn Tur og skriv saa, hvis Du føler Lyst, ellers endelig ikke.

Min Examen i Onsdags gik baade til min og andres Tilfredshed. Pastor Prip sagde, at han kunde ikke forstaa hvor jeg kunde lære saa mange Børn af forskellige Aldere saa godt. Jeg begynder først nu at faa min Gjerning rigtig kær, og det er naturligvis det, som driver det hele. Jeg tror ogsaa, det er lykkedes mig at faa Børnene til at holde af de fleste Fag, det synes jeg, er det vigtigste. Nu har jeg haft Ferie Tors-, Fre-, Lørdag og begynder saa Mandag.

Dine „Søvnløse Nætter“ i „Nutiden“ syntes jeg bedre om end det første Digt; Ordene var bedre formede. Har meget mere at skrive om, men maa vist helst bryde af. Hærskarer af Hilsener.

Din Søster
S.“

Det var den ældste af mine Søstre, som skrev. Trods de to Aar, hun var yngre end jeg, havde hun allerede begyndt at give Undervisning i en hjemlig Skole. Sammen med sin bedste Veninde havde hun været ude i den tidlige friske Majmorgen for at samle disse Blomster og sende mig denne Foraars-hilsen. Hvad havde *jeg* at sende? Misfornøjede, altopgivende Vers — som det, hun havde læst af mig — et af de første, jeg fik trykt hos Vilhelm Møller i „Nutiden“, og hvis sidste Linjer meget opbyggeligt lød saaledes:

Nattens sorte Sandskorn rinde
 lydløst ned igennem Rummet,
 alle Døre har de spærret,
 alle Stier har de lukket,
 hver en gavnløs Bøn om Lykke
 længst i Sjælen er forstummet,
 dræbt og død er hver en Længsel —
 Haab er Sagn — og Sol er slukket . . .

Dette var mig — og dette var min Søster. Dette var København — og dette var Svendborg. Dette var de nye Tanker — dette var den gamle Tro . . .

Jeg vendte Brevet — der var en lille Efterskrift, med barnlige Skolebogstaver, fra den anden af mine Søstre:

„Korsblomsten med de graa, grimme Blade er en Natviol, den dufter først efter Solnedgang. Det siger Sofie jeg skal skrive til Dig. Mange Hilsener fra

Elisabeth.

I dette Øjeblik er vi nede i Vaskehuset og pakke Blomsterne ind.

Elisabeth. 14 Aar.“

VI

MEN selv om jeg havde villet vende om, saa var det nu forsent. Der er Skridt, man ikke kan tage tilbage.

Min Deltagelse i det socialdemokratiske Grundlovs-tog var ikke gaaet ubemærket hen, og nu var det forbi med mine konservative Velynderes Taalmodighed. Der blev intet sagt til mig — stille lod man mig rejse hjem til Sommerferien som sædvanligt. Men saa faldt Bomben — et strængt, men roligt Brev til dem hjemme. Et Øjeblik følte jeg det, som om alt styrtede sammen om mig og over mig. Jeg opdagede, at man havde lagt Mærke til meget mere, end jeg anede — at man vidste Besked næsten med mine hemmeligste Tanker. Den manglende Flid med Embedsstudiet, det planløse Liv, Spasereture og Diskussioner i Steden for Universitetet, Middage, hvortil jeg havde været indbudt, men hvorfra jeg var udeblevet, Køb af „Morskabsbøger“ i Steden for af de Værker, jeg havde Brug for — *alt* var bleven ført paa Regnebrædtet. Man havde givet Henstand længe — man havde ventet, jeg skulde komme paa bedre Tanker, men i Steden for kom jeg mere og mere paa Afveje. Nu var min Konto overtrukket, og nu slog man til uden Skaansel.

Der var som sagt et Øjeblik, hvor Grunden veg under mig. Jeg var jo kun en Dreng — endnu ikke tyve Aar — og foran mig var min stakkels Moders

kære sorgfulde Øjne, og hendes Stemme sagde saa inderlig haabløst: „Du var jo vor Ære og Stolthed herhjemme! Vi troede dig saa godt, at du aldrig vilde indlade dig paa noget, der er forkert. Nu er det alt-sammen forbi. Nu faar jeg aldrig mere en glad Dag i mit Liv!“

Jeg saae paa hende, saae hendes Sorg — dette var *ikke* Digt, dette var Virkelighed! Og et Øjeblik var det, som om en gylden Taage splittedes — jeg saae, at jeg hverken var nogen Faust eller nogen Prometheus — men egentlig kun det, jeg i Brevet var bleven kaldt, en doven Rad, der havde brugt andre Folks Penge til Unytte, en ganske almindelig Soldestudent, som kom fuld hjem ud paa Morgenens Der var et skærende, sviende Øjeblik, hvor jeg stod midt i Sandheden som i Ild og vidste mig som intet andet end den tarvelige Egoist og taabelige Drømmer, jeg faktisk var . . .

Men Egoisme er jo kun et gammeldags Navn for den moderne Dyd Selvhævdelse — og at være Drømmer, det er fint . . . Saa græd jeg da ikke Angerens frelsende Graad mod min Moders Knæ — saa redede jeg mig ud af Sandheds-Søgelyset med en kraftig Indignation over Reaktionens tyranniske Fremfærd og brutale Intolerance — saa søgte jeg at bryde Brodden af de rejste Anklager og Beskyldninger med halve Løgne og med hele . . . Og tilsidst stod jeg stolt og med løftet Pande som en Martyr — nu var jeg for Alvor „i krig med samhället!“

Den røde Stjerne havde ført mig udenfor Samfundet — og et langt Stykke nedad mod Afgrunden. Mephistopheles ansaa det end ikke for Umagen værd at vise sig for mig.

VEDUSKOGIN

EG FOER VILL I VEDUSKOGIN
EG FANN INKJE VEGEN HEIM.

„DEN BERGTEKNE“.

I

VEDUSKOGIN — Troldskoven — Skoven, hvor man kommer ind, naar man har traadt paa Vildgræs, og som man sjældent kommer ud af igen . . . Skoven, hvor Huldren boer — Skønheden, der har Korumpe — men du ser det ikke, fordi du er daaret af de glimrende Øjne, det lysende Smil, de hvide Arme og det hvide Bryst . . . Skoven, hvor Elvermøen boer — hun danser foran dig i Sommernatstaagen over Engen, og du følger hende ud i Hængemosen, du træder igennem og kommer aldrig mere til Menneskeland . . . Skoven, hvor Lygtemanden boer — du ser ham langt borte fra og gaar efter ham som efter et Lys i et Vindu, men han fører dig bort fra al Vej og Sti, til du staar ene midt inde i det tykkeste Mørke . . .

Veduskogin — Troldskoven — hvor kan jeg nævne den uden at tænke paa dig, Ingeborg Stuckenberg, som sang om den for mig — sang og vendte dig fra Klaveret og sagde: „Den synger jeg for dig, Johs!“ Du sang den for mig, Veninde — og foer selv vild i Veduskoven og fandt aldrig Vejen hjem . . .

*

*

*

Den første Virkning af mit Brud med Konservatismen var, at jeg forlod Tagkamret paa Kristianshavn hos min ivrigt højresindede Vært. Jeg lejede mig et

lille Værelse i Schønbergsgade, en Sidegade til Gamle Kongevej — der sad jeg paa en Andensal og kunde mellem mine to smalle Vinduers Jutegardiner se ned paa Gadens store gule Regnvejrspyttter mellem Brostenene, og ligeoverfor var en Bagerbutik, hvis Dørklokke jeg stadig hørte. I dette Værelse, hvor det aldrig rigtig var Dag, skulde der nu studeres. I Samklang med det hele ny Levned havde jeg opgivet Filologien og vilde studere Zoologi. Dels havde jeg Lyst til dette Studium — jeg havde hjemme været dygtig Botaniker og ivrig Insektsamler. Dels stemte det bedre med de nye Ideer end den gamle, visne Filologi. Over den haarde, rødtbetrukne Sofa, som var mit Værelses Pragtmøbel, ophængte jeg et Billede af Darwin, det fra hans Alderdom, med de vældige buskede Øjenbryn og det lange, hvide Skæg; min Værtinde spurgte, om det var Grundtvig? Paa Bordet foran mig stillede jeg Fotografierne af mine to andre Husguder: Georg Brandes og August Strindberg. Jeg købte mig selv — for sex Kroner, en uhyre Udgift! — en lille, pæn Lampe, som jeg forsynede med en Skærm af broget, japanesisk Papir. Naar Kakkelovnen ikke netop fandt paa at ryge, varmede den meget anstændigt, og jeg holdt mig selv med Kul, købt hos Hørkræmmeren nede i Stuen. Mellem Sengen i Hjørnet ved Døren og det brunmalede Klædeskab i Hjørnet ved Vinduet stod min lille smalle Reol, „Studenterrijoulen til aatte Krouner“ som Møbelhandler Bergenhausen paa Gamle Kongevej kaldte den. I den stod mine tre Hundrede Bøger, kronologisk og systematisk ordnede, fra Bibelen og Homer øverst ned til Strindbergs „Likt och olik“ og Alphonse Daudets *Sapho* i den lækre illustrerede Udgave. Oven paa Reolen en lille Goethebuste af Kallipasta og ved

Siden deraf i fin Ramme Udsigten over Svendborg oppe fra Ovinehøj — Sundet som en Sø mellem Skovene — og Svendborgs to Kirketaarne — man kunde med en Lup (og jeg havde en ny god Lup paa Messingstativ og med tre Ben) man kunde med Lup sé Træerne i Haven hjemme. Rundtom paa Væggene var Billeder fra illustrerede Blade sat op med Tegnestifter. Man kunde sidde og have det helt hyggeligt i det Værelse — Aftener, naar Ovnene ikke røg, og Lampevægen var klippet lige, saa den ikke osede...

Ja dér sad jeg saa — med Claus „Handbuch der Zoologie“ og Gegenbaur „Grundzüge der vergleichenden Anatomie.“ Men ogsaa med de gule franske Romaner — med *Manette Salomon* og *Charles Demailly* af Brødrene Goncourt, med *Les frères Zemganno* og *La fille Elisa* og *Chérie*. Æstetikerne og Zoologen kæmpede stadig om Herredømmet i mig. Især til en Begyndelse havde dog Videnskaben Overtaget — og da fyldte jeg mit Bord med Præparererbakke, Pincetter, Saxe, Pipetter, Flasker med rent Alkohol og Flasker med Farvevædske — da maatte en i Søndermarken indfanget Frø finde sig i at dø for Kloroformen, og jeg spilede den ud efter alle Kunstens Regler paa Præparererbakkens sorte Vox, aabnede med den fine Operationssax Bugvæggen, skyllede ud med Vand og konstaterede nu efter alle den mest moderne Zoologis Regler Organernes Beliggenhed og Karrenes Forløb . . . Da kom ogsaa Mikroskopet frem (et ikke altfor godt Mikroskop, købt brugt, for halvtreds Kroner), og en Draabe fra den store Syltekrukke, der stod i Krogen, fuld af Ordrupsk Mosevand og Mosevæsner, blev lagt under Objektivet, paa Glasplade eller i et Urglas; Spejlet paa Mikroskopets Fod blev indstillet og gav Underlys — og man

sad saa og studerede *Cypris*, en fin helt gennemsigtig lille Ferskvandskrebs, som med sine to klare Skaller skuffende efterligner en Musling . . .

Det var skønne Timer, lykkelige Timer — og skønne, lykkelige Timer havde man paa Studiesalen, mellem Kammeraterne og under vor beundrede og for-gudede unge Lærer *R. S. Berghs* Vejledning. Denne mærkelige, flersidigt højtbegavede Mand var, da jeg traadte ham nær, just fyldt 27 Aar. Efter Studier hjemme og ude, blandt andet paa den zoologiske Station i Neapel, havde han i 1885 taget Doktorgraden med en Afhandling over Metamorfosen hos Hesteiglen. Han gav sig især af med Embryologi og Histologi, men var endnu ikke Docent i disse Fag — det blev han først i 1890. Foreløbig havde han i en Sal bag det zoologiske Auditorium paa Nørregade indrettet et histologisk og embryologisk Øvelses-Laboratorium, som han stillede til unge Zoologi-Studerendes Raadighed. Her var alt indrettet efter moderne tysk Mønster — Bergh havde, hvis jeg ikke tager fejl, studeret under His og Hartwig — her blev man øvet i at behandle Mikrotomen og at fremstille mikroskopiske Præparater. Det sidste var et meget morsomt Arbejde, som bestod af en hel Række Processer, hvortil der udkrævedes en næsten kvindelig Fingerfærdighed. Først kom Studieobjektets Farvning, gerne i højrød Pikrokarmin — saa dets Indsmeltning i Paraffin og den størknede Bloks Anbringelse paa Mikrotomen, denne uendelig fine Høvlebænk med et Blad skarpere end nogen Ragekniv. Derpaa selve Mikrotomeringsen: Snit for Snit, Høvlspaan efter Høvlspaan, og midt i hver af de hvide Paraffinspaaner det lille mørke Punkt, som er et Tværsnit gennem det paa-gældende Objekt. Med Spidsen af en Naal tages Snit-

tene forsigtigt bort og lægges i Rækkefølge — Paraffinen bortvaskes — og Snittene lægges paa Objektglasset, i en Draabe gylden Balsam og med det uendelig tynde Dækglass forsigtigt lagt nedover . . . Saa kan Mikroskoperingen begynde, og man tegner i Skitsebogen det, man ser. Og saa kommer R. S. Bergh paa sin Runde hen til En, kigger ned gennem Ens Mikroskop, peger paa Tegningen, paaviser, at man ved Snittet har bragt dette eller hint i Uorden i de paagældende Væv . . . Og man foresætter sig næste Gang at føre Mikrotomen med et endnu raskere, endnu sikrere Snit . . .

Vi var en hel lille Kreds af beundrende og hengivne Disciple, der saaledes samlede sig om *Dr. Bergh*. Snart kom ogsaa flere af os i hans Hjem, som var paa Amicisvej, paa en Første Sal i den Villa, hvor Høffding beboede Stueetagen. R. S. Bergh var gift med Emma Brandes, en Kusine til Georg og Edvard Brandes, og stod ligesom sin Fader, den gamle Læge, det radikale Hovedkvarter nær. Allerede da dyrkede han iøvrigt den Kunst, som siden skulde tage ham helt — han var musikbegeistret og musikudøvende. Sammen med Karl Gjellerup — hvem dennes Brud med Brandesianismen, i „Vandreaaret“, nu havde skilt ham fra — havde han hørt til Wagners første og ivrigste Beundrere herhjemme. Jeg husker, at han en Dag, for mine temmelig døve Øren, spillede Wagner. Det var langtsomt og højtideligt, og R. S. Bergh spillede med et Udtryk af Alvor, Ærbødighed og Betagethed, som gjorde dybt Indtryk paa mig . . .

Det var i Danmark den orthodoxe Udviklingslæres Tid, Flertallet af vore Lærere var rettroende Darwinister. Warming var det, Boas var det, Bergh var det; leende fortalte han gerne om den Skræk, unge

franske Kolleger havde lagt for Dagen, da han i en Diskussion erklærede sig for *transformiste*. Vi vidste, at i det paa mange Omraader saa konservative Frankrig stod de fleste Naturforskere endnu paa samme Standpunkt som Quatrefages og som vor egen Lütken. Det var derfor heller ikke didhen, vi vendte os for at finde Bekræftelse i Udviklingstroen — det var næppe nok til England, hvor Darwinisterne, efter Mesterens Forbilled, gjerne udtrykte sig varsomt og hypothetisk. Kun Huxley huede os — der var i hans Polemik mod den overleverede Religion og dens „Skabelsesmythe“ en Overbevisningens Kraft og et Spottens Smæld, som tiltalte unge, absolute Sjæle.

Men det var først i Tyskland, vi rigtig fandt, hvad vi søgte. I denne store Hexekedel, hvor alle Europas Theorier og Filosofier koges sammen, blev egenlig Darwinismen som Verdensanskuelse til. Æren derfor tilkommer utvivlsomt Häckel, og han var da ogsaa vor Yndlingsforfatter. Den store, gamle Mand ovre i England var os for langsom, drev ogsaa for mange uvedkommende Studier — sad han ikke dér i Aarevis og pirkede ved nogle Regnorme eller ved Slyngtraadene paa klatrende Planter, inden han vovede at skrive en Bog derom! Saa var Professoren i Jena anderledes rask til sit Arbejde. Hvad han ikke vidste, det konstruerede han paa godt tysk „aus dem innerm Bewusstsein heraus,“ og han var heller ikke den Mands Søn, som veg tilbage for at trække Virkelighedens lidt for vage Linjer op med en kraftig Streg og gøre et ikke altfor overbevisende Fotografi efter Naturen lidt mere beviskraftigt.

Hans „Natürliche Schöpfungsgeschichte“, fremfor alt hans „Phylogenie“ var vor stadige Læsning. Dér, dér, dér var endelig Løsningen paa Verdensgaaden —

alt havde udviklet sig, „ganske naturligt“, af den store Ur-Protoplasma. I Begyndelsen var Protoplasma — saa *Amøben* — saa *Bathybius* — saa *Gastrula* — saa *Amphioxus* — og fra *Amphioxus*, Ur-Hvirveldyret, nedstammede til syvende og sidst *Homo sapiens*, et opretgaaende, tohændet Pattedyr, hvis nærmeste nulevende Slægt var at søge blandt Menneskeaberne, og hvis direkte Stamfader var den berømmelige *Pithec-anthropus troglodytes*, Abemennesket i Tertiærtids-Hulerne . . .

R. S. Bergh lo lidt af sine unge Disciples Häckel-Begejstring, citerede nu og da for at drille et tysk Spottedigt over det Häckelske Urdyr *Bathybius*, som af Jenaprofessorens Modstandere erklæredes for kun at være et Kalk-Agglomerat: „Im allertiefsten Meeresgrunde lebt Herr *Bathybius* in Ruh’ . . .“ Men vi lod os ikke anfægte, vi holdt paa vor Häckel og hans Menneskehedens Stamtræ, og som den Gejstlige har et Krucifix eller Thorvaldsens Kristus over sit Skrivebord, den Forelskede sin Kærestes Portræt, havde En af os paa Hylden over sit Arbejdsbord opstillet et lille Glas med en *Amphioxus* i Spiritus. Dér var den foran ham, den hellige Relikvie, vor og alle Hvirveldyrs fjærne Patriark. Vi andre misundte ham.

Hvem var vi andre? Jeg husker Frederik Riise, den senere Fotograf, nuværende Generalkommissær — Herman Lynge, Søn af Antikvarboghandleren — Fru Sofie Hansen, gift med Entomologen Dr. H. J. Hansen, den senere nationale Agitator — C. C. Christensen, som blev Geograf og en kendt Lærebogsforfatter — Hjalmar Ditlevsen, Søn af Histologen, Distriktslæge Ditlevsen i Lyngby — endelig den, som af alle kom til at staa mig nærmest, den jyske Præste-

søn Jens Orten Bøving-Petersen (for Kortheds Skyld blandt Vennerne altid kaldet Bøving).

Vi var Modsætninger i det Ydre. Han var lyshaaret og blaaøjet, livlig og let, køn og vindende, med et forunderligt indtagende Smil. Men han var ligesom jeg rettroende Fritæinker og Darwinist, og i ham, som i mig, kæmpede en Æsthetiker med Zoologen. Ikke blot, at han skrev godt for sig, men han havde et afgjort Talent som Tegner, drømte om at blive Landskabsmaler, havde i en Sommerferie paa Skagen fyldt Skitsebøger med Tegninger, hvis sikre Streg og flotte Form selve P. S. Krøyer havde rost. Ogsaa Hjalmar Ditlevsen nærede kunstneriske Aspirationer — skrev snart Noveller og tænkte snart paa at gaa til Theatret. Det var rimeligt, at vi tre problematiske Naturer sluttede os nærmere sammen og ofte mødtes.

Hos Berghs var et af Mødestederne — dog, der kom man kun sjældent og indbudt. Saa var der Høffdings Onsdagaftener — den første Onsdag i hver Maaned holdt Filosoffen (som nu var Professor) aabent Hus for nogle Studenter. Dør kom iøvrigt ikke blot vi ganske unge, dør kom ogsaa de noget ældre — jeg nævner nu længst afdøde Knud Ipsen, Oscar Hansen, Niels Møller, Georg Saxild, en enkelt Gang Edvard Lehmann, meget ofte Valdemar Vedel, som da var stærkt radikal og gik med rødt Slips . . . Og rundt om disse (forholdsvis) Koryfæer alle vi, der endnu intet var, men haabede at blive noget — H. K. Søltoft-Jensen, Sophus Michaëlis, Alexander Kraft, Carl Behrens, C. C. Claussen . . . Jeg husker kun faa Navne, men der var i de tre Stuer, Professoren havde indrømmet os (Arbejdsværelse, Spisestue, Kabinet) en Trængsel af unge Ansigter, et Liv og en Larm af Snakken og Latter og „Du“. Thi Dus var vi næsten

alle — *De'*et holdt sjælden længer end til en to—tre Samtaler . . .

Aftenen indleledes med et Foredrag. Til at begynde med holdtes det af de Ældre — jeg husker saaledes, at Edvard Lehmann talte en Aften og bekendte sin Tro paa, at der var „et Hinsides“, hvilket han identificerede med Kants „Ding an sich“. Lehmann gjorde et vist Indtryk — „denne høje, magre Sværmer med Paradisdrømme i det store, blanke Langsynsblik,“ noterer jeg om ham, men i Diskussionen, som fulgte efter Foredraget, imødegik Høffding ham sagligt. Lehmann havde citeret et Vers, som jeg da hørte for første Gang, men siden aldrig har glemt: denne lille tyske Strofe:

Wir wissen nicht wo noch wannen,
wir wissen nicht wohin,
wie kann es dennoch kommen,
dass wir so fröhlich sind?

„Dette var at stille Problemet forkert,“ indvendte Høffding. „Det var et uberettiget Krav, at Tilværelsen skulde have en Mening, subsidiært: at vi skulde kunne erkende den. Her gjaldt det at resignere. Hvis Tilværelsen overhovedet *har* nogen Mening, ligger denne for den Enkelte i, hvad han faar ud af den.“ Der blev et Øjeblikks Pavse efter Høffdings rolige og faste Ord. Det var en Vinteraften — vi hørte det øse Vande ned ude i Haven — den meningsløse Regn i en meningsløs Verden . . .

Senere kom ogsaa Turen til os Unge at holde Foredrag. Jeg talte om *Mimicry* — disse mærkelige Beskyttelsesligheder, hvormed „Naturen“ kommer saa mange af sine svage Børn til Hjælp. Jeg forklarede alt — frit efter Weissmann — som Virkning af Kamp

for Tilværelsen, Ophobning af smaa, for Individet gavnlige Variationer, Nedarvning af det saaledes erhvervede. Teleologisk Forklaring var den Gang fuldstændig uvidenskabelig, Udtryk som at „Naturen“ ved disse mærkværdige Tillæmpninger ydede de paagældende Væsner Beskyttelse, kun at forstaa figurligt. Der existerede intet Forsyn, altsaa heller ingen „moderlig“ Natur — kun Alles Kamp mod Alle, og hvad deraf kunde resultere.

Saaledes syntes det da, at jeg havde fundet min Vej — et Studium, der tiltalte mig og laa for mig — en Kreds af opmuntrende Lærere og ligesindede, begavede Venner . . .

Ja — hvis ikke Eros havde været . . .

Ikke at jeg, efter første Gang at have kendt en Kvinde, førte et meget uafholdende Levnet. Jeg tror, at mange unge Mænd, efter et første, næsten tilfældigt Fald, kan leve længere Tid i ny Kyskhed. Og til Trods for det skete var jeg endnu mere en Drømmer end en Synder. Hint første Forhold opløste sig hurtigt — jeg havde truffen en Fugl af den løse Flok, der i en Storstad som København fører sit Liv paa Grænsen af Halvverdenen og giver sig hen, snart af Lyst og snart af Beregning . . . Men nu vidste jeg, at slige Kvinder var til — at slige Æventyr var mulige . . . Erindringsbilleder fra hin Nat kom igen . . . Og i de disede Høstaftner, de koglende Maaneaftner forlod jeg Lampe og Ovn, Stue og Bog, for at vandre ad Vesterbros Gader, ad Frederiksbergs efteraarsduftende og vintervaade Villaveje . . . Var endnu sky — søgte — fandt, hvad jeg søgte — veg tilbage — og søgte paany . . . Og altid paa hullede Saaler, med vaade Fødder, tidt halvt forkølet, ofte med Sting i Brystet, nu og da spyttende lidt Blod (jeg var vist

en Kende brystsyg den Gang, led altid af kold Nattesved, gjorde intet derved) . . . Kom saa sent hjem til mit kolde Kammer, tændte den triste Lampe og skrev, siddende med Overfrakkens Krave op om Ørene, Vers som disse:

Nu tier hver Tanke og viger
 bort som et mumlende Hav,
 og fjærntfra et Minde stiger,
 et Ansigt som mejslet i Rav,
 med Drag saa skønne og søde
 som Lykkens umuligste Drøm,
 med Blik, der Livet kan øde
 og stemme for Sollysets Strøm,
 med Læber saa purpurtunge
 som dunkleste Rosers Glød,
 saa hede og røde og unge —
 stærke som Hunger og Død —
 og tvedelt i kuplede Høje
 det livsfyldte syttenaars Bryst
 som støbt under Atlaskestrøje
 og spændt af Længsel og Lyst.
 De brændende Læber smiler
 med isnende kold Foragt —
 de glattes til Havblik og hviler
 i Tanken om egen Magt —
 til dybt i Blikket der fødes
 et Skær som af ulmende Brand —
 af Attraa, der hvileløs mødes
 i Favntag med Mand efter Mand . . .
 Og ene i Natten tilbage
 jeg sidder med stirrende Blik
 og drikker fra døde Dage
 den svindende sidste Musik
 og tænker paa Snefnug og Gløder,
 paa Ax, der frugttomme staar,
 paa Timer, der Timerne møder
 og hober til Dage og Aar.

II

MIN første Bog udkom — „Vers“ — 1887 — P. Hauberg & Comp.'s Forlag. Saa tarvelig udstyret, at den altid vittige Oscar Madsen sagde: „Naa, du er strax kommen i Folkeudgave!“

Disse firsindstve Sider Melankoli paa Vers blev egenlig ikke hilst med nogen Begejstring af de toneangivende Kredse i „Studentersamfundet“. Melankoli var ikke velset dør — „Sorte-Jansen“ havde saaledes i en Diskussion kraftigt angrebet Turgenjew, fordi hans Bøger „gjorde Folk slappe i Haserne.“ Og mine Digte var sandelig ingen Opstrammere! Intet Under da, at jeg en Dag sidst i August, kort efter at det lille, tynde, gule Hæfte var udkommet, i „Studentersamfundets“ Læsesal fandt J. K. Lauridsen i Færd med at oplæse mig parodisk for en jublende Skare Yngre og Ældre. Med sin allerbredeste Bonderøst deklamerede „Je Kaa“ langsomt og højtidsfuldt:

Dagen er død og forsvunden
for aldrig at fødes igen,
et Spand af Tid er udrunden . . .

„Et *Spand!*“ gentog Je Kaa, og Ordet blev af en fuldstændig bundløs Dybde. „Et *Spand!*“ udraabte han og fik i det samme Øje paa mig, som stod i Døren. „Unge Mand! træd nærmere og forklar os, hvad mener De med det?“

Saa kom der en lang, indgaaende og rosende Anmeldelse i „Politiken“ af ingen ringere end Edvard Brandes. Den unge danske Poet blev erklæret for at være „en med de nyfranske Digtere Maurice Rollinat og Stéphane Mallarmé beslægtet Aand.“ Ingen — heller ikke jeg — kendte den Gang stort til Rollinat og Mallarmé, men det var to fine franske Navne, desuden stod der *E. B.* under Artiklen, og alle bøjede sig. Jeg var akcepteret.

Det var paa denne Tid, at mit Venskab begyndte med den Mand, som af alle har staaet mig nærmest — en Mand, der baade som Talent og som Karakter var mig langt overlegen, og som dog — selv efter at vore Veje for bestandig var skiltes — endnu en Gang vilde bekende for Verden, hvor inderligt vort Venskab havde været. Jeg mener *Viggo Stuckenberg*, og jeg vil, inden jeg begynder at tale om ham, nedskrive de Vers, hvori han har sagt, hvad jeg var for ham — hvori jeg nu siger, hvad han var for mig. Han skrev dem i „Tilskueren“ Februar 1896, og de staar optrykte i Digtsamlingen „Sne“:

Der lever blandt de Mænd, jeg traf,
da jeg var ung og fuld af Mod,
en Eneste, hvis Sind og Sjæl
randt ind i min
mer dybt, end om vi blanded
som Fosterbrødre Blod.

Vi kæmped begge samme Kamp,
vandt samme Sejr, led samme Spot
og delte Sejr og Nederlag
som fælles Gods,
hver nøjsom lille Glæde,
hvert Støvnug ondt og godt.

Og naar jeg gik ved Morgengry,
 og Duggen graaned Blad og Straa,
 da steg hans Navn frem i min Sjæl,
 og naar jeg gik
 blandt Aftnens Elverskygger,
 da var det ham, jeg tænkte paa.

Og hvad der mødte mig af skønt,
 det glæded mig med dobbelt Magt,
 fordi det vilde glæde *ham*,
 og naar han kom,
 da slog hans Glædes Ekko
 mod min og gav den større Pragt.

Hvad lykkeligt der mødte ham,
 det bar til mig en solfyldt Vaar,
 fordi jeg saae hans Sjæl saa rig,
 saa frugtbar, hed
 som selve Solens Skælven
 et Sommergry, naar frem den gaar.

Og hvad der mødte ham af ondt,
 det ramte mig som Ulivssaar,
 fordi jeg saae hans Sjæl saa skær,
 saa øm og fin,
 et nøgent Offerbytte
 for denne Verdens Helvedkaar.

Og ingen Markens Blomst i Dugg
 har frydet mig en Morgenstund,
 naar vuggende for Vindens Nyn
 i Sol den stod,
 som denne Morgenskælven,
 der gyngede hans Væsens Bund.

Og ingen høstlig, taaget Dag
 har svøbt et Vemod om mit Sind
 saa rigt i al dets Fattigdom,
 som naar han kom
 og talede tungsindigt
 de Ord, som skar sig dybest ind.

. . . Men aldrig glæder mig en Stund
 et Støvnug skønt, jeg ser paa Jord,
 før mig hans morgenrige Fryd
 i Minde gaar,
 og sidder jeg tungsindig,
 jeg drømmer om hans Vemodsord.

Og gaar jeg ud ved Morgengry,
 naar Duggen graaner Blad og Straa,
 da staar hans Navn frem i min Sjæl,
 og drages jeg
 af Aftnens Elverskygger,
 da er det ham, jeg tænker paa.

„Endnu staar,“ skrev Stuckenberg en Gang i et Brev, „det Plankeværk, bag hvilket vi fire i Tidernes Morgen fandt hverandre.“ „Vi fire,“ det var, foruden Stuckenberg og mig, *Oscar Madsen* og *Sophus Clausen*. Jeg var den sidst tilkomne i Firkløveret.

Jeg har allerede nævnt Oscar Madsen. Han og jeg var næsten ligegamle — han var kun tre Dage ældre! „Men i de tre Dage har jeg faaet et vældigt Forspring for dig!“ plejede han at sige med et af de haanligt-elskværdige, ensidige Smil, som blottede hans store gule Tænder og passede godt til, hvad han undertiden kaldte sin Hesteprofil (undertiden ogsaa sit „Fysiognomi à la Musset“). Af alle os problematiske Naturer var han vel nok den mest problematiske. Der var Drachmann i ham — han havde hele den store Holgers overlegne, hurtigt og meget producerende Begavelse, han havde ogsaa hele hans Omskiftelighed og Holdningsløshed. Der var en hensynsløs Spotter i ham — en Gadedreng, der grinede ad alt, og hvem intet var helligt, mindst af alt hans egne

Overbevisninger — og der var en pludseligt opduk-kende Alvorsmand, som troligt sad Time efter Time paa den liberale Vælgerforenings Valgbureau og støt skrev Vælgerlister ud. Der var en Libertiner, som med de raaeste Ord tog paa de intimeste Ting, og der var et stærkt og dybt bevæget Barn, som kunde græde over Ingemanns „Der stod et Slot i Vesterled“ . . . Oscar Madsen var den af os fire, som hurtigst kom til at spille en ydre Rolle. I Studenter-samfundet var han den uundværlige Huspoet, skrev gjerne til festlige Lejligheder i det mindste to Viser — én alvorlig, højstemt, pathetisk (jeg har ovenfor citeret Visen om P. A. Heiberg), en anden løssluppen og kynisk indtil det Obskøne, og som med Jubel blev sunget senere paa Aftenen . . .

Af en helt anden Støbning, af et langt mindre sammensat Malm var Sophus Claussen. Den lille, rød-mussede Krøltop, som altid fornøjet trippede sirligt hen ad Gamle Kongevejs Fortov, svippende med Spaserestokken i den fint behandskede Haand, eller som i sit Værelse fremnynnede sine egne Vers for En, afbrydende sin Recitation med Drag af den landlige lange Pibe, havde endnu ikke faaet den Tænk-somhedens Rynke mellem Brynene, som senere Billeder viser. Han erkendte gjerne sin aandelige Afstamning fra Emil Aarestrup og flagrede som en buttet Amarin fra den ene unge Pige til den anden unge Frue — „thi bedst om Simons Ungdom, hans Uskyld hvid og rød, blev trøstet i en kyndig Frues Ærmer.“ Han var Kærlighedens Dyrker og Kærlighedens Sanger, og naar han var Revolutionsmand, var det dels i sin Egenskab af Rasmus Claussens Søn, dels (og især) fordi der i Estrups og Bahnsons Danmark ikke var Plads nok for Kærligheden. Da

der skulde fældes i Dyrehaven for at faa Plads til et af de provisoriske Forter, deltog Claussen i den radikale Agitation derimod med et „Tidsdigt“, hvori han bad Regeringen skaane Træerne — „thi vi har kysset dér bag de Par Træer“ . . . Iøvrigt var han, ligesom jeg, en ivrig Læser af fremmede Literaturer — sammen dyrkede vi Byron og Shelley, snart skulde han gøre mig bekendt med Baudelaire . . .

Omtrent samtidigt præsenterede vi fire os for det danske Publikum — Stuckenberg's „Digte“ og Oscar Madsen's „Noveller“ kom i 1886, Claussen's „Naturbørn“ og mine „Vers“ i 1887. Claussen og jeg var iøvrigt dem, som bidrog mest til den almindelige Moro — jeg med nogle usalige, zoologisk inspirerede Linjer om „Hjærneblomstens Blade, der skælvede paa Rygmargens Stængel,“ Sophus Claussen med de bevingede Ord: „Hellere ét Kys af hundrede Piger end hundrede Kys af én Pige“ . . . Sammen optraadte vi fire ogsaa i det af Carl Behrens redigerede Tidsskrift „Ny Jord“, der som alle den Art Tidsskrifter ikke levede længe (kun én Aargang). Den radikale unge Maler Harald Slott-Møller havde tegnet en af Zolas *La terre* inspireret Omslagsvignet: vældige Pukkeloxer drager i stærk Silhouet Ploven op over en Bakke, bag dem gaar en Bonde og svinger en Greb. Konservative Kritikere erklærede spydigt, at det var godt, vi selv tilstod, *hvad* det var, vi agtede at sprede ud over Landet . . .

„Vers“ havde forskaffet mig Georg Brandes' personlige Bekendtskab. Jeg havde — som rimeligt og sømmeligt — sendt den store Fører et Exemplar, endda selv bragt det til hans Dør. Jeg modtog paa min Hybel i Schønbergsgade hans Tak — da saae jeg for første Gang hans blaa Blæk og den elegante,

legende lette, flydende og sammenhængende Haandskrift. Det var kun nogle Linjer — om jeg havde Lyst at besøge ham — de imponerede mig ved deres gammeldags sirlige Overskrift „Højstærede!“

Og saa saa jeg første Gang den store, beundrede Mand nærvæd . . . Som alle andre unge Radikale havde jeg staaet i Queue paa Universitetets Trappe, foran Døren med Ørnen over, der „skuer mod den rindende Sol“ — jeg havde deltaget i det rasende Kapløb op ad Trapperne, hen ad Korridoren for at faa en Plads i Auditoriet . . . Nu saa jeg ham paa nærmeste Hold — havde ham alene for mig selv, endda i halvtredje Time — og følte mig som en Balkavaler, der bliver præsenteret for en længe paa Afstand beundret Skønhed og saa forgæves piner sin Hjerne for at føre en interessant Konversation . . . I min Dagbog noterede jeg den Aften kun følgende Linjer: „6—8½. G. B. Først oppe hos ham, saa Tur helt ud paa Vesterbro og tilbage til Østergade. Det underlig anstrængt graa-nede, intelligent ældede over hans Ansigt. Venligt, ligefremt Væsen. Klare, gennemreflekterte Anskuelser. Jeg fortumlet, strax vi kom ned paa Gaden, dum og banal hele Tiden. Hans ædle Had til Hykleriet. Fransk-mændenes Bornerthed i det sexuelle Spørgsmaal. „Men iøvrigt er der jo ingen, som tænker paa at afskaffe Ægteskabet!“ „I Unge er saa fattige — og ligner alle hverandre — saa engelsk paavirkede!“ „De synes mig at have dannet Dem en Theori om Lykens Umulighed. Vi er jo *alle* ulykkelige!“ Ind ad Strøget i en Mørkning, der myldrede af Kvinder. Afsked paa Hjørnet af Østergade: „Farvel og kom igen!“ Hjem i Fuldmaaneskin langs Søerne. Lysblaa Luft. Fin Mørkedis over Byen. Guldblank Tage. Popler-nes vaade, sølvskinnende, ubevægelige Blade.“

Den lille Bemærkning om „Mørkningen, der mylrede af Kvinder,“ er karakteristisk — jeg saae det, endogsaa naar jeg gik med Georg Brandes. Ikke for intet havde jeg taget Doktor Faust til Skytshelgen og tømt den Drik, som gør, at man sér en Helena i enhver Trappetøs. Den Generation, hvortil jeg hørte, var faktisk af en naiv Umættelighed og en radikal Samvittighedsløshed, som maaske vilde have forfærdet den store Fører, hvis han havde haft en tydelig Forestilling derom. Det ældre Slægtled hyldede mer eller mindre Principet *libertin d'esprit, sage de moeurs*. Vi Unge førte Libertinismen fra Theorien over i Virkelighed. Her, om nogen Steds, gjaldt de mephistopheliske Ord om „Livets gyldne Træ,“ som vi langt foretrak for Kundskabens — og som iøvrigt ogsaa var et Træ paa Ondt og Godt . . .

Og dog var der allerede den Gang én iblandt os, som saae, hvor det Hele bar hen — det var Oscar Madsen. Jeg har berørt hans Dobbeltnatur — hans Rørelse over Ingemann. Det var ikke Sentimentalitet, eller det var ikke blot Sentimentalitet.

Endnu stod han i „Studentersamfundet“ som den Radikaleste af de Radikale. Han var det selvskrevne Midtpunkt i en lille, særlig Kreds af unge Begavelser — jeg nævner Ove Rode, de nuværende Professorer Johs. Boeck og Federspiel, den senere Theaterdirektør Jacob Jacobsen. Fra denne Kreds udgik „Piraten“ — et lille, radikalt Ugeblad, i hvis Spalter bl. a. Helge Rode debuterede. „Piraterne“, som Bladets Klikerne kaldtes, var af en fra den almindelige Radikalisme noget afvigende Kulør — Grundfarven var den samme, mindede blot mere om det Røde paa en Silkelampeskærm end paa en Revolutionsfane. Gustav Esmann kom og gik paa Bladet og i Kredsen, og denne

lille, skarpe, desillusionerte, til Tider sentimentale, altid velfriserede og velklædte Kyniker var for os andre „Piraten“s Gallionsfigur. „Piraterne“ var unge Mænd med Penge — de satte Pris paa god Mad og spiste hos Neiiendam, paa gode Klæder og fik dem hos Herforth, de drak Absinth og spillede Hasard.

Af denne Kreds var det, at Oscar Madsen en skønne Dag pludseligt brød ud. I Maj 1887 havde Studenter-samfundet organiseret en af hine Ture til Jylland, ved hvilke de to Extremere af det danske Venstre skulde bøjes sammen: de radikale Studenter og de jydske Bønder. Rejsens Maal havde Aaret før været Horsens, var denne Gang Houlbjerg, hvor Hovedmødet blev holdt. Desuden foranstaltedes en Køretur til Hammel og Frijsenborg, hvor vi, med demonstrative Piskesmæld og demokratisk Sang, dundrede lige midt gennem Grevens Gaard. Vi var indlogerede rundtom hos Bønderne og gjorde god Besked ved det solide Frokostbord med overskaarne Æg, smaa kolde Bøffer, frisk Brød, rent Smør og mange danske Snapse. Iøvrigt blev mit Hovedindtryk dette kortfattede: „Brave Bønder, flabede Samfundsmedlemmer.“ I Virkeligheden kunde der heller ikke tænkes noget urimeligere end denne Sammensvejsning af Gaardmændene fra Houlbjerg, Laurberg og Hammel med de radikale Farssønner fra København. (Vi havde dem nemlig ogsaa, Farssønnerne — mest af jødisk Afstamning og ærgrende os andre ved deres flotte Omgang med Tikronesedler!) Blaseret drev vi Unge om i Mødets Udkant, hørte ikke paa Talerne, men interesserede os desmere for kønne Bønderpiger. Flere pralede bagefter af at have nydt en Landsbyskønheds Gunst.

Det smukkeste var Hjemturen over Kattegat, en blikstille, blank, gylden Sommernat. Bøving og jeg var paa Dækket hele Natten, drak Pjølter (den norske Bohêmedrik: Sodavand og Kognak) — saae paa det broncebrune Spejl i Vandet af den mørke Røg og citerede omkap Drachmann — „de lyse Nætter, ak, de lyse Nætter!“

Paa denne Udflugt skulde Oscar Madsen have været med, men indfandt sig ikke. Vi forstod hvorfor, da vi ved Tilbagekomsten til København i det politisk moderate og ethisk konservative „Morgenbladet“ fandt et stort Digt af ham, som tydelig viste, at han havde fulgt Drachmanns og Gjellerups Spor og var flygtet fra Fanen. Det er mig ubekendt, og jeg kan ikke hernede i Italien undersøge, hvorvidt dette Digt nogensinde blev trykt op af Oscar Madsen selv. De Bøger, min ulykkelige Ungdomsven inden sin tidlige Død naaede at faa udgivet, læses imidlertid vistnok ikke meget mere. Idet jeg derfor udbeder mig den eventuelle Forlæggers Tilladelse (Oscar Madsen udkom først hos Reitzel, siden hos Schubothé) aftrykker jeg Digtet, som viser den kun tyveaarige Poets glimrende metriske Ævne og træfsikre Vid. Vers som disse er skrevne af en Mester:

MELLEM SLAGENE

Der kom atter Ro i Lejren, et Felttog var til Slut,
 hvor det stundom gik hedt til, kan vel hænde.
 De havde hverken knebet paa Raab eller Krudt,
 og paa én Gang var saa Slaget til Ende.
 Og Hærene *iagttog* kun hinanden som før;
 Generalerne holdt Mønstring med lidt slattent Humør,
 saae efter, om det tyndede i Skarerne
 og tav saa mærkværdigt ved Fanfarerne.

Saa stille der blev, som om alt var forbi.
 En Smule Tirailørkamp paa Fløjen,
 et enkelt Par Skud fra et Flankebatteri —
 det var næppe, at man lugtede Røgen.
 Knap nok, at man fik snappet af den fjendtlige Hærs
 Marodører et Par Stykker og klynget til Vejrs,
 ellers biede man rolig paa Chancen
 og havde bare travlt ved Ambulancen.

Og alle vi, som før havde, hver paa sin Plads,
 nok at gøre med at spejde mod vor Fjende,
 faar et hyggeligt Hvil til et fredeligt Glas
 om et Vagtbaal bag Lejrvolden inde.
 Vi spørger nyt om mangen en brav Kammerat,
 om *den*, som desertered, og *den*, som løb grassat
 og kom for nær den fjendtlige Skanse —
 kort sagt: vi hviler ud — paa vore Kranse.

Hvad vi vandt, hvad vi tabte i Døgnets hede Kamp,
 det søger vi forskende at finde.
 Billeder, som sløredes af Slagets Røg og Damp,
 atter stiger frem for vort Minde.
 Vi spørger os i Alvor, *hvorfor* vi drog ud,
 som havde vi forlængst ikke lært at staa for Skud —
 vi Rekruter i den evig unge Garde
 med Sandhedens og Frihedens Kokarde.

Var det ogsaa Folkets Lykke, vi vied vor Hu,
 traf dets Skuffelser, dets Glæder os hjemme?
 Løfted os dets Skæbne fra det flygtige Nu
 og dirrede dets Sorg i vor Stemme?
 Var det ærligt vor Mening for dets Fremtid at slaas?
 Eller drev vi bare med paa det løse, paa Trods?
 Stilled vi for Alvor til Paraden?
 Eller søgte vi kun Sjovet i Gaden?

Og fælded ej vor Øxe en livsfrodig Skov
 for at vise blot, at vi var de stærke?
 Lod vi ej, imellem, den haarde Hestehov
 — som Attilas — et Agerland mærke?

Sved vi ej en Hytte for mange her og der?
 Og plyndred vi aldrig, vi, Kulturens egen Hær, —
 Pietisterne til skrækkende Exempel —
 et ærværdigt og fredhelligt Tempel?

Om vi bødede en Gang nu, hvor fejl vi har traadt,
 før til Marschen atter lyder Signalet?
 Om vi fandt Tid at angre en fornægtende Spot,
 før Hanen for tredje Gang har galet?
 Tid til at modnes for en ungdomskaad Slægt,
 der har Fædrelandets Lykke og Tarv i Varetægt —
 Tid at rette Deviserne i Flagene,
 mens vi nu puster ud — mellem Slagene.

For Tid det er at standse og sunde sig lidt
 efter Larmen, som døvede Ens Øre,
 gaa sig selv paa Klingen og spørge, hvor vidt
 man i Grunden lod sig *frivillig* føre.
 Erkend sine Fejlsyn, det skæmmer ingen Mand —
 kom man altfor langt med Strømmen, maa man hale i Land
 og besé — efter Brølene og Talerne —
 dem, man selv satte op paa Pjdestalerne,

gaa dem efter i Sømmene en Gang med Kritik
 uden Hensyn til Poul eller Peter,
 om man gjorde for Alvor et ærligt Bestik
 eller fulgte blindt de falske Profeter.
 Har man ligget paa Maven for en aandløs Gudekrop,
 kan man børste sine Buxer og rejse sig op.
 Saa man Fyret i det taagede fjærne —
 én Gang maa skælnes Lygtemand fra Stjerne.

Og var du selv for rask til de haanende Spark,
 naar du syntes, det gjaldt at rydde Vejen —
 lagde du Torpedo under Slægternes Ark
 og fandt, at der var Mening i Legen —
 var du med at sløjfe Mure og sprænge en Bro —
 sé i Stilstandstimen paa Tingen med Ro
 og sig, skønt du var iltrest til Choc'et
 Gudskelov — *alt* fik vi ikke rokket!

Saadan faar den gæret, den gode Ungdoms Vin,
 den Ungdom, som ej kendes ved Bastarden
 af den ferske Blaserthed, hvis Parole er Grin,
 og Jargonen fra Pariserboulevarden.
 Lad kun let til Bens dem rejse, hvorhen de saa vil,
 ad Hekkenfeld eller ad Bohêmerne til,
 og fejre, mens de glemmes her, Opstandelse
 blandt det sjældne: deres Ligemænd — i Dannelse.

De er voxede op bag de store Navnes Skærm,
 dette Kuld af moderne Epigoner,
 og har spredt over Landet som en Græshoppesværme
 deres lovende Fremtidsbataljoner.
 Og selv „de store Navne“ tør vi kritisk besé —
 en Gang var de nok Têten af en Frelsens Armé,
 der skulde løfte Tiden over Slugterne? —
 Nu har vi lært at kende dem — paa Frugterne.

Den lyder kækt nok, Fablen om den enkelte Uhlan,
 der red forud og erobrede Stæder,
 men sundest dog, om Manden for den byggende Plan,
 Pioneren, i hans Sejerfodspor træder.
 Han gør beskedent Regning med Folkets Vel som Vært,
 og døver han end ej en „europæisk“ Koncert —
 hans Spadestik, i Muldjorden klingende,
 veger op vel mod en Piften i Fingrene. —

— — Det Dødvand, vi nu mærker, hvad varsler det om?
 Er Forliget herefterdags kun Normen?
 Eller trækker det mon op til en knusende Dom?
 Er det Havblikket bare før Stormen?
 Hvad betyder vel det Hele? Hvad monstro er der sket?
 Er der Krig eller Fred eller Neutralitet
 af den Slags, som staar bevæbnet til Tænderne?
 Det Spørgsmaal faar gaa videre til Kenderne.

Men ét er vist: Hvad Lod der er vor Fremtid bestemt,
 og hvor de gaar, de kommende Baner —
 de varsles ikke ind mer af Stormklokkens Klem
 og ikke af de brandrøde Faner.

Kan hænde kom vor Rydning alt Bunden for nær,
maaske har mangt vi jævnet, der bedre var værd;
bli'r vi ved, vi ser ej selv, hvor det ender,
før Tampen os paa Ryggene brænder.

Der raader jo i Livet en Nemesislov
for den, der graver Grave til andre;
og nægtes kan det ikke, Historien var flov,
om selv vi skulde sammesteds vandre.
Og tænk, om det nu gik os saa helt desperat
med vor vilde Løben Storm mod den ordnede Stat,
imod Kirken, ja bare mod Ministrene,
som i gamle Dage Samson mod Filistrene.

Nej, er vor Friheds Udsæd alt moden til Høst,
saa gælder det at rense den for Avner.
Der er stille Folk i Landet med Trang til bedre Trøst
end bare et: „Hæng i, Københavner!“
Har vi revet ned i Kaadhed — nu bygger vi Bro.
Respekt for Folkets Minder, dets Skikke, dets Tro.
Hvor vi før blot lo ad Manglerne og Skæverne,
dér maa slides nu, ja, spyttes i Næverne!

Hus skal der rejses. Her er Byggejord nok,
der er Gavntømmer nok i vore Skove.
Her er ventende Krav, som sig trænger frem i Flok,
saa snart vi til Værket tør os vove.
Og her er Folkets Hjærtelag saa trofast og rigt;
det lønner os vor Gærning, som var den ej vor Pligt.
Dets Odelsret, dets Adelssind, dets Lykke —
det er Huset, som det gælder at bygge.

Der er i disse Stanzer, som efterligner H. V. Kaalunds Rimbreve til Schandorph, Bjørnsonske Minde-
delser, og det er Efterklang af hin „danske Bevægelse“, som Holger Drachmann rejste med Bogen om
„Ostende-Brügge“, og som en Dag førte ham op paa
Garderhøjfortet. Men der er især Oscar Madsen selv
— hans tidligt modne Kunst, hans overlegne Intelli-

gens, hans Sind, der — ligesom hans Stemme — skiftede fra skærende Kaadhed til rolig, næsten værdig Alvor.

Digtet var fuldkommen ærlig ment. Han brød der ved — i hvert Fald for en Tid — med hele sin Kreds. Hjemkommen fra Houlbjærg-Turen fandt jeg ham ensom paa Langelinje. Han havde sit alvorlige, bevægede Ansigt. „Tag den ækle, radikale Sløjfe væk“, udbrød han, da han saae mig (det var Morgen, jeg kom lige fra Damperen og bar endnu Festdeltagernes Mærke). Vi gik op paa Langelinjes Pavillon og drak Kaffe sammen; han var rolig, lidt elegisk, talte om at forlove sig, var oprigtig led og ked af det vilde Liv og sin tomme Existens . . .

Ogsaa af de gode Forsætter blev han desværre hurtigt ked og vendte snart tilbage til de gamle Veje og de gamle Venner. Men det var ikke med Urette, at han gjerne sammenlignede sig med Alfred de Musset; Rollas Bøn var som skrevet for ham. Han var én af de mange, som den røde Stjerne lokkede i Afgrunden — ogsaa han foer vild i Veduskogin og fandt aldrig Vejen hjem. Men den, som har kendt Oscar Madsen i hans første stolte og stræbende, harlekinskaade og dødstungsindige „glade Ungdom“, glemmer ham aldrig.

III

DET var Oscar Madsen, som førte mig sammen med Viggo Stuckenberg. Kort forinden havde jeg, i det for alle Unge aabne Ugeblad „Nutiden“, læst et Digt af ham og højlig beundret det — det i hans første Digtsamling optagne „Munken“. Denne Digtsamling udkom hos P. G. Philipsen 1886; Rygtet gik, at Edvard Brandes havde bevæget det ansete Forlag til at udgive de rygende røde Poesier, og at han endog havde listet et, særlig radikalt, ind i Manuskriptet, bag den forsigtige Gustav Philipsens og hans navnlig forsigtige Broder Ludvigs Ryg. Det var før jeg selv havde udgivet noget, og Stuckenberg kom mig saale-i Møde som den allerede anerkendte, den, der alt havde gjort Svendestykke. Desuden gik han med Hat, ikke som Madsen og jeg med Studenterhue, var 23 Aar, ikke 20, bar Fuldskæg og var forlovet.

Fra første Færd kom han til at staa som den Overlegne for mig. En Virkning heraf var det, at jeg, noget efter at have gjort hans Bekendtskab, i sirlig Renskrift bragte ham et Udvalg af mine Digte med Bøn om, at han vilde læse dem og sige mig sin Mening om dem.

Stuckenberg var den Gang endnu ugift og boede hjemme hos sine Forældre i Faderens Embedsbolig paa Vestre Hospital. Noget eget Arbejdsværelse havde han ikke, men delte Faderens; den gamle Stuckenbergs

Skrivebord stod henne ved den ene Væg, Bordet under Gaskronen var Viggos. Her sad han med sine Bøger; han havde en egen kærlig Maade at tage en Bog i Haanden paa, med Ryggen hvilende i den hule venstre Haand, medens han bladede med den højre, som jeg aldrig har set hos nogen anden. Her sad han ogsaa en Vinteraften, vistnok i Begyndelsen af 1886, og bladede langsomt og omhyggeligt i Manuskriptet til mine første Vers, medens jeg laa paa Chaiselonguen henne i Krogen og ventede min Dom.

Stuckenberg var en fortræffelig Literaturkritiker. Hans Fader, der med dyb Interesse og oprigtig Sympathi fulgte hans Udvikling, ytrede en Gang, at denne Ævne maaske endog var Sønnens væsenligste. En ung Poet, Marinus Schneider, fandt i et Digt ved Stuckenbergs Død rørende og gribende Ord for det Indtryk af endelig, uafviselig Autoritet, Stuckenberg gjorde som Kritiker. „Som et Solsmyg — listede den Tanke sig ind over mit Arbejde — Hvad vil Stuckenberg sige til mit Værk? Og jeg glædede mig — til at høre hans Stemme — til at se hans aabne, mægtige Pande — straaie af Forstaaelse — glædede mig — til at møde hans stolte Øjnes — Spil af livfuld Velvilje — og til at høre ham sige: — Jeg synes, det er godt!“

Stuckenberg var i 1886 ikke i det Ydre saa overlegen en Skikkelse som i 1905. Men han var for os Unge af hans Samtid ganske som siden for de meget Yngre en literær Højesteret, ved hvis Kendelse man trygt slog sig til Ro.

Jeg husker ikke mere, hvad han i 1886 sagde om mine Digte. Jeg véd kun, at han syntes om dem, og at det var ham, som, endnu før de var udkomne, gik til Edvard Brandes og skaffede mig den Artikel, som

slog mit Navn op paa den radikale Berømmelses sorte Brædt.

Og dog var Stuckenberg — med Rette — ingen overdreven Beundrer af disse mine første snirklede og kunstlede Poesier. Naar vi blev de Venner, vi faktisk blev, saa laa det mere i vort Livs og vort Væsens fælles Grundstemning. Vi begyndte vor literære Existens sammen som uforbederlige Realister. Vakte af Georg Brandes, paavirkede af Jacobsen, Amalie Skram og Schandorph, havde vi fundet vor Uddannelse hos de store Russere og de store Franskmænd — Turgenjew, Dostojewski og den Tolstoi, som skrev „Anna Karenin“, Beyle, Mérimée, Zola og Brødrene Goncourt. Vi fik den Gang en Opdragelse i Virkelighedssans og Virkelighedsrespekt, som blev bestemmende for os Livet igennem. Vi var, da vi mødtes, endnu ganske unge — vore Anlæg for Menneske-Iagttagelse var ikke synderlig udviklede. Til Gengæld blev vi ihærdige Selviagttagere, som drev den psykologiske Sjælsoptrævelse med Raseri, ja, indtil Desperation, og fremfor alt: vi var Naturiagttagere, Naturelskere, Naturvandrere, hvem intet Træk, ingen nok saa ubetydelig Skiftning i den store Moders Ansigtstryk var fremmed. Den danske, den sjællandske eller fyenske, den frederiksbergske, svendborgske eller nyborgske Natur var det, vi elskede, og elskede saa højt, at vi aldrig følte noget Savn eller nogen Længsel hverken efter blaa Bjerge eller venetianske Kanaler. Et Plankeværk i Nærheden af Valby var os virkelig kærere end alle Italiens Marmorpaladser til sammen — et Plankeværk eller et gammelt Skur, graat og forfaldent af mange Somres Sol og mange Vintres Regn, saadan som den Maler, i hvis Billeder

vi helt genfandt vor egen Følemaade, *Albert Gottschalck*, elskede dem og malede dem. Der var hos ham som hos os samme nøgterne Følsomhed, samme rige Stemningsliv i Anledning af de tilsyneladende uanseligste Ting. Vi mødte i hans ofte løst henkastede, men altid saa dybt bevægede Billeder hele vort eget Forhold til Danmarks flade Land og graa Himmel, og de Piletræer, Vejrmøller og Kaalmarker, han malede, og som vi saa gjerne hængte op paa vore Vægge, var os kærere end alle Böcklin'ske Cypresser, Laurer og Marmorvillaer.

Bag et Plankeværk, et godt, gammelt, graat Plankeværk i et Landskab af grønne, ensomme Strandenge, med smalle Vandrender igennem, Stubmøller her og der, en fjærn Strimmel Kalvebodstrand og over det hele en høj, skygraa, urolig Himmel var det derfor sikkert nok, vi havde vort aandelige Hjem, vort bedste Mødested. Triste, tungsindige, Dødsens sørgmodige, fortvivlede til Selvmord kunde vi være og var det tidt nok. Men — som *Gottschalck* en Dag paa sin knappe Maade udtrykte det — „naar man havde taget Livet af sig, kunde man jo ikke gaa i Valby og male“. Altsaa blev han i Live — og vi med ham.

Der var over *Stuckenbergs* Væsen som over hans Poesi i disse første Ungdomsaar noget, hvorved han forunderligt stak af mod os andre — noget ejendommeligt fint, høvisk, ridderligt, og tillige noget elegant, legende let og lyst. Med saa overlegen en Streg mægtede ingen anden i Kredsen at henaande et Billede som dette af *Dryaden*:

Og foran i Hegnet
 gyngende let paa en svajende Gren,
 sidder med skødesløst hængende Ben
 med Rakler i Haand, Dugperler paa Brystet,
 et vemodigt Træk om den fyrige Mund,
 fin som et Skyggerids, tegnet
 paa Skumringens halvdunkle Grund
 en dejlig Dryade.

Digtet skildrer nu videre, hvorledes

en Guldsmed fortryllet sig gynger
 paa hendes Brysts Alabast
 og drømmer beruset og klynger
 svimmel sig fast.

Og i et særligt lille Digt er derpaa denne Guldsmed, Dryadens, Aakandens og alle smukke Blomsters ridderlige Tilbeder, beundrende skildret, „staalblaa og gylden og flot i sin Flugt — skødesløst stryger den tæt over Vandet — oppe og nede, ret frem og i Bugt.“ Medens saavel Oscar Madsens som mine egne Vers, i Kraft af deres Afstamning fra Gjellerups „Rødtjørn“, stadig bevarede noget vist træet, og Sophus Claussen endnu ikke havde fundet sin Pilefløjte, men forsøgte sig i tunge Kamp- og Tidsdigte, besad Stuckenbergs Lyrik fra første Færd hin legende, overlegne Guldsmedeflugt, hvorpaa den fødte Versets Mester kendes. Til Tider kunde der — som i Digtene „Strandsol“, „Bækken“, „Høststemninger“ — endda komme noget næsten Paul Fischersk letbenet over hans Stil.

Med denne Egenhed i hans tidligste Digtning stemmede ogsaa det Indtryk, han gjorde som Personlighed. Der var over hans Tale med dens bratte Overgange, over hans pludseligt frembrydende Smil, ja over Lokkehaaret, det flagrende Slips, den elastiske Gang, Stokken, han svippede i de omhyggeligt be-

handskede Hænder, noget af det, man i ældre Tid kaldte et Kunstnerydre, noget, som mindede En om, at han var i Slægt med H. V. Kaalund, og som man bedre forstod, naar man i hans Forældres Hus traf den gamle, sirlige „Onkel Kaalund“, der i sin Tid havde været Page ved Hoffet, og som endnu ydede Stuckenberg's Moder en gammeldags, chevaleresk Hyldest.

Snart efter at have gjort Viggo Stuckenberg's Bekendtskab, blev jeg nemlig indført i hans Familie. I Begyndelsen havde mine Besøg indskrænket sig til Viggos Værelse; jeg kom gjerne ud paa Eftermiddagen og gik, naar Søsteren Else kom og stak sit lyse Hoved ind ad Døren og meldte, at nu var Theen der. Snart blev jeg imidlertid bedt gaa med tværs over Korridoren til den øvrige Lejlighed, og inden længe havde jeg min faste Plads ved det Stuckenberg'ske Aftensbord.

Her præsiderede for den ene Ende Stuckenberg's Fader Hospitalsforvalteren, bred og bredskægget, meget talende og meget leende, altid ivrig optaget af Dagens Politik og Literatur. Her sænkede Viggos yngre Broder, Maleren *Børge*, betænksomt sit Blik i Thekoppens Dybder eller spejdede, med sit Apostelhoved løftet, ud over Bordet, om der endnu var en stegt Sild i Behold, som han kunde bemægtige sig. Her passede den fine, stille, blide Husfrue Themaskinen og sørgede for, at den Fremmede ikke blev glemt. Og ind mellem de Voxnes Samtale smaaskændtes eller lo de to yngste, den halvvoksne Søn Tyge og Datteren Else.

Efter Bordet blev der gjerne passiareet en Stund i Dagligstuen, eller den lange Maler satte sig til Klaveret og spillede sit Bravournummer, „Napoleons Marsch

over Alperne“. Undertiden var ogsaa andre unge Malere til Stede, *Knud Larsen, Cilius Andersen, Hans Dall*, men ellers trak Viggo og jeg os snart tilbage til hans Værelse, og han læste da op for mig — Stykker af utrykte Noveller eller nylig skrevne Vers. Bagefter skulde jeg jo sige min Mening, men saa vidt jeg kan skønne, var min Kritik sjælden meget værd — dertil følte jeg mig Stuckenberg altfor underlegen. Dog husker jeg godt, hvor ivrigt jeg bifaldt ham, da han efter nogen Tøven havde læst et Digt for mig, som — sagde han — var „i en ny Stil“. Jeg følte, at jeg her havde en ny Stuckenberg for mig — og en Stuckenberg, jeg bedre forstod end den elegante Guldsmed. Det var Digtet „Frostnat“, der begynder saaledes:

Den kolde Natteluft i Huden stikker,
og Sneen knirker skarpt for hvert et Skridt;
ud over Marken Maaneskinnet ligger,
sneblinkende og saa forfrossent hvidt.

Der staar ved Vejen et Par nøgne Pile
og ser saa sært forkomne ud, de to;
de sorte Grene vipper uden Hvile
i Vinternattens kolde, blege Ro.

Det var Stemningen fra de øde Marker, der den Gang omgav Vestre Hospital, som her var greben og fastholdt i al sin nøgne Fattigdom. Og ægte naturalistisk i sin Trøstesløshed, med en knugende Tyngsel over Hjærtet, der var mig saa inderlig og sørgelig kendt, sluttede Digtet:

Jeg standser under Pilene og sparker
lidt Sne af Støvlerne og ser mig om —
en hegnløs Vej ud over nøgne Marker,
en frostgold Vej i snehvid Fattigdom.

Paa denne frostgolde, snehvide Vej kunde Viggo Stuckenberg og jeg mødes.

Jeg var paa den Tid endnu officielt *studiosus magisterii* med det Formaal at tage Skoleembedsexamen med Zoologi som Hovedfag, og i Perioder kunde min Begejstring for Naturvidenskaberne stige saa højt, at jeg ganske tilsidesatte Poesien. Under et af disse Anfald af zoologisk Iver maa det have været, at Stuckenberg fandt sig beføjet til at sende mig følgende lille Billet:

15/s 87.

Kære Jørgensen.

Er du gaaet i en tidlig Grav, og spirer der Vintergække dér, hvor du hviler?

Eller sidder du til Højbords mellem Dr. Berghs Snegle?

Hvor du saa er, saa stig op eller ned til mig. Kommer du fra Graven, saa tag lidt Jord med, for jeg planter Blomster nu for Tiden. Men polér dine Knogler og gnid Ledene med lidt Olie, saa de ikke rangler altfor meget.

Din Viggo St.

Denne Billet var skreven paa Indersiden af en til Brevpapir indrettet Facsimile af en Strandbergsk Vise („Min Tulle hun er sød. Vise om Petersens Kjæreste, det søde Asen. Med hendes veltrufne Portræt“). Den anslog en Tone, som i daglig Omgang var særdeles almindelig hos Stuckenberg — den barokt pudsige. Der er i Stuckenberg's Bøger ikke ringeste Spor deraf — men mundtlig var han overmaade morsom, fuld af Lune, rig paa Mark Twainske Overdrivelser, som han gennemførte med stor poetisk Kraft.

I et Brev til ham havde jeg gjort et vistnok sær-

deles naivt Forsøg paa at indføre ham og hans Hustru — han var i Maj 1887 bleven gift med *Ingeborg Pamperin* — samtalende og i Dialogform kritiserende et Digt af mig. Jeg fik herpaa følgende Svar, dateret 4de Juli 1887:

Jeg takker dig meget for den aandfulde Skitse, du har udkastet af mig i dit meget korte Proverbe. Jeg er rørt over den eminente Begavelse, du lader flamme i min Tale. Næste Gang jeg træffer paa en Vandpost i en eller anden Landsbykrog, skal jeg trykke dens Pumpestang og kysse dens Tud og underholde mig kollegialt med den, glad i Sjælen over at træffe en Aandsfrænde

Siden du saa gjerne vil høre min Stang pibe og se min Tud rende, skal jeg slaa et Par Slag og poste lidt for dig. Men du faar alt Vandet i Hovedet.

En anden Form antager Humoren i efterfølgende Sted af et Brev, der, skrevet i parodieret Bibelstil, skulde trøste mig for den ringe Anerkendelse, jeg *qua* Poet mente at møde under et Sommerferieophold i min Fødeby Svendborg.

Haver jeg og ikke selv været eftersat af en lyseblaa Judas, en Djævelens Gendarm, dér jeg var taget ind i den Stad Mørdrup ved den Bæk Humle, af de Samaritanere kaldet Humlebæk. Der laa min elskelige Hustru og jeg og lod Himlens Sol brune vort Skind, Dag ud, Dag ind, og sang min Svigerfaders Pris, som havde inviteret os. Men, kære Broder, der kom Gøglere til Byen; og rejste de paa Gadepladsen et Tempel for en verdensberømt Tryllerinde, og tilbade de hende dér i alt Folkets Paasyn. Kommer der saa nogle unge Karle vandrendes; de se Afgudstemplet, og deres Hjerter harmes: „Sandelig, sandelig,“ raaber de, „her maa tudes i Drænrør!“ Og de toge Drænrør og vandrede rundt om Templet og tudede. Men Templet stod, og Tryllerinden kom ud og raabte Væ! Væ! Og hun meldte dem til den Landshøvding. Men der min Svigerfaders Hund saa Tryllerinden, foer en Aand i den, og den vilde æde

hende bort af Jorden. Og Aanden var stærk, og jeg kunde ikke holde Hunden.

Slutningen af Brevet sigter til Oscar Madsens ovenfor omtalte Frafald. Det hedder her:

Men du, som haanes og bespyttes, efterdi du er en Profete, skær dig en Kæp og drag af Byen og kom hid. Thi det bør sig, at Menigheden ikke splittes, at vi i Fællig kan bekende, at vi forsage Madsen og alt hans Væsen og alle hans Gærninger.

Det var paa denne Tid, i Foraaret 1887, at vi sammen foretog en Fodvandring i Nordsjælland. Vi vilde ud at se Løvspringet og drog fra København den 1ste Maj. Den første Dag gik vi fra Hillerød gennem Gribskov til Esrom. Næste Dag naaede vi Hornbæk, hvor vi besøgte Locher — frækt nok, thi vi kendte ham aldeles ikke. „Vi kan jo sige, at vi ikke vilde gaa Hornbæk forbi uden at se en saa berømt Mand,“ foreslog jeg som Introduktion. „Sludder!“ sagde Stuck, „lad os hellere sige, at vi er sultne og gerne vil spare Aftensmaden.“ Heldigvis behøvede vi slet intet at sige. Locher og hans Hustru tog imod os med stor Gæstfrihed, og vi tilbragte en yderst behagelig Aften hos „Hedningerne i det hvide Hus“, som Fiskerne i Hornbæk kaldte Familien. Det viste sig siden, at Locher havde anset Viggo for Børge og havde opfattet mig som en endnu mere ubekendt Kollega i Malerkunsten. Fra Hornbæk gik vi saa gennem nysudsprungne Bøgeskove ned til Gurre og tog hjem fra Qvistgaard Station.

Dette var den eneste Gang, Stuckenberg og jeg var ude sammen uden hans Hustru. Som den gode Kammerat og forstaaende Ven af sin Mands Kammerater og Venner, Ingeborg Stuckenberg var, fulgte hun

os gjerne paa alle vore Veje. Jeg husker endnu — det var vist i 1887 — hvorledes min Fødselsdag blev fejret med en Skovtur til Grib Skov. Det var i November, men alt Vejr var os kært. Og endnu husker jeg, som var det igaar, den mørkt kobberrøde, næsten blodigrøde Skovbund af dybe Lag faldne Blade, Grib-søs slørede, blyfarvede Flade og en lukket Sommerpavillon, paa hvis Veranda vi slog os ned for at spise den af Stuckenberg's medbragte Mad. Der var ingen Bænke at sidde paa, men vi satte os ned paa Gulvet, med Ryggen mod Pavillonens Væg, sad der Side om Side og spiste Smørrebrød og drak Portvin til af en Rejseflaske. Der laa tomme Boghylstre paa Gulvet, og vi morede os med at prøve, om vi kunde kaste de sorte, piggede Tingester ud gennem de smalle Mellemrum i Verandaens Rækværk. Stuckenberg sagde som sædvanligt Pudsigheder, undertiden ogsaa barnlige Uartigheder — der var især noget om en „Ræv“, som gjerne viste sig efter en bedre Skovfrokost. „Vittige Hund!“ sagde hans Kone og betragtede med et Blik, fuldt af Ømhed og Hengivenhed, sin smukke Mand.

Novemberaftenen kom hurtigt, og vi gik til Trinbrættet ved Grib sø for at vente Toget. Og som vi sad der, Side om Side, paa det vaade, sorte Brædt, og det mørknede langsomt, faldt de store, vintervaade Skoves dybe Stilhed over os. Ingen af os sagde noget. Og med et rejste der sig, langt borte i den store Skov, et Sus af Vind, et Pust som af Nattens Aande, et tungt slæbende Suk, der under den graa Himmel gik hen over de Tusinder og atter Tusinder nøgne Toppe, steg og blev stærkere og tydeligere, alt som det nærmede sig, naaede os endelig og ruskede i Træerne lige over os, for atter at svinde, atter at

blive svagere og svagere og tilsidst dø hen langt borte i den øde Skov.

Vi saae alle tre paa hverandre, da den sidste Lyd var forsvunden, men ingen af os mælede et Ord. Saa kom Toget, og vi vendte hjem som fra en Fest, en Højtid, en Kirkegang hos Naturen.

I Vinteren 1888—89 var Stuckenberg og jeg næsten stadig sammen. Knut Hamsun, som netop da var dukket op af Atlanterhavet eller Prærien eller hvor han nu kom fra, havde vakt umaadelig Opsigt, først ved et i „Ny Jord“ offentliggjort Brudstykke af „Sult“, senere ved sin burlesk-paradoxe Bog om Amerika. Den stovte Nordmand, der i det Ydre saa paafaldende mindede om Bjørnson, var i literære Kredse Sæsonens Løve, og naar man mødte Georg Brandes, snævrede og vrissede denne over al den Stads, der blev gjort af „den skævbenede Hamsun“. Vi andre, som uforbeholdent beundrede Hamsuns Talent og ikke havde noget at udsætte paa hans Ben, smilede maa-ske lidt ad det Komediantvæsen, det nye Medlem af Kredsen ansaae det for nødvendigt at anvende. En Aften hos Stuckenberg skulde der saaledes spilles Kort, og Tæppet blev da taget af Dagligstuebordet — et ganske almindeligt poleret Nøddetræsbord. Hamsun fandt det imidlertid rimeligt at falde i Extase over dette Bords Skønhed og Blankhed. „Nøj — mener jeg ikke, det er Glas!“ udbrød han i en Tone, som var han fuldstændig overvældet af Synet, idet han med Hovedet kælent paa Skraa hengav sig til Beskuelse af Bordet. Nogle Aftener efter sad Viggo, Ingeborg og jeg sammen ved Aftensbordet, da Stucken-

berg pludselig greb Brødbakken, løftede den i Vejret, lagde Hovedet paa Skraa, saae kælent paa den og endelig med Hamsunsk Varme og Betoning udbød: „Nøj — mener jeg ikke, det er Brød! Jagu, er det ikke Brød“ osv. osv. varieret en Tid lang med megen Gratie.

Ofte traf Stuckenberg, hans Hustru og jeg sammen hos den bekendte Oversætter og Skolebestyrer Winkel-Horn, der med sin anden Hustru førte et gæstfrit Hus. Her kom Ægteparret Skram, Oda og Martinus Nielsen, Fru Erna Juel-Hansen, unge Nordmænd, der havde skreven Proverber om Kabinetter og Maaneskinslamper, og saa naturligvis den store norske Knut. Efter et fint og rigeligt Aftensbord blev der snakket, røget og drukket Natten igennem, og inden man skiltes, blev der serveret Frokost, med Sild og forskellige Akvavitter.

Jeg deltog i dette Liv indtil henimod Jul, da jeg rejste hjem til Svendborg. Her modtog jeg kort efter følgende Brev:

24. Decbr. 1888.

Kære Johs.!

Jeg længes Gud straffe mig allerede efter dig! Af denne underlige Grund skriver jeg dig til. For noget som helst af Interesse har jeg selvfølgelig ikke at meddele dig.

Jeg begyndte strax i Lørdags Nat med at savne dig. Ikke saa snart var jeg kommen over Dronning Louises Bro*), før jeg havde en Fornemmelse af, at jeg var gaat den gale Vej. Den skidne Smaaregn og det blæsende Mørke morede mig ikke, og de fem vrøvlende Bavianer kom mig paa én Gang saa uhyggelig lidet ved. Det er sært, og det er naturligvis galt, men jeg har vænnet mig til at have Fornemmelsen af din Nærhed saadan næsten til Stadighed. Gaar jeg min egen Vej, savner jeg dig og snyder dig, synes jeg. Hvem Djævlén skal jeg ogsaa snakke med i disse

*) (hvor vi havde sagt Farvel til hinanden)

fjorten Dage! Der er Gud døde mig ikke andre mellem Himmel og Jord end Ingeborg og dig, som jeg i min op-højede Tilstand finder værdige til at dele mine magre Interesser og mine fede Skumlerier. Ikke en Kat! Amen!

Ser du — for straks at faa Lejlighed til at skumle lidt — Skram vilde jo have os hjem og give os Øl. X. og Z. var himmelhenrykte. Men Hamsun stred imod og sagde Næj, næj! hvert femte Sekund og føjede til hvert Minut: Næj, det gaar Fan inte an, De! Vi kom jo imidlertid derud . . . og vi kom jo ogsaa Trapperne op og ind i Stuen, hvor vi fik Øl, som vi drak i Skær af en Natlampe. Men hver Gang en lo, brummede Hamsun et: Hys for Faen! og saae saa rasende ud som en gammel Dovretrold og gik rundt med begge Næver i Lommen og gjorde Ryggen bred og vendte den mod Natlampen, som om han havde en Fornemmelse af, at det arme Lys gjorde Spektakkel . . . Saa fulgte Skram os til Dørs. Men Hamsun kunde naturligvis ikke komme af Sted, før han havde været henne og hvisket noget til Skram. Han saae ud fra Ryggen som en Tigger ved Nytaarstide og lagde Hovedet paa Skraa; men Skram slog en mægtig Latter op og klappede ham paa Skuldren. Saa gik vi da; Hamsun rystende paa Hovedet og mumlende: Næj, det er rent pine forkert! — Aa hva! mente X., vi er jo smaafulde. — Næj, jeg er saa ædru som den Dak, jeg blev født! Næj, dette her — Næj! Og saa rystede han ned ad Dosseringen som et Fjæld paa Langfart, og Z. trissede efter som en trængt Hund, der længes efter, at Fjældet skal gøre en lille Standsning. Han er en svært bra Fyr, den Hamsun!

Igaar — Søndag — var vi paa Vestre [Hospital]. Jeg laa og læste i Amicis Konstantinopel. Har du læst den? Der er et storartet Afsnit om Konstantinopels gamle Mure, der ligger hen den Dag i Dag, som da Muhamed den anden hullede dem med Vædderstød; langt udenfor Byen ligger de, med Ukrudt og Stilhed op om sig. Det bør du læse en Gang; du kan springe hele den øvrige Bog over.

Ak ja, sagde jeg ikke nok, at jeg ikke havde Spor af interessant at melde. Jeg vil give Vejret en Omgang, tror jeg; det blæste igaar, og det sner i Dag. Du havde det vel for Resten ilde, for det var sgu en ordenlig Storm. Jeg var

helt benøvet paa dine Vegne, til Klokken blev ved det Lag et; saa mente jeg dig i Land.

Glædelig Jul! og hav det rart, til du faar dig en lignende Sludderomgang som denne. Det keder mig at skrive Brev, men hvad Fanden skal jeg gøre, naar din Lejlighed staar tom, og der flyder bredt Vand mellem os! Næste Gang skriver jeg maaske bare et eneste stort Bø! paa et Brevkort, eller jæg ræber ned i en Konvolut!

Ja ja — Adjøs!

Din Viggo Stuckenberg.

I intet af de Breve, jeg har fra Stuckenberg, kommer hans næsten kvindeligt kærlige Sind tydeligere frem end i dette. Rent umiddelbart levede han sig ind i sine Venners Liv, følte i et med dem. Hans Bekymring for, hvordan jeg vel i det blæsende Vejr, lidet søstærk som jeg var, bestod Overfarten over Store Bælt, er i Slægt med hans Sorg en Sommeraften ved Langelinie, fordi jeg med mit svagere Syn ikke kunde se alt det, han formaaede at skælne. Det var en blid, stille, rosenrød Sommeraften, Sundet var ganske blankt, og ude paa de opankrede Skibe var Lanterneerne tændte. Især var der en enkelt Lanterne helt langt ude, som med sin fjærne, ensomme Blinken virkede underligt dragende og sugende paa Stuckenberg's Sind, og det var hans Sorg, at jeg ikke ogsaa kunde se den og derved føle og dele hans Stemning.

Thi dette var jo Hemmeligheden ved vort Venskab, at vor Følelse var saa ens, som havde vi været Brødre. En af de første Ting, Stuckenberg fortalte mig under vore Skumringssamtaler i hans Værelse paa Vestre Hospital, var følgende lille Oplevelse fra den korte Tid, han havde faret til Søs og villet være Søofficer:

Øvelsesskibet, hvorpaa han var om Bord, var paa sit Togt kommen til Portugal og ankrede op paa Lissabons Rhed. Sammen med de andre Kadetter fik

han Landlov for at se Lissabon. Først gik han med de andre, men snart skilte han sig fra dem. Solen brændte, og gennem Lissabons fra Vandet opstigende Gader kom Stuckenberg mellem Rækker af lyse, sovende Huse stadig højere og højere til Vejrs. Tilsidst befandt han sig helt øverst oppe paa et Sted, hvorfra han kunde se langt ind i Landet. Og der langt borte, langt ude i det middagsstille, middagssovende Portugal — der saae han et hvidt, skinnende Punkt, en fjærn Kirke eller et Klosters hvide Mure, som lyste langt ude under Soldisen. Og saa stærkt vældede da Længslen op i ham efter dette fjærne Sted derude i det fremmede Land, hvor Mennesker, han aldrig skulde lære at kende, levede og færdedes, at han maatte gøre Vold paa sig selv for ikke at følge sin Længsel, men vende om og søge tilbage til Skibet . . .

Under helt andre Omgivelser havde jeg jo fornummet det samme — naar jeg som Dreng paa smukke Foraarsdage hjemme i Svendborg stod ved Tagvinduet øverst oppe i mine Forældres Hus, og saae Landet ligge grønt og nyt i Solen, og de hvide Veje sno sig op over Bakkeskrænterne og forsvinde ud over Landet, ud mod Skovene, der stod i blaalig Dis langs Horisonten.

Derfor mødtes vi i dyb Beundring for Pierre Loti, gennem hvis Værker hin Sjælens Udvé gaar som et Ledemotiv. Derfor anvendte Stuckenberg en Dag paa sig selv og mig Eigils Ord i Oehlenschlägers „Vaulundurs Saga“: „Jeg haver intet Haab og drives kun af en ængstelig Forlængsel, langt, langt hen i den vide Verden efter noget Bedre. Derfor stirrer mit Blik i hele Timer ud i den tomme, blaa Himmel, og derfor er Stenen i min Hjælm blaa, og derfor var Alrunes

Klædebon blaat; og den matte, dunkle, tærende Forlængsel er min Valkyrie!“

Denne Følelse i Stuckenberg's Sjæl var det, som siden hen satte Blomst i hans to romantiske Fortællinger „Sol“ og „Asmadæus“. Denne Længsel var det ogsaa, som omsider sprængte hans Liv, da de Tider kom, hvor det borgerlige Velvære, det borgerlige Arbejde, ja selv den borgerlige Lykke ikke længer var ham nok, men hvor han — som den gamle Konge i et af hans Æventyr — klagende talte saaledes til sin Sjæl:

„Ja, nu er Lykken din, og dit Mod er stærkt som dine Lemmer, og din Tro som dit Blod. Og aldrig mere skal du jage Lykken mellem de graa Bjerge og over de vide Stepper, og aldrig mere skal du sove paa en dugget Tue og vaagne og tælle Himlens Stjerner over dit Hoved, og ingen Morgen skal høre din Sang i de ensomme Skove. Thi dit Ridt er endt, og Aarene vil gaa og gaa, og du vil sidde her, og Tiden være død om dig, og det, du vandt, død som en sluttet Sang.“

Denne Følelse var det, som forvandlede Viggo Stuckenberg fra den unge Ægtemand, der paa sit Værelse i Wiedeweltsgade rimpede Smaaromaner sammen, til hin vilde Jæger, der med sit Hjærteblod skrev „Fagre Ord“ og „Valrav“ — den stoiske Fortvivlelses Digter, som nedlagde sin Dødsens bitre Visdom i „Tue Bentsons Viser“.

IV

HAN har solgt sit Mikroskop og købt Penneskafter „for Pengene,“ forklarede Stuckenberg for fælles Bekendte den Udvikling, som paa hin Tid foregik med mig. Til Undren og Sorg for mange velvilligt interesserede Mennesker opgav jeg nemlig, efter at min første Prosabog var udkommet („Foraarssagn“, 1888), mit Brødstudium — endda Bogen aldeles ikke havde faaet nogen glimrende Modtagelse. I „Dagbladet“ begyndte Anmeldelsen af den f. Ex. saaledes: „Der gives i Australien et Dyr, som har saa latterligt et Ydre, at det ved sin blotte Tilsynekomst bringer Folk til at le. Dette Dyr kaldes Vombatten. Hr. Johannes Jørgensen er en saadan literær Vombat.“ Selv Vennernes Omtale var kun kølig — jeg husker min Skuffelse, den Morgen „Politiken“ i et Tillæg bragte en lille kort, ikke ovenud begejstret Anmeldelse af Peter Nansen. Nu var man ikke mere paa Forsiden, med lang Artikel af E. B.

Alligevel stod jeg fast ved mit Forsæt, og for-gæves manede den trofaste Bøving — som ogsaa førte en haard Kamp med Æstetikeren i sig — til Omvendelse. „Jeg kender det fra mig selv,“ skrev han i et Varselsbrev, sendt mig i en Ferie. „I de første Aar var ogsaa jeg halvbaaren, hverken Biolog eller Æsthetiker, Filosof eller nogetsomhelst helt ud, men lidt af alt. Noget af dette hænger jo ved mig endnu,

jeg bryder mig heller ikke om at blive det helt kvit. Men jeg føler mig dog mere som Zoolog end som nogetsomhelst andet, og er først Interessen vakt, kommer man ogsaa udover de mindre morsomme Sider ved Examensstudiet. Haandbøgerne og Musæerne er da slet ikke uoverkommelige eller aandløse; det gælder blot om at komme ind i det og sé den nøje Sammenhæng mellem Theori og Virkelighed. Vi Darwinister med æstetiske Tilbøjeligheder higer efter store, altomfattende Vuer, og det er godt. Men vi maa ogsaa have noget Staffage, ellers bliver det hele Vy kun høj Horizont in's Blaue hinein, hvor lokkende Syner driver et gøglende Spil og forandrer sig ved mindste Vindpust. „Staffage“ maa vi ha', fast, solid, og som „staar godt“ mod Baggrundstonen, men det faar vi kun ad empirisk Vej. Ved lutter abstrakt Metafyseren bliver vi, *qua* Biologer, ikke andet end tomme Vogne, og vi føler vor Tomhed, naar vi let skralrer henad Frasernes makadamiserede Kongevej — men vælter paa Bivejene. Og *den* Vej fører ikke til „Sandheden og Livet“, *alias* Examen, Levebrød, Kone etc. — Dygtigheden ikke at forglemme! Saa mange vare Ordene! Maatte de nu falde i den gode Jord og bære rig Grøde, mig til Ære, dig til Velsigelse. Amen, i Berghs Navn Amen. Din J. O. Bøving-Petersen. — P. S. Søndag Formiddag. Jeg haaber, du undskylder mig min lange Aftenbøn igaar — Meningen var god nok — men gid Pokker staa i al den gamle Symbolik! Vil du besvare Opgaven om Leddyrene, saa blæs paa al den gamle Literatur om Æmnet og gør Excerpter efter Haandbøgerne. Om Homologier hos Leddyrene staar der en hel Del i Gegenbaur, sé ogsaa Claus. Leuckart behøver du ikke. Skriv nu Opgaven og forbavs Bergh, Lütken og din J. O. B.-P.“

Saa mange var Ordene — og gode nok. Men de faldt kun i daarlig Jord. Eller rettere: de faldt i slet ingen Jord. De faldt paa Stengrund.

Den Radikalisme, som mer og mere tog Magten i mig, var nemlig meget mere grundig end mine zoologiske, trods alt flittigt embedsstuderende Venners. Den Frihed, jeg mente, var ikke et politisk Gode, men et personligt — og ydre Reform og Revolution var kun Midler hertil. Som jeg i min Barndom med Fortvivlelse havde tænkt paa Guds Enevælde — at der ingen anden Gud var — at han var inappellabel, saaledes følte jeg mig nu med Desperation spærret inde i et Samfunds Rammer, tvungen til enten at gaa de afstukne Veje — eller ikke komme frem. Jeg finder blandt mine Papirer fra den Tid en Dialog, bestemt til at indgaa i min Bog „En Fremmed“, som jeg den Gang skrev paa, og som egentlig er ment som en Anarkismens Bibel. Samtalen føres mellem mit *alter ego* i hin Bog, Hr. „Anders“, og en vis Lønborg, der er som et største Mængfold af R. S. Bergh, Bøving-Petersen og flere andre radikale Venner.

— Ulykken er, sagde Anders, at det er Rubrikmeneskene, som har Magten over os, over dig og mig og dem, der tænker som vi — at hvis vi overhovedet vil leve, maa vi underkaste os de Betingelser, de sætter — at det er dem, som uddeler Hæder og Ære, disse Samfundets *grandaumôniers* . . . Naar vi Unge kommer ind i Livet, saa spørger de os ikke: „Hvad ønsker du at gøre?“ men saa byder de: „Gør det og det — paa den og den Maade!“ Dem er det, som gaar med Ens Brød og Ens gode Navn i Lommen,

og oven i Købet er det deres Historikere, som raader for Ens Eftermæle.

— Generer de dig saa stærkt? spurgte Lønborg. Hans Stemme lød aandsfraværende, og Anders følte, at Lønborgs Tanker i Øjeblikket svingede i ganske anden Takt end hans. Alligevel blev han ved — overlegen, fordi han følte sig fyldt af sit Had, og skamfuld, fordi han ikke kunde lade være at betro sig.

— Ja, fortsatte han — for med hvad Ret fordrer de, at jeg skal ordne mig ind under deres Kultur — at jeg skal arbejde for de Maal, *de* har sat — søge *deres* Embeder — kæmpe mig op til Stillinger, *de* agter? Naar al min Lykke er at ligge paa en Lyngbakke en Sommerdag og føle den krydrede Duft beruse min Hjerne og sætte alle mine Nerver i salig Sansevirksomhed og føle mig spindes ind i et Næt af Fluesummen og Græshoppesang og flyvende Billers Svirren og lade mit Blik flakke jagende efter de blaa Sommerfugles Flugt fra Gyldenris til Gyvel og Timian eller glide i salig Fred ind under den blaa Himmels fjærne Flaade af opankrede Skyer . . .

— Men du kan da ikke leve af Dugg og Maaneskin, af Græshopper og Honning?

— Jo, det er jo netop det, jeg vil! Jeg kan ikke føle mig forpligtet overfor Samfundet til at tage en Examen, naar jeg hellere vil gaa i Vandstøvler langs en Mose . . .

— Bliv Forstmand! indskød Lønborg, men Anders lod sig ikke standse.

— De kan sulte mig fra det, men bevise mig, at *deres* Tvang har Ret overfor *min* Frihed, det kan de ikke! Jeg kan ikke gøre andet, end hvad min Natur foreskriver mig, og den siger mig intet om at tage Examen i Tysk og faa Adjunktembede i Skelskør.

— Naa, hvad vil den da? spurgte Lønborg. — Din Natur minder mig ikke saa lidt om Madam Ilsebil . . .

— Jeg véd det ikke, udbrød Anders. — Jeg tror, der maa være sket en eller anden Forbytning med mig, da jeg blev født . . . Jeg føler mig som en Skifting fra Underverdenen heroppe mellem Jordelivets haandrappe og mundduelige Mennesker . . . Jeg tror, at jeg oprindelig var bestemt til at traske som en mokkasinklædt Huroner langs Flodbredder og gennem Skovsumpe, og at jeg ved en sørgelig skødesløs Adressering er bleven anbragt som dansk Student . . .

Som Dreng var jeg aldrig mig selv før midt inde i Skoven — paa en fugtig mosgrøn Sten ved et Bækkeløb i en af Skovene hjemme . . . Dér sad jeg og fulgte Vandets Flimren om Stenene og Solens brede Guldlys over Skovbundens Krat af Navr, og hørte Vindens svage Sus gennem Ellenes Kroner og saae det vuggende Væv af Sol og Skygge nedover Stammer og Blade . . . Endnu naar jeg tænker derpaa, er det mig, som hørte jeg Skovbække rinde, og jeg bliver saa tung om Hjærtet, som maatte jeg staa op og forlade alt og vandre, til jeg atter sad paa hint stille Sted . . .

Anders tav, kvalt i sine Ord og Ordenes Stemning. Den var med ét kommet ham saa virkeligt nær, denne Bæk langt borte — blinkende i Foraarsol gennem foraarsknoppende Skove . . .

Lønborg tav, røg dybt og eftertænksomt af sin Pibe.

— Ja, jeg føler mig som Naturvæsen, slet ikke som andet, blev Anders ved. — I den Grad som Naturvæsen, at jeg kan sidde i Mosejord og føle, at jeg bliver vaad, med samme Henrykkelse som Planterne om mig suger Vand . . . Selv den Forkølelse, som

følger deraf (jeg gaar netop nu med en) er mig kær, fordi den er en naturlig Følge af en naturlig Ting.

— Det giver gode Grundlag for en Lungebetændelse!

— Og hvad saa? Om jeg ogsaa skulde dø og maaske blive et vævert Firben eller en fornøjet Spætmeise! Jeg tror rigtig, det vilde være et Liv for mig, føjede Anders smilende til.

De lo begge lidt.

— Ved du, hvad du i Grunden er? spurgte saa Lønborg.

— Nej?

— Du er en Romantiker.

— Maaske.

Atter sad de tavse en Stund.

— Romantiker eller ej, udbrød Anders — ét ved jeg: jeg føler mig altid fremmed og altid udenfor det Hele. Jeg *har* ikke Ævnen til at gaa rundt og lave Humbug med samfundsnyttige Miner! Jeg *vil* det ikke — og jeg vil sætte *Livet* ind paa den Ting, flammede han op. — Ja, du, jeg tror, at Tiden er inde til et langt større Oprør, end Historien nogen Tid har set — et Oprør, som ikke gaar ud paa med Blod at optrykke en ny Udgave af Samfundet med Love, Embedsmænd og hele det gamle Plageri — men som vil afskaffe *alt* Samfund, gøre alle Embedsmænd og alle Love overflødige . . .

— Hvorledes skal Menneskene da bære sig ad i dit nye Samfund, som intet Samfund er? spurgte Lønborg, og der var Smil i hans Stemme. Anders mærkede det, men kunde alligevel ikke lade være at svare:

— Som Mennesker!

Og lidt efter føjede han til:

— Der skal ikke være andet end Individder og Individens frie Forhold til hverandre. Det er min Vilje, og det er min Tro! Og er jeg end ikke den Messias, Verden venter paa, saa kan jeg dog blive det nye Evangeliums Johannes den Døber!

— Ja, der hører jo ikke meget Talent til at lade sig halshugge.

— Johannes den Døber gjorde mer end lade sig halshugge.

— Ja — men jeg tror, at det, der drager dig til ham, er, at han blev halshugget. Og det er det, som er saa ægte romantisk! Romantikeren vælger altid det nemmeste, og det er uendelig nemmere at dø for sin Overbevisning som en Helt end ganske dagligdags at leve paa den Livet igennem.

— Det lyder nu saa smukt illusionsløst og skal formodenlig bevise din større Modenhed. Men hvordan vil du egentlig fange det an? Troer du ikke, at der allerede er sat Kryds ved dig ogsaa — tror du ikke, det vil huskes, naar du en Gang kommer med din Examen i Baglommen og beder om Plads ved Embedsfadet: „Bort med ham! Han er en Sværmer, en Drømmer!“

— Maaske. Men Examen giver Adgang ogsaa til andet end Embeder. Jeg vil gifte mig med min Kæreste, ernære mig hæderligt i Landet, faa Børn og opdrage dem i Darwins Tugt og Spencers Formaning . . . Er det ikke nok, synes du?

— Jo. Men jeg har bl. a. ingen Kæreste.

— Nej, der mangler en Kvinde i dit Liv, sagde Lønborg blødt. — Og der er ingen, som kan give Fred, som en Kvinde kan det. Lad os strejfe nok saa vidt, flyve nok saa højt — dør, i de hvide Arme, ved det fulde Bryst — der er Lykken . . .

De tav lidt. Saa sagde Anders sagte:

— Men ogsaa dèr er det jo sært med mig — ogsaa dèr føler jeg mig anderledes end alle andre — endogsaa end dig, synes jeg . . . For med mig er det saadan, at hver Gang jeg tror at skimte Lykken for Enden af den Vej, jeg vandrer — saa bliver jeg sky — som en Mand i Pjalter, der nærmer sig et Palads for at bede om Husly. Og jo nærmere jeg kommer, des langsommere flytter jeg min Fod. Det er, som skulde jeg give slip paa noget af mig selv ved at træde Lykken nær. Saa ender det altid med, at jeg drejer af og atter søger ind paa mit Eget, mod Jegets Ensomhed, mod de lønlige Stier i det skyggetunge Krat . . . Og dog tør jeg ikke helt give mig i min egen Vold — mit Jeg synes mig som et ræddeligt Skovdyb, hvis Gaade jeg flygter for ud mod de brogede Indtryks mangfoldige Verden . . . Og saadan svinger jeg evigt om tvende Poler som en fredløs Stjerne.

Jeg var lidt over 22 Aar, da jeg skrev disse Linjer. Og dette var den Anarkisme, hvortil jeg bekendte mig — faktisk og praktisk. Oprørets Øxe laa ved Roden af selve Livets Træ. Den unge Mand, der havde overbevist sig om, at der ingen Gud var — at Moralloven ikke havde nogen højere Sanktion end Samfundets Vedtægt eller, naar det kom højt, Hensynet til en meget problematisk „størst Lykke for de flest mulige“ — samt at Tilværelsen efter al Rimelighed var uden Mening eller kun havde den Mening, man selv lagde i den — han tillod sig allerærbødigst at nedlægge Arbejdet. Han *strejkede* — og der var

ingen, som kunde sige ham, hvorfor han egentlig igen skulde begynde at arbejde. Det fælles Bedste — blæste han et Stykke, al den Stund han havde sit eget højst personlige Bedste at passe, sin Personligheds efter alle humane Principer ukrænkelige Ret til at bestille ingen Ting, men spasere og glæde sig ved Naturen . . .

Der kom en Tid (jeg har alt antydnet det), da Viggo Stuckenberg, i „Sol“ og i „Asmadæus“, skuldeanfægte samme Anarkisme. Men nu var han langt derfra, og det satte som et Skel imellem os. Selv befandt han sig netop den Gang i en Udvikling ganske modsat min. Allerede inden han giftede sig, havde han været Lærer ved Slomanns Skole, og var efter sit Giftermaal optaget dør hele Dagen. Det regelmæssige Arbejde, han herved kom ind i, tiltalte ham. Ogsaa udenfor Skoletiden førte han et exemplarisk Arbejdsliv, var altid hjemme, skrev til bestemt Tid af Dagen et halvt eller helt Kapitel af sin nye Bog „Messias“ og optog tilsidst det Studium, jeg havde forladt. Dog blev det Botaniken, ikke Zoologien, han valgte til Hovedfag, og med Forundring saae jeg Spiritusflasker, Reagensglas og andre om Zoologisk Laboratorium mindende Sager paa Stuckenbergs Skrivebord. For et Boglegat, han søgte og fik, købte han sig de Værker af Sachs og Haberlandt, jeg ogsaa en Gang havde ejet, og naar han i lange Vinteraftener, ivrigt dampende paa sin Pibe, sad bøjet over sin Videnskab, forekom det ham — som han sagde til mig — at han fornam „Evighedens Sne paa sin Isse“. Det var i denne Periode, at han til et københavnsk Dagblad skrev en Række Smaaartikler, som han demonstrativt undertegnede *Civis*. Saa borgerlig følte han sig, at han, da „Hedda Gabler“ udkom, tog Parti for Jørgen Tesmann og ikke havde andet end Spot for Hedda

og Løvborg. Og jeg husker endnu, hvorledes han en Aften sagde mig Farvel med de Ord: „Gaa hen og gift dig, ækle løse og ledige Mandfolk!“ Til Gengæld drillede jeg ham, naar jeg paa smukke Sommeraftener fandt ham paa hans Værelse, hvor han ombølget af Røgen fra hans lange Pibe, skrev paa en Cyklus „Elververs“. Ogsaa Broderen Børge fandt denne lyriske Husflid lidet poetisk og omdøbte Digtene med den som han mente mere passende Titel „Elleve Vers“.

Da var det mange Gange, som om jeg kom bedre ud af det netop med samme Børge. Den lange Maler var løs og ledig som jeg, og tidt, naar jeg kom hjem til mit Værelse i Schønbergsgade, fandt jeg til min Glæde Lampen tændt, Ilden buldrende i Kakkellovnen, og Børge hyggeligt installeret i den røde Sofa bag mit Bord. Ved fælles — smaa! — Midler blev et Aftensbord nu arrangeret; Børge vandrede over Gaden til Bageren efter Franskbrød, til Spækhøkeren efter Smør, Rullepølse og Leverpostej, hvilket han alt lod forsvinde ned i sin brune Ulsters dybe Lommer. Jeg sørgede imens for Drikkevarerne, gjerne Porter og Carlsberg, som blev drukket *half and half*. Og efter at have spist os mætte og drukket os lidt øre, gik vi ud — vagabonderede i Forstæderne, strejfede paa Villavejene, søgte Æventyr og oplevede Æventyr. De var sjælden meget komplicerede — og oplevede vi intet, slog vi os ogsaa til Taals dermed, gik kun og tav ved Siden af hinanden, i hvide Vinternætter, lyse af Fuldmaaneskin, og i maanegraa Tøvejrsnætter, naar det rislede af alle Render og over alle Riste . . . Blev vi trætte heraf, rettede vi gjerne vore Fjed mod Wiedeweltsgade, hvor *Civis* ikke altid var særlig begejstret ved at lukke op for to vaade, tilsneede eller tilsølede

Vagabonder, som brød ind i hans Hjemmehygge og vilde have Kognak med Sodavand og ikke var til at drive ud af Huset igen . . .

Derimod var Ingeborg gjerne glad for vort Komme . . .

Viggo Stuckenberg og Ingeborg Pamperin dannede det mest ideale Ægtepar, jeg nogensinde har kendt. De var to smukke Mennesker — de holdt inderligt af hinanden — de havde Ideer, Sympathier, Smag fælles. For Ingeborg som for Viggo var det Ægteskab, hvori de levede, et frit Forhold — det skulde vare, saa længe den Følelse varede, der bandt dem sammen og, efter begges Anskuelser, ene berettigede Mand og Kvinde til Samliv. Alt, hvad Kærlighed ikke hellegede, var for dem begge usædeligt — alt, hvad Kærlighed krævede, var tilladt. Kun af Hensyn til Familien havde de fundet sig i officiel Vielse — endog Kirkebryllup.

Vi unge, som kom i Huset hos Stuckenberg, var alle mer eller mindre forelskede i den unge Frue. Hun var forstaaende som en Søster, omhyggelig som en Moder. Hun var vor Kammerat, der skrev Noveller ligesom vi, og læste højt for os af „En Jægers Dagbog“, som altid laa opslaaet paa hendes Sybord. Hun var en ung Kvinde, der legede med os — gjorde os ulykkelige med en kølig Mine og lykkelige ved et fortroligt Ord, en Haand paa Ens Arm eller et af hendes lysende Smil. Hun var Veninden, vi var Dus med, og til hvem man kunde tale om alt — hun var Musen, som man skrev Vers til for et Kys paa hendes Kind. Hun var Marketendersken i vor lille Fremskridtets Hær — hun var Valkyrjen, der gik forrest i Kampen, og hun var Præstinden for den hellige Ild i vore Sjæle . . .

Alt det var Ingeborg — ogsaa for Viggo. Men i

den omtalte *Civis*-Periode hændte det maaske ham, hvad der hænder saa mange lykkelige Ægtemænd — han faldt til Ro i sin Lykke. Hustruen gik ind i hans Liv som et Led blandt andre Led — et Nummer paa det daglige Program, ligesom Skolen, Middagsmaden og Aftenpipen. Og derfor — naar *han* tog Parti for Ibsens Jørgen Tesmann — saa tog *hun* Parti for Hedda Gabler. Der kom paa hin Tid, ikke længe efter det første Barns Fødsel, noget uroligt og rastløst over den endnu ganske unge Kvinde — tidt kunde hun minde om en stor, hvid Sommerfugl, der er kommet ind i en Stue og forgæves flager mod Loft og lukket Vindu . . .

Jeg husker især en Aften efter en lille Festlighed, Stuckenberg havde foranstaltet — jeg troer i Anledning af, at hans Bog „Messias“ var udkommet. Georg Brandes var til Stede, desuden Erik og Amalie Skram. Der var dækket Bord gennem de to smaa Stuer i Wiedeweltsgade, Lys var tændt overalt som paa et Aftenselskabsbillede af Viggo Johansen, og Stuckenberg gik rundt, smilende og lykkelig, glad ved sit Værk, sit Hjem, sine Gæster. Der var taget fornødent Hensyn til mine mimoseagtige Følelser ved, trods de Fremmedes Nærværelse, at lade mig beholde min hævdvundne Plads ved Husfruens venstre Side. Og dog var jeg — som gerne ved slige Lejligheder — først rigtig vel til Mode, da Gæsterne var borte, de fremmede, store Mennesker, som næsten fyldte for meget i de smaa Stuer. Da Georg Brandes var kørt bort i sin Droske, og Ægteparret Skram med mange Farvel havde begivet sig til Sporvognen — da fulgte der en hyggelig lille Time, hvor vi sammen nød Festaftenens Efterstemning af halvt nedbrændte Lys, Cigaretrøg i Luften og et malerisk Opryd af pyntelige

Ting: Blomsterglas, Vinglas, Appelsinskaale, Frugtskaale, smukke Servietter . . . *Enfant gâté* som jeg var (og holdt af at være) laa jeg paa min vante Plads, den altfor korte grønne Plydses-Kanapé med en af mig særlig elsket „Trøster“ under Hovedet. Stuckenberg var kommen i Tøfler og havde faaet sin lange Pibe tændt. Kun i Ingeborg var der endnu Uro — hun gik frem og tilbage, stillede lidt sammen paa Tingene, opgav det igen og satte sig tilsidst til Klaveret for med sin blege, vaandefulde Violinrøst at synge en af sine Yndlingssange — en desperat Bellmann — eller Griegs fortvivlede *Eg foer vill i veduskogin* . . . Saa bankede Stuckenberg besindigt sin Pibe ud, rejste sig og stod ved Siden af sin syngende Kvinde med et Udtryk saa snusfornuftigt, som havde han alle sine Dage sorteret under Magistraten i en eller anden Kontorstol . . .

V

VAR det Natten efter hin Aften eller en anden Nat efter en anden af mine mange Stuckenbergske Aftener, at jeg drev usædvanligt længe om paa Vejene? Det var en stille, lysblaa Maanenat, og jeg vandrede rundt ad de hvide, træskyggede Veje. Indtil jeg endelig stod stille midt i Pilealleen — standsede lige midt paa Kørebanen som en Hest, der pludselig ikke vil længer. Thi Ensomheden overvældede mig — min fortvivlende Ensomhed ... Viggo havde jo Ingeborg — da jeg gik, havde jeg gennem den halvtåbne Sovekammerdør set den tændte Maaneskinslampe over Dobbeltsengen. Andre havde Andre. Mig var der kun tilfaldet lidt ulykkelig Barndomskærlighed og nogle forbigaaende, snart sentimentale, snart brutale Æventyr ... Mit Hjem havde jeg brudt med, mine Kære gjorde jeg Sorg, mit Studium havde jeg opgivet, mit hele Liv havde jeg sat ind paa min egen, selvraadige Vilje — og paa det digteriske Talent, jeg troede at have ... Og nu forekom jeg mig selv saa inderlig ubetydelig, saa dum og naragtig, saa letsindig og samvittighedsløs, saa helt uden Haab og uden Fremtid ...

Dør stod jeg midt i Pilealleen og saae op mod Maanen — min Aande steg som en Røg op i Maanelyset — foran mig laa Søndermarken i Dis. Alle Veje var øde, alle Mennesker i Hus, langt borte ringlede den sidste Sporvogn hjem. Intet, intet andet havde jeg end den kolde, ligegyldige, døde Natur ...

„Ack, Schopenhauer, räck mig en spruta med Buddhas Morfin.“

*

*

*

Foraaret 1889 kom — det lovløseste af alle mine Foraar. Jeg havde sat mig udenfor *ethvert* Samfund — ogsaa de københavnske Radikales — og det mærkedes. Jeg forlod mit gamle, hyggelige Værelse i Schønbergsgade og flakkede fra Sted til Sted — Sankt Knudsvej, Nørre Farimagsgade, Øster Farimagsgade. Blev hurtig sagt op, fordi jeg betalte daarligt. Havnede omsider paa Aaboulevarden, hvor jeg beboede et Værelse i en ellers tom Lejlighed. Der var ingen Seng — jeg sov paa Chaiselonguen. Entrédøren stod gerne aaben om Natten — undertiden blev jeg vækket om Morgenens ved, at Børge Stuckenberg stod for mit Leje og rakte mig en Gamle Carlsberg, som han havde bragt med til mig. Vi skaalede med Flaskehalsene, og saaledes begyndte Dagen. Ofte bragte han sin Malerkasse og andre Remedier med — i Løbet af nogle Timer frembragte han saa en af sine fixe Akvareller, som blev solgt til Kleis paa Vesterbrogade for femten eller tyve Kroner. Af disse Penge levede vi nogle Dage — eller jeg havde skrevet et Digt til „Illustreret Tidende“ og havde faaet Honorar derfor. Paa fjerde Sal i samme Hus som jeg boede Wiinblad — ved hans Velvilje fik jeg et Par Artikler optagne i „Socialdemokraten“, men gennemgaaende var de for lyriske. Skoletimer, som Bergh, Bøving og andre gode Venner havde skaffet mig (bl. a. ved en Skole, hvor *Hørups* Hustru var Overlærerinde) for sømte jeg med Lidenskab, indtil man *maatte* give mig Afsked. Mit eneste Studium var de russiske Nihilister — foruden Tschernyschewski læste jeg Krapotkin og Stepniak, af de ældre Bakunin og Herzen. Mit Samfundshad førte mig desuden til en Undersøgelse af, hvordan egenlig denne uhyggelige Institution Samfundet fra først af var opstaaet, og paa Universitets-

bibliothekets Læsesal gennemlæste og excerperede jeg Spencers *Principles of Sociology* samt Tylors, Lubbocks, Morgans og Bachofens sociologiske Værker. I de lyse Nætter, hvor jeg var for sulten til at kunne sove, læste jeg Murgers *Vie de Bohême*.

Knut Hamsun var endnu i København det Foraar; efter Vinterens Fester hvilede han sig ud ved at skrive en Bog og havde lejet sig et saare beskedent Værelse hos et Postbud paa Nordvestvej. Vi søgte hinanden — Bohêmer, som vi begge var; han syntes at have fattet en særlig Sympathi for sin „asiatiske Ven“, som han for mit mongolske Ydres Skyld kaldte mig. Jeg saa det ikke den Gang, men egenlig realiserede Hamsun Anarkismens Ideal af det „nye Menneske“, saaledes som Tschernyschewski skildrede det — den inderlig Forholdsløse, den Stærke, der gaar hen gennem Livet og tager, hvad han vil — Herre-Mennesket eller Overmennesket, som det siden skulde defineres af den store slaviske Filosof Nietzsche (der tilfældigt skrev Tysk).

Saa forsvandt Hamsun en skønne Dag op til sine Skær og til sine Skove, op for at følge Pans Spor i den norske Vaar. De andre Venner, zoologiske som literære, drog ud i den danske Maj. Jeg blev ene tilbage, i en Sol, som hver Dag skinnede klarere paa min gamle, plettede, i Randene luvslidte Vinterdragt — og hvor skulde Pinsetøjet komme fra?

„Aldeles forbandet det Hele,“ melder Dagbogen den 11te Maj. „Edvard Brandes idag i „Politiken“ saa haanligt om al Ungdom og al Begejstring. Vaskeregning, jeg ikke kunde betale. Tog i Skoven — brugte for mange Penge. Der var hedt — jeg svedte, kunde ingen Steder komme til Ro. Alle Vegne fine Mennesker, jeg i mit gamle Tøj — uden Udsigt til nogen

Sinde at faa andet. Anemoner som vippende hvide Sommerfugle paa Stilke. Laa ved 'en Dam og holdt *tête à tête* med en Frø. Huggede en Bøf i mig til 1,60. Med Toget. Gennemisnet af Blæst i den aabne Vogn. Stod af ved Nørrebro, gik til „Social-Demokraten“s Redaktion. Sendt til Koncert for at anmelde. Habanera'en af „Carmen“, Minder om, da Ingeborg St. sang den. Skrev kort Referat. Maaneskin, Duft af Balsampoppel ved Søerne, et sorthaaret Pigebarn kom dansende hen imod mig: „O du meine Adelheid, meine Wonne, Lust und Freud.“ Et Øjeblik Samtale, sagde hende Farvel. Hvorfor? Er træt, ked af alt, tror, jeg skal blive syg, dø — alt forkert — og hader alle Mennesker.“

Længere nede paa samme Side dette Citat af Renan: „On peut reconnaître qu'on s'est faussé l'esprit, mais non le redresser. Et puis la déviation a tant de charmes, et la droiture est si fastidieuse.“ Altsaa alligevel dette Liv! Trods alt!

Og dog vedblev det ikke at være synderlig lysteligt. Det hedder under 13. Maj: „Kan intet bestille, ligger paa Sofaen, lader Tiden gaa. Alt saa haabløst. Jeg føler mig saa helt uden Ævne til nogen Ting . . . Om Aftenen som Anmelder i Folketheatret. Stod bag-efter længe ved en duggvaad Hæk og saae over Søens Sølvvand og lyttede efter de svage Lyd i Natten. Balsampoplernes Duft tung som Røgelse.“

„14. Maj. Stadig samme krympende Fornemmelse af egen Ringhed og Afmagt. Nervøs — frysende — hostende — uden Arbejdsævne — følede mig saa hjælpeløs — udenfor — fattig — krediteret — dum — grim.

„17. Maj. Jeg kan ikke holde ud at være hjemme og tør ikke komme i Solen paa de store Gader for

de falmede Benklæders Skyld. Fryser — har ingen at gaa til — lader sløvt og slapt alt falde: Helbred, Arbejde, Kunst, Liv.

„18. Maj. Saa ulykkelig, som skulde mit Hjærte explodere med det samme.

„19. Maj. Sult. Krøb ud paa Vestre Hospital, hvor gamle Stuckenberg gav mig Aftensmad. Fryser — Blæst — ondt i Bryst og Ryg — Pengemangel.

„20. Maj. Solgt Bøger — solgt Bøger — solgt Bøger. Traf i Sporvognen til Frederiksberg Fru Hørup, som sagde: „Det er jo Dem, der er saa literær, at det Halve godt kunde være nok!“ Gik i Søndermarken — Nattergalens Tusmørketoner, der er ude at flyve om lysen Dag, og Gøgens hemmelighedsfulde Kukken som Kluk af en Vunde, hvoraf Blodet bliver ved at rinde. Og Lønnebuskenes brede Blade blinker blaat i Solstrejf, og Storkenæb og Kodriver og Gærdekørvel stiger over Skovbunden som Stemmer, der kalder mig hjem — hjem til mine egne Skoves kendte Stier. Føler mig saa ulykkelig og saa ene som en fattig Dreng i et af Andersens Æventyr.

„22. Maj. Føler mig som en Flagermus, der er bleven trukken frem i Solen. Jeg har brudt med Dagen — og er bleven bedraget af Natten.“

INDHOLD

Forord	7
Strængene stemmes	11
Foraarssagn.....	21
De Vises Sten.....	53
Den røde Stjerne.....	91
Veduskogin.....	137

TAARNET

JOHANNES JØRGENSEN

BEKENDELSE. (1894). 2. Oplag 1913.
DIGTE (1898) 2. Oplag 1916.
UDVALGTE UNGDOMSDIGTE. (1904). 2. Oplag 1916.
BLOMSTER OG FRUGTER 1907.
AF DET DYBE (1909). 2 Oplag 1916.

REJSEBOGEN. (1895). Ny Udgave 1905.
BEURON. 1896.
ROMERSK MOSAIK. 1901.
ROMERSKE HELGENBILLEDER. 1902.
PILGRIMSBOGEN. 1903.
REJSEBILLEDER FRA NORD OG SYD. 1905.
FRA VESUV TIL SKAGEN. 1909.
LOURDES. 1910 Med Illustrationer.
INDTRYK OG STEMNINGER. 1911.
DET TABTE LAND 1912.
BAG ALLE DE BLAA BJÆRGE. 1913.
CIVITA D'ANTINO. 1915.

LIVSLØGN OG LIVSSANDHED (1896). 7 Oplag 1913.
DEN YDERSTE DAG. (1897). 2. Oplag 1897. Udsolgt.
Ny Udg. i FORTÆLLINGER. 1912.
HELVEDEFJENDER. (1898). 3. Oplag 1898.
LIGNELSE. (1898) 4 Oplag 1916.
OMVENDELSE. (1899). 2. Oplag 1899.
VOR FRUE AF DANMARK. 1900.
EN APOSTEL. 1900.
EVA. (1901) 2. Oplag 1901.
DEN HELLIGE ILD. 1902.
GRÆS. 1904. Udsolgt. — Ny Udgave i FORTÆLLINGER.
1912.
FORTÆLLINGER. Den yderste Dag. Græs. 1912.
MIN LIVSANSKUELSE. 1913

FIGURETTI. 1902
DEN HELLIGE FRANS AF ASSISI. (1907). 2. Udgave 1913
DEN YNDIGSTE ROSE. 1907.
I DET HØJE. 1908.
DEN HELLIGE KATERINA AF SIENA. 1915.

ESSAYS. 1906.
GOETHE-BOGEN. 1913

MIT LIVS LEGENDE. Første Bog. *Den røde Stjerne*.
(1916). 3. Oplag 1916.

UDVALGTE VÆRKER. Syv Bind. 1915.

JOHANNES JØRGENSEN
MIT LIVS LEGENDE
ANDEN BOG
TAARNET

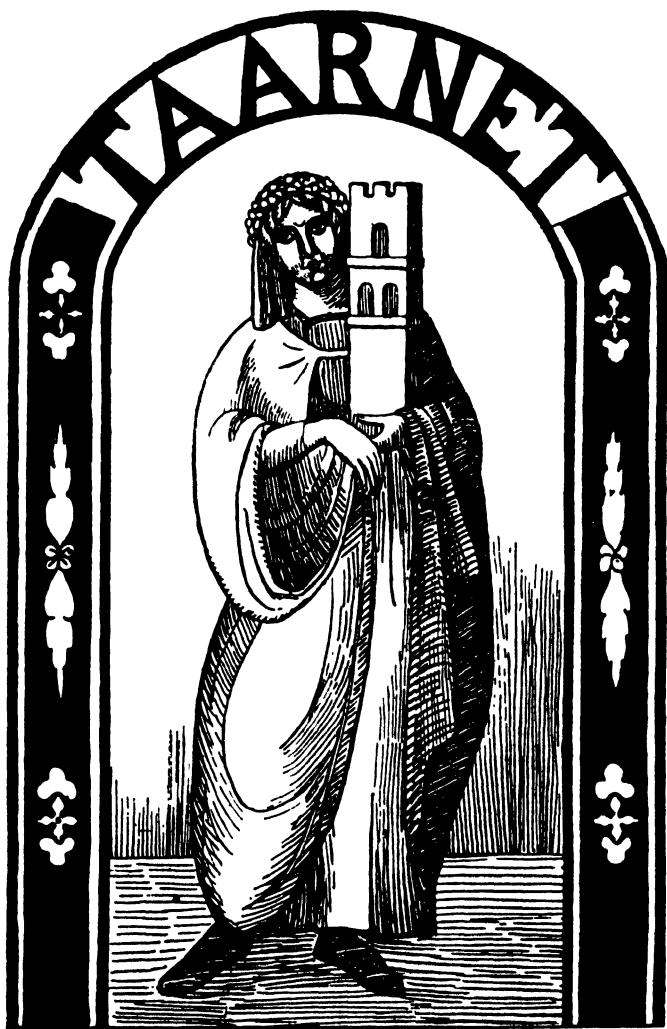

DIE WELT IST TIEF,
UND TIEFER ALS DER TAG GEDACHT.
NIETZSCHE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXVI

ANDET OPLAG

COPYRIGHT 1916 BY JOHANNES JØRGENSEN

TEGNING AF JAN VERKADE

DÆDALUS

FUYONS, O MES AMIS,
LE MONDE AMER ET RUDE.
ALBERT JHONEY

DÆDALUS

Den lange Dag, den tunge Dag
jeg Arbejdshammeren svinger,
jeg smedder Kong Minos Hovedguld
og Guld til Arm og Finger.

Jeg hamrer hans Sværd, jeg bøder hans Skjold,
jeg maa hans Knive hvæsse —
imellem saa vaagner en gammel Drøm
om Arbejd ved egen Esse.

En fager Drøm, der længst forsvandt,
om Arbejd for egen Regning —
Værk efter Værk af mit Hjærte født,
ved min Hjærnes Farve og Tegning.

Kort kun drager den Drøm mig forbi;
mit Værktøj igen jeg griber
og skæfter Kong Minos nye Sværd,
og de gamle jeg skærper og sliber.

Men naar den lange Dag er endt,
jeg slænger Skødskind og Hammer,
og haster i Ly af den venlige Nat
hjem til mit ensomme Kammer.

Der brænder jeg Lys, til det lider mod Dag,
og Arbejdsklokkerne klinger.
Der sidder jeg, store Kong Minos!
og smedder mig mine Vinger!

(1890)

I

DET var en trist og nedtrykt Sommerferie, den jeg tilbragte hjemme i Svendborg 1889! Allerede havde jeg ligget ti Semestre ved Universitetet — og det praktiske Resultat var lig Nul. Jeg følte selv, at noget var af Lave, men kunde ikke finde, hvor Regnefejlen stak. Ud fra mine darwinistisk-evolutioniske Grundsætninger var min Tankegang nemlig uangribelig. „Moral“ (hedder det i Dagbogen for 16. Juli) „er det for Stammen, Samfundet, gavnlige. Den, der ikke anerkender Stammens Ret, kan heller ikke anerkende Moralen.“ „Samvittigheden er ingen „evig Lov“, kun et nedarvet Udtryk for den Handlemaade, som i Fortiden var mest gavnlig for Samfundets Trivsel. Samfundet blev stærkt ved, at Individet indordnede sig under Loven. Men hvem siger, at Samfundet skal være stærkt? Og hvem siger, at Lovløsheden ikke vil skabe højere Livsformer?“

Dette var det Spørgsmaal, paa hvis Løsning jeg havde sat Livet ind, og hvorom min Tanke utrætteligt kredsed. Jeg drømte om at skrive en *Kritik af Samvittigheden* — et Værk i to Dele: én historisk, hvori jeg paaviste det moralske Fænomens Oprindelse og Udvikling, én kritisk, hvori jeg drøftede dets Værd og benægtede dets Almengyldighed. „Det var blot i gamle Dage“, skrev jeg i mine Noter til dette Arbejde, „at Religion og Moral var gavnlige for Samfundet. Nu vil Individ-

nes frie Udfoldelse vise sig at være det gavnligste, og Religion og Moral er dermed ophævede.“ „Den Revolutionære er et lettillæmpeligt Organ paa Samfundet. Han er en varierende Art, der begynder at leve paa en ny Maade — som Sælhundens Forfædre, da de første Gang gjorde Overgangen fra Liv paa Landjorden som andre Pattedyr til Liv i Vandet. Det Individ, der saaledes slaar ud af Arten, kommer derved i Strid med det Samfundslegem, han tilhører, og hans Existens vanskeliggøres. Men er han stærk nok, vil han kunne grunde en ny Art, og Tilværelsen vil billige hans Revolte. Heraf følger, at Samfundet maa give det videst mulige Spillerum for Individernes Variering og Forsøgene paa ny Livsførelse.“ „Det stærkeste Samfund er det, som byder sine Medlemmer den størst mulige Lykke. Men lykkeligst er Individet, naar det frit kan udfolde sig. Derom er det, Fremskridt og Konservatisme strides. Den konservative Livsnorm, udtrykt gennem den offentlige Mening, er deres Norm, som i den eksisterende Samfundsform befinder sig lykkelige. Fremskridtets Moral er alles fuldkomne Lykke ved et Liv, som er i fuldstændig Overensstemmelse med Virkeligheden.“ (Juli 27.)

Ifølge disse Idéer skulde jeg altsaa være et til Livet bedre tillæmpet Individ, som kun led under sin altfor tidlige Tilsynekomst i et endnu barsk og vinterligt Samfundsklima — en Sommerfugl i Februar. Som en saadan højere udviklet følte jeg mig da ogsaa, naar jeg saae mine Nærmeste — som de i hine Aar gjorde det — ivrigt søge Methodistkirken i Svendborg og finde Trøst og Glæde ved Omgang med Menighedens Medlemmer. „Hele denne Tro, der er et Vaskevand for alle gamle skidne Sjæle“ — udbryder jeg forarget — „denne smaskende Kristenkærlighed, dette barmhjertige Tonefald, alle disse Indskrænkede, der vil gøre Verden lykkelig

ved Indskrænkethed!“ Naturligvis var det mig ogsaa klart, at „Syndsbevidsthed vil sige Mangel paa Selvagtelse“. Og naar de andre søgte Kirken, søgte jeg — demonstrativt — Skoven og digtede Salmer til Pan — denne, f. Ex.:

Saa ser jeg Dig igen, Du store Skov,
jeg ligger atter paa Din grønne Jord,
og over mit Hoved skyller som en Brænding
blæstbrusende Kroners evige Orgelkor.

Du var det Muld, hvori min unge Sjæl
de første, spæde Drømmerødder sænkede —
jeg lærte Folkesky og Mandsforagt
ved dine brede Borde ene bænket.

Du var mig Lykkens Brønd og Livsens Kilde
og Lægedom for al min Kval og Kvide,
og i dit gyldengrønne Smykkeskrin
jeg gemte alt, som ingen maatte vide.

Du var det brede Hav af Sol og Sang,
hvoraf jeg øste med min Hjærnes Krus,
og mine svage Tanker sejlede frem
paa dine store Træers stærke Sus.

Du var min Baad og var min Medbørsbris,
du var mit Silkesejl, min Gyldenraa —
du gav hver Sang, jeg fører med i Lasten,
og du var Havet, som jeg svømmed paa.

Du favned om mig som en evig Nat,
Du slettede Livet som i Taage ud —
jeg sank og svandt og blev forbi i Dig,
min Elskede, min Moder og min Gud!

Treenige Gaade! Skov med Orgelrøst
og Skov, der mumler ensomt, blidt og stille!
Jeg søger atter til dit grønne Bryst —
annam mig! Tag i Favn den sidste Vilde!

Som den Sandhedsmagt, Digtning er, havde den lagt mig det Ord paa Læben, ført mig det Navn i Blyanten, som jeg mindst af alt skulde ønsket at give mig selv — *den sidste Vilde!* Altsaa ingen Fremtidsform (som jeg troede), men en Tilbagefaldsform — intet Overmenneske, men et Undermenneske! Var dette Sandheden? Naar Resonnøren i mig tav, anede Hjærtet, hvorledes det stod til, og at jeg i Virkeligheden var paa Vej tilbage mod et af Menneskehedens Flertal overvundet Standpunkt. „Vil Anarkismen ikke opløse alt i Individ-Atommer?“ spurgte jeg da mig selv. „Jeg føler mig selv som et saadant hjælpeløst drivende Atom.“

Men den stadige og nære Berøring med Kristendommen — nu og da fulgte jeg endog med min Moder og mine Søstre ned i Methodistkirken — hærdede mig og fæstnede mig. „Kristendommen“ (skrev jeg) „giver deprimerede og svage Sjæle, som føler deres urigtige Handlinger tungt og ser sig ude af Stand til at genoprette dem, en gavnlig Støtte ved at fremstille Idealet som en personlig Gud, en kærlig Fader i Himlen, der tilgiver og styrker. Den Fred, de da føler, er ikke alene Illusionens Lykke — det er ogsaa Fred med Menneskenes almindelige Tankegang og Fred med sin egen Hjærnes nedarvede religiøse Tilbøjeligheder. Kristendommen vil derfor ikke forsvinde, før en ny Opdragelse har gjort Menneskene stærkere og klogere, og et nyt Samfund har friet dem fra mange Ulykker. Iøvrigt er Dyd andet end kristelig Afholdenhed og kristelige gode Gærninger, og Synd er for snævert et Begreb.“ (Aug. 14.) „Kun Sympati ud fra *sande* Motiver kan føre til virkelig samfundsgavnlige Resultater,“ hedder det fremdeles som Svar paa Argumentet ud fra Kristendommens *Nytte*. „Den kristelige Illusion vil altid sætte andre Maal for Handlingen end de rent menneskelige. Ved sin Tilslut-

ning til Illusionen støtter den Kristne en ufuldkommen og urigtig Verdensanskuelse og hæmmer derved en bedre Samfundstilstands Komme.“ „Den absolute Forsagelse og den absolute Tro kan have gavnet overfor vilde Stammer og Samfund, der skulde kultiveres. Nu virker Kristendommen kun *mod* Tillæmpningen til det Reale, idet den forkætrer Fornuften og derved efter Ævne hæmmer en rigtig Verdenserkendelses Opstaaen og Udbredelse. Endvidere mangler Kristendommen Øje for, at det Erotiske maa ses som Led i den Enkeltes Udvikling og dømmes derefter.“

Mer end med Methodisterne og med den ogsaa i Byen repræsenterede Indremission sympathiserer Feriestudenten derfor med et Par „frigjorte“ Unge — „stærke, gode, rige Naturer — af dem, som de Kristne kalder *lovløse*, fordi de fordrer Ret til at leve, og *Vantro*, fordi de tror paa Jorden og Lyset som deres Hjemland og Lykke.“ (Aug. 17.)

Dog har han intet imod at lægge moderne Ideer ind i kristelig Terminologi og forsøge, om de gamle Ord ikke kan forstaas paa ny, hedensk Maade. „Jeg grubler paa“ — hedder det i Dagbogen — „om ikke denne *Fred med Gud* kunde være noget som en Forstaaelse med Tingenes inderste Hjærte. Jeg tænker paa Muligheden af en saadan *ny Religion*.“ I et af Drachmanns Dramer forekommer den italienske Linje *Siamo sempre sotto la morte* — hvilken den svendborgske Anarkist udlægger saaledes: „Kun den, der har tjent det Gode i sit Liv, kan dø trygt. Saaledes dømmes da Døden Livet, og Menneskehedens ældste Tanke bliver paany sand for mig.“ Et Øjeblik er det, som skulde ogsaa andre gamle Tanker vaagne til nyt Liv. „Jeg gik i Haven om Aftenen,“ hedder det i Dagbogen for 13. August. „Duft af regnvaad Bitterhed. Stille Træer og maanegrønne

Skyer. Jeg gik og følte mig saa nær ved den Stemning, hvori man føler sin Samvittighed saa plettet af alt det onde, man har gjort, og — i Stedet for at lade det staa som Advarsler — ønsker at faa det raderet ud med Tilgivelse. Jeg følte mig blød, trængende til at hvile ud ved en ideal Faderbarm — „Jesu, din søde Forsoning at smage“ anet langt borte . . . Jeg er forskrækket over mig selv, begriber ikke, hvad der bærer mig ned!“

Det var imidlertid kun en forbigaaende Stemning. En radikal ung Mand i 1889 angrede ikke — han lod Regnebrættet staa uslettet hen og fingerede, paa Høffdingsk, at det stod der som et *Mene Tekel*. Desuden — „man har ikke Lov at søge en Trøst, som er Samfundets Udvikling skadelig.“ Og som afgørende Riposte mod Bebrejdelsen for moralsk Underlegenhed (Driveri, Udskejelse) denne overlegne Erklæring: „I søger Retfærdighed for Gud — vi andre øver Retfærdighed mod Mennesker.“

Saa rejste *cand. phil.* J. Jørgensen tilbage til København for at øve Retfærdighed mod Mennesker.

II

„Ja, vil De saa — paa Grundlag af de to Artikler i Berliner-Børsen-Zeitung og Hamburger Fremdenblatt, jeg har vist Dem — skrive mig en god og udtømmende Artikel om *Kraftfoderstoffer*!“

Det var Redaktør Ernst Brandes af Københavns Børs-Tidende, som en Morgen i August 1889 holdt denne lille Tale til mig. Efter at have holdt den, gik han ud af Døren, og jeg var ene i et lille Værelse paa „Børs-Tidende“s Redaktion, i Bredgade 32, paa 1ste Sal i Bagbygningen.

Redaktør Ernst Brandes var Broder til Georg og Edvard Brandes — ældre end Edvard, yngre end Georg. I det Ydre lignede han den yngste af de tre Brødre, men

var bredere, sværere. Oprindelig var han Vexelerer, havde tjent sig en Del Penge, blev ved „Politiken“s Fremkomst dette Blads børskyndige Medarbejder. Jeg havde læst hans Bog „Samfundsspørgsmaal“, hvori han bekæmpede den marxistiske Socialisme. Som Journalist havde han stærkt angrebet Tietgen, og den store Gehejmeraad sagdes at være meget pinlig berørt af den dygtige lille Jødes skaanselsløse Angreb. Saa pinligt, at — sagdes det — en Aften sent havde det ringet paa Vexelerer Brandes' Dør, og da han selv gik ud for at lukke op, stod Gehejmeraaden derude, høj og myndig paa Møntergadetrappens smalle Afsats, og den dybe, klangfulde Stemme sagde i Halvmørket disse højtidelige Ord: „Brandes, hvorfor forfølger De mig?“ Den Aften gik C. F. Tietgen ind i Ernst Brandes' Stue og ind i hans Hjærte, og Brandes var efter den Aftens Besøg og timelange Samtale Tietgens fuldtro Mand ...

Dette være som det vil — Ernst Brandes forlod „Politiken“ og overtog i Efteraaret 1889 Redaktionen af „Kjøbenhavns Børs-Tidende.“ Dette Blad havde hidtil ført en saare beskeden Tilværelse og kun bestaaet af de Lister over ind- og udgaaede Skibe, Varepriser, Børskurser m. m., som Grosserersocietetet udgav. Disse Lister henvistes nu til et Tillæg, og „Børs-Tidende“ blev et Blad som andre Blade — med ledende Artikler, Indland og Udland, Theater, Literatur og Kunst. Ved sine to literære Brødres Hjælp havde Vexelerer-Redaktøren hurtigt faaet samlet en Stab af Medarbejdere — jeg nævner Henrik Pontoppidan, der saa godt som daglig under Mærket *Urbanus* skrev en lille aktuel Artikel, Theaterhistorikeren Arthur Aumond, Musikkritikeren Kancelliraad H. V. Schytte, der siden afløstes af William Behrend, Christian Gulmann, Haagen Falkenfleth, Freilif Olsen. Redaktionen rummede dog aldrig paa én

Gang alle disse Penne — Gulmann og Falkenfleth afløste f. Eks. hinanden og arbejdede begge kun en kortere Tid. Bladets første Føljeton blev leveret af ingen ringere end Edvard Brandes — det var Romanen „En Politiker“. Viggo Stuckenberg skrev en Tid deri under Mærket *civis*, Ingeborg Stuckenberg fik en Novelle trykt, Sophus Claussen sendte nu og da Bidrag.

Og jeg — blev altsaa til en Begyndelse sat til at skrive om Foderstoffer! Det var Georg Brandes, hvem jeg skyldte, at Broderen Ernst havde sendt Bud efter mig — just som jeg var paa det økonomiske Intets Rand. Formodenlig var det som gavnlige Modvægt mod min almenkendte Romantisme, at et saa prosaisk Stykke Arbejde afkrævedes mig!

Iøvrigt lykkedes det mig at tilfredsstille Ernst Brandes' Krav. Mine botaniske Kundskaber hjalp mig lidt. Og næste Dag udbad han sig en Artikel om „Ventilation og Opvarmning“.

Saadan blev jeg fast Medarbejder ved „Kjøbenhavns Børs-Tidende“ — mærkeligt nok for en ung Mand, der blot nogle Maaneder tidligere havde skrevet i „Social-Demokraten“! Naturligvis skete det ikke uden Protest — det foran aftrykte Digt *Dædalus* stammer fra hin Tid og viser, hvordan jeg følte! Alt efter nogle Dages Arbejde ved Bladet klager jeg i Dagbogen: „Tilbragt tre Timer med at læse Blade op og skrive et Par Linjer, som endda blev lavet om. Faar ikke Tid til noget andet. Føler mig uendelig nedslaaet, udelukket fra al Viden, al Udvikling, alt Liv.“

Men Arbejdet tog mig — og Ernst Brandes tog mig.

Ernst Brandes var Skeptiker — saa fuldblods, som kun faa er det. Jeg husker, at vi en Dag talte om Darwinisme. „Naa, De er ligesom I. P. Jacobsen“, sagde han; „De troer ogsaa paa, at man kan „forklare“ Til-

værelsen! Jeg tror ikke, at man kan forklare nogetsomhelst. For min Skyld maa De lige saa gerne sige, at det er Vorherre, som at det er Kvalitetsvalget; det ene er ikke mere begribeligt end det andet!”

Hans Skepsis strakte sig ogsaa til det moralske Omraade. Ud over Hæderlighed i Pengesager stillede han ingen „ideelle Fordringer“ til sin Næste. Hans Yndlingslæsning var franske Romaner af vovet Art og de smaa Fortællinger paa Forsiden af det den Gang højst usnærpede *Echo de Paris*. „Jeg siger til mig selv“, forklarede han, „at det, som Mennesker skriver, kan de ogsaa gøre. Det oplyser om, hvad vi i Grunden er“.

Han anerkendte ikke, hvad man før ham kaldte „højere Interesser“. Literatur var Morskabslæsning, Kunst og Theater Øjenslyst, at skrive godt var at skrive, saa at Folk ikke kedede sig. „Vers — saadan med korte Linjer og Rim i Enden — det læser jeg virkelig ikke!“ Han brød sig ikke om Musik. Derimod vidste han at komponere smaa udsøgte Middage, hvortil han nu og da inviterede mig med — som Regel i Koncertpalæets Restaurant. Han holdt af Guldpenge — hver Lørdag kom Christian, Familien Brandes’ gamle, tro Faktotum, fra Privatbanken med en lille Pose Tikronestykker, hvoraf Brandes udbetalte Lønninger og Honorarer.

Hine smaa Middage var gjerne en Extrabelønning, naar jeg havde skrevet en Artikel, han syntes om. Fra Foderstoffernes Verden blev jeg snart forsat til Udenrigspolitikken — den første Artikel skrev jeg om en af min Barndoms Helte: Stanley. Uden altfor stor Respekt digtede jeg lyriske Variationer over vekslede Themaer fra Krig og Fred. „Men“, formanede Brandes, „gør mig ikke latterlig ved at være overlegen overfor Bismarck!“

Ofte bad han mig skrive efter Diktat, og jeg nedskrev

saaledes en hel Række af hans Artikler. Dette Samarbejde gav Anledning til megen Samtale, og Ernst Brandes yndede at forfærde mig med Ytringer som disse: „Synes De, det er forkasteligt at holde Slaver? — Den, der er den stærkeste, har selvfølgelig Ret. — Naa, *De* tror ogsaa paa det Sludder om at have *noget at leve for?*“

Paa „Børs-Tidende“s Redaktion saa jeg jævnlig Georg Brandes og kunde efterhaanden tale med ham nogenlunde som med en anden Dødelig. I Redaktionsanliggender blev jeg ofte sendt de faa Skridt til Edvard Brandes' Bolig i Dronningens Tværgade; den lille, skarpe og elskværdige Doktor modtog mig i det store Arbejds-værelse, som jeg lønligt misundte ham, med de dybe Lænestole, det tykke Tæppe og rundtom paa Væggene i hvide Rammer Billeder af de franske Mestre, som København første Gang havde lært at kende paa Udstillingen i 1888, og som vi Unge beundrede vildt og blindt — Monet, Gauguin, van Gogh, Pissarro, Cézanne, Degas.

Henrik Pontoppidan havde jeg alt lært at kende i „Studentersamfundet“; en Aften, kort efter at hans lille Roman „Spøgelser“ var udkommet, havde Erik Skram i den rettroende Realismes Navn gennemheglet den romantisk uvirkelige Bog. Pontoppidan havde i en lang Nattesamtale, vædet af megen Pjølter, forsøgt at forsvare sine ændrede Kunstprinciper, men under livligt Bifald af Stuckenberg og mig havde Skram nedlagt Nyromantikens Drage. Nu traadte jeg den af Edvard Brandes stærkt protegerede Forfatter nærmere (ret nær kom vist ingen den kølige og forbeholdne Mand!) og gjorde gennem ham Bekendtskab med andre, ældre Kunstnere — L. A. Ring, Chr. Clausen, Bindesbøll. Til Stuckenbergs var Venskabsforholdet — efter Sommerens Adskillelse — atter knyttet. Og til Hjemmet i Svend-

borg kunde jeg skrive, at jeg begyndte at arbejde, at tjene lidt Penge ...

Og dog? Og dog? „Har været sammen med A. og B. og C. og D. til Klokken 2¹/₂ Nat“, staar der i Dagbogen under 21. September. „Og finder Mennesker det usseligste af alt. Hvad skal denne Brutalitæt til — denne Trang til at omsætte alt i Sult og Brunst? Alt bliver saa fadt og grimt — og indenfor Kliken falder alle Slør! Det er, som om al Finhed var død med I. P. Jacobsen. Det eneste, jeg snart bryder mig om, er Stjærnerne — jeg kunde tilbede Orion! Hvis der ikke var Stjærner til ...! Det suser derude i Alléen — *o Ewigkeit! o Ewigkeit!*“

Det var Nietzsches Midnatssang, som i slige Stunder lød gennem den Ensommes Sind. Nietzsches Midnats-sang, som alle vi Unge, Aaret før, havde hørt for første Gang fra Georg Brandes' Læber, sagt med hans bøje-lige, udtryksfulde Røst — og for mer end En iblandt os var det, som hørte han atter sin Barndoms Klokker ringe ... Nietzsches Midnatssang — jeg skriver den af her, thi dens Klokkeslag rungede ud over Frue Plads fra Georg Brandes' Katheder og indvarslede en ny Tid, meldte Morgenrøden:

Oh Mensch, gieb Acht!
Was spricht die tiefe Mitternacht?
„Ich schlief, ich schlief —
„aus tiefem Traum bin ich erwacht:
„Die Welt ist tief,
„und tiefer als der Tag gedacht.
„Tief ist ihr Weh —
„Lust — tiefer noch als Herzeleid:
„Weh spricht: Vergeh!
„Doch alle Lust will Ewigkeit —
„will tiefe, tiefe Ewigkeit!“

At Verden var *dyb* — den Følelse var det, som skilte os, der var tyve Aar omkring 1890, fra to forudgaaende Slægtled. Hverken Schandorph eller Skram, hverken Bang eller Pontoppidan, hverken Esmann eller Nansen stod i Forhold til andet end de nærmeste Realiteter. Verden var for dem mer eller mindre flad — ofte særdeles flad — sikkert nok var der altid Bund i den. Selv Drachmann havde kun i enkelte Øjeblikke følt, at Tilværelsen ikke er saa lige til at forstaa — at Livet var et Mystorium — „en Skønhed, bleg, paa en øde Ø, med Vidder til alle Sider, ufødt, og som aldrig kan dø.“ Men den rettroende Radikalisme — og for denne var den stive, principfaste Edvard Brandes en bedre Repræsentant end sin lyrisk bøjelige store Broder — den orthodoxe Radikalisme tillod ingen Art af Uendelighedsfornemmelser og Evighedssværmerier; man havde værsgo' at leve *her* og *nu*, ikke drømme om *did* og *hisset*. „Værdierne“ var faa i Tal, men til Gengæld behøvede ingen Religionsfilosofi at sørge for deres „Bestaaen“ — det gjorde de godt nok selv. „Naar man har Penge og Piger, hvad kan man saa ønske sig mer?“ sagde en af Førerne.

III

Og endnu bekendte vi Tyveaarige, praktisk talt, os til denne nemme Religion. Vi havde hørt Evighedssangen fra Nietzsches Midnatsklokke — men vi havde ogsaa hørt „Zarathustras“ Forkyndelse: „Jeg besværger Eder, Brødre, bliv Jorden tro og vis alle dem bort, som taler til Eder om overjordiske Forhaabninger! Enten de véd det eller ikke — de er Giftblandere, Livsforagtere, Henvisnende og Forgiftede, hvem Livet er en Byrde — lad dem fare hen!“ Endelig, endelig var den kommen, den store *Værdiernes Omvurdering*, som Tscherry-

schewski havde anet, og Strindberg forberedt — endelig havde man resolut stillet Moralen paa Hovedet og kaldt godt ondt og ondt godt. „Man kunde spørge mig“ — skrev Nietzsche — „hvad Navnet Zarathustra betyder i min, den første Immoralists, Mund, thi hvad der særtegner hin Perser i Historien er netop det modsatte. Zarathustra er den første, som i Kampen mellem godt og ondt ser det egenlige Hjul i Tingenes Gang; Overførelsen af Moralen til det metafysiske som Kraft, Aarsag, Formaal er *hans* Værk ... Zarathustra skabte den skæbnesvangreste af alle Vildfarelser: Moralen. Følgelig maa han ogsaa være den første, der erkender den. Ikke fordi han har mere Erfaring end andre Tænkere — hele Verdenshistorien er jo én stor Experimentalgendrivelse af Sætningen om den moralske Verdensorden. Men Zarathustra er sandfærdigere end alle andre Tænkere. Hans Lære — og den alene — har Sanddruhed som øverste Dyd — hvilket er Modsætningen til „Idealists“ Fejghed, der flygter for Virkeligheden ... Moralen, der af Sandfærdighed overvinder sig selv — det betyder i min Mund Navnet Zarathustra.“

Og saa dyrkede vi da — af *Pligt*, fordi Dyden var Løgn, men ogsaa af *Lyst*, fordi Udyd ikke er kedelig — den Videnskab, Mesteren kaldte *la gaya scienza*. „Hinsides Ondt og Godt fandt vi vor Ø og vor grønne Eng,“ og efter at have lyttet til Nattesangen, istemte vi Dansesangen: „In dein Auge schaute ich jüngst, oh Leben: Gold sah ich in deinem Nacht-Auge blinken — mein Herz stand still vor dieser Wollust.“ Saaledes forlader Faust, efter Fornægtelsen og Pagten med Mefisto, sin højtidelige Celle og sætter sig til Drikkebordet i Auerbachs Kælder ...

Auerbachs Kælder — jeg kom der Aaringer igenem! Var borte derfra en Tid, men vendte atter tilbage

— sad i de lange Vinternætter, de lyse Sommernætter og hørte paa Siebel og Brander og blev Dus med Frosch og Altmayer. Sammen drak vi af den Vin, som Mephistopheles lod flyde for os paa Kredit, og da vi aldrig lod nogen Draabe gaa til Spilde, saae vi heller ikke Helvedesluen slaa op, hvor Draaben faldt . . . Og fra Gildet og Drikkelaget gik Vejen til Gretchens Dør, hvor Slaaen var skudt fra, eller hvortil man gik med Nøglen i Lommen — „ich lass' dir gern heut Nacht den Riegel offen“ . . .

Men Gretchen, ak Gretchen — hvad havde Du at gøre i Landet hinsides Ondt og Godt? Du, som var udgaaet af Borgerligheden — hvad vilde Du i Zigøjnerlejren? Du, som var af Menneskeæt, hvad vilde Du blandt Varulvene?

Gretchen, lille Gretchen — en Kunstner er ingen Mand, Digteren er intet Menneske! Han ser saadan ud om Dagen, men naar Natten kommer, farer han i Ulveham, og det er en Varg, Du holder i Dine Arme, og for hvem Du aabner Lykkens Port! Gretchen, Gretchen — Digteren har Hjærne og Sanser, han har Indbildningskraft og Følsomhed, men han har intet Hjærte, han har ingen Godhed! Han græder let, men han nyder sin Graad — han nyder ogsaa Din Hulken, Gretchen, og over Dit Hoved og Dit brune Haar, som Du læner mod hans Bryst, ser han hen til Skrivebordet, hvor Papiret venter — Papiret, hvorpaa han vil nedskrive Dine Taarer!

Gretchen, kære stakkels lille Gretchen — vé Dig, at Du mødte en Digter, en Aftenstund, paa Vej fra Din Gærning til Din Bolig! En Poet, der ikke vilde sidde hjemme, fordi han ikke vilde arbejde, og fordi det, han attraaede — det eneste, hans svage og bløde Sjæl attraaede — var Nydelse og Oplevelse, Sanserus og Hjærturus. Han strejfede dig forbi — i Lyset fra et Vindue saae

han dit friske Ansigt, dine store, brune Øjne — og han vendte om og fulgte dit Spor som et Rovdyr . . .

Du værgede Dig, Gretchen, saa godt og saa længe Du kunde . . . Du gav ham Løbepas, Du brød med ham Gang paa Gang . . . Men han vedblev at søge Dig, han græd for Din Fod af Fortvivlelse, fordi Du vilde forlade ham — og Du ynkedes over ham af hele Dit unge, rige Hjærte, Du kom til at holde af Den, der ikke kunde elske, fordi han ikke kunde glemme sig selv — Den, som ikke havde Ret til Dig, fordi kun Kærlighed har Ret til Kærlighed . . .

Og Livet fanger, og hvert af vore Skridt er uigenkaldeligt. Og en Morgen kom, da Du troede at have gjort et Menneske overlykkeligt — og han gik hjem med Cigaretten i Munden, Frakkekraven op om Ørerne, Stokken skødesløst slæbende over Villavejenes let rimfrostdækkede Jord — gik hjem som en Romanfigur og noterede, pludseligt glad ved den før uudholdelige Ensomhed, sine Indtryk — saaledes: „5—6 Morgen. I Mørket, som lugter branket af brændt Papir, møder man alskens forummmede Skikkelser. Der fejes Gade. Arbejdsfolk gaar forbi — smaa, med hurtige Skridt, svingende Armene — lange med lange Skridt — alle bærende en Bylt i den ene Haand, mange med en lille Spand i den anden. Koner i Sjal haster af Sted, to og tre. Mænd med Hænderne dybt i Frakkelommen kommer ud af Gadedøre, der har staaet aabne hele Natten. Jeg møder lange, runde Spølvogne; en Mælkevogn holder ved en Bagerbutik, Kusken bærer en Spand ind i Butiken og stiller den paa Disken. En enlig Droske ruller forbi, hvid af Rim paa Taget, med cigarrygende Kusk. Lys op i Frosttaagen fra smaa Gaarde — røde, oplyste Vinduer — brede Lysstrimer ud fra Bagerbutiker, fra smaa Morgenbeværtninger med røde Halvgardiner paa Messingstænger. En enlig Lampe

med hvid Kuppel paa en fattig Butiks tomme Disk — i Vinduet en Bakke med Kryddertvebakker og Hveder. Byen lyser stærkere og stærkere — som en stor, lysende Koral paa Mørkets Bund. Tilsidst Fabriksfløjternes fulde Koncert og langt borte Frederiksberg Kirkeklokke.“

Ak Gretchen, Gretchen — den selviagttagende, livs-iagttagende, selvnoterende og livsnoterende Skribent blev dig en daarlig Elsker! Som alt blev til Guld for Midas, bliver alt for ham til Kunst. Han kan ikke leve, fordi han hele Tiden ser paa sig selv og optegner sig selv. Og hvor iagttageren i ham holder op, begynder Egoisten. Hans umættelige Trang til Følelse forvandler Virkeligheden og alle dens mest reelle Forhold til Stemning, det vil sige til Nydelse. Det er ikke Poetens Sag at pleje de Syge end ikke dem, der staar ham nærmest; efter et Kvarter i Sygestuens klumre Luft keder han sig og længes ud. Hans Plads er ved Graven — paa Bænken ovenover den Døde, som ligger pænt stille og ikke forhindrer ham i at svælge i Fortiden, i Mindevemod og Dødstungsind. Digterens Sjæl er paa én Gang blød som Lagkage og haard som Flintesten — øm over sig selv og ufølsom for andres Lidelse. Som sit store Forbilled *Dr. Faust* forfører han Dig, Gretchen, og farer saa bort paa Mefistos Ildvogn for at glemme alt paa Elysiums Enge, til Ariels og Alfes Sang! Og Dig, Gretchen, sender han end ikke en Anvisning paa Privatbanken til Hjælp for Dig og Eders Barn, men en stemningsfuld Afskedshilsen fra en pengeløs Lykkeridder — et Digt som dette:

Nu taages Luften til Efteraar,
Guldblade fra Træerne drysser;
en hviskende Vind gennem Løvet gaar;
Farvel, min Elskte, min unge Vaar,
jeg stryger for sidste Gang Dit Haar,
og sidste Gang jeg Dig kysser!

Vi havde saa dristigt Sejlene sat
til Fart over Solskinsdage.
I Bølgen brødes vor Baad saa brat —
nu byder jeg Dig det sidste Godnat
og lader Dig ligge, af Lykken forladt,
alene i Natten tilbage!

IV

Efter halvandet Aars Arbejde ved „Københavns Børs-Tidende“ blev jeg Bladets Redaktionssekretær og giftede mig. Med min unge Hustru flyttede jeg ind i en beskedn Kvistlejlighed paa Hjørnet af Ørstedesvej og Kastanjevej — tre Værelser og Pige-kammer til den ene Side, et Værelse og Køkken til den anden. Ad Bagtrappen var der Adgang til en Stue øverst oppe i Taarnet paa Hjørnet af Ejendommen; fra dette Taarn-kammer saae man gennem otte Vinduer ud til alle Sider — over Frederiksbergs Villahaver og ind mod Københavns Taarne. Viggo Stuckenberg boede ikke langt borte; fra Wiedeweltsgade var han flyttet ud paa Christian Winthers Vej. I sin Faders Førstesals Lejlighed ovre paa Gamle Kongevej residerede Sophus Claussen, naar han da ikke gik ovre i Nyborg, redigerede Venstreblad og oplevede „Frøken Regnvej“.

Jeg var lykkelig som ung Ægtemand. „Indflytning, Hjemglæde“, hedder det i Dagbogen for Juli 1891. „Sussende Haver i Morgensol. Aftenmørke Løvtoppe mod Solrødeluft. Sitrende Stjærner i lyse Nætter — Maane i bløde graa Regnvejr-snætter. Vandrør fra Stue til Stue — føler det som hjemme“. „Staar tidligt op, ligger paa Chaiselonguen og læser Darwin — og Darwin igen om Aftenen. Fred — Sommer — Arbejde.“ „Formiddag før jeg gaar ind paa Kontoret — vi sidder i Sofaen sammen — den japanesiske Paraply udspændt i Vinduet skærmer for Solen, der falder bredt ind. Der er ganske stille

i vore Stuer — kun en Flues sommerlige Summen.“ „Aften med vandrende Trin nede paa Vejen, som er lys i den blege, halvklaare Nat — og over Himlen i Nordøst de lyse Nætters Sølvspind af hvide Skyer.“ „Sommerstilhed i Stuerne, min Hustru snakker med Pigen inde i Spisestuen. Jeg tænker paa Svendborg og ængstes kun for ét — at dette ikke skal vare ved.“

Det varede ikke ved — og Skylden var min. Aldrig har jeg været Lykken nærmere paa rent menneskeligt Grundlag end i hine Par Aar, fra jeg blev Redaktionssekretær ved „Kjøbenhavns Børs-Tidende“, til Bladet tog en brat Ende ved Ernst Brandes' ulykkelige Død i Sommeren 1892. Min Hustru holdt af mig, var arbejdsom, udholdende, stillede ingen store Fordringer, var en god og opofrende Moder for det Barn, der i vort Ægteskabs første Aar kom til Verden. Hun var hæderlig og retlinet og gik kun modstræbende med til det Bohême-Væsen, som den Gang var obligat blandt unge Literater og Journalister. Med Angst saae hun vort nystiftede og endnu kun svagt grundfæstede Hjem undergraves af urimelige Udgifter til de Venner og Kendinge, som gjerne søgte vor altid aabne Dør og tog Plads ved vort altid dækkede Bord. Og hun følte sig for afmægtig til at standse mig paa Vejen til Afgrunden, thi hun følte — bitrest af alt — at hun ikke ejede mit Hjærte helt, at højere end hende elskede jeg min Kunst, mit Arbejde, min Frihed . . .

Jeg har i et lille Skrift, der udkom for tyve Aar siden, erkendt dette mit moralske Deficit, og jeg anklagede de „falske Profeter“ derfor. „Ve dem, der ledte os til det onde,“ udbrød jeg.

Viggo Stuckenberg henviste mig den Gang, i en Kritik han skrev, til hellere at anklage mig selv. Jeg *havde* gjort det — ogsaa gjort det — i det nævnte lille Skrift —

men langt fra tilstrækkeligt. Nu tyve Aar efter ser jeg, at min døde Ven har Ret, og hvor uværdig og uretfærdig hin Anklage af andre var. Jeg havde jo selv søgt Ilden og havde ingen Grund til at vredes, fordi den brændte mig.

Ingen bliver nemlig Gudsforbæger, uden han har fortjent at blive det. Enhver troer, hvad han er værd at tro. Jeg blev Fritænker, ikke fordi Høffding docerede Fritænkeri, men fordi mit Sind var til det. Jeg blev Amoralist og Immoralist, ikke fordi Georg Brandes tilskyndede dertil, men fordi min moralske Kvalitet ikke var til mere. Kun den, som har et Hjærte, kan tro — kun den, som er god, tager mod Kristendommen. Jeg var ikke god — jeg var et Væsen, der bestod af Indbildningskraft, Følsomhed og Sanselighed — jeg var følgelig prædestineret til at være en moralsk „frigjort“. Som alle svage Karakterer ønskede jeg et Liv „i Frihed — og uden Ansvar.“ (Ibsens Formulering „*under* Ansvar“ narrer ingen. Ansvar overfor hvem? For en Generalforsamling af Menneskeheden? Eller for hint nedarvede Bundfald af tidligere Slægters Vrangforestillinger, som endnu Kant havde hædret med Navnet *det kategoriske Imperativ*?)

Der er ingen Vej udenom — der er ingen Polemik at skjule sig bag — jeg, ingen anden end jeg, forskærtsede min Lykke. Den Lykke, som „en Septembormorgen var kommen mig i Møde — ung, rask, straalende af Sundhed, med store, klare Øjne. Hun var i blaat fra Hoved til Fod — en lille blaa Dunkant kærtegnede den bløde Hage, den hvide Hals . . . Ak, det var Lykken, den rige Lykke, givet i Kærlighed til den, der vilde modtage i Kærlighed. Men jeg var jo ikke i Verden for at elske“ — thi jeg vidste ikke, hvad det var . . .

Og dette er min eneste Undskyldning — at ingen nogensinde havde talt til mig om Kærlighed. Saa vidt var

man kommen i aandelig Vankundighed i Danmark ved Slutningen af det nittende Aarhundrede, at vi ikke mere kendte Kærligheden. Trods al vor Psykologi havde vi glemt, hvad Middelalderen vidste — den sande Lære om Mennesket. Naar mit Ungdomsægteskab, min Ungdomslykke med min Brud og Viv gik i Kvag, saa var det, fordi jeg var uvidende om Lykkens virkelige Vilkaar.

Jeg vidste ikke, at Sjælens Væsen er Kærlighed.

Jeg vidste ikke, at Kærligheden kan gaa to Veje — udad eller indad.

Jeg vidste ikke, at Viljen gaar udad i Kærlighed til Skabningen, til Verden, til Kødets — i Selviskhed, i nydelysten Egenkærlighed.

Jeg vidste ikke, at Viljen gaar indad i Næstekærlighed, i Selvforsagelse, Selvopofrelse, Selvfornægtelse — i Kærlighed til Gud, som er alle Pligters Opfyldelse.

Jeg vidste ikke, at de to Veje (udad, indad) fører til to modsatte Verdner — at Egoismen fører ind i Ufred, Had, Lidenskab, evig rastløs Higen og Attraa, og at den anden Kærlighed, som er den sande, fører ind i et Land af Fred, Lys, Glæde.

Jeg vidste det ikke — men jeg skulde erfare det.

V

Der begyndte i hine Aar — jeg mener de første Aar af Halvfemserne — at gøre sig en aandelig Omsindelse gjældende i Danmark. Hverken Drachmanns eller Gjellerups Frafald fra Radikalismen og Angreb paa Lederne havde gjort noget Indtryk paa os Unge. Men vi gjorde paa egen Haand vore Erfaringer og fandt, at Virkeligheden ikke stemte med Doktrinerne. Som de Egoister, vi var, vilde vi være lykkelige — og vi konstaterede, at vi ikke var det.

En af de første, som gav denne nye Stemning Udtryk og fandt Bekræftelse paa den i fremmede Literaturer var — saa underligt det lyder — Sophus Claussen. Vinteren 1890—91 tilbragte han i København, og vi saaes meget, mest om Natten, naar jeg kom fra mit Redaktionsarbejde. Med sine Forældre beboede han en lav første Sal paa Hjørnet af Gamle Kongevej og Petersens Passage. Gadedøren var lukket efter Klokken ti, men en sagte Fløjten bragte gjerne Claussen til Vinduet. Han kastede saa Gadedørsnøglen ned, og jeg lukkede mig ind.

Man havde det rart oppe i det store Trefagsværelse, hvor han holdt til. Jeg strakte mig gjerne paa en Chaiselongue i et Hjørne af Stuen, med et Tæppe over mig, og Claussen begyndte at vandre paa Gulvet, slobroklædt, ivrigt rygende en Cigar eller, helst, en lang Pibe. Snart standsede han og greb fra Skrivebordet, hvor den høje Lampe lyste ned over en Forvirring af Papirer, et nys beskrevet Blad og læste nogle af de koncise Vers, hvis Svejsning optog meget af hans iøvrigt rundeligt tilmaalte Tid. Snart ledte han et forlæst Bind frem af den uordenlige Dynge Bøger og Aviser, der dækkede det store Bord midt i Stuen og foredrog i vuggende Recitativ Byronske Stanzer eller Sange af Burns.

En Nat fandt jeg ham dybt nedsænket i en Bog med gult fransk Omslag. Og næppe var jeg kommen paa min Plads i Chaiselonguen, før han, med Taktslag af Pibespidsen, foredrog for mig en Sonet — som jeg gengiver i Oversættelse — denne:

O sene Efteraar, o Vinter med vaade Veje,
nu rinder min Sjæl i Fred som en Flod, der fandt sit Leje.
Jeg elsker dette Mørke, denne Aarstids Graavejrstaager,
hvor som en Sjæl i Graven mit ensomme Hjærte vaager.

Henover den store Slette blæser de vaade Vinde,
i lange Nætter hviner Taarnfløjen fra Husets Tinde;

fjærnt fra en Tid, da det sang og blomstrede alle Vegne,
flakker min Sjæl som en Ravn under Himle, der evigt regne.

Intet er mere kært for en Sjæl, der af Uhygge gyser,
og som bitre Aar har hærget med Rimfrost og sviende Kulde,
end at vandre ene i Natten, mens ingen Maane lyser.

Intet er mere kært end Vinterens vaade Veje —
at vandre der alene — eller at finde den fulde
Glemsel af alle Ting paa et tilfældigt Leje.

„Vinterens vaade Veje“ — havde jeg ikke vandret dem selv — ene — eller med den trofaste Børge. Og „Glemslen paa det tilfældige Leje“ — vi havde søgt den og funden den — eller søgt den og ikke fundet den og vandret videre i den rislende Regnnat, den taagedryppende Tøvejrnsnat, den maanehvide Snenat som de lovløse Nattefugle og Vagabonder, vi var . . . Hvem anden havde følt som vi — hvem skrev, som vi følte? Jeg spurgte, og Claussen sagde Navnet: Charles Baudelaire.

Dette Navn var da næsten ukendt i Danmark. Georg Brandes havde ikke haft Brug for det. Der var ingen Plads for Baudelaire i „Hovedstrømninger“ — dette det rislende Aarhundredes aandelige Levnedsløb i sex Akter. Maaske læses dette Arbejde af den store Kritiker ikke mere i Danmark? Paa os gjorde det dybt Indtryk — som den velkomponerede Roman det er. Først oplevede man Frihedsprincipets Sejr over *l'anciens régime* — den franske Revolution og Goethe-Shillers Humanisme. Saa begyndte Reaktionen — Rousseau, Madame de Staël, Benjamin Constant, Bonald, de Maistre. Mørkets Magter sejrer for en Tid — det er den hellige Alliances Dage, Chateaubriand restaurerer Kristendommen, Hugo og Lamartine besynger Middelalderen. I Tyskland fejrer „Obskurantismen“ skrækindjagende Hexesabbater (Novalis, Schlegel, Zacharias Werner). Men Revolu-

tionens hellige Aand har funden et Fristed i England; her inspirerer den Byron, Shelley, Keats og Thomas Moore — medens Wordsworth og Coleridge hylder fæle Principer. Ved Julirevolutionen sker saa det store Gennembrud — Frihedens Ild luer mod Himlen i den franske Romanticisme og det „unge Tyskland“ (Victor Hugo i hans republikanske Periode, Musset, George Sand, Balzac — Heine, Börne, Gutzkow, Freiligrath, Herwegh o. s. v.). Den literære Kamp krones med politisk Sejr (Februarrevolutionen), og Værket slutter med en om Pantomimetheatret i Tivoli mindende Slutningsapothecose: „saa falder da Autoritetsprincippet (*Kassandra*) for aldrig at rejse sig mere“ — Aandsfriheden (*Harlekin*) og Frigjortheden (*Columbine*) ses omslyngede i bengalsk Belysning — over dem i Skyerne den fri Tankes og den frie Menneskeligheds Aander — Slutningskor af fordomsfri Københavnerne og Slutningsord af Regisøren: „Intet over og intet ved Siden af Naturen ... Fra Ostesymfonien hos Zola til Alfemelodien hos Shelley ... Men intet under Ostekælderen og intet over Alfe-musikken!“

Hvor var der i denne, uden altfor smaaligt Hensyn til den literærhistoriske Sandhed komponerede Pantomime Plads til en Aand som Baudelaire? Hvad skulde en livsglad *Dr. phil.* i Havnegade stille op med Pariseren, der saae Ormene krybe i sit eget Hjærte og ikke blot i Gammelosten, og som — i Steden for frejdigt at fungere som Organ for Alnaturen — sank sammen med Udbruddet: „Ak Herre, giv mig Mod og giv mig Styrke at sé mit Selv, min Sjæl — og ikke væmmes!“? Alene Udraabet *Seigneur!* — „Herre!“ — var nok til at gøre en slig Poesi umulig i godt aandsfrit Selskab. Jeg synes, det er saa *ungebildet* at tale om Religion,“ sagde en Dag en ung Frisindet. Og *ungebildet* vilde ingen være.

Det, som drog Sophus Claussen og mig til Baudelaire, var iøvrigt ingenlunde den religiøse Tone — den vanskeliggjorde os snarere Tilegnelsen. Vi betoges simpelt hen af *Sandhedsmagten* i denne Poesi. Hin Vinter, da den franske Digters sorte Stjerne gik op over vor Horizont, havde bragt os begge bitre Erfaringer. Det var med Tilbageblik paa hine Aar i min Ungdom, at jeg sidenhen skrev: „Ak, jeg har jo selv været mellem Elskovskunstens Alkymister! Men jeg véd, at naar Morgenens kom, var Aftenens Guld oftest forvandlet til visne Blade eller sorte Slakker. Og det hændte mig en Nat, at jeg vilde destillere en fin Hexedrik til Rus og Forglemmelse. Men i mine Kolber opstod der i Steden en bitter Vædske, som var Galde, hvis den ikke snarere var Taarer — de Taarer, der er salte af evig Tørst og bitre af haabløs Lede!“

Det var hændet ogsaa os, som det var hændet Baudelaire „en Nat at ligge strakt ved en frygtelig Jøindes Side som et Lig ved Siden af et Lig.“ Og ærlige, som vi var, bekendte ogsaa vi: „Daarskab, Fejl og Synd beskæftiger vore Tanker og ødelægger vore Legemer; vi kæler for vort Tungsind som Tiggere for deres Utøj. Paa det Ondes bløde Hovedpude vugger Alkymisten Satan vor Sjæl i Dvale og bortdestillerer under Søvnens vor Viljes ædle Metal. Djævelen holder i sin Haand de Traade, der bevæger os; vi drages mod uhumske Ting og stiger hver Dag uden Frygt et nyt Skridt nedad i det stinkende Mørke. Som en fattig Vellystning kysser en ældet Skøges udpinte Bryst, snapper vi begærligt en kummerlig Nydelse og presser den, som man presser en gammel Appelsin. Og i vore Lasters modbydelige Menageri er der et Uhyre, som i en Gaben kunde sluge hele Verden — vor Lede ved Livet.“

Saadan var ogsaa vi; Ordet „Lede“ vender atter og

atter tilbage i de Digte, vi dengang skrev. Vi saae os selv i det ubarmhjærtige Spejl, den franske Digter holdt op for os. Ikke uden Grund havde Georg Brandes, i hin første Samtale, jeg havde med ham, klaget over Fransk-mændenes „Bornerthed i det sexuelle Spørgsmaal“. Jeg havde allerede konstateret, at han havde Ret, da jeg begyndte at læse Zola. Idet jeg sluttede fra den hjemlige moderne Literatur, ventede jeg hos Forfatteren af *Les Rougon-Macquart* at møde en revolutionær Løsning af Problemerne — Angreb paa Ægteskabet, Forherligelse af den frie Kærlighed, Forkyndelse af Naturens Ret overfor Samfundets Reglementer. Til min usigeligste Forundring fandt jeg, at den store Naturalist paa Moralens Omraade havde de mest borgerlige Idéer og absolut ikke gjorde Indtryk af at være, hvad vi paa Dansk kaldte „frisindet“.

Heller ikke Baudelaire var frisindet. Det ejendommelige ved denne Digterpersonlighed er jo det, at i ham mødes Romantik og Kristendom, Lovløshed og Lov — og Romantiken og Lovløsheden faar deres Dom. I et Essay, jeg først paa Aaret 1891 offentliggjorte om den franske Digter, skrev jeg (til Edvard Brandes' Sorg i „Politiken“) følgende „ganske katholske“ Ord: „Der føres jo i os alle den samme Kamp, som Baudelaire gav Udtryk i sin Poesi — Kampen mellem to Sjæle, hvoraf den ene „klamrer sig til Støvets Lyst“, medens den anden „søger højere Egne“. Denne Kamp er gammel som Verden og af Verdens inderste Væsen. Gud og Satan vil strides til den yderste Dag.“

Saa meget vidste jeg, saa meget erkendte jeg. Og dog vedblev jeg — ligesom Baudelaire selv — at føle Ulykkens underlig dragende Magt. Jeg følte mig som en af hine „saturniske Aander“, hvorom den franske Digter talte — „ved vor Fødsel har en Fe dryppet en Draabe i

vor Sjæl, en Draabe Saft af hin underlige Længslens Urt, som de gamle Romantikere kaldte den blaa Blomst. Derfor føler vi os fødte under Maanens Tegn, under dens Kraft svulmer og svinder viljeløst vor Stemning, til den stiger vore Nattebønner paa de ensomme Veje. Vor Længsel staar til det Sted, vi ikke er, den Kvinde, vi ikke kender — vi elsker de Dufte, der forvilder Tankerne, alle uhyggelige Blomster og Kattene, der klager brunstigt i Foraarsnætterne.“

Denne Længsel skulde blive min Undergang — og min Frelse.

VI

Nu kommer en Tid, da Religionen begynder at vaagne. Foreløbig ubestemt, vag — en primitiv Religiositet, som jeg gjerne betegnede med de (selvlavede) græske Ord το μέγα θαύμα, „den store Studsen“.

Det hedder i Dagbogen for 2. August 1891: „En stadig Fornemmelse af Tilværelsens Mysterium — af Uendeligheden — af Verdens Vidunderlighed (jeg hører Regnen mod mine Ruder) — en Art Fromhed, som krænkes, f. Ex. naar Ernst Brandes haaner Astronomien“. Andre følte det samme — i Efteraaret 1891 udkom Garborgs „Trætte Mænd“; Helge Rode standsede mig paa Gaden og fortalte mig, at den en Gang saa radikale Nordmand i denne Bog gik over til Kristendommen. „Alting vakler saa underligt,“ tilføjede den Norge nærstaaende Poet. „Vi har vel nok slaaet for stærkt paa med vor Videnskab og vor Fornægtelse,“ mente han endvidere. Selv beskæftigede han sig med Theosofi — læste Madame Blavatsky og Annie Besant. Snart skulde han udgive sin Digtsamling „Hvide Blomster“ — dette uarticulerede Skrig efter Gud.

Efter selv at have læst „Trætte Mænd“ noterede jeg:

„De radikale Gamles brutale Fornægtelse af Had til almindelige Ideer. Trang til at protestere mod alle disse Autoriteter. Læsning i Maurice Rollinat. Stuckenbergs og Claussen her om Aftenen. Efter at de var gaaet, og jeg stod ene med min Hustru og saae over hendes Skulder hen paa den grønne Lænestol i Krogen, en pludselig stærk og frygtelig Fornemmelse af, at alt er Drøm, alt uvirkeligt — Stolen, Værelset, hun, Barnet, mit Ægteskab, jeg selv — som var det alt hændt i en Drøm, og som vaagnede jeg nu og saae, at jeg var i Elverland — i Bjærget, højtagen“. Og et Par Dage senere (10 Decbr.): „Kristus, ak Kristus! Jeg er vegen af fra din Vej for at komme didhen, hvor literære Radikale anviser En som højeste Livsmaal at „skrive Komedier, siden Folk nu én Gang gerne vil sé Komedier.“ Kristus, du, der én Gang var min Gud, du, paa hvem to Aartusinder har troet — hvorfor kan ikke ogsaa jeg tro paa dig?“ — „Kl. 2 Nat. Hvide Skyer driver over den mørkeblaa, frostklare Maanenatshimmel, over Stjærnerne i Orion. Det ser ud, som om Jakobsstaven sejler langsomt hen. Jeg ser Sirius, Prokyon, Rigel — tænker paa disse fjerne Verdner og kan ikke modstaa Trangen til en Mening, et Helhedsbilled — som Middelalderens — et Forhold mellem den Enkelte og det uendelige. Et saadant Forhold nødvendigt for Lykken, for Livets Vel.“

Foruden Baudelaire begyndte jeg paa den Tid at læse Edgar Poe, Maeterlinck, Pierre Loti, Maurice Rollinat, endvidere Huysmans, Barbey d'Aurévilly og Vichèrs de l'Isle-Adam. „Altsammen saa livsfjendsk,“ erklærede Georg Brandes, hvem jeg en Dag fortalte om min Læsning. Nærmest en Virkning af denne kristeligt farvede Lektüre er sikkert en Nytaarsbøn for 1892 som denne (skrevet paa fransk): „Seigneur, faites de moi un poète qui puisse chanter vos louanges dans ce monde bas et

impur.“ Jeg var ikke mere bange for at bruge Ordet *Seigneur* — som Stuckenberg ikke var bange for at slutte sin Fortælling „Valrav“ (der stammer fra hine Aar) med et fortvivlet „Herre! Herre!“

Uendelighedsstemningerne vedbliver at besøge mig. Det hedder (Febr. 12., 1892): „Jeg ser længe paa Sirius' fjærne Svæven langt ude i Evigheden. Og jeg føler, at der maa være et dybt Maal for alt dette — for Verden, Livet, Slægten og Mennesket.“ En Samtale med Helge Rode bestyrker denne Følelse i mig. „Hos Helge Rode. Han har og udtrykker min Følelse af, at den mystiske Verdensfornemmelse maaske er det egenlig værdifulde i Mennesket. Det synes ham som mig, at denne mystiske Evighedsfølelse mangler de moderne Mennesker, og at denne Mangel gør de moderne Samfund saa golde og tomme at leve i.“ (Marts 9.).

I Sommeren 1892 udkom min lille Bog med det grønne Omslag og den grønne Titel — „Sommer“. Det var det første Arbejde, jeg fik ud paa P. G. Philipsens af alle Unge saa eftertragtede Forlag. De første Vers og min første lille Fortælling („Foraarsregn“) var udkommet hos Firmaet P. Hauberg & Comp., som blev ledet af den unge, energiske, desværre altfor tidligt afdøde Peter Poulsen. „En Fremmed“ blev — med Anbefaling af Peter Nansen — antaget af Cammermeyers Forlag, i den Periode, da dette var i Hænderne paa en jødisk Literaturjobber. At udkomme hos P. G. Philipsen var at faa Radikalismens officielle Stempel. Jeg husker endnu den lykkelige Dag, da Gustav Philipsen i sit lille Kontor paa Højbroplads, med mit Manuskript liggende foran sig, sagde mig mange smukke Ord for min lille Bog — kaldte den „det fyldigste Udtryk for ungdommelige Stemninger i Nutiden“, „saa god som Esmanns *Gammel Gæld* og endda lidt større, for et attenaars Hjærte aldeles hen-

rivende.“ Og kun faa Dage efter Bogens Fremkomst bragte „Kjøbenhavns Børs-Tidende“ en lang Forside-artikel om den, fuld af Anerkendelse og undertegnet af selve Georg Brandes.

Nu maatte jeg da være lykkelig? Jeg var gift og hjem-faren, havde Kone og Barn, en pæn Lejlighed, Bøger i min Reol, Fotografier paa Væggen efter Jones, Rosetti og Botticelli, Krukker af Bindsbøll foran Pillespejlet og paa Hjørnehylde japansk Nips — alt som det den Gang hørte sig til i unge Digterhjem. Jeg havde Venner, omgikkes begavede Mænd — foruden dem, jeg alt har omtalt, nævner jeg Gustav Wied, Francis Beckett, C. E. Jensen ved „Social-Demokraten“, Emanuel Goldstein og hin sære, vilde Mand, som Claussen yndede at kalde „vor malende Ven Albert Gottschalck“. Naar Knut Hamsun kom ned fra sit Norge og fyldte det literære København som et Fjældskred, opsøgte han mig gerne, og vi var sammen i mit Hjem. Erik Skram kom tidt paa Besøg — yndede at indfinde sig efter Aftensbordet og blev gerne saa længe, at han maatte tilbringe Natten, liggende paa Chaiselonguen i mit Arbejdsværelse, for ikke at gaa den lange Vej hjem til Østerbro. L. A. Ring og Bindsbøll kom nu og da, en enkelt Gang Karl Madsen med Frue.

Hvad bestilte vi alle disse lange Aftener, alle disse Nætter til ud paa Morgensiden? Vi drak — vi røg — vi samtalte — vi læste højt. Endnu ser jeg for mig Dagligstuen paa Kastanievej 19, hvor hine literære Symposier gerne fandt Sted: et lavloftet Værelse, mere langt end bredt, med to Døre — én til Korridoren, én til mit ganske lille bitte Arbejdsrum (der var lige Plads til et Skrivebord, et Arbejdsbord, to Reoler og tre Stole). Dagligstuens Ydervæg er i halv Højde, skraa som paa et Tagkammer, og ind i denne skraa Væg er to store Glasruder

ind til dybe Tagvinduer, der er fulde af grønne Planter. Værelset er møbleret med et smagløst og billigt Nødde-træsmøblement (Halvfemsernes grufulde, uundgaaelige Nødde-træ!), taget paa Afbetaling. Der er tændt Lys i Stager rundt om i Stuen, og der brænder en Lampe med rød Skærm paa Midterbordet. Og der staar Drikkevarer paa Bordet — Kognak, Rødvin, en Sifon med Sodavand — og en Skaal med Frugt som paa et Aftenbillede af Viggo Johansen. Og der er mange Mennesker i den lille Stue, unge Mænd og unge Kvinder, og der ryges og drikkes, og der læses Vers, nordiske, engelske, franske — Helge Rode og Sigbjørn Obstfelder, Poe, Rossetti, Browning og Swinburne, Rollinat, Mallarmé, Jules Laforgue, Arthur Rimbaud og — saa smaat — Verlaine.

Det var under disse literære Vaagenætter — vi sad først „én Lampes Tid“, saa „to Lampers Tid“ (det var før det elektriske Lys) — at vi blev os vort Modsætningsforhold bevidst til den forudgaaende Generation. Vi var Oprørere, fordi vi var unge og ikke havde Lyst til at bytte de gamle Autoriteter med nye — „der skal ikke længere sidde Guder paa Hlidskjalf,“ udbrød En af os en Dag. Hele Europa over gærede en Bevægelse, der bedst kan karakteriseres som en *Poesiens Revolte*, og for hvilken *Mercure de France* var Udtrykket i Frankrig, Stefan George og hans „Blätter für die Kunst“ i Tyskland, Heidenstams og Levertins „Pepitas Bryllup“ i Sverige. Længe nok havde man prædiket Hverdag og Graavejr for os — nøgternt Studium af nøgtern, helst hæsleg Virkelighed.

Bøger som Amalie Skrams „Lucie“ og „Constance Ring“ var af dem, der sattes højest. Mod denne bitre Realisme var det, vi gjorde Oprør. Var Livet hæslegt — saa gjaldt det at lyve det skønnere. Var Dagen kold og graa — saa valgte vi at leve i Natten, der med sin

Fløjelskaabe skjulte alle Pjalter, dækkede over alle Saar. Vi blev Elskere af Mørket, det mystiske Mørke, der lægger Stemning over selv det mest dagligdags, og vi genopdagede Maaneskinnet, det som skadelig Romantik saa argt forkætrede Maaneskin. Vi tillod os at finde Tiecks og Eichendorffs Maaneskinsdigte skønne — vi aabnede Novalis og læste i „Heinrich von Ofterdingen“ det vidunderlige første Kapitel i Bjærgmandshytten, med Maaneskinnet ind gennem Vinduet. Alle gamle Stemninger vaagnede, vore Hjærter svulmede af Romantikens Udvé og Hjemvé, dens Drøm og dens Længsel. Vi gik med velberaad Hu over det af Georg Brandes satte Gærde og plukkede Blomster trods hans „Adgang forbudt“. Og kaldte man os *Mørkemænd* — som Karl Madsen gjorde det i et Foredrag i „Studentersamfundet“, hvor man med nogen Uro saae paa den nye Bevægelse — saa svarede jeg paa selvlavet Heine-Tysk saaledes: „Sie haben die Lichter am Himmel ausgelöscht und wundern sich, dass wir Dunkelmänner sind“. Forgæves varede den orthodoxt radikale Kunstkritiker os mod *Havmanden* fra Folkevisen — „den Havmand slaar op med hviden Hand: Mulm og Mørke over allen Land.“ Vi havde ikke været bange for at slutte Pagt med Lucifer — skulde vi nu frygte en Havmand?

Saa meget mindre som vi følte os baarne oppe af Tidens Strøm. Imod dem, der en Gang havde kaldt sig Europæere, repræsenterede nu vi Europa. *Echo de Paris* offentliggjorde som Føljeton Huysmans' *La-bas*, og alle følte, at her blev Skridtet taget fra Naturalismen over i noget Nyt, der i Virkeligheden var noget meget gammelt. Rémy de Gourmont udgav *Le Latin mystique*; Sâr Péladans Bøger begyndte at blive læste; Jules Huret foretog sin Enquête; Léon Bloy kom til Danmark og forkyndte i Slagelse, tror jeg — Ny-Idealismens Evange-

lium. Paul Marcussen støttede ham i „Avisen“, medens Piraterne angreb ham i „København“. Jeg har allerede nævnt Garborgs Signalforandring i Norge; snart skulde den svenske Radikalismes Høvding følge ham til de „trætte Mænd“s Lejr.

I mit Slægtled kunde ingen været renere i den røde Farve end Viggo Stuckenberg. Hans „Messias“ var rettroende Realisme; man fik mere at vide om de Trappegange, Gasblus og Dørplader, Hovedpersonen betragtede, end om hans Sjæleliv. Nu var det, som om selv Stuckenberg havde nok af denne Tiggergang paa Virkelighedens Trapper, hvor ingen Dør aabnede sig, og ingen mild Haand rakte den hungrende Sjæl Poesiens Brød. Han som vi andre gjorde den Opdagelse, at Trapperne, vi steg op og nedad, var *uendelige* — at naar man fortsatte dem opad til, saa kom man ikke blot op paa Loftet til Katten, men man kom ud under Stjernehimlen, ud under de uendelige Dybder — og fortsatte man nedad til, saa kom man ikke blot ned i Kælderen til Rotterne, men man steg ned i Skakterne, ned i de Afgrunde, der aabner sig selv under det banaleste Hverdagsliv.

Og saadan skete det, at vi ligesom Durtal i Huysmans' Roman — kom til at føle os som *Taarnboere*. Allerede Alfred de Vigny havde jo lukket sig inde i sit Elfenbens-taarn. Ogsaa vi begærede at stige op i et Taarn og blive der. Vi tænkte slet ikke paa noget Kirketaarn — det laa endnu saare langt fra vore Tanker. Ved et Taarn forstod vi blot noget højtideligt, noget, der stod alene, ikke i Geled som Husenè, noget poetisk og unyttigt, en Bygning, hvori de henfarne Tider spøgede, og fra hvis Top man kunde kigge Stjærner.

Men en Nat, efter at alle Gæster var gaaet, steg jeg ene op i det virkelige Taarn, som var ovenover min Lejlighed. Det var en sort Avgustnat, med alle Villahaverne

slumrende i dybt Mørke, med Stjærnerne flammende ude i Uendeligheden. Atter følte jeg „Verdens Vidunder, Menneskets Intethed og en dyb, angstfuld Ærefrygt overfor dette store Univers, af hvis Haand vi er fremgaaede, i hvis Magt vi er — følte en dyb, fortvivlet, længselsfuld Religion.“

Da jeg kom ned, satte jeg mig til mit Bord og skrev — en Hymne til Natten, et Digt i Prosa, som var et Program :

En uhyre Stjernehimme! over en sort Jord.

Tavshed og Øde. Kun langt borte en enlig Skikkelse, en lille Vandrør paa Bunden af Natten.

Vandrøren nærmer sig, Skikkelsen voxer, han standser.

Han støtter sig mod noget, der maaske er et Hegn eller en Ledsten, og han ser op mod Stjærnerne.

Længe tier Vandrøren og ser op mod Stjærnerne.

Saa taler han — ud i Mørket, til sig selv, til sin Sjæls Evighed og til Evigheden, der er over ham.

Han taler :

„Langt borte i Natten ligger Livet og Døden som blundende Skygger. Fra den store Himmel nedstiger Stilheden som en Susen — som hin sagte Susen, hvori Gud forðum aabenbarede sig for Elias.

„Over mig brænder Uendelighedens Afgrunde. Jeg sér blaa og grønne Sole flamme dybt ude i det sorte Rum. Mælkevejen drager sin Støvsky henover Himlen — en Røgstøtte i den Eviges Fodspor.

„Ene er jeg for Dit Aasyn, Du Overmægtige, og som Jakob ved Pru-El vil jeg kæmpe med Dig. Dit Navns Hemmelighed vil jeg fravriste Dig, og jeg vil udraabe det paa Gader og Torve. Thi Menneskene vansmægter efter

Dig, Du Evige, og paa alle Veje søger de Dit Væsen, om de kunde finde Dig og fatte Dig!

„Ja, jeg vil forkynde Dig i Tidens Verden, o Evighed; jeg vil husvale de dagtrætte Øjne med Dit Mørke, o himmelske Nat! Jeg vil tænde Stjærnernes evige Lys for de Sjæle, Solen har blændet og brændt.

„Hvor jeg gaar frem, skal der blive Stilhed. Verdens Larm skal tie, og Dagens Tanker dø. Der skal blive Stilhed, hvor jeg gaar frem.

„Men ikke Dødens stumme, stive Ro. Det skal være en Stilhed som en sagte Susen — en Stilhed, der er Lyden af Livets inderste Pulsslag og Sukket af Verdens slumrende Sjæl.

„Og den, der har hørt den Eviges Røst i Stilheden, han forsager ikke længere Livet; han bygger trygt sin fredelige Hytte i Randen af Tilværelsens Kæmpeskov.“

Saaledes talte Vandreren i Natten.

Og han tav og gik frem over den øde Jord.

Og det lysnede langt borte i Mørket, og han gik frem mod den fjærne Lysning.

Og Lysningen var af en stor Stad, og han gik frem imod Staden for at forkynde Evigheden paa Gader og Torve.

TAARNET

LE CLAIR DE LUNE EST AUSSI VRAI QUE LE JOUR.
EDMOND DE GONCOURT.

I

„6. Juli 1892. Jeg bad Ernst Brandes om Sommerferie. „Ja,“ sagde han, med et bedrøvet Blik. Og lidt efter, i en anden Anledning: „Men De desinteresserer Dem jo for alt, der foregaar.“ Og han nævnte Gladstone ...“

Ernst Brandes havde Ret. Jeg desinteresserede mig for alt, der foregik. En romantisk Vin- og Versaften havde Stuckenberg som Generalnævner for vore nye Bestræbelser udtalt Ordet *Reaktion*. Han drømte om et Tidsskrift, der skulde være vort Organ og føre denne Titel. Vi var Reaktion — for saa vidt vi var Tilbageslag. Men vi var ogsaa en Videreførelse af Radikalismen, thi vort Princip var stadig det samme som hidtil — vi søgte Lykken. Og Lykken — var anden Steds end paa „Børs-Tidende“s Kontor, over Gaarden i Bredgade 32.

Allerede havde jeg løsnet de Baand, der bandt mig til Pligtarbejdet derinde. En anden, yngre, var bleven Ernst Brandes' nærmeste fortrolige og den, med hvem han samarbejdede — Frejlif Olsen, hvis utrættelige Arbejdsæвне, gode Humør og ligelige Sind huede Chefen mere end min romantiske Uregelmæssighed og lyriske Ubestandighed. Med Bedrøvelse og med Bitterhed saae Brandes mig rejse, ud til Sommerferie og Hjemlandslykke, medens han — uden at nogen anede det — blev tilbage for at kæmpe den sidste fortvivlede Kamp for sin og sit Blads økonomiske Existens. Endnu nogle Uger,

og han skulde i en ensom Krog af Dyrehaven lægge sig hen med Cigaren i Munden og vente Gift døden . . .

Intet anende nød jeg imens min Ferie ovre i Svendborg.

„At sidde i stille Stuer og skrive meget og hurtigt med en let Rørpen. At lægge Arbejdet bort og gaa ud i Havens friske Duft af Roser. At spille Fjerbolt med mine Søstre og se min Hustru smuk og glad midt imellem dem. At blive færdig med sit Skriveri, at drikke Kaffe under Hylden med hele Familien og saa at gaa en Tur gennem hyldeduftende Gader ned til Stranden ved Taasingebroen. At sidde paa en Græstue tæt ved Vandet og høre en stor Poppel suse over En og en Fugl synge i Poplen og sé ud over det blaa, stille Vand, som spejler de rødlige Sommerskyer. At sé paa de hvide Maagers Flugt op over mod Skoven paa Taasing og de grønne Marker foran den. At høre svage Lyd af Aaretag ude fra Vandet og henne paa Broen Trin af en Mand, som gaar op fra sin Baad, bærende Sejl og Mast. Alt dette er altfor skønt, til at jeg tør tænke paa dets Varighed — min Lykke er saa skrøbelig — jeg frygter Guderne.“ Juli 10.)

Samme Dags Aften: „Stjærner dukker frem, blaalig-hvide, sølvhvide, rødlige, funklende som Duggdraaber i Solen. Arkturus — de tre Stjærner i Karlsvognens Stang — Evighed, o Evighed!“

Næste Dag: „Blæst. Et Tog af hvide Skyer flyver hen over Himlen som Fugle og forsvinder ned bag en grøn Bakke, ned over den buede Jord. Livets Vidunderlighed, hvis Gaade jeg *maa* forklare mig.“

Jeg læser Shelley og opskriver dette Sted i et af hans Breve (April 10, 1822): „Maaske betyder al Misfornøjelse med det Mindre en Følelse af, at man har Krav paa noget Større, og vi, som beundrer Faust, er paa den rette Vej til Paradiset.“

Misfornøjelsen med det Mindre var der i hvert Fald — en stor, gennemgribende Misfornøjelse. „I nedslaaet Stemning paa lang Tur sent om Eftermiddagen,“ hedder det d. 15. Juli. „Efter mild Regn duftende Land og skønne Skyer. Gaar forbi en Stenhugger, der sidder med gennemblødt Vesteryg og arbejder. Min Sjæl synker fra Shelleyske Skønhedsharmonier til en bitter Menneskepessimisme. Hvad er vi? Hvem er vi? Hvad skal vi her i Verden?“

„Jeg føler mig uproduktiv, ængstes for de mange Penge, mit Liv med Hustru og Barn vil koste, og som jeg kun kan skaffe med min Pen; ja væmmes ved det literære Liv, ved Journalistens Daglejerslid, føler det, som burde jeg ikke være rejst herhjem, men ud i den vide Verden.“

„Juli 17. Det slaar mig, at alle Sjæle maaske er Udstrømninger fra en og samme evige Sjæl, og at denne evige Sjæl maaske er ligesaa ond og raa og dum som de fleste af Menneskene. Da er Poesien et haabløst Oprør mod den evige Magt, Skønheden et Værk af Prometheus, som Guderne vil knuse.“

„Jeg gaar om Aftenen i Haven. Det er graalys Luft, uden Stjærner. Stille, kun et Sted svag Rislen af Vand. Og pludseligt slaar det ned i mig — *Atlantis* — Landet, jeg forgæves søger ud over Verdenshavet — Landet, der for evigt er sunket i Bølgerne — Sandhedens og Lykens Land!“

Dette Navn og denne Tanke beskæftiger mig videre i de følgende Dage. „*Atlantis*, Idé til en Roman. Æmne: Idealets Fald for Dyredrifternes Overmagt. Første Kapitel: Unge Radikale samlede til Sold paa Strandpavilionen ved Bellevue. Lys Nat, blankt Hav. Ideal Begejstring. En holder Tale for Atlantis — de lyse Nætters Ø — den evige Sols Kyster. Andet Kapitel: Fuldskab,

Hjemtur, København, Bordelprosa. — Tillige en religiøs Udvikling, fra sikker Tro paa Videnskaben til den store Studsen, den store Rædsel for Verdensgaaden.“

Jeg skrev til „Børs-Tidende“ nogle „Sommerbreve“, som jeg siden har trykt op i min Bog „Stemninger“ — jeg udarbejdede en Afhandling om Shelley til „Tilskueren“ — jeg skrev i Shelleyske Stanzer et stort Digt, hvori jeg gav al min Uro og Usikkerhed og Lede Udtryk. Pantheistisk Religiøsitet gennembæver Versene — Naturen stilles op som det gode Princip mod den onde Kultur, og paa Baggrund af det københavnske Literatliv forherliges min Fortids frie Naturvandren:

Ak, siden da er alting skiftet om,
thi aldrig mer blandt dine tavse Gæster,
o høje Sommer, til dit Hus jeg kom,
men trængte mig til Menneskenes Fester
at mættes ved de rige Taflers Rester
og drak mig sløv i Vin af Lykkens Drue,
den Kalk, der bødes mig af Verdens Præster —
mens i mit Hjærte sluktes Altrets Lue
for dig, Gudinde, Moder, evig høje Frue!

Mit Essay om Shelley tilfredsstillede — hvis jeg husker ret — ikke synderligt „Tilskuerens“ daværende Redaktør, Galschiøt. I Virkeligheden handlede det ogsaa mere om mig selv end om den engelske Digter. Det var paa mig, jeg tænkte, naar jeg om Englænderen skrev: „Han var fra Fødslen af en ensom paa Jorden, en fremmed mellem Menneskene. Hans fredløst higende Sjæl, hans stadigt stræbende Aand søgte sig forgæves et Hjem mellem denne Verdens velordnede Mennesker. Hans Pande var som Kains mærket med det Tegn, der fordømmer til evig Vandren, og Abels Børn kendte ham og uddrev ham af deres Hus og deres Lande. Han var af Fausts Æt og af Ahasvers ... Han havde hin Kærlighed til

Natten, der er egen for alle dem, hvis Sjæle søger ud over det virkelige.“

Hvad end Shelley har været (og min Skildring er ikke urigtig, kun ensidig) — saaledes var jeg. Trods borgerlig Stilling og borgerligt Ægteskab, trods Hjemmet paa Kastanjevej og Hjemmet i Svendborg var og blev jeg den Fremmede, den Ensomme, *Ahasverus* som jeg i et Digt kaldte mig.

Dagbogen er fuld af Indtryk fra lange, ofte natlige, Vandringer:

„21. Juli. Skovsbo. Jeg stiger op paa Bakketoppen og ligger i brændende Sol og stirrer op i det Blaa. Jeg hører Lærkerne og ser en lille hvid Sky højt oppe svinde dybere og dybere ind i det Blaa — som en hvid Sten synker gennem Vand og bliver borte. Og min Sjæl smelter hen som denne hvide Sky, opløses i det store Blaa.“

Juli 22. Jeg gik længe ude i Nat. Jeg hørte Kæreste-folks Mumlen fra de løvdulgte Bænke — hørte, hvad Poplernes tusend Læber hvisker, mens de kysses i Nattetavsheden — hørte Bygmarkernes kiselskarpe Ax krydse deres Klinger, med Lyd som af Alfehæres Sværd, der hvæsses. Endelig hjemkommen gik jeg ned i Haven. Stod paa denne lille, kendte Plet Jord, mellem hvis Træers og Huses mørke Skyggerids Himlens Mælkevej af Vega og Atair forekommer mig som et kendt Landskab, en Egn, jeg har sét fra min første Barndom. Et Stjærneskud gled hen over Himlen — og jeg følte Uendelighedens Virkelighed, Livets Vidunderlighed, Lykken at være til.“

„Juli 23. Kan ikke faa mit Shelley-Essay komponeret, føler mig beklemmt, nedtyngt. Det er graat og lummert, Himlen er lukket til som en luftløs Æske. Jeg gribes af en knugende Fornemmelse af denne Verdens Lidenhed — af Angst for at skulde kvæles her paa denne lille Jord, under dette tykke Skylag.“

Som en Bredalsk Helt, en *Sotto* eller *Simbrer*, følte jeg mig hin Sommer. Atter var jeg paa Kant med Samfundet — og vidste det. „At man ikke vil indordne sig under Hjorden, er det, som hverken Konservative eller „Friedsvenner“ tilgiver En. Og hele mit Liv har været Insubordination, Fjærnen mig fra Hjorden, Selvraadighed.“ (Juli 29). „Jeg er melankolsk og afmægtig — og fatter intet af Verden og ængstes for Menneskenes mangfoldige Liv og Meningen dermed. Og søger grublende, hvad Vej jeg er inde paa, og hvorledes jeg er kommen derind, og hvorhen Vejen fører. Og finder intet Svar, ingen Viden, ingen Udvej.“ — „Jeg staar mod Aften i Haven og ser op mod Himlen, som højt oppe er dækket af et ensformigt, lyst graat Skylag, hvorunder Svaler kredser uden Lyd. O evige Verden!“ (Juli 31).

Gamle Vaner vender tilbage, gamle Bøger tages frem af min Onkels Bibliothek. Jeg botaniserer, og jeg læser Goethe. „Hadet til Virkeligheden,“ filosoferer jeg, „Længslen efter den ideale Skønhed — som hos Shelley — er Betingelsen for at frembringe Værker, der fører Virkeligheden nærmere mod den evige Skønheds Maal. De idealt utilfredse er Martyrerne for Menneskehedens Udvikling til højere Former af Sjæleliv og Aandsskønhed. Derfor maa al sand Poesi være i Opposition til den Virkelighed, som er — derfor er al sand Poesi den bestaaende Virkeligheds Mennesker imod, hades, foragtes og forfølges — thi den forkynnder det kommende.“

(Kommentar til dette Udbrud: Jul. Schovelin havde i „Berlingske Tidende“ stærkt angrebet den af Stuckenberg, Claussen og mig repræsenterede nye Poesi, og Edvard Brandes havde i „Politiken“ mildt gjort Nar af det „Stenaldersprog“, hvori jeg havde oversat Rosnys Urtidsroman *Vamireh*).

Det var paa denne Tid, at jeg begyndte at læse Schopenhauer. Jeg begyndte at faa nok af at „bekræfte Viljen til Livet“. Min Stilling i den københavnske Literaturverden syntes mig en Gentagelse af min Stilling i sin Tid paa Bork og Bredsdorffs Skole. At sørgeligt gode Grunde besvarede Ernst Brandes ikke et Par Breve, jeg havde skrevet til ham — sendte heller ikke en lille Sum, jeg anmodede ham om som Forskud. Jeg havde hidtil haft Retten til at forsyne „Børs-Tidende“ med Føljetoner og havde valgt dem efter min Smag (Anatole France: *Thaïs*, Poes *Arthur Gordon Pyne*, Bourgets *Pasteller*, „Lotis Ægteskab“ af Loti). Nu saae jeg en Anden — uden Varsel — tage min Plads som Oversætter. „Jeg ængstes — vi er alle i en trykket Stemning — jeg føler Bunden svigte under mine Fødder,“ betror jeg Dagbogen. „Jeg har saa faa Penge, at jeg end ikke kan købe mig en ny Lommebog eller betale en Reparation af mine Lorgnetter. Min Onkel maa af sin knappe Gage betale min og min Families Tilbagerejse til København.“

De sidste Dage er triste. „Jeg gaar ind paa Kirkegaarden. Det mørkner, det er vaadt. Blæsten suser stærkt i de store Træer, skummer frem, svinder og bryder atter frem. Gule Blade henad de vaade Gange. Jeg ser ud over et Land, hvis Marker og Skove er kolde og slørede af Efteraarstaage. Skyer trækker hen over Himlen i lange Tog, blygraa, gullig graa, kolde mod en kold, mælkehvid Bund.“ Uvilkaarligt gaar Tanken tilbage til de svundne Tider — til en længst forsvunden Sommer herhjemme og den første Kærlighed — til hin stille, solgyldne Eftermiddag paa den selvsamme Kirkegaard — mens Jasminer duftede fra alle Grave, og en Drossel sang saa klart — den Gang — for længe siden . . .

„Den sidste Aften. Det suser tungt i de vaade Træer, Faarekyllingen piber, sorte Skyer trækker over den

mørkeblaa Himmelbund.“ — „Paa Hjemmets Himmel, som jeg imorgen ikke mere skal se, staar endnu Arkturus, min Barndoms Stjerne.“

Vennen Sophus Claussen havde indbudt os til paa Tilbagerejsen at besøge ham paa Dyrehavegaard ved Nyborg, hvor han da residerede. Jeg havde i Svendborg bl. a. læst første Bind af Taines *L'ancien régime* og forsvarede nu den franske Historikers Opfattelse af Revolutionen. Dette opirrede Claussen, som rasende rev Bogen i Stykker for Øjnene af mig, trampede paa Stumperne og skreg: „Saadan skal det gaa enhver, der tænker ligedan.“ Vi følte os ikke i Samklang længer; i Steden for Baudelaire læste han nu Beyle og bekendte sig til en Julien Sorels Principer. Bittert — og sikkert uretfærdigt — skrev jeg: „Jeg interesserer ham ikke længer, fordi han ansér mig for magtløs og udelukket fra Offentligheden. Og jeg tyer ned i den fjerneste Krog af hans store Have, sidder i et Lysthus under susende Træer og lytter til dette Sus, hvori der er en Evighed, han ikke forstaar. Jeg tænker paa Rousseau, den bitre, menneskefjendske Mand.“ Selv menneskefjendsk flakker jeg om Natten i Maaneskin langs Stranden. „Maanen staar over Næsset, de guldflimrende Bølger slikker svagt mod Stranden. Og mit hele Livs Facit synes mig et rundt Nul — et stort Maane-Nul.“

I denne Stemning kom jeg til København, om Aftenen d. 8. August. I „Aftenbladet“, som jeg købte udenfor Banegaarden, saae jeg med store Bogstaver denne Overskrift: *Ernst Brandes forsvunden.*

II

Saa var „den store Kong Minos“ da død, og Dædalos kunde i Frihed prøve, om de Vinger, han havde smed-

det sig i Pligtfangenskabets tre lange Aar, nu ogsaa kunde bære. Det var kun saa som saa, at Flugten lykkedes.

Til en Begyndelse fik jeg Arbejde ved „Politiken“. Edvard Brandes overdrog mig en Underafdeling af Udlandsrubrikken — jeg fik det lidet tiltalende Hverv at skrive om Skandaler og opsigtsvækkende Processer. Under 17. September hedder det i Dagbogen: „Min Artikel fra igaar ikke kommen i „Politiken“; Redaktionssekretæren vilde „gemme den lidt“. Han gav mig et Numer af *World* paa ca. 30 Sider, bad mig gaa hjem og læse det og komme igen Klokken 5 med et Par Artikler der om (Klokken var da 3 $\frac{1}{4}$!) — „et Par rigtig brillante, intelligente Artikler!“ Og han spillede Øjnene vidt op og grinede.“ Arbejdet tilfredsstillede mig kun halvt — især da jeg stadig var optaget af det metafysiske Problem og langsomt exciperede mig gennem Schopenhauers Værker. „Efter en kold og graa Dag“ hedder det den 19. Sept., „hvor jeg har frosset paa Gaden, fordi min Overfrakke ikke er fin nok til at gaa med ved Dagslys, og frosset hjemme, fordi jeg ikke har Penge til at købe Brændsel for, kommer en Aften, hvor jeg føler mig urolig, forpint, træt og dog arbejdsbegærende, med smertende Øjne, tør og hed Mund. Jeg maa drikke Kognak og tænde alle Lys for at holde det ud. Jeg kan ikke skrive. Jeg ærgrer mig over B. (Redaktionssekretæren), som idag paany har pint mig, og over hele Staben af radikale Undermaalere, journalistiske Levebrødsmænd, systematiske Publikumsfordærvere. Jeg føler det gamle Fjendskab mellem mig og Menneskene.“

„Politiken“ betalte mig 8 Øre Linjen for mine Artikler, og en Opgørelse, jeg har gemt, viser, at jeg i September 1892 skrev ialt 1747 Linjer, hvilket gav en Indtægt af 139 Kr. 76 Øre. Endnu kunde jeg altsaa existere; Dagbogen indeholder under 30. Sept. følgende lille hus-

lige Interiør : „Klokken 4 Eftermiddag. Jeg er ene hjemme og sidder i Spisestuen. Ligeoverfor mig er den gulbrune Egetræsbuffet paa den brune Væg — Lys og Luft strømmer ind over den fra det aabne Sidevindue. Dens Beslag skinner som smaa blanke Sole — Vækkeuret og Bordklokken, som staar paa den, spejler Vinduet i deres blanke Nikkel — gule og hvide Spejlstriber lyser; de høje Glas og den store Pokal, som staar foran Spejlet. To Buketter blaa og hvide Asters staar i Vaser under de to Sidehylder med de blanke Messingstager og deres hvide Lys. I Spejlet, hvis slebne Rand blinker af Regnbuereflexer, ser jeg Hængelampen og, mellem Portièrens to mørke Frynserande, den gule Sovekammerdør, skarpt belyst af skraat Solskin.“

Endnu holdt jeg mit Hjem oppe — det Hjem, der efterhaanden blev mig kært som Barndomshjemmet. „Lykke Dag og Nat, Fred hos min Hustru og vort Barn, kun Angst for alt det, der hænger over vore Hoveder. Og alligevel i den graa Septemberdag med de mange stærke Blomster og den kolde Luft en rolig, fredfyldt Høstfølelse.“ — „Uro og Aandsusikkerhed, megen Læsning og Tænken hid og did. Men ved Middag, sammen med mine to Kære, under et lavt hængende Mispeltræ i Landbohøjskolens Have. Fugle sang og fløj i Løvet lige over os — der var Skygge — jeg saae ud over grøn Plæne med Frugttræer og langt borte Blomster: røde Fuchsiehække, store Solsikker. Min Dreng i sin lille hvide Bluse i Græsset ved Siden af mig — og jeg fornåm Livet, min Sjæl, Lykken.“ (Avg. 10). — „Læst Eckermanns Gespräche mit Goethe hele Dagen. Aftenen er stjerneklar. Tæt under den sitrende Syvstjerne lyser sølvhvid Jupiter. O store skønne Evighed, der løfter Sjælen højt over Tid og Fattigdom!“ — „Lykken er at være *bunden*, ikke udvortes og vilkaarligt, men *reli-*

gione. Af min Hjemfølelse fødes en Følelse af at være *hjemme i Verden* — en religiøs Livsanskuelse. „Ikke Bourgeoisiets flade Optimisme, ikke de Ondes beske Skepticisme, men en dyb Ærefrygt overfor det uendelige, det guddommelige Liv — en mystisk, men moderne Religion, der giver Glæde og Fred. En Ur-Religion, en Fremtids-Religion, en kristelig Følelse og en hedensk Hengivelse i vor Faders Vilje og vor Moder Naturens Vold — vor Faders Vilje, hvis Bud er i vor Sjæl, og vor Moders Lov, som vi fornemmer om os.“

Til sit Værk „Danmark“ bestilte Galschiøt hos mig en Artikel om København, og jeg gjorde i den Anledning (Efteraaret 1893) en Del Udflugter i Københavns Omegn. Tidt fulgtes jeg da med Maleren Albert Gottschalck. Oprindelig havde Sophus Claussen været Bindeleddet mellem os; snart blev vi Venner paa egen Haand. Gottschalck var en af de absoluteste Kunstnernaturer, jeg har kendt; for ramme Alvor eksisterede kun ét for ham: *male*. Han arbejdede som i Extase, alt andet forsvandt om ham, og naar Billedet var færdigt, opdagede han til sin Forundring, at han i Arbejdets Hede havde over-smurt sit Tøj, sit Ansigt, hele sig selv med røde, grønne, blaa og gule Farvestrøg. Det var umuligt at tvinge ham ind i borgerlige Former — en Forlovelse, han én Gang havde indladt sig paa, blev kun kortvarig. Og det var umuligt at faa ham til at elske andet end Danmark; da han en Gang skulde til Italien, via Paris, og var kommen saa langt som til Tours, stod han op midt om Natten, pakkede sin Kuffert, satte sig i det første det bedste nordgaaende Tog og standsede ikke, før han atter følte Vesterbrogade under sine Fødder.

Gottschalck og jeg kom godt ud af det sammen. Vi elskede begge Valby og Utterslev, Septembersolskin og Hvidkaalsmarker, Stubmøller og Strandenge med „godt,

gammelt, gulgraat Græs,“ øde Marker med et ensomt Piletræ og øde Veje, der bøjer noget hen langs en Bondegaaards Længer og Udhuse og alskens graa Skur. Sammen gik vi i Strandengene ved Kalvebod Strand, sammen til Dyvekes Gaard paa Amager, til Hollænderby og Dragør. Dér saae vi „franske Landskaber“, „Kanaaler à la van Gogh“ — og Køkkenhaver med søgrønne Radisebede og graagrønne Lavendelhække, Marker af Hvidkaal og Rødkaal som et grønt og violet strimet Hav. Eller vi standsede ved en gammel hvid Gaard, hvor Kalken faldt af i Flager, og i den store Haves høje, vilde Græs laa Blommer og raadnede, og Siv suste om en Dam, der var grøn af Andemad. Saadanne friske Septembervandringer endte gjerne i en landlig Kro — „Tre Flasker“ eller Damhuskroen — ved et Fad med Spejlæg, store Skiver Landbrød med godt Smør og adskillige klare Snapse.

Ogsaa med Stuckenbergers vandrede jeg meget hint Efteraar, men altid om Aftenen og Natten, fordi Viggo om Dagen var bundet af sin Skolegærning. Det var underlig urolige og rastløse Vandringer, langt udenfor Byen, ad dybt opkørte Veje. Til sent paa Nat flakkede vi om i Høstmaaneskinnet — standsede for at se paa en Ærtemark, som var bleggrøn af Maanelys, eller en Hjord Faar, der rejste sig af Søvn og lydløst løb ind under Maanedisen. Min Hustru og Ingeborg Stuckenberg fulgtes gjerne ad, foran eller bagved os to Mænd — og jeg gik og talte med Viggo. Det var i hine Nætter, paa de lange Vandringer ad sølede Veje, ad Stier, over Stubmarker, standsende for at lytte til de sidste Poppelbladets Flappen i Nattevinden, at vi helt aabnede os for hinanden og gensidigt bekendte vor Skuffelse ved Livet.

Det var efter en saadan Vandring og hvad jeg dør havde erfaret, at jeg i min Dagbog skrev: „Jeg kunde

kun svagt og indirekte udtrykke den Grebethed, jeg følte; der er noget fattigt i mit Ord ved en slig Lejlighed og maaske — ak! — noget fattigt i mit Hjærte. Jeg føler, som om et Slag har ramt hele den egoistiske Aand, hvori vi alle har levet. Vi lærte af den forudgaaende Generation, at Livets Maal var Lykken — og vi fornægtede Dyd, Pligt, Hjem for at kaste os ud i en vild Jagt efter det Ubekendte og det Forunderlige.

„Nu maa vi gennem Smerte lære, at Lykken ikke findes af dem, der søger den, men at den frivilligt gaar ind i de Sjæle, hvor Selvforglemmelse og Selvfornægtelse boer. Lykken søger — som Frelseren — de Ydmyge af Hjærtet og de rene Sjæle.

„Derfor maa jeg gøre Bod — en Bod, hvorunder ogsaa mine Kære maa lide. Derfor maa jeg leve fjærnt fra min Moder, mine Søskende, min Slægt, mit Hjemland. Derfor maa Viggo lide — pint af sit Jegs ulykkesvangre Lykketørst.

„I dette Kærnepunkt mødes Optimisme og Pessimisme som i et Centrum. Verden er den værste Verden, thi Lykken, som Viljen begærer, er ikke til. Verden er den bedste Verden, thi Viljen kan finde Fred i Selvforglemmelse, Selvopofrelse, Selvhengivelse til Mennesker, til et Værk, til det Evige.“

Jeg begyndte at forstaa. Men der var langt, ak saa langt, fra Theori til Praxis. Jeg tumlede med Planen til et stort filosofisk Værk — „Eros. Et Forsøg i Tænkning“. Foreløbig udgav jeg, i Efteraaret 1892 min Bog „Stemninger“ — en Blanding af Digte og optrykte Bladartikler. Den var smukt illustreret af Viggo Pedersen, blev smukt anmeldt af Vilhelm Andersen, men vandt ikke synderligt Bifald hos de ledende Radikale. „Hvad skal al den Kærlighed til Natten til?“ spurgte Georg Brandes. Heller ikke Stuckenbergs „Messias“ havde behaget i Ho-

vedkvarteret. Mer eller mindre følte vi os ude af Spillet — et Udtryk derfor var det, at Sophus Claussen drog til Paris. Viggo og Ingeborg til Ruhla i Thüringerwald. Ogsaa Gottschalck og Francis Becket brød op, rejste sydpaa. „De vare syv- og syvsindstyve, dér de drog ud fra Hald,“ skrev jeg d. 12. Okt. i Dagbogen. Og derunder:

„Laa vaagen i Nat, hørte min Hustru sove, Drengen kaste sig uroligt i Vuggen — og hele mit Liv blev mig saa ringe. Hverken idag eller igaar har jeg kunnet skrive noget paa „Politiken“; Redaktionssekretæren kom fusesende: „Vi maa sgu have noget idag! Det var rent lyvende forkert, at vi intet fik igaar. De maa absolut skrive noget, der kan tiltale den lavere Del af vort Publikum!“ Dertil er vi altsaa nu kommet. Dette er Resultatet af Kamp, Frigørelse og Arbejde — at skrive for *den lavere Del* af „Politiken“s Publikum.“

Det var paa den Tid, at Tanken om at udgive et eget Tidsskrift blev til. Som én Gang Strindberg i Kamp med en anden herskende Klike gjorde jeg Voltaire's Ord til mine: *Rien n'est si désagréable que d'être pendu obscurément*. Jeg vilde ikke klynges op i Hemmelighed; jeg vilde ikke dø, inden jeg havde talt.

III

En Aften i November traadte saa en høj, smal, blond ung Mand ind i mit Værelse. „Mit Navn er Karl Buhl,“ sagde han uden Indledning. „Jeg kommer fra en Kreds af Unge for at spørge, om De ikke vil udgive et Tidsskrift.“ Jeg fandt i den unge Fremmede en begejstret Dyrker af den franske Symbolisme i Malerkunst som i Poesi — en ivrig Læser af Laforgue, Rimbaud, Rémy de Gourmont, Francis Poichevin, Tailhade, Moréas, Retté, Stuart Merrill, Viélé-Griffin, hele den begavede

Kreds, som i Frankrig fylkede sig om *Mercure de France* og *La Plume*, og hvis Mestre var Verlaine og Mallarmé. Vi gik ud at spadserere — det var Fuldmaaneskin — en maaneblaa Nat, hvis lyseblaa Himmel var dækket af et Øhav af snehvide Skyflager. En fugtig og mild Løvfaldsnat var det, med Duft af visne Blade som af The eller sød Tobak, og vi flakkede længe mellem Søndermarken og Valby, standsede ved gamle Villahaver, hvor de sidste Poppelblade, store og vaade, faldt og i Faldet smældede mod Havens Gange. Det var en høstdiset, maanetaaget, maane- og løvfaldsdrukken Aften og Nat, og i fælles Stemning citerede vi bævende Poes Digt *Walume* med den mystisk smeltende Slutningsstrofe:

Skoven var Guld og var Kobber,
og Himlen som Aske var graa,
og Løvet det falmed og faldt.
Det var Nat, en Nat i Oktober
i det Aar, jeg mest husker paa,
det var nær ved Bredden af Auber,
mens Taagerne tættest faldt paa,
det var nær ved den dunkle Sø Auber
i Weir, hvor Spøgelser gaa.

Den Nat blev Grundstenen lagt til „Taarnet“ — lagt „ved Bredden af Aubers taagede Sø og i Weirs Spøgelsseskovland“ — lagt i Navnet Baudelaire, i Navnet Poe, i Navnet Verlaine . . .

Men endnu var der langt frem, før Taarnet kunde rejse sig, og foreløbig vedblev jeg at færdes i den vante Verden af Literater. Gennem Karl Buhl lærte jeg Simon Koch at kende — han var en af dem, hvis Ærinde Buhl var gaaet til mig — og Simon Kochs intelligente Veninde og senere Hustru Julie Schiøtt. Denne lille Kreds af helt unge var afgjort symbolistisk-dekadent sindet, med Kultus af Oscar Wilde og de engelske Prærafaeliter. Man

drak The, læste højt af Swinburne, gik i løse Kjoler og elskede hvide Blomster.

Foruden disse nye Venner vedblev jeg stadig at omgaas de gamle. Med min Hustru kom jeg hos Erik Skram, Karl Madsen, Johan Ottosen — saae jævnligt Helge Rode, Gustav Wied. Hos Emil Hannover traf jeg Sophus Schandorph; det var smukt og interessant at se den fine jødiske Kunstkritikers sønligt beskyttende Omsorg for den gamle Digter, hvis kendte „Renæssance“-Temperament især gav sig Udslag i, at han ved Desserten kysede sin Borddame. Dette vidste Damen; den omhyggelige Vært, der kendte sin berømte Gæsts Vaner, havde forberedt hende derpaa. Jeg omgikkes desuden en Del Malere, bl. a. Georg Achen, til hvis Sommernatsbilleder med deres Alfespind af Spindelvæv og Maaneskin jeg saa ofte havde følt mig hendragen. Sympathien syntes gensidig — „hvor det er underligt, at De nu sidder her“, sagde han ved mit første Besøg. „Jeg har saa ofte tænkt paa Dem i dette Atelier“. Af andre Kunstnere saa jeg — foruden Børge Stuckenberg og dennes Venner Knud Larsen, Cilius Andersen og hans Dall — L. A. Ring, Johan Rode, Ludvig Find og — stadig — Gottschalck. Rundt om i Selskaber traf man desuden Bindsbøll — „Bøllen“, som man gjerne fortroligt kaldte ham. Denne mærkelige Kunstner og mærkelige Mand havde sin Gang over alt og sit Frisprog hos alle. Jeg husker ham en Aften træde ind hos Karl Madsens, just som vi skulde gaa til Bords, og buldrende anmode om at faa Lov at sove en halv Times Tid. Man førte ham ind i Husherrens Arbejdsværelse, hvor han blev bragt til Ro paa en Chaise-longue, med en Plaid over sig, for derpaa at dukke op, da vi andre var ved Stegen. Han kaldte alle ved Fornavn, førte et usødet Sprog, havde meget radikale Anskuelser og fortalte gjerne, hvorledes han havde overbevist „Joa-

kim“ (Skovgaard) om, at Begrebet „kristlig Kunst“ var noget Sludder, ofte var han Lederen af natlige Expeditioner, som efter en Middag hos Venner satte sig i Bevægelse for at besøge intetanende Kendinge og hos dem fortsætte Symposiet. Saaledes husker jeg en Sommermorgen — allerede lysnede det ad Dag — da Bindsbøll i Spidsen for en lille udsøgt Skare gennem en aabentstaaende Gadedør trængte ind i en Baggaard paa Vesterbrogade og af sine Lungers fulde Kraft, med opadrettet Hoved, gav sig til at udslynge Paakaldelsen: „Peter Sut! Peter Sut!“ Indtil endelig øverst oppe et Vindu aabnede sig, og en velmeriteret Kunsthandler af Staden København viste sit agtbare og natligt forpjuskede Hoved: „Er det dig, Bølle? Hvafanen vil I her?“ „Smid Nøglen ned, Peter Sut, saa skal vi komme op og fortælle dig det!“ Og vi kom op, og Bølle gik huskendt rundt og fandt Kognak, Whisky og Sodavand frem og gav sig derpaa, med Kunst-kendermine, til at forevise den smukke Mahogniseng med Indlæg af Citrontræ, hvorfra vi havde uddraget den uskyldigt slumrende Kunsthandler . . . Efter slige Symposier vandrede Bindsbøll saa hjem til sit Ungkarleværelse i sin Moders Lejlighed, og man sagde om ham, at han ingen Nat — eller Morgen — gik i Seng, uden først at have været inde hos sin gamle Moder, hentet sin Lysestage hos hende og kysset hende til Godnat . . .

Det var i det Hele en Tid til *hopces et festins*, hint Efteraar 1892, hin Vinter, hint Foraar 1893. Ikke for intet havde vi læst Baudelaire og gjort hans Valgsprog til vort — *Enivrez-vous toujours*. Vi dyrkede Berusel-sen som han og som Verlaine. Det var ikke længer Bohêmernes Pjotter vi drak, knap nok „Piraterne“s Absinth; efter de bedste literære Mønstre (Des Esseintes hos Huymans) beruste vi os i raffinerede Drikke. Knut Hamsun holdt den Vinter et af sine Bakkustog gennem

det literære København, og en Skare Fauner og Satyrer og unge Nymfer fulgte dionysisk jublende hans Thyrsos. Symposierne — Orgierne om man vil — varede ofte tre Dage i Træk. Vi var Stamgæster paa „Bernina“, sidste Mand om Marmorbordene i Hjørneværelset ud mod Badstuestræde, de første til Morgenpjolteren og Spegesilden og de nye Aviser ved Hjørnevinduet mod Strøget. Det var paa hin Tid, at vi, fulgt af „Bernina“-Værten Tönjachsens mest levende Interesse, foretog bakkhiske Rundrejser gennem Europa. Vi begyndte med dansk Akvavit til de obligate tre eller fire Stykker Smørrebrød — fortsatte saa med norsk Lysholmer, med skotsk Whisky, engelsk *Old Tom*, hollandsk Curaçao, fransk Kognak, italiensk Certosa. Vi smagte paa den raa Genever, paa den sødlige Anniseth, den krydrede Maraschino, den vellystige grønne Chartreuse, den beroligende Benediktiner, den klare Kirsch, der er som tidligt og fugtigt Foraar mellem grønne Høje. Men vi manglede russisk Vodka og savnede japansk Saki . . .

Viggo Stuckenberg deltog ikke i disse Udskejelser. Efter Ferien i Ruhla i Thüringen sammen med sin Hustru var han vendt tilbage til sin Skolegærning og boede stadig paa Christian Winthers Vej, til Leje hos den grundtvigske Frimenighed, som havde et Kapel ude i Haven. Jærnbanelinjen gik lige forbi Huset, fra Vinduerne var der Udsigt over Marker, Gartnerhaver med Drivhustage og Møddinger, som det var Stuckenbergs Glæde at sé „ryge til Foraar“. Der var lidt Have til hans Lejlighed; i et Hjørne stod et Bord under en stor Poppel. „Her sidder jeg og hører Evigheden rinde“, sagde Viggo. Han havde opgivet sine naturhistoriske Studier, beskæftigede sig i Steden med Oldtidshistorie. Han skrev den Gang „Romerske Scener“, siden „Den vilde Jæger“ og „Valrav“ — alle kredsende om én Tanke, denne bitre :

„Vé den Lykke, Kvinder bringer Mænd.“ Jeg tumlede samtidig med Planer til en filosofisk Roman om „Viljen og dens Omvendelse“ (i schopenhauersk Forstand); første Del „Edens Have“, anden Del „Kundskabens Træ“, tredje Del „Syndefaldet“, fjerde Del „Jorderige“, femte Del „Frelsen“. Det blev siden til min Bog „Livets Træ“.

Begge følte vi os dybest inde skuffede af Livet, af Kærligheden, af Kvinden, af Ægteskabet. Vi havde Uret — i hvert Fald havde *jeg* Uret — thi jeg fordrede mere, meget mere, end jeg gav. Baade Viggo og Ingeborg Stuckenberg hviler i deres Grave, og det er ikke mig, som skal dømme imellem dem. Deres Veje skiltes, som selv de bedste Menneskers Veje skilles. En Dag i Sommerferien skrev Stuckenberg fra sit Landophold saaledes til mig:

Kære Johs.!

Juli 24., 1893.

Jeg fik dit Brev idag, mange Timer tidligere, end jeg ellers plejer at modtage min daglige Paamindelse om, at Verden gaar længere end til Abildøres Horisont. Jeg gik paa Vejen og hørte paa Poplernes Raslen og saa paa Skyerne og lugtede moden Rug. Saa mødte jeg Postmanden, som under en stor Poppel aabnede sin sorte Taske og lod Blæsten fyge ned mellem Breve og Aviser og rakte mig dit. Der paa Vejen læste jeg det, i griset Vejr, i Blæst, ganske alene, med gyngende Kornmarker og Bønderhavers svajende Trægrupper langt ud om mig.

Saa pas hjemløs er jeg bleven, at det at faa et Par Ord fra dig — lige meget, om du er trist som jeg eller tristere endnu — er for *mig* som at slippe ind et Øjeblik, hvor der brænder Lampe og er Læ. Jeg gik og fortvivlede over ikke at eje et Jerusalem, hvorhen jeg kan vandre barfodet, ene mellem Pilgrimme, og vaske min Sjæl ren og begynde Livet fra nyt, dette hellige Menneskenes Liv, som jeg — og vi alle — lever, saa vi maa bruge tusind Aar af Evig-

heden til at græde ud i en Guds Skød. Dit Brev varmede mig, som *det* giver Varme, pludselig at møde et Menne-ske i Katakomben.

Landet herude ser ud, som Agre og Træer har set ud alle mine Somre. Men tidligere drev min Sjæl i Græsset og blev Korn og Sol og Straatag og en ubekymret Vej-bred ved Grøften — nu staar den paa Bunden af en læk Skude og pumper Dag ud og Dag ind og ser det hele gen-nem et usseligt lille Køje.

Nu i Eftermiddag driver Regnen ned, og den fugtige Luft staar som en tynd Taage ind gennem Vinduet og gør Papiret, jeg skriver paa, klamt, saa Pennen vandrer som over en Mose. Og dog er her godt at være i denne Stue, der er lav som et Gravkammer. Over mit Hoved hænger min Hat paa Loftsbjælken, og paa det graa Lergulv staar vaade Spor af mine Sko. I et Hjørne, hvor de nøgne Vægge støder sammen, staar min Seng, en lav, smal, lille Jærnseng, og ved Vinduet dette Bord, som jeg skriver ved. Her er nøgent som i en Celle, men en lun, dyster Stilhed og en Fred i denne Luft, der har staaet her inde i Læ Sommer og Vinter og givet Hus for Mennesker et Aarhundrede snart. Jeg gav med Glæde bort alt, hvad jeg ejer andetsteds, kunde jeg blot blive her et Aarstid eller to. Sidde her og gaa ud og komme hjem igen og hænge min Hat paa Loftsbjælken og være alene.

Din VIGGO STUCKENBERG.

Nøjagtigt fra samme Tid (22. Juli 1893) er et Digt, som oprindeligt bar Overskriften „Barmhjærtighed“, siden, i Digtsamlingen „Sne“, omdøbt til „Angst“. Det hedder her :

Der sidder paa min Læbe, hvor jeg stedes,
et Ord i Stodderdragt, et Ord i Pjalter,
et Ord, som hungrer, naar jeg dybest glædes,
en sjælsyg Flygtning fra et mulmskjult Alter.

Og hvor jeg vender mig, og hvad jeg handler
mod den, jeg elsker, og mod den, jeg hader,
aldrig dets blege Rædsel sig forvandler,
aldrig dets Mareblik min Sjæl forlader.

Og dybest stirrer det, og hedest beder
dets Bleghed, hver Gang Dagens Lyde tier
og, hvad jeg øved, samler sig og leder
min Sjæl til Doms ad nattestille Stier

da er det, som om alt i Natten græder,
mens Mørkets Klosterfred om alt sig hvælver,
da sønderriver Sjælen sine Klæder,
da hvisker jeg: Barmhjærtighed! og skælver.

Endelig stammer fra samme Periode det lille, dødelig bitre Stykke „Maaneskinspassiar med mine Dreng“, trykt i „Taarnet“ for December 1893. Digteren optræder her formummet som „Manden i Maanen“ og fortæller om, hvordan han deromme paa Maanens mørke Side, i Baghuset, hvor han boer, maa gaa og fodre sine Grise med „raadne Stjærner“. „Alle de Stjærner, som ikke vil blive siddende, og som falder ned for mig, dem fejrer jeg ind til Grisene — det er udmærket Føde, og de smager Grisene fortræffeligt.“ Hele Dagen igennem maa Grisene sulte — „til Natten kommer og giver dem Føde, alle de mange Stjærner, som en Gang sad fast. Saa tier I, mine Dreng, og Jeres Kammerater, saa sover I — mens jeg gaar og fodrer og fodrer med det, som jeg ønskede skinnende til evig Tid.“

Det er, som saa man her Digteren bore et Sværd i sit eget Hjærte og vende Klingen i Saaret. Da jeg senere hen brugte nogle Linjer af hans ovenfor anførte Brev i mit Skrift „Livsløgn og Livssandhed“, kendte han dem igen og tilstod, at han en Gang havde været inde paa den samme Løsning af Livsspørgsmaalet som jeg. Og endnu

i Foraaret 1894, kort efter at han var flyttet ud til Lyngby, paa „Vennely“ nær Sorgenfri Skov, skrev han dette ingemannsk klingende Digt (trykt 27. Maj i „Illustreret Tidende“, optrykt i de „Efterladte Digte“):

Aftenen kommer, den sorte Nat!
I Skoven mumler saa dystre Lyde,
Sus, som slukkes saa underligt brat,
Stemmer, som ingen kan tyde.

Er det Bladenes Hvislen, Dugfaldets Graad
eller er det den evige Kvide,
som ensom ror gennem Natten sin Baad
og sanker, hvad Mennesker lide,

min egen Sjælenøds fredløse Trin
blandt Stammer i sukkende Soven,
min Ve, som hvisler i Nattens Vind
og flakker søvnløs i Skoven,

min egen Sjælenøds bundløse Blik,
der stirrer fra Skovdybets Kløfter,
lurer bag ved mig fra Stien, jeg gik,
ser paa mig fra Grenen, jeg løfter — —?

Jeg vandrer og vandrer, til sent paa Nat
den hvide Maane sig hæver,
og Løvet rundt i det duggede Krat
sølvblegt i Vaarnatten bæver.

Skænk mig, o Maane, den Fred, du saar,
mens tavs paa Himlen du stiger —
du hvide Pilgrim, som ensom gaar
din Gang mod de fjærne Riger.

IV

Den 21. Oktober 1893 udkom første Hefte af *Taarnet*, „Tidsskrift for Literatur og Kunst“. Sikkert nok har aldrig noget mere idealistisk Foretagende set Lyset i Danmark. Redaktøren — som var mig — fik ingen Gage, Medarbejderne ikke Honorar, Forlæggeren (Langkjær) intet Overskud, og Papirleverandørerne ingen Betaling. Det første Hæfte indlededes med en Scene af Stuckenbergs „Vilde Jæger“ — derpaa kom en Programartikel af Redaktøren, hvori det kundgjordes Danmark, at nu holdt Symbolismen sit Indtog. Og Symbolisme betød Idealisme, d. v. s. Tro paa et Hinsides. Med Schopenhauer erklæredes det, at den moderne Mangel paa Moral var en Følge af den moderne Mangel paa Metafysik. „Oventil er Udsigten lukket for det moderne Menneske. Der er intet at leve for uden det Liv, hvori vi daglig færdes, og der bør — efter de ny rettroendes Mening — heller ikke være andet. Mennesket er saaledes indespærret i en ganske materiel og timelig Verden, og naar Døden kommer, er alt forbi. Heraf følger, at Livet mere og mere føles som noget indskrænket, ligefremt, hverdagsnoget, hvormed man tør handle efter Lyst og Lune. Det glemmes, at Livet er et Under, en Gaade, en Helligdom, hvori der maa leves med Ærefrygt. Men endnu findes der i sporale Sjæle en Trang til Uendelighed, til Salighed, til Liv i en dyb og betydningsfuld Verden.“

I det radikale Hovedkvarter vakte „Taarnet“s Fremkomst blandede Følelser. Et Par Maaneder tidligere var min Bog „Livets Træ“ udkommet, og Georg Brandes havde mundtligt fremsat sine Indvendinger: „Det er en katholsk Bog, med afvejlende Henrykkelses- og Anger-tilstande. En ugræsk Bog.“ Baade Bogen og Tidsskriftet var imidlertid i Traad med de nye Bevægelser i Frank-

rig — og for Frankrig havde man Respekt. At der ogsaa lugtede af Kristenmand i „Taarnet“ var de fine Toldernæser ikke længe om at opdage. Georg Brandes skrev da en velvillig, sonderende Artikel, hvori han udtalte Haabet om, at Standpunktet dog maatte være taget „indenfor Alnaturen“, og at vor Idealisme ikke var enstydig med Supranaturalisme. I et Svar, som udfordrende var dateret Juleaften, erklærede jeg, at „Taarnet“ ikke blot var Organ for Supranaturalisme, men endog for *Klerikalisme*, og at jeg frejdigt tog Plads i Literaturen ved Siden af de „klerikale“ Digtere Ingemann, Hauch og Paludan-Müller. Der var herefter intet at tage fejl af, og i private Samtaler kaldte Georg Brandes fra nu af Tidskriftet for „Runde Taarn“ og erklærede dets Redaktør for „en hensynsløs og ærgerrig Person, der for enhver Pris vilde frem“.

Saaledes stod jeg da uden nogen Støtte fra de literære Autoriteter og uden noget som helst økonomisk Fundament. Jeg udgav i Foraaret 1894 en lille Novelle, betitlet „Hjemvee“; de Par Hundrede Kroner, jeg fik i Honorar derfor, var al min Indtægt Maaneder igennem. Vi havde forladt Lejligheden paa Kastanievej og var — i November — flyttet ud paa en første Sal i en Gartnervilla paa en Vej bag Søndermarken. De første Dage i de nye Omgivelser var vidunderlige — Dagbogen indeholder Stemningsbillede som disse: „Jeg kommer ned ad min Vej. Landet ligger som en flad Skovl fuld af violet Mørke mod den glødende røde Aftenhimmel. Et Tog farer bort med en grønlig Røgstrime efter sig. Nær mig ryger Drivhusenes Skorstene lavt hen gennem Mørket. Jeg lugter Røgen og hører Lyden af Skodder, der lægges paa Drivhusstagene. Mod Syd staar en Stjerne stor og ren i den grønne Luft bag en Række sorte Popler“. (Novbr. 7.). — „Let Frost. Over den røde Løvbund i Søndermarken

ligger en Røg af Skumring. Bag de sorte Træers Gitter staar Himlen luende rød, og foran den kredser sorte Krager — som løsrevne Blade, der hvirvler. Det er stille. Jeg skræmmer Kragerne, saa de flyver ud fra Trætoppene med Vingelyd som af store, vaade Blades Smæld mod hverandre. De kredser tavse i den lilla Skumringsluft og vender atter tilbage til deres Træer. Jeg staar længe og ser paa deres Kredsen — og føler mig veltilmode som i tidlige Ungdomsaars Vinterskumringer.“ (Novbr. 8.). — „Lette og glade kommer min Hustru og jeg fra Byen. Bag Søndermarkens sorte Stammer og Kroner staar Solnedgangen — purpurrød dybest nede, højere oppe orangegul, saa grøn som Smaragd, og øverst oppe er Luften som blaa Silke. Lykke. Taknemlighed mod den Haand, der atter har bøjet os sammen.“ (Novbr. 21.).

Som de sidste Ord antyder, var en Krise gaaet hen over vort Ægteskab, og vi mente den nu overstaaet. For Alvor troede vi at kunne bygge os et Hus uden nogen Grundvold. Men allerede en Maaned senere hedder det: „Regn, Kulde, Søle. Den yderste Pengemangel. Det gaar paa Hæld med alle Ting. Og jeg kan intet faa skrevet, optaget som jeg er af „Taarnet“s Anliggender og af Rend for at skaffe et Par højst nødvendige Kroner. Jeg vandrer hjem, træt og sulten, vaad og udaset, og duer til intet.“ (Decbr. 7.). En tidlig, frostkold Morgen holdt saa et stort Læs Kul paa Vejen udenfor Huset — tre sorte Kulmænd ringede paa, rumsterede, raabte op, skældte ud — og kørte bort igen, fordi de ikke maatte aflevere Kulene uden kontant Betaling . . .

Fra den Dag af var det Misèren. Vor Vært, en brav Gartner, havde hidtil behandlet „Hr. Forfatteren“ og hans Familie hensynsfuldt. Endnu samme Dag, som hin usalige sorte Vogn med de letsindigt bestilte Kul havde

holdt forgæves udenfor Huset, kom han og sagde os op. Vi havde fra nu af Fjenden inden Døre, som vi havde ham ringende paa Døren — ubetalte Urtekræmmerregninger fra Symposietiden paa Kastanievej, Besøg af Møbelhandleren, hvem vi havde købt hos paa Afdrag, og som truede med at tage alt igen, alle Arter Rykkerbreve, graa Breve fra Sagførere, blaa Stævninger oplæste ved Gadedøren for Pigen . . . Snart tog dette tjenende Væsen Reissaus — vort Hus laa langt fra alle Butiker, og det er ikke morsomt at gaa en halv Times Vej til Urtekræmmeren og skulle købe Varer paa Kredit — som endda undertiden blev nægtet . . . Saa maatte vi selv besørge alt — Ærinder, Rengøring, Madlavning, Opvask, alt — og nedenunder morede vore Værtfolk sig over vor Ulykke, talte højt paa den fælles Trappe om „det fattigfine Rak deroppe. Men til April skal de herut!“ Men midt i Gulvask og Brændehugning, mellem Kulspande og — andre Spande (W. C. kendtes ikke „bag Søndermarken“!) en stadig brændende Tørst efter Sandhed, en Hunger efter Erkendelse, der uafslædig krævede og ikke lod mig Ro eller Rist. „Er sjælelig urolig, urolig paa Liv og Død, læser mange Ting, læser med brændende Begær efter at komme til Sandheds Erkendelse. Føler, at jeg —timelig talt — „spilder min Tid“, men kan ikke aflade. Læser hastigt, i Fortvivlelse, og mens jeg læser Mills *Theisme*, slaar en stor Erkendelse ned i mig. Pludselig synes jeg at sé.“

De, som kender Mills lille, paa Dansk oversatte, Bog, vil forstaa mig. Den gamle Mythemoralist tilrettelagde sig i hint Skrift Kristendommen som Læren om *en lidende Gud* — en universel Vilje til det Gode, som endnu ikke har sejret i Tilværelsen — en Ormard i endnu ikke afgjort Kamp med Ahriman — men Ormard kan sejre, vil sejre, hvis vi Mennesker hjælper ham dermed, hvis vi

slutter os til ham i Tro, i Lydighed mod Samvittigheden,
i Bøn . . .

Til denne Stuart Mills lidende Gud bad jeg en Dag i
Januar 1894. Kun en kort Paakaldelse: „O Herre, Du,
som er bag alle Ting . . .“ Men den første virkelige Bøn
siden min Barndom.

MELLEM TO MAGNETER

OG INGEN, SOM DRIKKER DEN GAMLE VIN,
VIL STRAX DRIKKE DEN NYE, THI HAN SIGER:
„DEN GAMLE ER BEDRE.“

LUKAS V, 39.

Man siger, den Kiste, hvori Profeten
Muhammed venter Helvedes Pine
et Sted — er det Mekka eller Medine? —
i Arabia felix, hvor mange har set den —
Tivlere, som tilforn har lét, men
nu tror (som Thomas paa Herrens Vunder) —
man siger, den Kiste ved særligt Under
svæver i Luften, i Kraft af Magneten,
som er over Kisten, og den, som er under.

Magneterne drager med lige Styrke
opad og nedad, saa Kisten ikke
kan dale, ej stige, men roligt maa ligge —
et Jærtegn, som troende Tyrker dyrke.
Selv jeg, der ej har den samme Tyrke-
Tro, kan dog fatte Underets Mening:
Sjælens Raadvildhed, Tankens Forskning,
svævende midt mellem Lys og Mørke.

Himmelen drager, og Jorden lokker —
Sandheden kalder, og Hjærtet græder.
Der stiger en Røst fra de dybe Steder,
saa snart de tier, Vorherres Klokke.
Og frem gaar en Skare i hvide Klæder,
de, som paa Baal og i Fængsel er døde —
Mundene tier, men Øjnene beder:
„Gaa ikke Tankens Bøddler imøde!“

Rustne af Blod er Himmerigs Nøgler,
plettet af Vellyst er Sandhedens Lin.
Maa Hjærtet i Baand, og Aanden i Bøjler,
før Sjæleh kan smage Guds Riges Vin?
Eller er der en Fremtid, en Morgenrøde?
Sover der endnu et Solskin bag Hav?
O Krist, der én Gang stod op fra de Døde,
løft dig og frels dig paany af din Grav!
Frels dig og frels os! Vor Tanke er øde,
Vor Sjæl er i Tvivl, vort Liv er i Nød —
frels os fra Løgnens Liv mellem Døde,
frels os fra Syndens evige Død!

(1894).

To Mennesker traadte mig nær i hint Foraar 1894 — som udsendte fra selve Tilværelsens Poler. Den ene var Carl Ewald — den anden var Mogens Ballin.

Skulde jeg kort karakterisere de to (begge er de døde!) saa vilde jeg sige, at Carl Ewald stod som Repræsentant for Mennesket, Mogens Ballin som Repræsentant for Gud. Carl Ewald var en af de mest konsekvente Humanister, jeg har kendt — Begrebet *Humanisme* taget i sin dybeste Betydning: *Tro paa Mennesket som det højeste Væsen*. For ham, den overbeviste Darwinist, Naturkender og Naturelsker, var I. P. Jacobsens Ord Sandhed: „Der er ingen Gud, og Mennesket er hans Profet“. Og Carl Ewald levede paa denne Sandhed. Han var en for stærk og for modig Natur til at hylde de Svages og Frygtsommes Valgsprog „Theori er et, Praxis er et andet.“ For ham var Atheismen Sandhed, og han levede sit Liv paa den. Det gjorde ofte ondt, men saa gjorde han sig haard, bed Tænderne sammen og stod Pinen ud. Livets Vilkaar var ikke anderledes — og efter Regn kommer heldigvis altid Solskin!

Carl Ewald gjorde Alvor af det med Atheismen — og han gjorde Alvor af det med den autonome Samvittighed. Nietzsche havde befæstet ham i den Tro, hvorpaa han allerede levede, at der var Hjordemennesker og Overmennesker — at Hjordemenneskene havde at holde sig indenfor de borgerlige Moralbegrebers Grænser, men at Overmenneskets Hjem var Landet hinsides Ondt og

Godt. Fra „Lindegrenen“ til „Min store Pige“ forkyndte han én Doktrin — den Doktrin, han ogsaa selv hyldede og efterlevede: Livets Ret, Hjærtets Ret, det hede Blods Ret til Lykken, den stærke Haands Ret til at tage, hvad den kunde rumme og holde fast . . . (Det er den Doktrin, Tyskland nu politisk prædiker og efterlever — og er den ikke konsekvent? Ordet „Gud“ er det samme som Ordet „god“; vi bruger det for at udtrykke vor Tro paa, at det sidste Ord i Tilværelsen skal tilfalde den menneskelige Samvittighed — at Mennesket i guddommelig Skikkelse „Menneskesønnen“, en Dag skal sidde og skifte endelig Ret, belønne og straffe. Men er dette kun en Drøm, er „godt“ og „ondt“ kun menneskelige planetariske Overfladebegreber, uden Rod i Livets dybe, moralsk indifferente Grund — og dette siger Atheismen — saa maa enhver se at klare sig, som han kan; saa har enhver Ret til at gøre som han vil, blot han kan sætte det igennem; saa bliver Heldet den eneste Sanktion, den Stærke bliver den virkelig Gode, og Retten sidder i den pansrede Næve).

Efter disse Principer levede Carl Ewald, og Livet var ikke netop kedeligt i hans Nærhed. Da jeg lærte ham at kende, var han just begyndt paa at skrive sine Æventyr. Naar et af dem var færdigt — og Ewald arbejdede hurtigt — blev Manuskriptet baaret hen til Forlæggeren, Emil Christiansen i Nygade, og solgt. Prisen var gjerne 50 Kroner, undertiden mere. Bevæbnet med disse Penge drog Carl Ewald saa ud i Dagen for at more sig. Grandseigneur, som han var, inviterede han gjerne — ofte fulgte Ludvig Find ham, tidt indbød han min Hustru og mig eller mig alene. Et Yndlingsmaal for vore Udflugter var Skodsborg Badehotel — her sad man paa Altanen og spiste til Middag, fint, med Blomster ved hver Kuvert, Champagne til Kyllingerne og svære Bismarck-

Cigarer til Kaffen. Og Hjemkørsel ad Strandvejen i den lyse Sommeraften — Ewald var overgiven og sang selv-lavede Viser — jeg husker nogle Linjer af én: „Vel er jeg en gammel Mand paa sexogtredve Aar, men alligevel — men alligevel . . .“

Med Carl Ewald kom jeg jævnligt i Agnes Henningsens Hjem i Charlottenlund. Den senere saa kendte Forfatterinde skrev den Gang endnu under Pseudonym (Helga Magnérdt) — Fortællinger af hende offentliggjordes af „København“, som da redigeredes af Johan Knudsen. Agnes Henningsen stod — ligesom Carl Ewald — nærmere ved Herman Bang end ved Georg Brandes, havde hele den Bangske Skoles Hang til uforfærdet Virkelighedsiaagttagelse og Ævne til illuderende Virkelighedsgengivelse. Ligesom Carl Ewald var Agnes Henningsen intransigent Hedning — ogsaa filosofisk var de begge Disciple af Bang og dennes nydelsessyge Pessimisme.

Overfor denne Ewaldske Kreds og dens Hedenskab stod nu Mogens Ballin som den ældste Kristendoms ny-omvendte Discipel og Apostel.

Naar én Gang den danske Katholicismes Historie skal skrives, maa et nyt Afsnit begyndes med Mogens Ballin. Siden Grundloven havde givet religiøs Frihed, havde den katholske Kirke langsomt øget Tallet af sine Tilhængere i Danmark. Betydningsfulde Konversioner havde fundet Sted — jeg nævner den efterromantiske Poet, Stiftsprovst Kofoed-Hansen, Gunni Buscks nære Ven Carl Høffding-Muus, Grev Holstein-Ledreborg. Men de danske Konvertiter var enten troende Lutheranere, mest Præster, for hvem Grundtvig havde jævnet Vejen til Rom, eller de var Adelige, som i Udlandet havde fundet ind i en katholsk Kirke og var bleven der. Mogens Ballin slog Bro fra dansk intelligent Ungdom, re-

præsenteret af „Politiken“ og dens Mænd, til den gamle romerske Kristendom. Han gjorde det akseptabelt for unge Danske at blive Katholik.

Han kunde det, fordi han selv var udgaaet af Radikalismen — og af dennes Kærne: den *jødiske* Radikalisme. Som velhavende Forældres eneste Søn — og eneste Barn — var han ganske ung kommen til Paris for at blive Kunstner. Det var Symbolismens Paris, han i 1891, kun tyve Aar gammel, faldt ned i. Med al sin Ungdoms Begejstring og sin Stammes Ildfuldhed sluttede han sig til det nyeste af det nye, var en af de gladeste blandt den glade, kosmopolitiske Ungdom paa Boulevard Saint Michel og i *Closerie des Lilas*. Men han ikke blot tegnede og malede, han læste og tænkte ogsaa. Sår Peladan gjorde Indtryk paa ham; han læste Swedenborg. Og en Dag mødte han saa den største af Israels Sønner. Han mødte sin store Stammefrænde fra Nazareth og følte med usigelig Skælven, at dette var Kød af hans Kød, Blod af hans Blod. Den unge danske Israelit stod bævende og betaget overfor Misjams Søn og faldt ham til Fode som Kefas og som Thomas: „Min Herre og min Gud!“

Mogens Ballins Overgang til Katholicismen var ikke nogen lang eller indviklet Proces. En væsenlig Rolle spillede den kun nogle faa Aar ældre hollandske Maler Jan Verkade. De to Unge lærte hinanden at kende ved en Fest hos Gauguins (Paul Gauguins Frue var dansk, en Søster til Edvard Brandes' anden Hustru, der først havde været gift med Fritz Thaulow). Siden traf Hol-lænderen den unge Dansker paa et Studenterbal i „Bul-lier“. Ballin sad alene paa en Bænk og saae paa de kankanerende Par. *Cela vous plaît ?* spurgte Verkade. Ballin svarede: *Je m'ennuie. Tout ça est tellement bête.* Verkade fortalte da om sine Planer for Sommeren —

sammen med den franske Maler Sérusier vilde han tage til Bretagne og male der. „Tag mig med“ bad Ballin — og saaledes blev det.

En Sommer levede de tre Malere — Ballin, Verkade, Sérusier — sammen i Bretagne. Først i Pont-Aven, siden i Huelgoat, endelig i Pouldre. I Efteraaret 1891 kom Ballin tilbage til København — jeg saae ham i hans Ven og Aandsfrænde Cléments Atelier en Februardag i 1892 — meget talende, med Fingrene gule af at rulle Cigaretter, docerende Symbolisme, Rosenkreuzer-Visdom og Swedenborgianisme, forevisende Tegninger af Forain, Plakater af Chéret, Tapeter, Lersager, japanske Farve-tryk, Fotografier efter ægyptiske Tøjer. Der var i Atelieret en Madonna af ham selv, „tre hvide jomfruer“ af Clément — „naar De ser noget rigtig forrykt,“ sagde han til mig, „kan De være vis paa, det er af mig. Naar der endnu er lidt Mening i det, er det af Clément!“ Han gjorde Indtryk af en smuk og lystig Dreng, som gaar ud paa at forbløffe Borgerskabet — desuden af en rig ung Mand, som svælgede i al ny og gammel Kulturs Herlighed . . .

Kort efter rejste han atter tilbage til Paris og — med Verkade — paany til Bretagne. Boede først i Saint Nolf ved Vannes, siden i Auray. Og her var det, at det skete, som blev afgørende for ham — han kom til at læse Thomas af Kempis „Kristi Efterfølgelse“. Sidste Gang, Mogens Ballin og jeg saaes — det var ved Rhinen, i Sommeren 1913 — viste han mig et gammelt, slidt Exemplar af den evige Bog; paa dens første Blad havde han skrevet: „Denne Bog fik jeg i Bretagne i 1892. Jeg læste den. Den omvendte mig.“

I Thomas a Kempis' *Imitatio Christi* springer altsaa den Kilde, som Mogens Ballin en Dag fandt — som en af de Kilder, der rinder nær de smaa Kapeller ved

Alfarvej i Bretagne. Han havde smagt Pariserlivets Champagne, Bohêmelivets Absinth, Symbolismens Likører — her smagte han for første Gang Vand, som læsker og kvæger. Og da han havde drukket, var han en Anden — var ikke mere sig selv — eller var først nu sig selv . . .

„Hvo som følger mig, vandrer ikke i Mørket“. Saaledes begynder Augustinermunkens Bog — den, som derfor i Middelalderen ofte simpelthen kaldtes *Qui sequitur me*. Og i sit første Kapitel skildrer den Verdens Mørke, al Tings Forfængelighed:

„Forfængelighed er det at søge Rigdomme, som forgaar, og at haabe paa dem.

„Forfængelighed er det at søge Ære og stræbe efter høje Stillinger.

„Forfængelighed er det at følge Kødets Begær og attraa, hvad der siden bittert skal bødes for.

„Forfængelighed er det at ønske sig at leve længe, men tænke lidet paa, hvordan man lever.

„Forfængelighed er det kun at tænke paa dette Liv og ikke betænke det tilstundende.

„Forfængelighed er det at elske, hvad der hensvin- der hastigt og ikke ile didhen, hvor Glæden varer evindeligt.

„Kom hint Ord i Hu: Øjet mættes ikke af at se, og Øret ikke af at høre.

„Stræb derfor at vende din Kærlighed fra de synlige Ting og overfør den paa de usynlige, thi de, som følger deres Sanser, pletter deres Samvittighed og mister Guds Naade.“

Maaske er der dem — oppe i de nordlige Lande — som vil sige, at det ikke var Kristendommen, ikke var Evangeliet, den unge Jøde her havde mødt. Det var i hvert Fald, hvad der ned gennem snart to Aartusinder

er bleven anset derfor — det var Katholicismen. Og Mogens Ballin gav i sit Hjærtes Ærlighed, sin Samvittigheds Enfold Katholicismen Ret. Det *var* jo Forfængelighed at søge Rigdomme — som hans Slægt og Stamme-frænder gjorde det hjemme i Danmark. Det *var* Forfængelighed at søge Ære og Berømmelse — som unge Kunstnere og Poeter gjorde det i Paris og i København. Det *var* Forfængelighed at elske den Skønhed, som blomstrer idag og imorgen er falmet — og naar Døden kommer, er der kun en Skuffe med visne Blomster og gamle Balbaand tilbage, og man gaar ind i Evigheden uden anden Bagage end en Krukke med sentimentalt Potpourri . . . *Et quand la mort viendra, que reste-t-il ?* sang med Rette Verlaine.

Thi ogsaa Mogens Ballin havde læst Verlaine — som vi — og dog anderledes end vi — ikke æsthetisk-nydende eller ikke blot æsthetisk-nydende, men ogsaa praktisk-efterfølgende. *Sagesse* fuldendte for Mogens Ballin, hvad „Kristi Efterfølgelse“ havde begyndt, thi Pariser-bohêmen fra *Café Voltaire* pegede lige lukt paa Døren til den katholske Kirke :

*Voici, laisse aller l'ignorance indécise
de ton cœur vers les bras ouverts de mon Eglise
comme la guêpe vole au lys épanoui.*

Ingen fornem „aandelig“ Kristendom, men en simpel Indtræden med Hatten i Haanden som en Bonde i en Domkirke. Og dør i den gamle Kathedral, derhenne under de glødende Vinduers Glasmosaik — dør staar Skriftestolen, den ligefremme, sandfærdige, angergivne Syndsbekendelses stille Tilflugtssted, med den kolde, gennemhullede Messingplade — men bag Pladens Metal et varmt og levende Hjærte :

*Approche-toi de mon oreille. Epanches-y
l'humiliation d'une brave franchise.
Dis-moi tout sans un mot d'orgueil ou de reprise.
et m'offre le bouquet d'un repentir choisi.*

„Sige alt“ — det var ikke noget nyt for en ung Bohême af Aargangen 1892 (og er det vel heller ikke for en ung Bohême af Aargangen 1915?). Der skriftes meget og grundigt ved Kaféernes Marmorborde, og naar den sidste elektriske Lampe brænder over to Venners Samtale i den sidste oplyste Krog af en stor Restaurant. Der skriftes langt og uforbeholdent paa de sølede Veje i de vaade Vinternætter, naar Kammerater vedbliver at følge hinanden hjem og ikke vil skilles og gaa hver til sin kolde Ensomhed. „Sige alt“ — ja. Men uden at prale af sin Synd, uden at brovte med sine Æventyr — sige det hviskende og med Fortrydelse og Skam ind gennem Gitret til en Mand, hvis hvide Profil lyser saa strængt derinde i Stolens Halvmørke — en Mand, som aldrig gik Mørkets Veje, og hvis Hænder aldrig har kendt denne Verdens Roser? „Sige alt“ — ikke som en stolt Synder, men som en arm Forbryder ... Bøje Hovedet til Bekendelse — og bøje det under Tilgivelsen, under den løftede Præstehaand, under Ordene *Ego te absolvo* ...

Bøje Hovedet — og kun se op igen for at se mod Altret i Kirkens Kor — dér, hvor den røde Lampe brænder saa stille og saa dragende, hvor den hvide Dug er bredt over Alterskranken, hvor det Brød brydes, som kun tør ædes af den, der vil knæle for Det og tilbede Det, fordi Det er Gud:

*Puis franchement et simplement viens à ma Table
pour y participer au Vin qui désaltère,
au Pain sans qui la vie est une trahison.*

Med bøjet Hoved og foldede Hænder gaa op til Bordet og modtage det Brød, „uden hvilket Livet er et For-

ræderi“ — Mogens Ballin vilde dette. Alt var Verkade bleven Katholik; den 26. August 1892 afsvor han i Kirken i Saint Nolf det kalvinistiske Hæresi, han ved Fødslen tilhørte. Kort efter rejste Ballin og han til Firenze. Og her, i Dantes *caro San Giovanni*, d. 6. Januar 1893, modtog den unge Jøde Daaben — og med Daaben sit nye Navn, Kristennavnet Francesco. Biskop Donati døbte ham, Jan Verkade stod Fadder.

Som den nydøbte Francesco, endnu helt brændende af Naadens Ild, vendte Mogens Ballin tilbage til København.

II

En Dag i Efteraaret 1893 ringede det paa min Dør. Jeg lukkede selv op; det var Mogens Ballin. Mit første Indtryk af ham — ved hint Samvær i Cléments Atelier — havde ikke været gunstigt, og jeg spurgte derfor uhøfligt: „Goddag — hvad vil De?“ „Besøge Dem,“ svarede Ballin frejdigt og traadte ind over Dørtærsklen. Han havde læst min Bog „Livets Træ“ og var saa optaget af den, at han maatte tale med mig om den.

Alle, som har kendt Mogens Ballin, véd, hvilken, ypperlig Causeur han var. Og selv om han ikke havde været det — de Ting, han sagde, var værd at høre paa. Jeg har af vor første Samtale desværre kun noteret mig nogle faa Punkter — disse f. Ex. „Al Kunst, der ikke skildrer det Absolute, er blasfemisk eller unyttig.“ „Udenfor Catholicismen ingen Fasthed og Frelse, intet uden Fortabelse.“ „Folk plejer at sige: „Hvis vi havde Religion, vilde vi være anderledes og ikke synde.“ Her-til svarer Pascal: „Hold op med at synde, og I har Religion.“ Og dette er Sandheden.“

I min Reol fandt han mange af de nykatholske franske

Forfattere — „men der mangler to, maaske de største,“ sagde han. Kort efter bragte han mig *Le Désespéré* og *Sueur de Sang* af Léon Bloy, *L'Homme* af Ernest Hello.

Skønt jeg ikke delte Léon Bloys dogmatiske Forudsætninger, tiltalte han mig rent umiddelbart som Type; han blev for mig noget af et Ideal, et personligt Forbilled. Hans Kristendom havde en stolt, opreven, ulykkelig Karakter, hans Kristus var en Dommer, en Ødelægger, en Guds Svøbe, en *Messias-Attila*. Et Ord af Bloy slog ned i mig — „enhver virkelig Skribent er en Dommer.“

Jeg følte mig i høj Grad kaldet til at dømme — mig selv som andre — foreløbig dog mest andre. Og dette Kald fik yderligere Bekræftelse ved Læsningen af Hello.

En af de vældigste Kræfter i den bretonniske Tænk-ers Sjæl var Hadet. Ernest Hello var en Boanerges, en „Tordensøn“, der bad til Gud om, at Ild maatte falde ned fra Himlen og fortære de Ugudeliges Stæder. Og — ond som jeg var — var jeg tilgængelig for Hadet, ikke for Kærligheden. Min Omvendelse begyndte med, at jeg hadede. Elske kunde jeg ikke — uden mig selv. Den Ulykke, hvori jeg levede, betydede mig, at noget maatte være forkert — at jeg maatte have gjort galt Bestik. Mit kære Jeg ømmede sig — det var ikke saadan, man i sin Tid havde tænkt sig Livet! Naar man om Morgen, i otte Graders Frost, laa foran Kakkelovnen og rensede ud — rød Aske og graa Aske og store Klumper sammenbrændt Sten — og fik sine Digterfingre støvede og sorte og blodige, fordi de var sprøde af Kulden, og man vidste med sig selv, at der endnu var to andre Ovne at rense og fyre op i — da forstod man inderlig godt, at Frigørelsen var Løgn og Bedrag. Naar man forsigtigt og i Nattens Mørke listede ned ad Bagtrappen med en ikke netop vellugtende, men bredfyldt Spand, til hvis

Indhold der skulde graves et Hul i den haardfrosne Have, mens spodske og skadefro Øjne iagttog Ens Færd inde fra Husets Stuevinduer („Forfatteren maa selv slaa Sk—spanden ud!“), saa blev det En lysende tydeligt, at den frie Tanke ikke netop var den sikreste Vej til et Liv i Skønhed. Da følte man sig saa inderlig snydt og bedraget (thi et Liv i Pligt, i simpel, trofast Pligtbefyldelse, havde man jo aldrig villet!) Naar man derfor endelig kunde sætte sig til Skrivebordet og være „Taarn“-Redaktør — aa, da greb man gjerne Hellos snærtende Pisk og sviende Svøbe og svang den med de Hænder, som man følte saa forsmædeligt nedværdigede, mod *deres* Rygstykker, man ansaae for skyldige i, at det var gaaet En skævt.

Og jeg kendte dem jo, de Typer, Ernest Hello tegnede med en Pen, der sved og brændte som Helvedessten. Jeg havde jo siddet i de radikale Middagsselskaber og hørt *le Médiocre* udkramme sin Visdom — „den Middelmaadige holder paa, at der er baade godt og ondt at finde alle Vegne, og at man endelig ikke maa være absolut i sine Domme. Hvis du meget stærkt hævder noget som sandt, siger den Middelmaadige, at du er indbildsk. Selv er han paa én Gang beskeden og hovmodig, ærbødig overfor Voltaire (overfor Georg Brandes, understood jeg), men oprørsk mod Kirken ... Den Middelmaadige tror ikke paa Djævelen; han beklager, at den kristne Religion har Dogmer; det vilde tiltale ham mere, hvis den lærte Moralen alene. Siger man ham, at Moralen følger af Dogmerne som Konsekvenserne af Principet, svarer han, at nu overdriver man virkelig! ... Den Middelmaadige er falsk beskeden, ansér sin Fornuft for den guddommelige Sandhed overlegen, men samtidig mener han den ringere end Voltaires. Han tror sig de tarveligste Taaber fra det attende Aarhundrede

underlegen, men spotter i samme Aandedræt den hellige Therese.“

I Danmark spottede den Middelmaadige naturligvis ikke den hellige Therese — af den gode Grund, at han ikke kendte hende. Han nøjedes med i al Almindelighed at se ned paa Religionen som „et tilbagelagt Standpunkt“ og samtidig ligge paa Maven for „Politiken“.

Ved Siden af den Middelmaadige var der den Overlegne — den, som holdt sig til det haandgribelige og trak paa Skuldrene af Poesi, Kunst, Religion, alle Arter af „Drømmeri“. „Det attende Aarhundrede“, skrev Hello (jeg tilføjede: „og Brandesianismen“), „har som Arv efterladt os den Vane at forbinde Begrebet *en Drømmer* med Forestillingen om et Menneske, der tror paa det Usynlige og regner med det. Man har ikke bemærket, at der kun gives Drøm, hvor der er Illusion, og at Illusionen findes hos den, der nægter det Usynlige. Den, som ikke tror paa andet, end hvad han ser, lader sig narre. Illusionen bestaar i at tage Skygge for Virkelighed og Virkelighed for Skygge. En Drømmer er den, som aldrig vaagner — som aldrig vender sig mod det uskabte Lys — som stadig og udelukkende boer i Skyggernes Land.“

Dér — tag den Kompliment, mine praktiske Herrer Medfritænkere, der ser ned paa mig som en Drømmer! Det er Jer, der er Drømmere — at I véd det!

Men mod mig selv og mod hele den Ungdom, hvortil jeg hørte, og som nu nærmede sig Manddomsalderen, rettede jeg Sværdet, naar jeg gentog og optog, hvad Hello havde skrevet om *la passion du malheur*, „Kærligheden til Ulykken“. „Der gives visse Tanker“ — skrev Filosofen fra Keroman — „som har forgiftet Menneskehedens Livskilder. En af disse Tanker er, at det Onde ikke er kedeligt, men endog et Lægemiddel mod Ked-

somheden. Denne urimelige Indbildning er overmaade udbredt, ogsaa blandt hæderlige Mennesker. De tror, at deres Liv vilde være mere interessant, mere afvejlende, mere frit, hvis det Onde oftere blandede sig med det Gode. De afholder sig fra det Onde af Pligt, men med en Art Savn. Idet de vender det onde Ryggen, lader de noget af deres Hjærte tilbage; de forlader det ikke helt. De véd ikke, hvor det Onde er tomt, hvor det er kedeligt; de har ingen Rædsel for det. En vis Tilbøjelighed for det, der fører til Fald — et vist Savn af ikke at turde røre den forbudne Frugt — en vis Sjælens Delthed mellem Ondt og Godt — en maaske vag og ubevidst Følelse af, at Poesien gaar bort sammen med Synden og Ulykken — saadanne Tanker sniger sig endogsaa ind hos dem, der ønsker at være gode og rene . . . Grunden her-til er, at man ikke fuldstændigt nok, ikke ubetinget nok, ikke praktisk nok véd, at der er absolut *Enhed* mellem det Sande, det Gode og det Skønne. Man véd ikke, hvor frastødende hæsligt alt det er, som er udenfor den rene Sandhed. Folk tror, at man af Dyd bør afholde sig fra Lykken, fordi Lykken er farlig. De véd ikke, at man af Dyd bør afholde sig fra Ulykken, fordi Ulykken er farlig.“

Dette var Ernest Hellos Mesterstykke, og det, som gjorde dybest Indtryk paa mig. Jeg var Egoist — og Hello appellerede netop til Egoismen. „Mennesket elsker ikke sig selv,“ erklærede han, „Mennesket har ingen Kærlighed til sig selv. Havde han nemlig Kærlighed til sig selv, vilde han hade det Onde, hade alt det, som hindrer ham i at naa Maalet, alt det, som strider mod Menneskets Trang til Glæde og Lys. Mennesket vilde hade *Vildfarelsen*. Men Mennesket har ingen Kærlighed til sig selv — derfor slutter han Pagt med sin Fjende.“

Og nu kom Erfaringsbeviset for, at vi virkelig havde

forskrevet os til Fanden — vi vidste det blot ikke, fordi vi var stakkels Tosser og Taaber:

„Djævelen indbilder dem, han narrer, at det er skønnere, stoltere, friere at tage Gift end at æde Brød, og medens hans usalige Ofre vrider sig i Døds kamp, driver han sin Ironi og sin Ondskab saa vidt at indgyde dem Foragt for alle, som er bleven den evige Fornuft og den evige Kærlighed tro — alle, som har lyttet til Ordet, har forstaaet, har troet og har modtaget *Brødet*, som Faderen rækker sine Børn.“

Her skinnede Sandhedslyset saa stærkt, at ingen Modstand var mulig. Her blev Frigjorthedens kalkede Grave aabnede, og en ubønhørlig Haand viste — som paa Fresken i Pisas Camposanto — hvad der var inden i: Forraadelse og Dødningeben, Ulykke, Sorg, Taarer og Nød. En Vinternat, efter endt Arbejde med Hello, stod jeg ved Vinduet i mit Arbejdsværelse „bag Søndermarken“, saa ud i den sorte, stjernelelse Nat og følte Fortvivlelsens isnende Vande stige op til mit Hjerte. Efter „Livets Træ“ havde jeg skrevet den lille Bog „Hjemve“; den var faldet til Jorden. Et Besøg hos Gustav Philipsen — der stadig var min Forlægger — havde bragt mig til at føle hele det vanskelige, farlige, dumdristige i min Stilling. Som Udgiver af „Taarnet“ var jeg Konkurrent til hans Tidsskrift „Tilskueren“; han sagde mig det. De Planer til nye Bøger, som jeg forelagde ham, interesserede ham ikke; han smilede høfligt og ligegyldigt. En Anmodning om et Forskud — danske Forfatteres Yndlingsnæringsvej! — afslog han pure. Overfor den lille, sikre, velklædte og velsituerede Mand mellem Skrivebord og Pengeskab følte jeg mig som Gøgleren — den nu upopulære, derfor foragtede og ildesete Gøgler! Først havde man anerkendt mig, saa baaren mig oppe, nu erklærede man, at jeg ikke var morsom længer —

man kendte mine Kunster ! „Nu maa De sé at lægge Dem nogle andre Manerer til!“ var den før saa venlige Forlæggers spodske Afskedsord.

Der stod jeg nu ene, ved Midnat, i min kolde Stue, i en Lejlighed, jeg ikke kunde betale. Nogle Værelser borte sov min Hustru og min Søn; jeg kunde ikke føde dem og klæde dem. Min Hustru havde taget min Søn op i Sengen til sig for at varme ham, og jeg havde lagt alt, vi havde af Tæpper og Frakker over dem. Det var knagende Frost, og i Kulkælderen var der endnu kun nogle faa Skovlfulde tilbage. Jeg greb i min Lomme for at se, om jeg havde Tændstikker — en Morgen var det hændt os, at alle Tændstikæsker var tomme, saa at vi ikke kunde faa Gasapparatet tændt og lave The. Og vi ejede ikke to Øre til at købe en Æske Tændstikker for — og laane hos vor fjendtlige Vært kunde vi ikke. Den Gang blev vi reddede ved et Morgenbesøg af Mogens Ballin — han havde Tændstikker og drak The med os, uden at ane, af hvilken Dybsens Nød han havde reddet os . . .

Jeg saae tilbage over de ti Aar, der var gaaet siden hin Morgen i Maj, da jeg ung og overmodig havde akcepteret Livets Meningsløshed. *De Viser Sten* mente jeg da at have fundet — og sikkert nok var det en Sten, der da var bleven rakt mig. „Stene for Brød.“ „Af deres Frugter skulde I kende dem. Mon et godt Træ bærer slette Frugter?“

Og pludselig havde jeg bøjet mine Knæ og laa med Hovedet i Vindueskarmen. Foran den tilfrosne Rude bad jeg den gamle Bøn om det daglige Brød.

III

„Ja, I kan folde Jeres Hænder,“ sagde Carl Ewald, et Par Dage senere, „men knytte dem kan I ikke!“ Og han løftede en Knytnæve og saae skarpt og spotsk paa Ludvid Find og mig, som var dem, han talte til. Ogsaa Find var den Gang paa Vej hjem, fra Frigiorthedens Udlændighed og Elendighed til den fædrene Præstegaard.

Det blev et mærkeligt Foraar — dette Foraar 1894! Som den Dug, Petrus saae komme ned til sig fra Himlen, rummede det i skøn Forening rene og urene Skabninger.

I Marts var Jan Verkade ankommet, paa Besøg hos sin Ven og Gudsøn Mogens Ballin. Den blonde unge Hollænder med de mørkeblaa Øjne og det store lyse Skæg blev hurtigt alles Yndling. En Udstilling af hans Arbejder i Koncertpalæet, ligelig besøgt af radikale Jøder, symbolistiske unge Damer og katholske Baronesser, gjorde ham populær i København. I Grosserer-saloner som paa unge Poeters Tagkamre var han den samme — munter, venlig, imødekommende overfor alle, men uforfærdet i at bekende sine Anskuelser. Med sin behagelige Stemme sang han snart franske Viser, lært i Bretagne, snart et gregoriansk *Salve Regina*. Selv den uforbederlige Hedning Carl Ewald var under Verkades Fortryllelse og bød ham hjem til sig.

Carl Ewald beboede den Gang en Førstesal i et gammelt, stort Hus paa Hjørnet af Ny Vestergade og Vester Vold — dér, hvor nu „Mariahjemmet“ ligger. Mærkeligt nok var det gammel katholsk Grund, han boede paa — her laa i sin Tid d. v. s. omkring 1850 et af de første katholske Kapeller i København, indviet til St. Knud. Som den altid opmærksomme Vært, Carl Ewald var, fortalte han ved Middagsbordet Verkade dette, og at den

Lejlighed, hvori vi befandt os, tidligere havde været katholsk Præstebolig. „Dann hat man hier gut gelebt,“ sagde Verkade — et Udtryk, Carl Ewald misforstod som sigtende til katholske „Munke“s og „Prælater“s kendte Vellevnet. I det med selvlavede store og magelige Sofaer, Stole og Borde møblerede Digterhjem, hvor der altid var fuldt af Blomster, samledes om den fremmede Gæst saa uensartede Væsener som Agnes Henningsen, Maleren Wennerwald og Hustru, Simon Koch, Find, Ballin, foruden hele den Kreds af Beundrerinder, som gjerne samledes om Ægteparret Ewald.

Ogsaa til mig kom Verkade nogle Gange. Jeg husker hans første Besøg. Det var paa Palmesøndag, og han traadte ind med en Buxbomkvist i Haanden fra Morgenes Palmevielse i St. Ansgar. *Ça vous portera bonheur!* sagde han og rakte mig den. Formodentlig paa hans og Ballins Opfordring indfandt jeg mig Langfredag i Kirken i Bredgade — „men gik utilfredsstillet igen — ud i det varme Foraarssolskin, ud ved Vandet, nydende det Blaas Skønhed og min Sjæl i Ensomheden.“ Samme Dags Eftermiddag besøgte jeg med min Hustru Stuckenbergs, der nu boede i Lyngby, overfor Sorgenfri Skov, og som jeg — efter „Taarnet“s første Start — ikke havde set meget til. Viggo yndede ikke den Kreds, hvori jeg nu levede, hverken den Halvdel, som repræsenteredes af Carl Ewald, eller den Halvdel, som repræsenteredes af Ballin. Om et Billede af den helige Frans af Assisi (et Fotografi af Simone Martinis Freske), som Ballin havde givet ham, sagde han spotsk: „Det er bleven borte. Det er vist faret til Himmels!“ Han var i Færd med at overstaa den Krise, hvori han havde været stedt, og endnu en Gang — dybere end nogensinde og for bestandigt — akceptere Tilværelsen. Det var sidst i Marts; Krokus blomstrede i hans Have-

bed, Myg sværmede over Stikkelsbærbuskene. Vi gik en Tur langs Pilehegn med Gæslinger, mellem grønne Rugmarker, i Aftensol og Aftenfred — „for mig er der intet andet end dette,“ sagde Stuckenberg. Vi følte, at vi skiltes den Aften, og at

Nu førte Livets Gang os fjærnt,
ham hist, mig her, hver til sin Krog;
ham gjorde Tiden mere haard
og drømmeløs,
mig lærte den at tale
de dunkle Drømmes dybe Sprog.

Dagen efter — Paaskelørdag — var jeg til Stede ved den frie Udstillings Ferniseringsdag. Joakim Skovgaards „Kristus i de Dødes Rige“ var Udstillingens Begivenhed; Ballin var begejstret og skrev en lang Artikel til „Taarnet“. Jeg saae Edvard Brandes staa foran det mægtige Lærred; det blege, skarpe Ansigt blev saa raadvildt foran den vældige Kristus. Her slog Klogskaben ikke til — og den følte det.

Selv var jeg — trods hin fortvivlede Nats Fadervor — kun negativt en Kristen. Jeg var med Hello og Bloy, med Ballin og Verkade i deres Kritik af Fritænkeriet. Men min positive Religiøsitet var langt mere vid og vag end deres fast afgrænsede Katholicisme. Ved en Kirkekoncert i Frue Kirke hørte jeg Bachs Johannes-Passion og grebes af Dødsstilheden efter Ordene „Es ist vollbracht!“ Mine Fædres lutherske Tro, mine Barndoms Salmer blev mig stærkt og dragende nærværende. Stærkest i mig var en ligesaa urimelig som urokkelig Tillid til en førende Magt, i hvis Hænder jeg mer og mere følte mig; i Dagbogen for 31. Marts hedder det: „Det truer med økonomisk Undergang, men jeg frygter ikke. Jeg stoler fast paa nyt og godt Liv.“ Og et Par Dage senere:

„Der er i mig en egen Følelse af Frihed, af Lethed — som var jeg en Ballon, der om lidt skulde løfte sig op over den omgivende Verden.“ En Aften efter et Besøg af Verkade og Ballin, hvor de to unge Kunstnere havde fortalt om deres Liv i Frankrig og Italien, om Firenze, Fiesole, Assisi og Siena, havde jeg mismodig klaget: „Skal jeg aldrig skue de blaa Bjerge, aldrig staa foran Duccios Billeder paa Guldgrund? Ak Siena, Siena!“ Morgen efter saae jeg fra Køkkenvinduet, hvor jeg var i Færd med at lave The, et Tog, der over det for-aarsgrønne Land gled ud mod Roskilde, med den hvide Damp efter sig — og jeg vidste i samme Øjeblik, at snart skulde ogsaa jeg drage bort, ud mod alt det, de andre havde set, og som ventede mig bag Horisonten. (Men jeg vidste ikke, at af hint Raab efter Siena skulde der blive tre Aars Ophold i den hellige Katerinas By.)

Saa kom Undergangen — Afgørelsen — Frigørelsen. En sollys Morgen i April forlod vi Lejligheden paa „Salaraly“ bag Søndermarken. Møbelhandleren indfandt sig og tog — ifølge den „Lejekontrakt“, paa hvilken han havde solgt os Møblerne — sin Ejendom tilbage. Spise-stuemøblementet forsvandt — Egetræsbordet, om hvilket saa mange Venner saa ofte havde siddet, den gule Buffet, hvor min Hustru saa tidt havde tændt Lysene til Fest. Det store Spejl fra Dagligstuen blev baaret ned — det havde spejlet vore Ansigter saa mangen en lykkelig Time og saa mangen en forfærdelig, havde været Med-vider i tre Aars Liv mellem to Mennesker. Nu spejlede det et Øjeblik de store Popler ovre i Søndermarken — spejlede saa den blaa Himmel, de hvide Skyer — og blev vendt om, spejlede ikke noget mere ...

Jeg gik gennem Stuerne, da de var tomme, og der ikke var andet i dem end Solskin og Genlyden af mine Trin. Dagligstuedøren stod aaben til Altanen — derude

havde min toaarige Søn saa tidt siddet paa sin lille Stol og kigget ud mellem Tremmerne — en Dag havde jeg tegnet hans lille søde Skikkelse, i den hvide Kjole, den røde Faldhat og den af ham særligt elskede, aldeles ikke skønne „bune Tøje“ (brune Trøje). Solen faldt i bred Firkant ind over det oliemalede Gulv i mit Arbejdsværelse — dér havde han saa ofte ligget paa Maven og med et Blyant paa store Stykker Papir, jeg gav ham, tegnet „Kave’eder“ og „Bumlegaarde“ — Søndermarks-træernes Kragereder, Markernes spredte Bøndergaarde ... Forbi var alt, vi havde levet, alt, vi havde lidt i disse Stuer — og mere var forbi end det: min Ungdom endte, Manddommen begyndte.

IV

Jeg vandrer ad gamle Veje
i Foraarets lysende Dag
og ser over grønnende Marker
et Glimt af et skinnende Tag.

Lærken spinder i Luften
sin Tones sitrende Traad,
mit Næseboer fanger Duften
af Unggræs og Rug, der er vaad.

Med Hustru og Barn var jeg atter flygtet over til Svendborg, til det gamle Hjem i Fruestræde — det gamle, gæstfri, altid aabne Hjem. Det var først i April, og lykkeligt undrende fandt jeg mig pludselig hensat i „en Verden af Fred, Frihed, Lykke — de festligt blomstersmykkede Stuer — den foraarslyse Have, hvor Stærerne fløjter“. Et Ord af det nye Testamente randt mig uvilkaarligt i Hu — „han friede os af Mørkets Magt og oversatte os i sin elskelige Søns Rige“. Herhjemme,

hos min gode Moder, min venlige Onkel, mine fromme Søstre var alt Renhed og Fred. Med min halvvoxne Broder gik jeg i de gamle Skove fra Barndomstiden — Græsholmene, Troldeeskoven, Forriderbakkerne, Engene — og endnu blomstrede de hvide Anemoner. Og i Haven stod Tulipanerne røde og stive og stille, Solen skinnede, Støren fløjtede, og Fader gik og klappede de nysaaede Bede.

Efter al Literaturen i København, efter Bohêmelivet og Verkade-Gæstebuddene (der havde været mange af dem, hos Ballins, hos Henrik Pontoppidan ude i Hillerød, hos Carl Ewald) var det pludselig et simpelt, sundt og naturligt Liv, nærende som Mælk.

Jeg begyndte atter at digte, og jeg begyndte paany at filosofere. Jeg var ikke mere i Fortvivlelsens lufttomme Rum — min Sjæl aandede frit og roligt. Med Trykket holder ogsaa Modtrykket op — nu da Kampen for Tilværelsen ikke tyngede mig i Knæ, antog min Religiøsitet mindre absolute Former, og jeg tænkte mig at slippe for billigere Køb end just at blive Katholik. I en Række Digte gav jeg en solbeskinnet Foraarsreligiøsitet Udtryk — „Sol paa Vand som hvide Blomster, Blomster mellem lyse Træer. Gennem Duft og Sang og Solskin føler jeg, at Gud er nær“ — „nu synger alle Fugle Vorherre Vaarens Lov“ — „det var i de lyse Skove, jeg søgte og fandt min Gud“ ... Med Rette bemærkede Edvard Brandes i „Politiken“, da disse Digte — under Titlen „Foraarsevangelium“ — fremkom i „Taarnet“, at *den* Klerikalisme kunde vist alle være med til ...

Det var, som havde jeg allerede glemt den strænge Lære, Vinteren og Virkeligheden havde givet mig — glemt de fortvivlede Nætter, da jeg troede at sé selve Satans og hans Engles Aasyn — *teterrimas facies daemonum*, som jeg den Gang i min Gru og Nød havde ud-

raabt . . . Nu var de glemte, Dæmonernes forfærdelige Ansigter, og i Dagbogen hed det: „I „Engene“ (en Skov nær Svendborg) „med min Hustru. Solhede som paa en Sommerdag. Ung Bøgeskov fuld af Anemoner — en Mælkevej af hvide Blomsterstjærner — en hvid Dejlighed — Himmerige kan ikke være skønnere! Vi sad ganske stille paa to mossede Sten, Skovduer kurrede, Solsorter fløjtede langeligt, Mejser kvidrede derunder som et ustandseligt Hav af Lyd, hvorover de andre Fugle-toner fløj hen. Vi saae ud over en stor Mose, fuld af gule Kabbelejer, med spredte, lysgrønne Buske. Og længst borte Bøgeskovens høje Bryn, rødt af Knopper — som svøbt i en Dis af røde Knopper. O Natur, Natur, du store, skønne og rene — du min Gud, jeg aldrig vil fornægte! O Kærlighed, Kærlighed — min lille kære Hustrus store ofrende Kærlighed!“ (April 17). Og senere, samme Dag: „Jeg føler mig uendelig fjærn fra alle Naturforagtere og alle Kvindehadere. Thi Glæden er det højeste, Mennesket kan naa. Den Onde glæder sig ikke. Glæden er Følelsen af det Uendelige, det Evige.“

Jeg var ikke netop paa Vejen til Rom — Ordene om „Naturforagtere“ og „Kvindehadere“ var endda direkte rettede mod Mogens Ballin, som under en Samtale med Begejstring havde citeret for mig den mest kvindefjendske Kirkefaders Smædeord mod Kvinden som et Urenhedens Kar og en Slangens Forbunds-fælle. Der havde været Tider i mit Liv, hvor jeg ikke vilde have protesteret mod Tertullians Straffedomme — hvor ogsaa jeg i Kvinden saae „Lilith, der smuttede i Slangeham gennem Edens Lunde“. Men herovre i Skovene og Foraarssolskinnet, ved min sommerligt hvidklædte Elskedes Side, langt borte fra de hidsende Drikkelag og den nedværdigende Nød, genfødtes i mit Hjærte hin store, enkle

Følelse, der en Gang havde grebet mig og stadig holdt mig bunden — Kærligheden mellem Mand og Kvinde.

Og Evighedstankerne groede kun vanskeligt i Foraarsskovenes varme Muld. En Søndag i April overværede jeg i den lille katholske Kirke i Svendborg en Guds-tjeneste, ved hvilken ingen ringere end Biskop Johannes var til Stede og prædikede. I Dagbogen hedder det: „Om Aftenen fra 8—9 katholsk Fest“ (det har været en første Kommunion.) „Sopran: *Maria!* — rene Barneansigter i Ramme af hvide Slør. Denne Renhed — og vor københavnske Fordærvelse! Men Ceremonierne, Afladen(!), den latinske Uforstaaelighed frastødte. Og v. Euchs Ord: „Herneden er *ikke* vort rette Maal“ vakte Goethesk Protest i mig. Dog forstod jeg under hans Tale, at Udtrykket „Ordet blev Kød“ vil sige: Guds Ord, som er *Samvittighedens Bud*, blev menne-skevirkeligt i Jesus.“

Som i tidligere Sommerferier havde jeg igen faaet Goethe frem og læste ham, Schiller, Herder — vilde ved deres Hjælp gerne læmpe mig en lemfældig humanistisk Religion i Stand. „Gik om Aftenen i Haven; maane-graat, taaget; voldsom Dansemusik et Sted — og Trækfuglefløjt henover mig. Jeg følte, at intet uden en Religion, der optager og forklarer Alnaturen i sig, kan være Sandhed. Min Hjemvé, min Længsel, Begæret, Sanseligheden — alt!“ „Kun de, som søger Gud, finder ham, hedder det. Og de, som ikke har søgt ham? En Goethe? En Flaubert?“

Dag efter Dag, Uge efter Uge krydser jeg saaledes for skiftende Tankers Medbør eller Modvind. Tvivlende hedder det: „Er Læren om Kristi Forsoningsdød udtalt af Kristus selv?“ „Har Rationalisterne ikke Ret, naar de erklærer hele Kristi Liv for legendarisk og paaviser, at det er en Solmythe? Som den indiske Krischna er Kri-

stus født den 25. December — Vintersolhverv — i *Jomfruens* Himmeltegn — forud forkyndt af en *Stjerne* — fulgt af de tolv *Dyretegn* (cfr. Evangelisternes Symboler: Oxe, Løve, Ørn). Ligesom Solen vækker han den døde Natur til nyt Liv (Lazarus), forfølges, ihjælslaas, begravnes og genopstaar ved Paaske — med Naturen.“

For at løse disse Tvivl tager jeg Biblen frem — det Ny Testamente læses. „Hvo, som ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet, siger Johannesevangeliet. Jfr. Goethes Ytring til Eckermann om sit Livs ringe Lykke — Flauberts fortvivlede Breve — Turgénjews Pessimisme — Zolas Dødsangst (i Goncourt'ernes *Journal*) — den hele moderne Melankoli.“ (April 15). — Den johanneiske Lære studeres og tilrettelægges. „I Ordet var Livet, og Livet var Menneskenes Lys. Gud er Skaberen fra Begyndelsen og Opholderen, ved og i hvem alt er, lever, udvikler sig. Livet er det Lys, han har sat til at lede Menneskene — hvad der hæmmer og skader Livet, er ondt, hvad der gavner og fremmer det, er godt. Synden er Livets Fjende — derom kan Videnskab og Kristendom være enige.“ (April 16). — Som det Godes Organ i Mennesket sés, ikke Samvittigheden, men „Sjælen“, et ubestemt Begreb, der, ligesaa vagt, defineres som „Viljen til Gud : til Skønhed, Sandhed og Kærlighed.“ „Synden er Frafald fra Viljen til Gud. Den er Synd mod Sjælen.“

Thi — trods al Brandesianisme — min Syndsbevidsthed var ikke død. Det hedder i Dagbogen: Den, der tjener Sandheden, dyrker Gud. Den, der tjener Skønheden, dyrker Gud. Den, der tjener det Gode, dyrker Gud. Men til den højeste Skønhed, den højeste Sandhed, det højeste Gode gaar Vejen kun gennem Kristus. Kristus er hint „højere Lys“, Goethe bad om i sin Døds-

stund, og som nu viser mig mine Synder — al min Upaalidelighed, Usikkerhed, vaklende Uselvstændighed, Uvederhæftighed, Sanselighed, Selviskhed, Ukærlighed — alt det Onde, der ligger over min Sjæl som en tung Skorpe af sorte Minder. Ak, at blive friet derfra — at blive skinnende og ny!”

Men Tanken om Kristi Forsoningsdød er fjærn. „Kristi Død“ — hedder det — „har været til Menneskehedens Frelse som ethvert Offer for en ideal Sag er det — et Tegn, der vækker, et Segl, der bekræfter. (Joh. Ev. 11, 50—52.). Joh. 12, 24 siger tydeligt dette: Døden for Læren er Betingelsen for Lærens Udbredelse og for Menneskenes Frelse derigennem. Tillige en Betingelse for Kristi eget evige Liv i Menneskehedens Sjæl d. v. s. i Gud. Kristus følte i sig denne Menneskehedens Sjæl som den, der udsendte ham. (Joh. 12, 49). Ev. Joh. 14, 3 og 14, 19 handler aabenbart om Kristi Genkomst i Sjælene, om hans rent aandelige Nærværelse hos sine Troende. („Jeg lever, og I skulle leve“.) Joh. 14, 26 sættes Samvittigheden = den Hellig Aand. Joh. 15, 1—2: Faderen er Udviklingens Gud, Tillæmpningens Herre. Den Kristne er Menneskets højeste Form. 16, 27 maa tilføjes: „og at mine Ord er Sandhed til Lys for Livet, til saligt — her — og evigt — hisset — Liv.“ 17, 17: Sandhed helliggør“. 20, 31: „I skulle tro, at Jesus er den Guds Søn, og I, som tro, skal have Livet ved hans Ord og Aand.“

Som i mine Drengenaar var jeg atter midt inde i Theologien og Exegesen paa egen Haand. Dagbogen konkluderer (16. April, Kl. 11 Nat): „Dette synes mig den johanneiske Kristendoms Grundbud og egenlige Lære: *At tro, Jesus er Gud, og derfor gøre efter hans Ord som efter en guddommelig Lov, til Erhvervelse af evigt Liv.*

Dermed stemmer den stadige Erklæring, at Gud elsker den, der lyder Jesus. Thi *at være elsket af Gud* er evigt Liv, evig Salighed. Amen.“

Under Overskriften *Heureka* udformes denne Tanke videre. „Som Følge af Syndefaldet opstaar Menneskesjælen, der — udfalden af Gud — kun kan anskue Ham under Naturens Form. Menneskets Vilje er ikke længere Guds Vilje — derfor synes Naturen ond eller ligegyldig for det Menneskelige. Her finder det videnskabelige Verdensbillede (Nødvendighedens Rige) sin Plads; det er en af Faldet betinget, begrænset og ufuldkommen Opfattelse af Guddommen. Gennem den fremskridende sociale, moralske og religiøse Tillæmpning til Naturen naaes Hedenskabets højeste Standpunkt. Og nu aabenbarer Gud sig direkte, gennem Kristus, for at bringe Sjælene tilbage. Ved Kristi Efterfølgelse sker *Tillæmpningen* til Gud.“ Ideen om den naturlige Virkeligheds Opstaaen udtrykkes fremdeles saaledes: „I Syndefaldets Moment forvandlede det Hinsides til den Verden, vi nu ser, og hvis Væsner er Symboler paa Guds Verden — Symboler, hvis horisontale Sammenhæng Videnskaben udforsker, og hvis vertikale Betydning Poesien aner.“ (April 17.)

Den Religion, jeg saaledes danner mig — paa Vej tilbage fra Atheismen som én Gang paa Vej til Fritænkeriet — er ikke synderlig orthodox: Der er Jacob Böhme i den — jeg læste Martensens Bog om den synske Skomager — der er Tolstoi („Hvori bestaar min Tro?“) — der er endelig Kants Lære om Fænomener og *Ding an sich*. I Steden for et „Enten—Eller“ søger jeg et saa omfattende som muligt „Baade—Og“. „Hello og Goethe er mere enige, end man skulde tro,“ hedder det i Dagbogen. „De afskyer begge *la passion du malheur*, de anser begge Livet og Naturen (men ikke som tilfældig

Virkelighed) for hellige, de ærer Kristus som Guds Aabenbaring.“ Af Schiller citeres Ord som disse: „at være fuldendte Borgere i Naturens Verden uden derfor at være Slaver af den og uden at forskærtse vor Indfødsret i den intelligible Verden“ — og disse, af Afhandlingen om den tragiske Kunst: „Selv Utilfredsheden med Skæbnen falder bort og taber sig i Anelsen eller bedre i en tydelig Bevidsthed om en teleologisk Sammenknytning af Tingene, en velmenende Viljes ophøjede Ordning af alt.“ Til denne Schillerske Livsharmoni og gudhengivne Forsynstro bekendte jeg mig gerne.

Saaledes styrede jeg i Retning af en protestantisk Humanisme. Efter et andet Besøg i den katholske Kirke hedder det: „Messen tiltalte mig som Skuespil, men den er absolut ude af Stand til at virke *moralsk religiøs*. Hvad Hettner siger om Romantikerne, gælder om de moderne Katholiker: „de lader sig ikke forstyrre i deres Verdslighed af deres Fromhed, deres aandelige Askese hindrer ikke deres Nydelsessyge. Paa Romantikens Tid — i Tyskland — havde den Schlegelske „Lucinde“-Libertinage ødelagt Aanderne og gjort dem ude af Stand til *Selvforløsning*. Derfor søgte de „Troen, der gør gode Gærninger overflødige“ (Hettner). Brandesianismen — som er Individualisme, Egoisme, Romantik — har i Danmark gjort Brødrene Schlegels Værk. De saaede Kødets Evangelium — nu høster de Katholicisme. Hvad mig angaar, saa er og bliver jeg *Protestant*.“

Skilsmissebrevet til Katholicismen synes her skrevet i de mest afgørende Former. „Den moderne Naturalisme“, filosoferer Dagbogen videre, „maa forvandles til religiøs Humanisme. Op mod Brandesianismens moralske Fantasteri maa vi sætte Goethes Ord: *Nur das Gesetz kann uns die Freiheit geben*. Høffding, Gjelle-

rup, Valdemar Vedel, Niels Møller er Foregangsmænd og Medarbejdere i en saadan Bevægelse.“ (Uden nogen min Medvirkning kom en Bevægelse af netop denne Art i Stand nogle Aar senere og satte Frugt i Protestmødet i Koncertpalæet, den Alfred Ipsenske Literatur og den Mads Jepsenske Journalistik.)

Dagbogen melder om videre aandelige Indpodningsforsøg — f. Ex. krydser jeg Baudelaire og Schiller. „Hvad hin kalder *Arvesynden*, kalder denne „wirkliche Natur“, hvad denne kalder „wahre Natur“, kalder hin *Naaden*. For dem begge er Idealet en Renselse af det Naturlige.“ — Atter læser jeg min gamle Yndlingsbog Goldschmidts *Nemesis* og citerer af den: „Vi er ikke til for Lykkes, Velbehags Skyld. Mennesket er til for at erkende Ordenen og bringe sig i Orden“. — Af Herder anføres: „Den første Kim til Friheden er Følelsen af, at man er bunden og med hvilke Baand.“ „Thi Frihed“ — føres Tanken selvstændigt videre — „opnaaes kun gennem Tilslutning til *Ordenen*.“ Sandheden skal frigøre Eder og ikke de Radikales Oprør mod Ordenen. Dette erklærer ogsaa Goethe i „Die Geheimnisse“ — kun den, der overvinder sig selv og slutter sig til Verdensordenen, frier sig fra *den Magt, der binder alle*. „Innigste Rechtschaffenheit ist Religion“, siger Herder. Men uden den rette Erkendelse af Verdensordnen kan den rette Handeln ikke finde Sted. „Uden Metafysik ingen Moral“ (Schopenhauer). Ogsaa Spinoza erklærer dette. I sit 21de Brev siger han, at det er „nødvendigt til Sjælefrelse“ at kende „hin evige Guds Søn, der er den evige guddommelige Visdom, og som har virkeliggjort og aabenbaret sig i alle Ting, især i Menneskets Aand og Sind, mest udmærket i Jesus Kristus. Thi uden denne Visdom kan ingen komme til Salighed, da den alene lærer, hvad der er sandt og falsk, godt og ondt.“

Hermed stemmer Herder overens, hvor han skriver („Vom Erkennen und Empfinden der menschlichen Seele“): „Hvor Herrens Aand er, der er Frihed. Jo dybere, renere og guddommeligere vor Erkendelse er, desto renere, guddommeligere og almindeligere er ogsaa vor Virken og følgelig des friere vor Frihed. Lyser Guds Lys os i Møde af alle Ting, saa forvandles vi i hans Billed fra Slaver til Konger og faar, hvad Filosoffen søgte, et Punkt i os, hvorfra vi kan overvinde Verden, et Punkt udenfor Verden, hvorfra vi kan bevæge den. Vi staar da paa højere Grund og er paa lige Fod med alle Ting; vi vandrer i Guds Skabnings Brændpunkt, i al Tankes og Følelser Flamme, i Kærligheden, som er den højeste Fornuft og den reneste Vilje. . . . Gud taler da til dig, Gud virker paa dig ud af alle ædle Mennesker, som var hans Organer, og især af Organernes Organ, hans Enbaarne.“

„Med disse Ord er alt sagt — ogsaa for mig,“ slutter Dagbogsskriveren den Dag sine Optegnelser.

Saaledes vedblev jeg at være ivrigt optaget af at søge de Visers Sten. Ogsaa Kravet paa dagligt Brød gjorde sig imidlertid gældende. Mine Forældre, min Onkel saae med Ængstelse min mærkelig ubekymrede Leven hen i Dagen, hen i mine Tanker — hen i Taaget, borgerlig talt. Jeg gik i mit otteogtyvende Aar, jeg havde Kone og Barn, i Svendborg kunde jeg ikke blive evigt, at være Redaktør af „Taarnet“ bragte mig kun Udgifter — hvad skulde det blive til? Forsigtigt og kærligt talte min Moder til mig om det ønskelige i, at jeg fik mig „noget fast“.

Her kommer nu noget, som kun er forstaaeligt, hvis man — med Schiller og forskellige andre ligesindede Personager — antager, at der er et Forsyn til, en varligt og kærligt ledende Haand, en faderlig Magt, uden hvis Vilje end ikke en Spurv falder til Jorden. Min Pligt vilde, efter al menneskelig Hæderligheds Regler, have været at opgive det Literatliv, som havde ført mig til saa kummerligt et Resultat — vende om, mens det endnu var Tid — bryde min Digterpen, brænde mine Vers, forsage de unyttige og endeløse filosofisk-religiøse Grublerier og endelig en Gang blive et ordentligt Menneske, en jævn Arbejder, en Familiefader og Borger som de andre Tusinder.

Jeg kunde det ikke — jeg gjorde det ikke. „Alt Godt“, skrev jeg i Dagbogen, „er for mig samlet i Begrebet *Væxst*. Og netop dette Begreb forstaar de Andre ikke. At et Menneske kun arbejder for sin *Væxt*, finder man urigtigt.“ Og fremdeles: „Jeg føler mig saa fjærn fra Alles Planer med mig — ene for mit eget Aasyn.“

Der skulde Dumdristighed til for at vedblive det Liv, jeg hidtil havde ført. Skønt jeg af Naturen var frygtsom og ængstelig, havde jeg denne Dumdristighed. Jeg gik mine egne Veje, som kunde der ikke være Tale om noget andet, og som havde jeg Følelsen af, at mit Liv skulde vies et Værk, kun jeg kunde gøre, og som derfor maatte *gøres trods alt*. Jeg følte mig *kaldet* og adlød — som Soldaten lyder, naar hans Kejser kalder ham fra Hustru og Hjem. „Min Sjæl er som en enlig Bæk, der mumler tyst og klager, og som et natligt Fugletræk sin Skæbnesti imod det Fjærne drager“. Jeg følte, at min Skæbne — Guds Vilje med mig — nu skulde fuldbyrdes, og jeg bad: „Herre, før mig!“

Svaret paa min Bøn, Opfyldelsen af min Anelse kom i et Brev fra Jan Verkade. Efter min Flugt fra Køben-

havn var han bleven tilbage i det Ballinske Hjem paa Nørrebros Dossering, hvor han var Gæst. Gennem Mogens Ballin havde han faaet Indblik i det vanskelige Liv, jeg førte; han fattede den Plan at udrydde mig deraf og hjælpe mig til nye Indtryk, nye Tanker. En Bortlodning af Malerier, hvortil han selv, Ballin, Find, Clément, Frydensberg og andre malende Venner gav Bidrag, skaffede en Sum til Veje, og i et Brev, dateret 26. April, meddelte han mig dette og foreslog en Udenlandsrejse — min første. Som foreløbigt Maal for Rejsen satte han Benediktinerklostret Beuron i Sydtyskland, hvorhen han selv vilde rejse, og hvor han satte mig Stævne.

Dette Brev fremkaldte ingen Genoplivelse af mine katolske Sympathier. Snarere det modsatte. Det hedder i Dagbogen, kort efter: „Jeg kom Kl. 5 Eftermiddag ind i Græsholmene“ (en stor Skov ved Svendborg). „En stærk pantheistisk Stemning greb mig, da jeg hørte Sol-sortens Fløjt og saae ind over det hvide Anemonetæppe mellem de graa Stammer, bort til det solskinnende nye Løvs gyldengrønne Grund langt inde. En vidunderligt lysende Guldgrund bag de graa Stammestøtter! Og højere oppe den sølvlysende Luft — og et Blink af Sol blandt Bladene.

„En mystisk Pantheisme greb mig, svulmende og berusende. Jeg fornåm Sygdom og Død som Livets nødvendige Følge, som Livets Medfør og Ret. Jeg gøs ved Tanken om min egen legemlige Undergang — men yderst lyste som en gylden Væg Livets solbeskinnede Uendelighed.“

Nu da Døren aabnedes for mig ud til den store Verden, nu da Vejen pludselig laa banet mod Syd, veg jeg tilbage. „Er det ikke blot for min Person, at jeg søger Rejse, Frihed, nye Syner? Vil jeg ikke unddrage mig

min Pligt? Jeg føler det nu og da med Angst, som var der noget Uretmæssigt i dette Forehavende — noget, der vil straffe sig. Men vilde ikke det Modsatte hævn sig stærkere? Er det maaske saaledes, at Mennesket altid maa komme under Nemesis, hvad det end foretager sig? *Kan* vi ikke opfylde Loven? Maa der ved alle Ting være en Smag af Uret?“ (Maj 4.)

Denne Følelse baner Vejen for en anden, afgjort kristelig. Det hedder i Dagbogen: „Jeg begynder at fatte, hvad det vil sige *at trænge til Naade*. Thi ingen kan af Naturen leve uden Synd — ingen har Kraft til at efterfølge Kristus. Al vor Færd trænger til at blive tilgivet, optaget i Naade. Men dertil fordres, at Mennesket erkender sin stadige Syndighed. Dette er den første Betingelse for at opnaa Naaden fra Gud, *Benaadningen* overfor den sædelige Verdensordens strænge Krav og Samvittighedens Bud, Opløftelsen i en højere Tilstand, i *Naadens Stand*, hvor Mennesket modtager Kraft til at gøre det Rette.“

Med den spirende Syndsbevidsthed spirer ogsaa Haabet om Tilgivelse, om nyt Liv. „Jeg sidder paa en Skrænt i Skoven. Foran mig er nysudsprungne Buske, hvis lyse Løv vugger let i Vinden. Humlebieer surrer, den svage Vind suser, Løvskygger leger let, i spinkelt Spil, hen over den løvbrune Bund. Og Droslen synger — det er lyst og svalt om mig — aa Gud, om jeg turde haabe paa et Liv som denne lyse Skov -- om jeg turde haabe en Genoprejsning, et Foraar!“

Atter og atter kommer denne Dobbeltfølelse igen. „En pinende Følelse af min egen Uædelhed og Styghed — og en dyb, inderlig Længsel mod Livets store Magter.“ Samstemmende læste jeg Axel Lundegårds Roman „Prometheus“ og citerer af den: „Det var Dybde og

.Fromhed, som manglede i de moderne Menneskers Følelsesliv — Løftelsen, Andagten, den ideelle Indvielse. Disse Magter var forsvundne af Tilværelsen, og derfor blev Livet saa jordbundet og fladt som det var.“ Jeg tilføjer: „Hvad det gælder om for mig og for alle, der er ødelagte af den moderne Aand, er at blive *frelst*. Med hvor dyb en Anger og Sorg ser jeg ikke fra Billedet af ideal Existens i Lundegårds Bog hen paa mig selv og mit Liv, min afmægtige Sjæl, mit tidlig vanhelligede Legem ... Hvor jeg ængstes ved Tanken om, at hine Frihedsprofeter stadig forkynnder deres dødbringende Evangelier ... Og hvor angst jeg haaber paa Muligheden af en Genfødsel ...“

Trods al Naturberusning staar det derfor fast, at der er „*en evig Orden*.“ Bag Pantheismen er Theismen — „Troen paa, at *Idealet i os* er Verdens styrende, ledende og bærende Magt — at *Gud* er = *den Almægtige*.“ „Kun for Kristendommen har den Enkelte Betydning, og Personlighedens Maal sættes saa højt som muligt — i Livet i Gud. For Naturalismen forsvinder Personligheden i en Opfyldelse af de typiske Funktioner, og dens Religiositet bliver orfisk, pantheistisk — en Henbrusen i det store Hele, *έν και Παν*“. Derfor er Naturalismen konsekvent amoralsk, og „det er naturligt, at Georg Brandes — i sine Rejsebreve fra Bad Elster — haanler ad Berlinerfilosoffen Gizycki og hans Tolstoisk-kristelige Gesellschaft für ethische Kultur.“ Og Gizycki kan ikke le igen, thi den autonome Moral er uden alt Værn mod Moralnægterne. Som Höfding har indrømmet — den kan ikke nægte en konsekvent Egoismes Berettigelse.“ (Maj 6.). Derfor havde I. P. Jacobsen Uret, da han angreb Kærligheden til Gud som en *Hindring* for Næstekærligheden. „Kun den, der troer, at det Gode er det Almægtige, har Mod

og Lyst til at gøre det Gode.“ Og det er ikke værd at tale om Kristendommens „Aag“ — „det er med det Aag som med Atmosfærens Tryk — Menneskeheden kan ikke leve foruden!“

Men denne nye Tilnærmelse til Kristendommen betyder ingen Nærmelse til Rom. I Steden for at gaa til Messe ledsager jeg min Moder og mine Søstre til den methodistiske Johanneskirke og hører gerne Prædikenerne. Efter at have studeret Evangeliet læser jeg Paulus og bemærker f. Ex. til Rom. 6,23 følgende: „Det hele Univers er opstaaet ved Viljens Frafald fra Gud: Syndefaldet. Udviklingsfilosofien forklarer ikke, hvorfor der i Livets Grund findes en livshæmmende Magt. Kristendommen forklarer den som en fra Gud afvegen Vilje, hvis Maal er Intet.“

Saaledes gaar Dage og Uger — jeg læser, tænker, vandrer, noterer, grubler, skriver. Ved Mogens Ballins Mellemkomst fik jeg Bestilling paa en Afhandling om dansk Literatur til Jean Finots *Revue des Revues*, Jan Verkade skaffede mig Indpas i et hollandsk Tidsskrift, til hvilket jeg — paa Tysk — skrev en Artikel om Martin Skovgaard. Ellers optoges min Tid helt af mit indre Tankearbejde.

Og imens skred Foraaret frem, Paasken svandt bort i det Fjærne, Skoven stod grøn, Pinsen nærmede sig. Træt af at tænke og læse, tro og tvivle — søgte jeg ud i Skovene — de guldlysende Majskove, hvor Kukkeren kukkede, og Nattergalen gol — vandrede ad græstætte Veje, gennem ungt Bøgekrat, hvor de lyse, bløde Blade hang paa lange, fine Stilke, lange og fine som sarte Kvindefingre. Og faldt til Ro et Sted langt borte fra alle Bøger — ofte i St. Jørgensgaard, under den store Kastanje udenfor Præsteboligen. Dér sad jeg ved den gamle Brønd og hørte paa Vandets Rislen ned i det store Sten-

trug — hørte Biernes Summen oppe i den vældige, blomstrende Krone (man var under den som paa Bunden af en mørkegrøn Sø, der højt oppe skummede med hvide Blomster!) — hørte Nattergalens Slag fra Præstegaardshaven. Blomstrende Æbletræer stod bag det grønne Havegærde, hvide og rene, med buede Blomstergrene mod det blide, blege Aftenblaa.

Fra Mogens Ballin kom ved denne Tid Meddelelse om, at om fjorten Dage kunde jeg rejse. Selv vilde han ogsaa gaa mod Syd — vi kunde følges ad. Min Hustru blev med vor Søn hos mine Forældre.

En Morgenstund, efter at dette Brev var kommet, sad jeg ene ved St. Jørgensgaard. Jeg var gaaet ind i Præstegaardshaven, havde forsigtigt betraadt de nyrevne Gange, mellem Bede med Rækker af Pinseliljer. Nu sad jeg paa en Bænk ud mod Svendborg Sund, under blomstrende Æbletræer; lidt længer tilbage stod den store Kastanie, hvis Duft og Summen slog hen over mig som Bølger. Solen skinnede; skønt Klokken endnu kun var 9, var det meget varmt. Æbleblomsternes Blade faldt sagte i det høje, løvetandsfyldte Græs foran mig. En Drossel sang sin Trille, gentog den atter og atter med smaa Ophold. Henne i Haven slog en Nattergal. Der var en ustandselig Summen af Insekter; ovre fra Taasings Skove bag det blanke, blege Vand kikkede en Gøg. Og pludselig sad Nattergalen i det blomstrende Æbletræ lige over mig og slog sin stærke, bløde Trille.

Da svulmede hele min Sjæl — som hin Majmorgen nu for ti Aar siden, da jeg accepterede Livets Meningsløshed — svulmede af en *bedre* Lykke end den Gang! Jeg knælede ned i det varme Grus foran Bænken, bredte mine Arme mod Solen og *takkede*. Takkede for Skønheden, Foraarsmorgen, Solen, takkede for al den faderlige Godhed, hvoraf jeg følte mig omstrømmet som

af Solluft, for den milde Haand, hvoraf jeg følte mig ført. Og jeg bad: „Herre, bevar min Sjæl og lad mig leve længe paa Jorden! Lad mig vende hjem, rask og ny, sone alt, jeg har forbrudt, og begynde et nyt Liv! Jeg er tom og fattig — lad mig blive fyldt af din Verden og dit Liv, at min Sang kan voxе sig stærk og dyb som Nattergalens!“

INDHOLD

Dædalus	5
Taarnet.....	43
Mellem to Magneter	73

JOHANNES JØRGENSEN

BEKENDELSE (1894). 2 Udg. (1913). Kr. 2.00.
DIGTE. MDCCCXCIV MDCCCXCVIII. (1898). 2. Oplag (1916). Kr. 4.00.
UDVALGTE UNGDOMSDIGTE (1904). 2. Oplag (1916). Indb. Kr. 3.50.
BLOMSTER OG FRUGTER (1907). Kr. 2.00.
AF DET DYBE (1909). 2. Oplag (1916). Kr. 4.00.

REJSEBOGEN (1895. Ny Udgave 1905). Kr. 3.00.
BEURON (1896). Kr. 2.50.
ROMERSK MOSAIK (1901). Kr. 4.50.
ROMERSKE HELGENBILLEDER (1902). Kr. 4.00.
PILGRIMSBOGEN (1903). Kr. 4.50.
REJSEBILLEDER FRA NORD OG SYD (1905). Kr. 3.50.
FRA VESUV TIL SKAGEN (1909). Kr. 3.00.
LOURDES (1910). Med Illustrationer. Kr. 4.00.
INDTRYK OG STEMNINGER (1911) Kr. 3 75.
DET TABTE LAND (1912). Kr. 1.00.
BAG ALLE DE BLAA BJÆRGE (1913). Kr. 2.50.
CIVITA D'ANTINO (1915). Kr. 1.50.

LIVSLØGN OG LIVSSANDHED (1896). 7. Oplag (1913). Kr. 1.00.
DEN YDERSTE DAG (1897). 2. Oplag. Udsolgt. Ny Udgave i FORTÆLLINGER (1912).
HELVEDEFJENDER (1898). 3. Oplag (1898). Kr. 2.00.
LIGNELSER (1898) 4. Oplag (1916). Kr. 1.50; indb. 3.00.
OMVENDELSE (1899). 2 Oplag. Kr. 2.00.
VOR FRUE AF DANMARK (1900). Kr. 4.50.
EN APOSTEL (1900). Kr. 2.00.
EVA (1901). 2. Oplag. Kr. 2.00.
DEN HELLIGE ILD (1902). Kr. 2.00.
GRÆS (1904). Udsolgt. Ny Udgave i FORTÆLLINGER (1912).
FORTÆLLINGER. Den yderste Dag. Græs. (1912). Kr. 0.75; indb. Kr. 1.00, i komp. Bd. Kr. 1.35.
MIN LIVSANSKUELSE (1913). 2. Oplag. Kr. 1.00.

FIORETTI (1902). Kr. 3.00.
DEN HELLIGE FRANS AF ASSISI (1907). 2. Udgave (1913). Kr. 3.75; indb. Kr. 5.00.
DEN YNDIGSTE ROSE (1907). Kr. 2.50; indb. Kr. 4.00.
I DET HØJE (1908). Kr. 4.50.
DEN HELLIGE KATERINA AF SIENA (1915). Kr. 6.75.

ESSAYS (1906). Kr. 3.75.
GOETHE-BOGEN (1913). Indb. Kr. 3.00.

UDVALGTE VÆRKER. Syv Bind. (1905). Kr. 21.00; indb. i Shirting Kr. 29.75; indb. i Skindbind Kr. 45.00.

Johannes Jørgensen:
Udvalgte Værker.
Syv Bind.

Indhold:

- I. Bind: En Fremmed. — Sommer. — Livets Træ. —
Hjemvee.
- II. Bind: Den yderste Dag. — Lignelser. — Vor Frue
af Danmark. — Eva. — Græs. — Ikke uden
Frukt. — Den hvide Dør.
- III. Bind: Rejsebogen. — Pilgrimsbogen. — Bag alle de
blaa Bjerge.
- IV. Bind: Rejsebillede fra Nord og Syd. — Det tabte
Land.
- V. Bind: Den hellige Ild. — I det Høje. — Livsløgn
og Livssandhed.
- VI. Bind: Essays. — Goethe-Bogen.
- VII. Bind: Stemninger. — Bekendelse. — Digte. — Blom-
ster og Frukt. — Af det Dybe.

Pris: 23 Kroner heftet;

*29 Kr. 75 Øre indbundet i lyslilla Shirting; 45 Kroner
indbundet i bløde, mørkeblaa Skindbind.*

Johannes Jørgensen: *Den røde Stjerne.* („Mit Livs Legende“. I. Bog). 1.—3. Oplag. 3 Kr. 75 Øre; indb. 5 Kr. 50 Øre.

Det er sine Barndoms- og første Ungdoms-Aar, Johannes Jørgensen i denne Bog fortæller om. „Der er en ganske ualmindelig Stemning i denne Bog. Den er fin og sart — det er nærmest, som om Johannes Jørgensen her har aabnet for det, der ligger ham dybest i Sindet“ (*Vendsyssel Tidende*). Og *Nationaltidende* skriver: „Det er en sjælden smuk Skildring, Johs. Jørgensen her har givet, en Skildring i det skønneste Dansk, der overhovedet skrives, og kommer de andre Bøger til at svare til den første, vil Johannes Jørgensen Livs Legende blive et af vore mest betydende Monumenter.“

Helge Hostrup: *Jens Christian Hostrup.* 5 Kr.

Alle de mange, der har glædet sig over Hostrups Komedier, vil ogsaa glæde sig over denne forfriskende Bog, hvori hans Søn, Højskoleforstander Helge Hostrup, fortæller om sin berømte Faders Liv og Gerning. I Skildringen er indflettet en Række Anekdoter og morsomme Smaatræk, og Bogen er udstyret med en Del Portrætter af Hostrup og hans Hustru i forskellige Livsaldre.

Johan Christian Drewsen: *Strandmøllen.* Optegnelser. 5 Kr.

Det er den kendte og fremragende Foregangsmand paa Landbrugets og Industriens Omraade, den ogsaa som Politiker ansete Ejer af den gamle Papirmølle paa Strandmøllen, *Joh. Christian Drewsen*, som her fortæller interessant og fængslende om sin Barndom og Ungdom og om sin vidtforgrene Slægt. „Vil man have et fyldigt Indtryk af den gode danske Borger-type, som den formede sig i de første Aartier af det 19. Aarh., saa skal man læse Drewsens „Erindringer““ (*Vort Land*). Optegnelserne er rigt forsynet med oplysende Noter ved Udgiverne, Bibliotekar Jul. Clausen og Oberst P. Fr. Rist og ledsages af en Række Portrætter og Prospekter trykt som særlige Bilag.

R. Besthorn: *Den store Krigs Mænd*. 2 Kr. 50 Øre.

I denne Bog fortæller Dr. R. Besthorn, vel den bedste og sikreste Kender herhjemme af den evropæiske Politik og dens ledende Personligheder, om de Mænd, i hvis Hænder Europas Skæbne ligger: om *Kejser Wilhelm den Anden*, om *von Bethmann Hollweg* og *Hindenburg*, om Præsident *Poincaré* og *Aristide Briand*, om *Joffre*, om *Asquith* og *Lloyd-George* og om *Czaren*. Læseren faar igennem Dr. Besthorns Skildring virkelig at vide, hvad disse Mænd vil og hvad de tilstræber. Dr. Besthorn skildrer ikke blot Statsmanden, men først og fremmest Mennesket, som skjuler sig bag Hærføreren og Politikeren. Bogen er udstyret med en Række Portrætter.

Karl Gjellerup: *Guds Venner*. 4 Kr. 75 Øre.

Karl Gjellerups nye Fortælling foregaar i Middelalderens Tyskland paa Kætterkampenes Tid. „Hovedpersonerne er den skønne Borgfrue Renata til Langenstein og den strænge Biskop Ottomar, der i Ungdommen har elsket hinanden og nu finder hinanden igen, da Biskoppen paa sin Kætterjagt kommer til Langenstein. Den ydre Handling er lagt særdeles dramatisk til Rette, men Hovedmotivet er de religiøse Brydninger i Menneskesindet. Der er i Skildringen heraf noget personlig følt og gennemlevet, som skaber Poesi, og Bogens Skikkelser er tegnet med lysende Finhed mod Tidsalderens mørke Baggrund“. (Generalkorrespondance).

Johs. Paludan-Müller: *Brogede Blade*. Fortællinger og Skitser. 2 Kr. 75 Øre.

Forfatteren til de kendte historiske Romaner fra Napoleonstiden „*Drøm og Daad*“, „*Marie Fergusson*“ og „*Alt dette vil jeg give Dig*“, der har vundet saa mange Læsere, har i dette Bind samlet en Række Smaahistorier, der alle udmærker sig ved deres underholdende Egenskaber. De viser Forfatteren som en god Iagttagere og en god Fortæller, der forstaar at fængsle sine Læsere.

